W. Somerset Maugham

VACANȚĂ DE CRĂCIUN

W. SOMERSET MAUGHAM

VACANȚA DE CRĂCIUN

Versiunea românească a acestei cărți a fost făcută din originalul în limba engleză al volumului CHRISTMAS HOLIDAY de W. Somerset Maugham, apărut în editura William Heinemann, Ltd., London 1939.

Copyright by William Heinemann, Ltd., London

W. SOMERSET MAUGHAM

VACANȚĂ DE CRĂCIUN

Traducere de JUL. GIURGEA

EDITURA CONSTELAȚIA
EDITURA ROMCART

I

Înainte de a pleca de acasă, mama lui Charley își dăduse toată silința să prepare fiului ei o mîncare bună, dar el era prea emoționat, ca să mai poată mînca. Era Ajunul Crăciunului și se pregătea să plece la Paris. După ce terminară cu frămîntarea inevitabilă în astfel de împrejurări, tatăl său — neavînd nevoie să se mai ducă la birou — îl conduse pînă la gara Victoria. Cînd trebuiră să se oprească pentru cîteva minute în Grosvenor Gar-dens, din cauza circulației prea aglomerate, Charley se făcu alb la față, de teamă să nu scape trenul. Tatăl său începu să rîdă.

— Ai mai bine de jumătate ceas, pînă la plecarea trenului. Totuși cînd văzu că au ajuns la gară, se simți mai ușurat.

— Ei, drum bun cîrlane, zise tatăl său, și vezi nu te băga în încurcături mai mari decît cele din care vei putea să ieși.

Vaporul intră în port și vederea clădirilor cenușii, înalte și vechi din Calais îl făcu să tresară de mulțumire. Era o zi posomorîtă și bătea un vînt tăios. Apucă în lungul platformei cheiului și mergea de parcă i-ar fi crescut aripi. Garnitura trenului *Flèche d'or* care-l aștepta, trepidantă, puternică și impresionantă, nu era garnitura unui tren de toate zilele, ci un simbol de viață romantică. Cît mai stărui lumina, se uită pe fereastra compartimentului și rîdea pe ascuns, cînd recunoștea peisajele pe care le văzuse în galeriile de tablouri : dunele de nisip presărate ici colo cu smocuri de iarbă, sure sub cerul de plumb ; sătulețele tupilate în marginea zării ; îngrămădiri de case mărunte cu acoperișurile de gresie ; terenuri triste le arături și ici colo cîte un copac cu cren-

gile pustiite. Dar lumina zilei părea că se grăbește să părăsească aceste peisaje lipsite de farmec și peste cîteva minute, cînd se uită din nou afară, nu mai văzu decît propriul său chip, reflectat în tăblia ferestrei și lemnăria de acaju lustruit a compartimentului. Se gîndi că ar fi fost mai bine să plece cu avionul. La început chiar aceasta fusese intenția lui, dar maică-sa pusese piciorul în prag și spusese tatălui său că ar fi cea mai mare imprudență, ca pe timp de iarnă să se expună unei astfel de primejdii, așa că soțul ei — care de obicei era om cumpătat — declară fiului său că nu va putea să plece în această escapadă, decît cu condiția să ia trenul.

De fapt Charley mai fusese la Paris și înainte de asta, cel puțin de vreo șase ori, dar astăzi i se întîmpla pentru prima dată, să plece numai singur. Aceasta era o concesie specială pe care tatăl său i-o acordase, datorită unor motive neobișnuite. Terminase anul de practică în biroul tatălui său și-și trecuse cu succes examenul care-i da dreptul să-și închipuie că va putea corespunde carierei pe care și-a ales-o. Charley își aducea aminte, din primele zile cînd începuse să-și dea seama de ceea ce se petrece în jurul lui, că mama și tatăl său, împreună cu sora Patsy și cu el, se duceau în fiecare an la Godalming, pentru a-și petrece sărbătorile Crăciunului împreună cu verișorii lor, Terry-Mason.

Ca să putem explica motivele care au determinat această plecare a lui Charley la Paris, va trebui să ne întoarcem puțin în timp : Cu obrazul luminat de un zîmbet bun, Leslie Mason discutase într-o seară cu soția sa, în prealabil, dacă n-ar fi mai bine ca fiul lor, în loc să meargă cu ei — cum făcea de obicei — să plece pentru cîteva zile numai singur. De fapt va trebui să ne întoarcem pînă la mijlocul secolului al nouăsprezecelea cînd un bărbat harnic și priceput, cu numele Sibert Mason, pe vremea aceea grădinar șef pe o mare proprietate din Sussex, se căsătorise cu bucătăreasa stăpînului său și cu economiile lui și ale soției sale, cumpărase cîteva hectare în partea de miazănoapte a Londrei și începuse să cultive zarzavaturi, pentru vînzare. Deși avea patruzeci de ani și nici soția lui nu era cu mult mai tînără decît el, avură împreună opt copii. Întreprinderea lui era prosperă și cu banii pe care-i cîștigă, începu să cumpere terenurile de pămînt din vecinătate care erau

libere și de vînzare. Orașul începu să se întindă și grădina lui de zarzavaturi să aibă preț, ca regiune pentru parcelări și construcții ; cu banii împrumutați de la o bancă, ridică un șir întreg de vile pe care reuși să le închirieze într-un timp destul de scurt, cu contracte pe termene lungi. Ar fi plicticos să începem să analizăm toate amănuntele reușitei sale și este deajuns să vă spun, că în ziua cînd muri, la vîrsta de optzeci și patru de ani, cele cîteva hectare pe care le cumpărase pentru a cultiva zarzavaturile ce le vindea în Covent Garden, la care se adăugaseră terenurile pe care le cumpărase mereu, de cîte ori i se oferea ocazie, erau pe de-a-ntregul acoperite de clădiri din cărămidă și mortar. Sibert Mason avu grijă să dea copiilor săi educația de care el n-avusese parte. Aceștia începură să urce scara socială. Bunurile-Mason, cum le numise el, ca să pară mai pompos, fură transformate într-o societate în comandită și la moartea lui, fiecare dintre fiii săi primi un anumit număr de acțiuni, drept moștenire. Bunurile-Mason erau foarte bine administrate și cu toate că nu se puteau compara în importanță cu Bunurile-Westminster sau Portman, căci erau foarte modeste și de multă vreme nu mai aveau importanță în calitate de cartier pentru locuit, prăvăliile, magazinele, depozitele, atelierele și lungile șiruri de case pentru lucrători, cu cîte două etaje, rentau destul de bine pentru a da proprietarilor lor posibilitate — deși în această privință nu aveau nici-un merit și nici-un amestec — de a trăi în mod corespunzător situației lor de oameni din buna societate din care făceau acum parte. De fapt, șeful familiei, singurul copil în viață al fiului celui mai mare al lui Sibert (unul dintre frații săi fusese ucis în război, iar o soră murise într-un accident în timpul unei vînători), era un om foarte bogat. Era membru al Parlamentului și cu ocazia Jubileului Regelui George al V-lea fusese înălțat la rangul de baron. Cu această ocazie la numele lui de familie adăugă pe cel al soției sale, așa că acum se numea Sir Wilfred Terry-Mason. Familia trăgea nădejde, că datorită relațiilor strînse dintre el și partidul liberal și faptului că avea o situație sigură în circumscripția sa, va fi ridicat la rangul de pair al Angliei.

Leslie Mason, cel mai tînăr dintre numeroșii nepoți ai lui Sibert, fu trimis la o școală publică și de aici la

Cambridge. Partea lui de moștenire din Bunuri îi adu cea un venit anual de două mii de lire sterline, la care se mai adăuga o altă mie, pe care o primea în calitate de secretar al Societății. Odată pe an se ținea adunarea generală la care participau acei membri ai familiei care se găseau în Anglia, căci o parte dintre membrii din a treia generație își serveau țara în regiuni foarte depărtate ale imperiului, alții erau gentilomi care-și petreceau o mare parte din vreme prin străinătate, și după ce Sir Wilfred se instală în scaunul său de președinte, le citea un raport foarte satisfăcător al gestiunii, pregătite anume de contabili experți.

Leslie Mason era un bărbat care avea felurite înclinații. Împlinise aproape cincizeci de ani, era înalt, impunător, avea ochi albaștri, un păr cărunt pe care-l purta destul de lung și era rumen la față ; în totul un bărbat plăcut la vedere. Arăta mai mult a ofițer sau a guvernator colonial care s-a întors acasă în concediu, decît a administrator care exploatează case de locuit și pentru nimic în lume n-ai fi bănuit, că bunicul său a fost grădinar și bunică-sa bucătăreasă. Era un bun jucător de golf, căci avea timp suficient să se ocupe de acest sport, și un bun vînător. Leslie Mason nu era însă numai sportman, ci era și un pasionat al artelor. Ceilalți membri ai familiei nu aveau astfel de metehne, așa că se uitau la slăbiciunile lui cu binevoitoare îngăduință, dar cînd se întîmpla ca vreunul dintre ei să vrea să-și cumpere mobilă sau tablouri, indiferent de motivele pe care le aveau, veneau întotdeauna la el să-i ceară sfatul pe care-l respectau și-l primeau. Era și firesc ca el să se priceapă la astfel de chestiuni, căci se căsătorise cu fiica unui pictor. John Peron, tatăl soției sale, fusese membru al Academiei Regale și între anii optzeci și sfîrșitul secolului trecut, încasase sume importante de bani, pictînd portrete de femei tinere, îmbrăcate în costume din secolul al optsprezecelea, alături de tineri din aceeași epocă. Modelele lui erau pictate în grădini pline de flori de altădată, în chioșcuri de verdeață sau în interioare mobilate corect, cu scaunele și mesele din perioada corespunzătoare. Dar astăzi cînd tablourile lui ajunseseră la Cristie, se vindeau cu treizeci de șilingi sau cu două lire. La moartea lui, Venetia Mason moștenise o mulțime de tablouri de acestea, dar tablourile stătuseră

multă vreme într-o cămară, sub aşternutul lor de praf şi cu faţa întoarsă spre perete, căci la această epocă nici chiar dragostea filială nu o mai putea determina să creadă altceva despre ele, decît că sînt îngrozitoare. Soţii Mason nu se ruşinau deloc, din cauză că bunica lor fusese bucătăreasă, dimpotrivă erau în stare să facă chiar glume pe socoteala acestui amănunt cînd se întîmpla să fie într-un cerc de prieteni, dar se simţeau foarte stînjeniţi cînd trebuiau să vorbească despre John Peron. Cîteva rude de ale lui Mason mai aveau şi astăzi pe pereţi tablouri de-ale lui, dar pentru Veneţia tablourile acestea erau adevărată tortură.

— Văd că mai păstrezi în casă şi astăzi tablourile tatălui meu, spunea ea. Nu ţi se pare că sînt perimate ? De ce nu le bagi mai bine într-o debara ?

— Socrul meu, spunea Leslie, a fost un moşneag foarte cumsecade ; un om cu maniere încîntătoare, dar cu toate acestea, cred că n-a fost un pictor tocmai bun.

— Administratorul meu a dat o sumă destul de frumoasă pentru tabloul acesta, răspundea, cel interesat. Ar fi absurd să bagi în debara un tablou care a costat trei sute de lire sterline ; dar dacă asta este părerea voastră despre el, atunci uite ce voi face : vi-l vînd vouă cu o sută cincizeci...

Dar deşi familia Mason făcea parte de trei generaţii din aristocraţie, totuşi nu-şi pierduse încă spiritul negustoresc.

Din ziua căsătoriei lor, soţii Mason evoluaseră foarte mult în gusturile şi aprecierea artistică şi pe pereţii casei lor, noi şi elegante, din Porchester Close, unde locuiau acum, atîrnau tablouri de Wilson Steer şi Augustus John, Duncan Grant şi Vanessa Bell. Aveau un Utrillo şi un Vuillard, amîndouă cumpărate pe vremea cînd aceşti maeştri se vindeau la preţuri foarte moderate ; mai aveau în acelaş timp un Derain, un Marquet şi un Chirico. Ar fi fost peste putinţă să intri în casa lor, cam sumar mobilată, fără să-ţi dai seama că sînt la curent cu mişcarea modernistă. Rareori li se întîmpla să scape cîte o expoziţie particulară şi cînd erau la Paris, considerau drept o datorie să se ducă la Rosenberg şi la negustorii din Rue de la Seine, ca să vadă ce au mai expus. Erau amatori sinceri ai tablourilor şi dacă se întîmpla

să nu cumpere nimic, înainte ca opinia publică să consacre talentul artistului care-i interesa, aceasta se datora în parte fie unei ușoare lipse de încredere în propria lor apreciere, fie temerii că ar putea face o afacere proastă. La urma urmelor opera lui John Peron fusese apreciată de cei mai mari critici de artă și el își vînduse tablourile la prețul de cîteva sute de lire bucata; dar astăzi ce valoare mai aveau? Două sau cel mult trei lire. Acesta era un motiv destul de puternic, pentru a-i determina să fie prudenți. Dar pe ei îi interesa nu numai pictura. Le plăcea și muzica; toată iarna se duceau la concertele simfonice; aveau dirijorii lor preferați și pentru nimic în lume n-ar fi admis, ca obligațiile sociale pe care le aveau, să-i împiedice să meargă la concerte. Se duceau odată pe an la *Ring*. Muzica era pentru amîndoi una dintre plăcerile cele mai intense. Aveau gust ales și pricepere. Erau spectatori de premiere și făceau parte din asociațiile care reprezintă piese de teatru despre care se presupune că sînt mai presus de înțelegerea mulțimii. Citeau toate cărțile despre care se auzea vorbindu-se. Le citeau nu numai pentru că le plăcea să citească, ci și pentru a ține pas cu progresul. Dragostea lor de artă era sinceră și ar fi nedrept să faci cea mai mică aluzie la lipsa de îndrăzneală a gustului lor și la lipsa de originalitate în apreciere. E foarte probabil că felul lor de a vedea era ceva obișnuit, dar acest convenționalism făcea parte din supremele realizări ale culturii din zilele lor. Erau incapabili să facă ei înșiși o descoperire, dar nu ezitau niciodată să aprecieze pe cele făcute de alții. Prin urmare, fiind determinați să se sprijine pe propria lor pricepere, poate n-ar fi reușit să găsească prea multe amănunte de admirat în opera lui Cézanne, dar recunoscură cu toată convingerea că este un mare artist, imediat ce lumea începu să vorbească despre el. Nu se mîndreau deloc cu gusturile lor și în atitudinea acestor oameni nu era nici urmă de snobism.

— Noi nu sîntem decît niște spectatori fără importanță din public, spunea Veneția.

— Cei care sînt obiectul atît de disprețuit de artiști; oameni care știu ce le place, adăuga Leslie.

A fost o întîmplare fericită, ca lor să le placă Debussy mai mult decît Arthur Sullivan și Virginia Woolf mai mult decît John Galsworthy.

Preocupările lor artistice le lăsa foarte puțin timp pe care ar fi putut să-l consacre vieții sociale ; nu căutau prietenii nici în cercurile oamenilor importanți ai zilei, nici între oamenii distinși, iar prietenii lor erau de predilecție oameni cumsecade, care trăiau mulțumiți, fără să fie oameni bogați și care se interesau sincer de problemele spirituale. Nu-i interesau recepțiile somptuoase și nici nu ofereau și nici nu le frecventau mai mult decît ar fi fost necesar ; dar le plăcea să-și primească prietenii duminica seara, cînd veneau îmbrăcați cum îi trăgea inima, și-i tratau cu ce se nimerea. În casa lor se putea asculta o muzică bună și juca un bridge suportabil. Conversațiile ce se angajau, erau inteligente. Seratele acestea erau tot atît de plăcute și de nepretențioase ca și soții Leslie Mason înșiși, și cu toate că fiecare dintre musafiri își avea mașina lui și foarte puțini dintre ei dispuneau de un venit anual sub cinci mii de Lire, se mîndreau că duc viață de boemi.

Dar Lesli Mason nu se simțea niciodată atît de fericit, ca atunci cînd nu trebuia să meargă la nici-un concert sau premieră, ci-și putea petrece serile în sînul familiei sale. Din acest punct de vedere era un om cu noroc. Soția sa fusese frumoasă și chiar acum cînd era între două vîrste, mai era încă drăguță. Era aproape tot atît de înaltă ca și el, avea ochi albaștri și un păr castaniu mătăsos în care abia începuse să se arate ici colo cîte o șuviță căruntă. Avea predispoziție pentru îngrășare, dar înălțimea ei o ajuta să suporte cu demnitate corpolența care datorită dietei observate cu toată strictețea, nu putuse deveni o povară. Avea fruntea înaltă, privirea senină și un zîmbet sfios. Deși își comanda rochiile la Paris, nu la un croitor la modă, ci la o croitoreasă „de ici de după colț", nu reușise niciodată să pară altceva, decît o englezoaică, din creștet pînă în tălpi. Avea marea facultate de a naturaliza orice punea pe ea și cu toate că uneori își permitea extravaganța de a-și cumpăra cîte o pălărie de la Reboux, era deajuns să și-o pună în cap, pentru ca să pară că e cumpărată de la universalul *Army and Navy*. Arăta întotdeauna exact ceea ce era : o femeie cumsecade din clasa bur-

gheză care trăiește din larg. Cînd se căsătorise, era îndrăgostită de soțul ei și-l mai iubea și astăzi. Avînd în vedere comunitatea de gusturi existentă între ei, nu era deloc de mirare că trăiau în armonie. De la începutul căsătoriei lor conveniseră, că în chestiuni de pictură ea se pricepe mai bine decît el, iar în chestiuni de muzică el se pricepe mai bine decît ea, astfel că în aceste domenii, fiecare se pleca în fața părerii superioare a celuilalt. De pildă, cînd venea vorba despre operele de mai tîrziu ale lui Picasso Leslie spunea :

— De, nu ezit deloc să mărturisesc, că mi-a trebuit oarecare timp, pentru ca să mă pot apropia de el și să-mi placă ; dar Veneția n-a avut nici un moment de ezitare ; cu felul ei de a presimți, a văzut imediat, ca la lumina unui fulger, realitatea.

La rîndul ei doamna Mison recunoștea că a trebuit să asculte de trei sau patru ori simfonia a doua a lui Sibellius, pentru a putea înțelege pe Leslie, cînd spunea că în felul său acest compozitor este tot atît de mare ca și Beethoven.

— Incontestabil Leslie este un mare înțelegător al muzicii. Alături de el eu nu sînt altceva decît o profană.

Leslie și Veneția Mason nu erau numai doi oameni care avuseseră noroc că se luaseră, dar avuseseră noroc și cu copiii lor. Aveau doi, exact cît le trebuia -- după cum spuneau ei, căci dacă ar fi avut trei sau patru, ar fi reprezentat o cheltuială prea mare, astfel că nu și-ar fi putut permite să ducă viață din larg, așa cum le plăcea, și nici n-ar fi putut să se îngrijească de viitorul lor, cum ar fi trebuit. Îndatoririle de părinți și le luaseră în serios. În loc ca pe pereții camerei copiilor să atîrne reproduceri de gravuri caraghioase, îi împodobiseră cu reproduceri după tablourile lui Van Gogh, Gauguin și Marie Laurencin, așa că gustul lor artistic să se poată forma din cea mai fragedă copilărie ; tot așa aleseseră cu cea mai mare grijă plăcile pentru gramofonul din camera copiilor lor, astfel că reușiră să se familiarizeze cu muzica lui Mozart, Haydn, Beethoven și Wagner, înainte de a învăța să se plimbe cu bicicleta. Imediat ce crescură deajuns, începură să învețe pianul, cu cei mai buni profesori și Charley părea că are aptitudini deosebite. Amîndoi copiii lor erau auditori fervenți ai concertelor. Duminecile se duceau la concert și urmăreau executarea,

cu partitura în mînă, sau așteptau ceasuri întregi ca să poată obține un loc la galerie în Covent Garden ; părinții lor erau de părere că dacă vor urmări spectacolul stînd în scaune mai puțin decît confortabile, este o dovadă de entuziasm și deci nu le cumpărau niciodată fotolii. Soții Leslie Mason nu se prăpădeau cu firea de dragul marilor maeștri și se duceau foarte rar la National Gallery, sau cel mult atunci cînd cîte o nouă achiziție era ventilată prin ziare ; totuși considerară drept datorie din partea lor să dea posibilitate copiilor să cunoască marea pictură a trecutului, așa că după ce crescură destul de mari, începură să-i ducă regulat la National Gallery, pentru a le arăta marile opere ; totuși își deteră foarte curînd seamă, că pentru a le face adevărată plăcere, trebuia să-i ducă și la Tate, unde putură constata mulțumiți, că adevărata emoție le-o pricinuiau tocmai pictorii moderni.

— Te fac să rămîi puțin îngîndurat, spunea Leslie soției sale și în priviri i se aprindea o lucire de mîndrie, cînd vezi copiii aceștia doi, că încep să tragă la Matisse, cum trage rața la bălțoacă.

Soția lui se întorcea spre el și-l privea, parte înveselită, parte întristată.

— Cred că despre mine își închipuie că sînt grozav de demodată, din cauză că-mi place și astăzi Monet. Despre el spun că pictura pe care a făcut-o, e bună pentru a fi reprodusă pe cutiile de ciocolată.

— De, draga mea, noi le-am format gustul. Prin urmare nu trebuie să ne mirăm deloc, dacă ne iau înainte.

Veneția începea să rîdă mulțumită și înduioșată.

— Să fie fericiți, căci eu nu sînt deloc nemulțumită, din cauză că mă consideră femeie cu gusturi învechite. Eu voi continua să admir și de aici înainte pe Monet. Manet și Degas, indiferent de ce vor zice ei.

Leslie Mason însă nu se gîndea numai la educația artistică a odraslelor lui. Grija lor era ca acești copii să nu devină nici niște mofluși, așa că îi obișnuiră cu sporturile. Amîndoi călăreau foarte bine și Charley promitea să devină un excelent vînător. Patsy care tocmai împlinise optsprezece ani, terminase Academia Regală de muzică și se gîndiră să organizeze la Claridge un bal în cinstea ei, cu ocazia prezentării în societate. Lady Terry-Mason trebuia să o prezinte la Curte. Patsy era o fată

foarte drăguță, cu ochi albaștri și părul blond, cu zîmbetul captivant și veselie spontană, astfel era sigur că se va căsători foarte curînd. Leslie ar fi dorit ca fiica lui să se căsătorească cu un tînăr avocat de viitor, care să aibă și ambiții politice. Cu banii pe care-i va moșteni din Bunurile-Mason și cultura ei, putea deveni o soție admirabilă pentru un astfel de bărbat. Căsătoria aceasta însă ar fi pus capăt pentru totdeauna vieții pline de înțelegere, de farmec și de fericire care unea familia lor. Nu vor mai avea parte de serile acelea plăcute, cînd toți patru luau masa împreună, în sufrageria lor admirabil aranjată, cu un tablou al lui Steer atîrnat deasupra bufetului în stil Chippendale, la masa încărcată cu strălucitoarele cristaluri Waterford și argintăria în stil Georgean, unde erau serviți de cameriste stilate și îmbrăcate în uniforme frumoase; mese cu bucate simple englezești, admirabil preparate, iar după dineu, de conversațiile plăcute despre artă, literatură și teatru, de păhărelul de Porto, după care urma puțină muzică în salon și cotidiana partidă de bridge. Ar fi fost imposibil să nu-și închipuie că este o egoistă, dar cu toate acestea Veneția se simțea mulțumită, cînd se gîndea că vor trebui să mai treacă mulți ani, pînă în ziua cînd Charley, își va putea permite să se căsătorească și el.

Charley se născuse în timpul războiului și acum avea douăzeci și trei de ani. Cînd Leslie fu demobilizat și se duse la Godalming pentru a vizita pe șeful familiei sale care era parlamentar, dar pe vremea aceea nu avea alt titlu decît de baron, Sir Wilfred îi propuse ca băiatul să fie trimis la Eton. Leslie nici nu vru să audă. Nu din cauza sacrificiilor bănești pe care i le-ar fi impus această eventualitate, ci din cauză că era un om prea prevăzător, pentru a-și trimite unicul fiu la o școală unde se putea obișnui cu gusturi extravagante și-și putea însuși idei care nu ar corespunde cîtuși de puțin cu situația pe care o avea în viață.

— Eu am fost la Rugby și cred că ar fi imposibil să procedez mai bine, decît dacă l-aș trimite și pe el tot acolo.

— Leslie, eu cred că tu faci o greșeală. Eu mi-am trimis băieții la Eton. Slavă Domnului, eu nu sînt snob, dar nu sînt nici prost și cred că nu mai încape nici-o discuție, că această școală are un prestigiu social.

— Admit că are, dar situația mea se deosebește foarte mult de situația dumitale. Dumneata, Wilfred, ești un om foarte bogat, iar dacă situația va continua să se desfășoare în condițiile de pînă acum, cred că vei sfîrși în calitate de membru al Camerei Lorzilor. Prin urmare e foarte bine ca să dai fiilor dumitale posibilitatea de a-și ocupa în societate locul ce li se cuvine, și cu toate că oficial eu sînt administratorul Bunurilor-Mason, ceea ce sună foarte frumos și este o slujbă respectabilă, cînd dumneata vii să-ți ridici veniturile, eu nu sînt în fond altceva decît un agent imobiliar, și deci nu pot să-mi cresc fiul, pentru ca să devină un mare gentilom, ci cel mult un agent imobiliar care să-mi ia locul, după ce eu nu voi mai fi.

Vorbind în felul acesta, Leslie făcea uz de o ușoară apucătură diplomatică. În conformitate cu dispozițiile testamentare ale lui Sibert și datorită celor povestite pînă acum, Sir Wilfred era astăzi proprietarul a trei optimi din Bunurile-Mason, ceea ce-i aducea un venit destul de mare, la care se mai adăuga chiriile scadente valoarea crescîndă a proprietății, care datorită unei bune administrații putea deveni cu atît mai mare. Era un om inteligent și energic, iar situația și averea lui îi asigurau un ascendent și o influență asupra restului familiei, pe care nici unul dintre membrii ei nu o punea în discuție și care nici lui nu-i era neplăcută să o vadă recunoscută de toată lumea.

— Cred că nu vrei să spui că ai intenția ca fiul tău să-ți ocupe locul ?

— Slujba pe care o am a fost pentru mine destul de bună. Nu văd de ce n-ar putea să fie destul de bună și pentru el ? Nimeni nu știe ce aduce ziua de mîine, și s-ar putea foarte bine ca atunci cînd va ajunge la majorat, să fie foarte bucuros să se poată așeza într-o slujbă care să-i aducă un bilet de o mie pe an. Evident, depinde și de dumneata, care ești stăpînul.

Sir Wilfred făcu un gest care ar fi vrut să spună, că el consideră exagerate aceste aprecieri, relative la el.

— Eu nu sînt decît un acționar ca toți ceilalți și întrucît mă privește pe mine, dacă așa ți-e voia, eu nu am nimic împotrivă. Evident, pînă atunci va trebui să mai treacă multă vreme și e foarte probabil ca atunci

cînd chestiunea pe care o discutăm acum, va deveni de actualitate, eu să fiu mort demult.

— Noi sîntem o familie care se caracterizează prin longevitate și dumneata vei trăi tot atît, cît a trăit și Sibert. În orice caz cred că nu poate strica deloc, dacă dumneata vei da celorlalți să înțeleagă la timp, că fiul meu îmi va lua locul, după ce eu mă voi retrage din slujba pe care o am.

Pentru a lărgi vederile copiilor lor, soții Mason își petreceau vacanțele în străinătate ; iarna în regiuni unde se făcea schi, iar vara în sudul Franței ; conduși de aceeași lăudabilă intenție, făceau împreună excursii în Italia și Olanda. După ce termină școala înainte de a se duce la Cambridge, Leslie Mason trimise pe Charley la Tours, pentru șase luni, ca în timpul acesta să învețe limba franceză. Rezultatul timpului petrecut în orașul acesta plăcut, fu cu totul neașteptat și ar fi putut deveni chiar dezastruos, căci la întoarcere Charley declară că nu va mai merge la Chambridge, ci se va duce la Paris și că vrea să devină pictor. Părinții săi rămaseră consternați. Pentru artă aveau un cult special și nu odată declaraseră că este singurul amănunt important din viața lor ; dar Leslie care uneori manifesta și înclinări spre filozofie, era gata să admită, că arta este singurul fapt, datorită căruia existența omenească este suportabilă și că păstrează cel mai profund respect față de cei care o slujesc ; nu se gîndise însă niciodată ca vreun membru al familiei și cu atît mai puțin propriul său fiu, să se dedice unei cariere atît de nesigure, din anumite puncte de vedere neobișnuite și de cele mai multe ori neproductive. Tot așa nici Veneția nu era în stare să uite soarta la care fusese condamnat tatăl ei. Ar fi nedrept să afirmi că soții Mason erau consternați, din cauză că fiul lor luase preocupările lor artistice mult mai serios, decît ar fi avut ei intenția ; preocupările lor erau cît se poate de serioase, dar numai în limita și din punctul de vedere al omului care își are viața asigurată ; deși ar fi fost imposibil ca doi oameni să ducă o viață mai aproape de boemă, ei totuși aveau în spatele lor Bunurile-Mason, ori asta era ceva și toată lumea recunoștea această realitate. Reacția lor împotriva hotărîrii luate de Charley era definitivă, dar își dădeau seama că ar fi foarte greu

să și-o exprime într-un fel, din care băiatul ar putea deduce că atitudinea lor ar fi lipsită de sinceritate.

— Nu înțeleg cum de i-a intrat în cap o astfel de idee, zise Leslie, în timp ce discuta cu soția sa planurile de viitor ale fiului lor.

— Cred că este ceva ereditar. La urma urmelor și tatăl meu a fost artist.

— Pictor, dragă Veneția. Era un mare gentilom și un admirabil povestitor, dar ar fi fost peste putință ca un om cu mintea întreagă, să-l numească artist.

Veneția se aprinse la față și Leslie își dădu seama, că vorbele lui au jignit-o. Prin urmare se grăbi să rectifice.

— Dacă de fapt în hotărîrea lui de acum este și ceva ereditar, atunci e foarte probabil ca această ereditare să derive de la bunica mea. Îmi aduc aminte de bătrînul Sibert care spunea că ar fi fost imposibil să știi ce înseamnă trufele și ceapa, înainte de a gusta pe ale ei. În ziua cînd ea a renunțat la bucătărie, pentru a deveni soția unui grădinar de zarzavaturi, lumea a pierdut într-însa o mare artistă.

Veneția începu să rîdă și-l iertă.

Se cunoșteau unul pe altul prea bine, pentru a putea discuta asupra motivelor de nemulțumire pe care le aveau. Copiii lor îi iubeau și aveau mare respect pentru ei ; prin urmare ar fi fost cea mai mare nenorocire dacă, datorită unei dispoziții grăbite, ar fi distrus credința pe care o avea Charley în priceperea și integritatea părinților săi. Tinerii sînt neîngăduitori și cînd încerci să-i convingi să-și bage mințile în cap, s-ar putea foarte ușor să-și închipuie despre tine, că nu ești altceva decît un bătrîn farsor.

— Cred că ar fi greșit din partea noastră, dacă am încerca să punem piciorul în prag, fără să ne gîndim, zise Veneția. Împotrivirea noastră nu va folosi decît să-l facă să se încăpățîneze.

— Problema este delicată și n-am cîtuși de puțin intenția, să mă prefac în fața ta că nu-mi dau seama.

Situația lor era cu atît mai dificilă, cu cît în ziua sosirii lui de la Tours, băiatul adusese cu el cîteva pînze, despre care ei se exprimaseră în termeni, pe care acum ar fi fost foarte greu să-i retracteze. Le apreciaseră, mai mult în calitate de părinți iubitori, decît în calitate de cunoscători.

— Ai putea ca într-o dimineață să duci pe Charley în debara, să vadă tablourile tatălui tău. Înțeleg să nu cauți anume, ci să faci așa fel ca totul să pară simplă întîmplare ; pe urmă cînd voi avea ocazia, voi încerca să vorbesc cu el.

Ocazia se oferi de la sine. Leslie era tocmai în salonul pe care-l aranjaseră pentru copiii lor, ca să aibă o încăpere, unde să nu-i tulbure nimeni. Reproducerile după tablourile lui Gauguin și Van Gogh, care fuseseră odinioară în camera lor de copii, erau acum pe pereții salonului acestuia. Charley picta un buchet de flori, într-un vas verde.

— Cred că va fi mult mai bine, dacă vom încadra tablourile pe care le-ai adus din Franța și le vom atîrna aici pe pereții salonului, în locul acestor reproduceri. Dă-mi voie să le mai văd odată.

Una dintre pînze reprezenta trei mere pe o tavă de nuanță albastră și albă.

— Îmi face impresia că este foarte bună, declară Leslie. Am văzut sute de tablouri care reprezintă trei mere pe o tavă în nuanțe de albastru și alb, și sînt de părere că întrece cu mult pe cele mediocre. Începu să rîdă : Bietul Cézanne, aș fi curios să știu ce-ar zice el despre sutele de mii de oameni care au pictat acest tablou al său.

Mai era o natură moartă care reprezenta o sticlă de vin, un pachet de tutun franțuzesc în hîrtie albastră, o pereche de mănuși albe, un ziar păturit și o vioară. Obiectele acestea erau puse pe o masă acoperită cu o pînză, țesută în pătrățele colorate, în nuanțe de verde și alb.

— E foarte bună și foarte promițătoare.

— Serios tată, aceasta este părerea ta ?

— Da, aceasta este. Uite ce, nu este tocmai originală ; este o pînză în genul căreia fiecare negustor are cel puțin zece bucăți în prăvălie, dar tu n-ai luat pînă acum nici o lecție de pictură, așa că este o lucrarea care merită respect. Probabil ai moștenit ceva din talentul bunicului tău. Cred că i-ai văzut tablourile ?

— Nu le-am văzut de ani de zile. Dar zilele trecute mămica a căutat ceva în debara și cu ocazia aceasta mi le-a arătat. Sînt îngrozitoare !

— Admit și eu că sînt îngrozitoare, dar pe vremea cînd le-a pictat, lumea era de altă părere. Erau foarte

apreciate și se vindeau. Închipuie-ți că o mulțime de lucruri pe care noi astăzi le admirăm, vor fi considerate tot atît de îngrozitoare, de astăzi în cincizeci de ani. Nenorocirea artei este, că nu admite niciodată mediocritatea.

— Ar fi peste putință să prevezi ce vei putea deveni, înainte de a face o încercare, pentru a te convinge.

— Firește... și dacă va fi, ca tu să te decizi să faci pictură în calitate de profesionist, eu și mama ta vom fi cei din urmă cărora ne va trece prin minte, să-ți stăm împotrivă. Știi foarte bine, cît de mult reprezintă arta în viața noastră.

— Nu există în lume nimic ce aș fi dispus să fac cu mai multă plăcere decît pictura.

— Cu partea ce-ți va reveni ție din Bunurile-Mason, vei avea eventual deajuns pentru a putea trăi modest, și au fost destui amatori în acest domeniu care au reușit să-și creeze o reputație.

— Bine, dar eu nu vreau să devin un amator.

— Nu este tocmai atît de ușor să devii altceva, cînd ai la spate o mie sau cel mult o mie cinci sute de lire Sterline. Mi-ar fi imposibil să nu-ți spun limpede, că pentru mine hotărîrea ta ar fi un fel de dezamăgire. Eu ți-am păstrat caldă slujba aceasta de secretar în administrația Bunurilor-Mason și cred că trebuie să-ți spun, că foarte mulți dintre verișorii tăi se vor repezi să o ocupe. Eu aș fi de părere că e mult mai preferabil ca cineva să devină un om de afaceri priceput, decît un pictor mediocru ; dar deocamdată nu poate fi vorba nici de una, nici de alta.

Urmă o pauză. Leslie se uită cu bunăvoință la fiul său.

— Eu te voi ruga un singur lucru. Bunicul meu și-a început viața în calitate de grădinar și soția lui ca bucătăreasă. Îmi aduc aminte de el, pentru că mi-ar fi imposibil să nu recunosc că omul acesta a fost un fel de diamant neșlefuit. Se spune că pentru a putea deveni gentilom, trebuie să treacă trei generații și în orice caz eu nu sînt omul care să mănînc mazărea cu cuțitul. Tu faci parte din a patra generație. S-ar putea ca tu să consideri atitudinea mea drept snobism, dar cred că nu se poate să fiu considerat drept încăpățînat, cînd mă gîndesc că tu ești gata să cobori scara socială. Prefer

ca tu să te duci la Cambridge și să-ți iei licența, iar dacă se va întîmpla ca după aceea să mai vrei să te duci la Paris, pentru a studia pictura, te vei putea duce și-ți dau binecuvîntarea mea.

Lui Charley i se păru că propunerea aceasta este foarte generoasă și o primi cu entuziasm. Timpul pe care-l petrecu la Cambridge, îi făcu multă plăcere. Nu avu prea multe ocazii să facă pictură, dar aici începu să se pasioneze de teatru și în primul an de facultate, scrise două piese într-un act, care se jucară la A.D.C. și soții Leslie Mason se dusră la Cambridge, să vadă premiera. Pe urmă cunoscu un profesor care era muzicant celebru. Charley cînta la pian mai bine decît oricare dintre colegii săi și împreună cu profesorul acesta cînta duete. Începu să studieze armonia și contrapunctul. După un timp de gîndire își dădu seama că e mai preferabil să devină muzicant, decît pictor. Tatăl său consimți foarte bucuros și la asta, dar după ce-și luă licența, plecară împreună în Norvegia, ca timp de două săptămîni să facă pescuit. Două sau trei zile înainte de întoarcerea lor, Veneția primi o telegramă de la Leslie în care nu era decît un singur cuvînt : *Eureka*. Cu toată cultura lor, nici unul dintre ei nu știa exact ce înseamnă cuvîntul acesta, totuși semnificația lui fu destul de limpede pentru recepționarea telegramei, ori scopul inițial al întrebuințării unei limbi, acesta este. Oftă ușurată. În septembrie băiatul se înscrise pentru patru luni ca practicant la firma biroului de contabilitate pe care-l întrebuința în întreprinderea lor și în ianuarie anul următor, intră în biroul tatălui său din Lincoln's Inn Fields. Drept răsplată pentru priceperea pe care o dovedise în timpul primului an de practică în afaceri, tatăl său îl trimitea acuma, cu douăzeci și cinci de lire sterline în buzunar, să facă o escapadă la Paris. Și Charley era ferm hotărît să profite de această escapadă.

II

Era aproape ceasul trei. Însoțitorii vagonului adunau bagajele și le îngrămădeau în fața ușilor, pentru a le putea da mai ușor hamalilor. Femeile își îndreptau linia roșului de pe buze și-și îmbrăcau blănurile. Băr-

bații își desprindeau paltoanele din cuiere și își puneau pălăriile pe cap. Promiscuitatea în mijlocul căreia trăiseră timp de cîteva ceasuri, căldura plăcută din vagonul Pullman, determinaseră pe oamenii aceștia să devină o unitate corporativă, separată — în calitate de ocupanți ai unui vagon, numai datorită numerelor ce le aveau — de ocupanții altui vagon ; dar acum se simțeau din nou despărțiți unul de altul și fiecare individ, sau fiecare grup de doi sau trei inși, își relua individualitatea sa discretă care se contopise cîtva timp cu individualitatea celorlalți călători. În aerul îmbibat de fum, de mirosul stătut de tutun, de parfumuri puternice, de căldura trupurilor omenești și a aburilor de la calorifer, fiecare dintre ei își lua subit înfățișarea lui misterioasă. Deveniți din nou străini, se uitau unul la altul, preocupați de gînduri și incapabili să distingă ceva în apropierea lor. Fiecare dintre ei începea să simtă un fel de ostilitate nedefinită față de vecinul său. O parte dintre ei făceau coadă pe coridor, pentru a putea coborî cît mai repede. Căldura din vagon aburise ferestrele și Charley șterse cu mîna un colțișor, ca să poată vedea afară. Nu se vedea nimic.

Trenul intră în gară. Charley dădu geamantanul în primirea unui hamal și traversă peronul cu pași largi ; se aștepta ca prietenul său Simon Fenimore să fie în gară. Rămase decepționat că nu-l putu vedea imediat, dar la ieșire era foarte multă lume și-și închipuia că și el va fi în grupul acesta. Își făcu loc printre oamenii care așteptau, cu obraji contractați de nerăbdare ; trecu bariera, în timp ce alții se luptau ca să poată ajunge la cineva pe care-l văzuseră în mijlocul mulțimii ; femeile se sărutau, dar pe prietenul său nu-l putu descoperi nicăieri. Era atît de convins că trebuie să fie și el printre cei din gară, încît întîrzie cîteva clipe, dar rămase intimidat de graba evidentă a hamalului care se uita la el și ieși pe platforma de afară. Simți o vagă părere de rău că a fost uitat. Hamalul chemă o mașină și Charley dădu conducătorului adresa hotelului la care Simon îi reținuse o cameră. Cînd se duceau la Paris, soții Mason trăgeau întotdeauna la un hotel din Rue St. Honoré. Era un hotel frecventat exclusiv de englezi și de americani, totuși de douăzeci de ani se mîngîiau cu iluzia, că acesta este o descoperire a lor, specific franceză și dacă se

întîmpla ca pe coridoarele de la etaj să vadă bagajele unui american sau să se urce în ascensor și să întîlnească persoane care ar fi fost imposibil să fie altceva decît englezi, rămîneau întotdeauna foarte mirați.

— Mă mir prin ce minune au ajuns și aceștia aici, spunea Leslie Mason.

În fața prietenilor lor se fereau întotdeauna să vorbească despre hotelul acesta ; cînd se întîmpla să descopere un colț din adevărata Franță de altădată, aveau cea mai mare grijă ca acest colț să nu fie împietat de străini. Deși directorul și portarul hotelului vorbeau fluent limba engleză, soții Leslie Mason le vorbeau întotdeauna franțuzeasca lor nesigură, fiind convinși că oamenii aceștia nu vorbesc altă limbă decît cea franceză. Dar singur faptul că stătuse de atîtea ori la acest hotel împreună cu părinții săi, era pentru Charley un motiv destul de puternic, pentru a nu descinde acolo, mai ales acum, cînd venise și el o dată singur. El plecase în aventură și un hotel de familie respectabil, unde după cît spuneau părinții săi, nu descindeau decît familiile nobililor francezi, venite din provincie, nu era de loc un hotel indicat pentru aventuri neuitate, sălbatice și pline de romantismul cu care se îmbibase timp de o lună, înainte de a pleca de acasă. Scrisese prin urmare lui Simon să-i ia o cameră la un hotel din Cartierul Latin ; nu-l interesa cîtuși deputin confortul și nici faptul că este prost întreținut, din moment ce va putea găsi atmosfera prielnică pe care o căuta ; Simon îi răspunse la timp că i-a închiriat o cameră într-un hotel în apropiere de Montparnasse. Era într-o stradă liniștită, ceva mai încolo de Rue de Rennes și destul de aproape de Rue Campagne Première unde locua el însuși.

Charley reuși repede să-și stăpînească dezamăgirea pricinuită de faptul că Simon nu venise în calea lui : era sigur, fie că-l așteaptă la hotel, fie că a telefonat, ca să-i dea de știre că va veni imediat, și astfel în timp ce trecea cu mașina pe străzile pline de lume care duc de la Gare du Nord spre cheiul Senei, se simți din nou bine dispus. Era adevărată plăcere să sosești seara la Paris. Ploaia măruntă care începuse să țîrîie, împrumuta străzilor o înfățișare de mister. Magazinele erau luminate. Trotuarele erau înțesate de umbrelele ce treceau în toate direcțiile și picăturile de ploaie străluceau pe ele, cli-

pind intermitent sub lumina felinarelor. Charley își aducea aminte de tablourile lui Renoir. Uneori cîte o pală de vînt făcea femeile să se strîngă sub umbrele și le înfoia rochiile în jurul picioarelor. Obișnuit cu prudența englezească a șoferilor, i se părea că mașina lui aleargă furioasă în lungul străzilor înțesate de lume și tresărea de fiecare dată, cînd auzea frînele scîrțiind pe neașteptate, pentru a evita o ciocnire. Lumina roșie îi opri la o încrucișare de străzi și din ambele direcții apăru un val uriaș de oameni care alergau grăbiți, întocmai ca mulțimea cuprinsă de panică a manifestanților, cînd sînt șarjați de poliție. Pentru privirile curioase și emoționate ale lui Charley, mulțimea aceasta părea cu totul altfel decît a oamenilor din Anglia, mult mai vioaie, mai neastîmpărată și cînd privirile lui întîlneau o fată care trecea numai singură, o cusătoreasă sau o dactilografă, care după terminarea lucrului se întorcea acasă, tresărea la gîndul că fata aceasta se duce să-și întîlneaască iubitul ; cînd vedea cîte o pereche mergînd la braț, sub aceeași umbrelă, un bărbat tînăr cu barbă, în cap cu o pălărie largă în grădini, și o fată cu un guleraș de blană în jurul gîtului, umblînd ca și cînd mulțumirea de a fi împreună ar fi fost atît de mare, încît erau incapabili să mai vadă ploaia și lumea care trecea pe stradă, își simțea inima zvîcnind de emoție și de simpatie pentru ei. La o încrucișare mașina lui trebui să se oprească, din cauza aglomerației și se pomeni alături de o limuzină elegantă. În limuzină era o femeie îmbrăcată într-un pardesiu de culoarea nucilor, cu obrazul și buzele roșii și un profil neobișnuit de distins. Putea fi chiar ducesa de Germantes care se întorcea acasă, în palatul ei din Bulevard St. Germain, venind de la un ceai. Ce extraordinară senzație, să ai douăzeci și trei de ani și să fii la Paris, numai singur.

— Sfinte Atotputernice, ce-o să-mi mai fac de cap!

Hotelul era mai mare decît își închipuise el. Fațada cu podoabele ei arhitecturale, îți aducea aminte de gustul fără pereche al defunctului Baron Hausmann. Constată că i s-a reținut o cameră, dar Simon nici nu-i lăsase vorbă, nici nu-i scrisese nimic. Fu condus la etaj, nu cum își închipuise el, de un mîndraș încins într-un șorț murdar, cu priviri sinistre și nebărbierit, ci de un director amabil care vorbea perfect englezește și era îm-

brăcat în jachetă. Camera era mobilată cu o severitate igienică și avea două paturi, dar directorul îi spuse numaidecît, că nu-i va pune în socoteală decît unul singur. Cu un gest de mîndrie deschise ușa de la baia de alături, ca să i-o arate. După ce rămase singur, se uită împrejurul său. Se așteptase la o cameră mică de tot, cu perdele de rips ponosit, cu un pat de lemn și o enormă pilotă, un șifonier de acaju cu oglindă ; își închipuise că pe măsuța de toaletă va găsi cîteva ace de păr întrebuințate, iar în sertarul de la noptieră o bucată de roșu de buze și un pieptene rupt, în care au rămas cîteva fire de păr vopsit. Cam aceasta era ideea pe care și-o făcuse el despre camera romantică a unui student din Cartierul Latin. O cameră de baie ! Acesta era amănuntul la care pentru nimic în lume nu s-ar fi așteptat. O cameră ca aceasta putea fi foarte bine o cameră într-un hotel mai ieftin din Elveția, pe care o vizitase de cîtva ori împreună cu părinții săi. Era o cameră curată, tocită de întrebuințare și sordidă. Nici chiar imaginația lui înflăcărată nu fu în stare să-i atribuie o atmosferă de mister. Se apropie abătut de geamantan și începu să-și despacheteze lucrurile. Pe urmă făcu o baie. Se gîndi că nu e frumos din partea lui Simon, căci chiar dacă nu putuse să vină în calea lui la gară, ar fi trebuit să-i lase o vorbă la hotel. Dacă nu va da nici-un semn de viață, va fi condamnat să se ducă singur la masă. Tatăl și mama lui împreună cu Patsy erau acum la Godalming, unde va fi întrunită o societate veselă : cei doi fii ai lui Sir Wilfred împreună cu soțiile lor și cele două nepoate ale lui Lady Terry-Mason. Vor face muzică, vor juca jocuri de societate și vor dansa. Aproape îi părea rău că a primit cu atîta ușurință propunerea tatălui său, de a veni să-și petreacă vacanța la Paris. Apoi cu totul pe neașteptate se gîndi, că poate Simon a trebuit să plece undeva pentru ziarul său și în grabă a uitat să-i mai dea de știre, sau nici n-a mai avut timp de așa ceva. Simți că inima i se oprește în loc din cauza spaimei.

Simon Fenimore era cel mai vechi prieten al lui Charley și de fapt venise atît de bucuros la Paris, numai pentru a putea petrece cîteva zile împreună cu el. La pensionat fuseseră împreună și tot împreună fuseseră și la Rugby ; la Cambridge fuseseră tot colegi, dar

Simon plecase de la facultate, fără să-și ia licența — la sfîrșitul anului al doilea — din cauză că-și dăduse seama, că la facultate își pierde timpul fără nici un folos ; cu ajutorul tatălui lui Charley, reușise să fie angajat de un ziar londonez pentru care în ultimul an lucra în calitate de corespondent la Paris. Simon era singur pe lume. Tatăl lui fusese funcționar la Departamentul Silvic al Indiilor și divorțase de soția sa, pentru motive de adulter, pe vremea cînd Simon era copil. Mama lui părăsise India, iar Simon fiind dat de Tribunal în grija tatălui său, fu trimis în Anglia și internat în casa unui pastor, pînă în ziua cînd ajunse vîrsta pentru a fi dat la școală. Mama lui dispăru cu desăvîrșire. Nu știa despre ea nici dacă mai trăiește, nici dacă e moartă. Tatăl său muri de ciroză cînd Simon împlini doisprezece ani și nu-i rămăsese despre el decît o amintire foarte tulbure, ca despre un bărbat slab, firav, cu chipul tras și plin de crețuri, cu o gură țuguiată și buzele subțiri. Îi lăsase exact atîția bani, pentru ca să-i ajungă să-și termine studiile. Soții Leslie Mason fură profund impresionați de singurătatea acestui băiat și se obișnuiră să-l invite să-și petreacă majoritatea vacanțelor în casa lor. În copilărie fusese slab și delicat, cu un obraz palid în mijlocul căruia ochii lui negri păreau enormi, un păr bogat și nedisciplinat care avea mereu nevoie să fie pieptănat și o gură mare, senzuală. Era vorbăreț, precoce pentru vîrsta lui, îi plăcea să citească foarte mult și era inteligent. În temperamentul lui nu avea nimic din sfiala care făcea pe Charley să fie atît de simpatic. Deși din sentiment de datorie doamna Veneția Mason își da toată silința, nu era totuși în stare să-l iubească. Era incapabilă să înțeleagă motivul pentru care Charley se împrietenise cu un băiat care se deosebea de el din toate punctele de vedere. Ea îl credea insolent și închipuit. Era cu desăvîrșire insensibil față de orice atenție și orice ai fi făcut pentru el, considera gestul pe care-l faci drept ceva de la sine înțeles și ceva ce i se cuvine. Bănuia de asemenea că nu are o părere prea bună nici despre ea, nici despre Leslie. Uneori cînd se întîmpla ca Leslie să vorbească despre cîte o chestiune interesantă, cu obișnuitul bun simț și inteligența lui caracteristică, Simon se uita la el și în ochii lui mari și negri

parcă se aprindea o sclipire de ironie, iar buzele senzuale i se ţuguiau sarcastic. Îţi făcea impresia că el consideră banal şi stupid tot ce spune Leslie. Din cînd în cînd, în timpul plăcutelor seri pe care le petreceau împreună, conversînd despre una alta, el rămînea cu privirile pierdute în gol, ca şi cînd gîndurile lui ar rătăci la mari depărtări, sau se întîmpla să ia o carte şi să înceapă să citească, de parcă ar fi fost singur în cameră. Atitudinea lui le dădea să înţeleagă că vorbăria lor nu merită să fie ascultată. Nu era nici cel puţin politicos. Dar Veneţia Mason se mustra singură pentru aceste gînduri ale ei.

— Bietul băiat ; n-a avut de la cine să înveţe cum trebuie să se poarte în lume. Voi fi bună cu el. Voi încerca să-l iubesc.

Privirile ei se opreau asupra lui Charley care era zvelt şi atît de drăguţ (e îngrozitor cum creşte băiatul acesta, de nu-i mai vin hainele ; mînecile de la smokingul cu care este îmbrăcat, au ajuns să-i fie prea scurte), cu părul castaniu cîrlionţat, cu ochii albaştri şi genele lungi, cu obrazul trandafiriu şi transparent. Deşi nu avea inteligenţa ostentativă a lui Simon, era totuşi un bun elev şi era artist pînă în vîrful unghiilor. Dar cine ştie ce ar fi devenit, dacă ar fi plecat şi ea de la Leslie şi soţul ei ar fi început să se dea la beţie, aşa că în loc să trăiască în mijlocul unei atmosfere îmbibate de cultură şi să crească ocrotit de casa aceasta frumoasă de care a avut parte, ar fi fost obligat să se lupte cu viaţa, ca Simon ? Bietul băiat ! A doua zi se duse şi-i cumpără o jumătate duzină de cravate. Băiatul păru încîntat.

— Este un gest extrem de amabil din partea dumneavoastră. N-am avut în viaţa mea niciodată mai mult de două cravate dintr-odată.

Veneţia se simţi atît de mişcată de efectul spontan al actului ei de generozitate, încît fu cuprinsă de o pornire de simpatie neaşteptată faţă de el.

— O, tu copil părăsit şi singur, îngînă ea printre lacrimi, cît de greu trebuie să-ţi fie, să nu mai ai părinţi.

— De, considerînd că mama mea a fost o desfrînată şi tatăl meu un beţiv, n-aş putea spune că simt prea mult lipsa lor.

Cînd îi dăduse acest răspuns, avea şaptesprezece ani.

Ar fi fost inutil să mai încerce, căci Veneția înțelese că i-ar fi imposibil să-l iubească. Era un temperament violent, cinic și lipsit de măsură. Îi venea să-și iasă din minți, cînd vedea cît de mult îl admiră Charley ; fiul ei era convins că prietenul său este o personalitate strălucită și-i prezicea o carieră plină de succes. Pînă și Leslie rămasese impresionat de varietatea și vastitatea lecturilor lui, dar mai ales de limpezimea cu care se exprima. Chiar din școală era socialist convins, iar la Cambridge deveni comunist militant. Leslie îi asculta teoriile nebunești cu binevoitoare toleranță. Pentru el toate teoriile acestea nu erau decît vorbe, vorbe fără rost și presimțea în mod instinctiv, că aceste vorbe nu pot avea nici-o legătură cu viața propriu-zisă.

— În cazul cînd va deveni un ziarist de seamă, sau va reuși să se aleagă în Parlament, cred că nu ne va strica de loc să avem un prieten în tabăra dușmanilor, spunea el.

Leslie era liberal și principiile lui erau atît de liberale, încît nu ezita să admită, că socialiștii au multe principii, împotriva cărora un om cu mintea întreagă, nu se poate să se ridice ; în teorie era și el de părere că minele de cărbuni ar trebui naționalizate și ar fi fost incapabil să admită că Statul n-ar fi în stare să conducă aceste întreprinderi, tot atît de bine ca și Societățile particulare, dar cu toate acestea era de părere că nu se va ajunge atît de departe. Renta solului era o chestiune care în fond nu interesa cîtuși de puțin Statul ; tot așa nici proprietatea urbană din micile cartiere ; în marile orașe este cît se poate de firesc ca populația săracă să prefere casele din cartiere, față de locuințele model, nu pentru că administrația Bunurilor-Mason n-ar fi făcut toate îmbunătățirile posibile în această privință ; în orice caz cred că nu se poate să ceri unui propietar să dea voie oamenilor să locuiască în casele lui, fără să plătească nimic și este de la sine înțeles că are dreptul la o rambursare onorabilă a capitalului său.

Simon Fenimore se hotărî să plece pentru patru ani în calitate de corespondent al unui ziar în străinătate ; în felul acesta avea posibilitate să se informeze asupra directivelor politicii continentale și astfel cînd va intra în Camera Comunelor, el va fi expert tocmai într-un domeniu în care majoritatea membrilor Partidului La-

burist erau cu totul ignoranți ; dar în ziua cînd Leslie se duse cu el, ca să-l prezinte directorului de ziar care ar fi fost dispus să dea posibilitatea unui tînăr cu calități, să se ilustreze, avu grijă să-l prevină că directorul este un om foarte bogat, prin urmare ar fi imposibil să-i facă o impresie favorabilă, dacă-și va da pe față sentimentele revoluționare. Totuși Simon reuși să facă o foarte bună impresie asupra acestui magnat al presei, datorită atitudinii lui modeste, înfățișării pline de energie și ușurinței cu care vorbea.

— A fost blînd ca un miel, spunea Leslie soției sale. Tînărul acesta își are capul bine pus pe umeri. Ți-am spus mereu, că toate perorațiile lui nu sînt altceva decît palavre, fără importanță. Cînd vine vorba să-și găsească o slujbă din care să poată trăi, își împăturește frumos teoriile, ca orice om cuminte și le bagă în buzunar.

Veneția fu de acord cu el. Era foarte posibil, și în cazul lor era o dovadă destul de evidentă, să ai un anumit cult pentru frumos și în acelaș timp să-ți dai seama și de importanța lucrurilor materiale. De pildă, chiar Lorenzo de Medici era un bancher foarte priceput, dar în același timp artist pînă în vîrful unghiilor. Era convins că Leslie a făcut un gest frumos, cînd și-a dat atîta osteneală, pentru a face un serviciu acestui tînăr care era incapabil de recunoștință. În orice caz slujba pe care o obținuse, obliga pe Simon să plece la Viena și astfel Charley scăpa de sub înrîurirea lui pe care ea o privise întotdeauna cu nemulțumire. Fără îndoială numai felul lui nebunesc de a vorbi, determinase pe fiul ei să se facă artist. Toate acestea erau bune și frumoase pentru Simon, care n-avea para chioară și nici rude, dar Charley al ei avea un cuib dinainte așternut și încălzit. În lume sînt destui artiști. Mîngîierea ei fusese că Charley avea un suflet atît de candid și era un temperament atît de blînd, încît nici-o prietenie îndoielnică nu ar fi putut să influențeze bunele lui maniere.

Charley tocmai începuse să se îmbrace și se întreba cum va putea să-și petreacă seara aceasta. După ce-și puse pantalonii, luă telefonul și chemă redacția ziarului la care lucra Simon. Se întîmplă să-i răspundă chiar el.

— Simon !

— Hulloa, ai venit ? De unde vorbești ?

Simon vorbea atît de calm, încît Charley rămase consternat.

— De la hotel.

— Da, ești la hotel ? Ai vreun plan pentru astă seară ?

— Nu am nici unul.

— Cred că va fi mai bine să luăm masa împreună, ce zici ? Voi trece să te iau.

Îl auzi că închide aparatul. Charley tresări. Se așteptase ca Simon să fie tot atît de nerăbdător să-l vadă pe el, cît de nerăbdător era el însuși să-l vadă pe Simon, dar după tonul cu care-i vorbise și după purtarea lui, ai fi crezut că sînt doi oameni care s-au cunoscut din întîmplare și că pentru el era cu totul indiferent dacă se vor întîlni sau nu. Evident, trecuseră doi ani încheiați de cînd ei nu s-au mai văzut și în timpul acesta Simon ar fi putut să se schimbe, să nu-l mai recunoști. Charley fu cuprins de teama neașteptată că vizita lui la Paris ar putea să iasă tocmai pe dos și aștepta sosirea lui Simon cu toată nerăbdarea. Dar cînd într-un tîrziu văzu că apare în cameră, constată că nu arată de loc schimbat. Era prost îmbrăcat, într-un surtuc cafeniu și pantaloni de flanelă cenușie și n-avea nici pardesiu, nici pălărie în cap. Obrazul lui prelung era mai slab și mai palid decît pînă acuma, iar ochii negri păreau mult mai mari. Ochii aceștia nu aveau o clipă de astîmpăr. Doi ochi cruzi, strălucitori, întrebători și bănuitori care-ți indicau gîndurile ce se învălmășeau dincolo de ei. Gura lui mare și sarcastică era plină de dinți mărunți și neregulați care-ți aduceau aminte de specia mărunțelor fiare de pradă. Cu bărbia lui ascuțită și umerii obrazului repeziți înainte, nu părea deloc frumos, dar trăsăturile obrazului său erau atît de contractate și denotau o neliniște atît de stranie, încît ar fi fost peste putință să treci pe stradă, fără să-l observi. Erau clipe fugare, cînd obrazul acesta denota un fel de frumusețe torturată, nu o frumusețe a liniilor, ci o frumusețe a neliniștei și a sufletului zbuciumat. Partea cea mai stranie în înfățișarea lui era zîmbetul, care nu era un zîmbet de veselie, ci o strîmbătură ironică, iar cînd rîdea, obrazul lui se contracta, ca și cînd ar fi trecut prin chinurile morții. Glasul lui era ascuțit și părea că nu este în stare să-l stăpînească, iar cînd se emoționa, devenea strident.

Charley își stăpîni pornirea de a se repezi în calea lui și a-i strînge mîna cu toată prietenia izvorîtă din adîncul firii lui bune, așa că-l primi foarte rece. Cînd auzi că bate la ușă, strigă „intră" și continuă să-și pilească unghiile. Simon nu-i întinse mîna. Se mulțumi să dea din cap, ca și cînd s-ar mai fi întîlnit odată în timpul zilei.

— Hello, strigă el. Ce zici de cameră, e bună ?

— Da, foarte bună. Hotelul este ceva mai luxos decît m-aș fi așteptat eu.

— Este convenabil și poți aduce pe cine vrei. Sînt mort de foame. Vrei să plecăm la masă ?

— O. K.

— Hai să mergem la Coupole.

Se așezară la masă, unul în fața altuia, în sala de sus a restaurantului și comandară de mîncare. Simon cîntări pe Charley cu privirea.

— Charley, văd că ai rămas tot băiat frumos, zise el și zîmbi în silă.

Charley se simțea puțin stînjenit. Despărțirea, cel puțin pentru moment, părea că a alungat intimitatea ce-i legase unul de altul timp de atîția ani. Charley era un ascultător docil, de fapt el fusese obișnuit de mic copil să asculte liniștit cînd alții încep să vorbească, așa că nu se întîmpla niciodată ca el să-și piardă răbdarea, cînd Simon, cu elocvența lui confuză, începea să-și debiteze teoriile. Charley îl admirase întotdeauna cu toată sinceritatea, fiind convins că prietenul său este un geniu, așa că era cît se poate de firesc să-i cînte în strună. Simon îi era drag din cauză că era singur pe lume și nimeni nu ținea prea mult la el ; Charley avea o familie fericită care trăia din larg, și se simțea extrem de mulțumit cînd se gîndea că Simon, care ținea numai rareori la cineva, este în stare să țină la el. Simon era de multe ori acru și sarcastic, dar față de el era în stare să se poarte neobișnuit de amabil. Într-un rînd, în clipele lui rare de expansiune, îi spusese că este singurul om în lume care l-ar putea interesa. Dar de astă dată Charley se simți înfiorat de o ușoară neliniște, din cauza barierei ce se așezase între ei. După ce-i examină fața, ochii neastîmpărați ai lui Simon coborîră pe mîi-

nile lui, pe urmă se opriră o clipă asupra costumului său nou și trecură la gulerul și cravata pe care o purta la gît ; presimțea că Simon nu pare impresionat de prezența lui, cum se întîmpla odinioară, ci își stăpînește pornirile și-l examinează cu priviri critice și distrate. Părea că încearcă să-l identifice, ca și cînd pentru el ar fi un străin și caută să-și dea seamă ce fel de om ar putea să fie. Charley se simți înfiorat de o ușoară neliniște și rămase mîhnit.

— Cum îți convine viața de om de afaceri pe care o duci acuma ? întrebă Simon.

Charley se aprinse ușor la față. După conversațiile pe care le avuseseră împreună înainte de asta, se aștepta ca Simon să-l ia în bătaie de joc, din cauză că se conformase dorinței tatălui său, dar cu toate acestea era prea cinstit, pentru a încerca să-i ascundă adevărul.

— Îmi place mai mult decît mi-aș fi închipuit. Ocupația mi se pare foarte interesantă și nu este tocmai grea. Îmi mai rămîne destul timp liber, de care pot dispune cum vreau.

— Cred că hotărîrea luată de tine, dovedește foarte mult bun simț, declară Simon, spre mirarea lui Charley. Care a fost motivul că te-ai gîndit să te faci pictor sau pianist ? În lume și așa este mai multă artă decît ar trebui. În orice caz arta este o mare tîmpenie.

— O, Simon !

— Te mai impresionează și astăzi pretențiile artistice ale excelenților tăi părinți ? Charley, va trebui să-ți vii în fire. Arta ! Aceasta este o distracție pentru viața trîndavă pe care o duc bogătașii. Lumea noastră, lumea în care trăim noi, nu are timp pentru astfel de prostii.

— Eu mă gîndeam...

— Știu ce te gîndești ; te gîndeai că arta dă frumusețe și consistență vieții ; te gîndeai că arta este o mîngîiere pentru cei slabi și împovărați, și îndemn pentru o viață mai nobilă și mai conștientă de menirea ei. S-ar putea ca de aci înainte să dorim din nou arta, dar aceasta nu va fi arta ta, ci va fi o artă a poporului.

— O, Doamne !

— Poporul are nevoie de un narcotic și s-ar putea ca arta să fie cea mai bună formulă cu ajutorul căreia i l-am putea administra. Deocamdată însă nu este pregă-

tit, ca să-l primească. Astăzi au nevoie de acest narcotic în altă formă.

— Care anume ?

— Narcoticul vorbei.

Violența sarcastică pe care o pusese în aceste două cuvinte, părea extraordinară. Dar zîmbi și cu toate că buzele i se strîmbară într-un zîmbet ironic, lui Charley i se păru că o clipă vede în ochii lui aceeași privire de caldă afecțiune cu care fusese atît de obișnuit înainte de asta.

— Nu, dragă băiete, continuă el ; profită de timpul ce ți-a mai rămas, du-te la birou în fiecare zi și distrează-te cît mai bine. Probabil nu va mai dura mult, dar se poate să mai ai ocazie, să profiți de tot ce-ți va putea oferi viața.

— Ce vrei să spui ?

— Nimic. Vom vorbi despre asta cu altă ocazie. Spune-mi, ce te-a determinat să vii la Paris ?

— De, în primul rînd am venit să te văd pe tine.

Simon se făcu negru roșu. Îți făcea impresia că un cuvînt amabil (cînd Charley vorbea cu el, era convins că vorbește din adîncul sufletului), îl face să se simtă îngrozitor de stînjenit.

— Și afară de asta ?

— Aș vrea să văd cîteva tablouri și dacă se joacă vreo piesă bună, aș fi mulțumit să o pot vedea. În general, aș vrea să mă distrez puțin.

— Presupun că ai intenția să te distrezi cu o femeie.

— După cum știi, la Londra nu prea am astfel de ocazii.

— Te voi duce mai tîrziu la Sérail.

— Ce este acesta ?

— Vei vedea ce este. De altfel distracția nu e tocmai proastă.

Începură să vorbească despre timpul pe care Simon îl petrecuse la Viena, dar el nu părea dispus să facă mărturisiri.

— Mi-a trebuit oarecare timp, pînă cînd am reușit să mă obișnuiesc. Vezi tu, înainte de asta eu n-am părăsit niciodată Anglia. Am învățat limba germană. Am citit foarte mult. Am meditat. Am cunoscut o mulțime de oameni care m-au interesat.

— Dar de atunci încoace la Paris, ce-ai făcut ?

— Mai mult sau mai puțin, cam tot ceea ce am făcut la Viena ; am început să-mi coordonez ideile. Sînt tînăr. Am încă timp de ajuns. După ce mă voi sătura de Paris, mă voi duce la Roma, Berlin sau Moscova. Dacă nu voi reuși să fiu trimis ca reprezentant al unui ziar, îmi voi găsi o altă slujbă ; pot da oricînd lecții de engleză și să cîștig destul, ca să nu mor de foame. Eu nu m-am născut în profiră și vizon, așa că știu ce înseamnă lipsa. La Viena, ca să fac un exercițiu de renunțare, am trăit o lună de zile numai cu lapte și pîine. N-a fost nici cel puțin greu. Acum am reușit să mă mulțumesc, mîncînd o singură dată pe zi.

— Cum, vrei să spui că astă seară mănînci pentru prima dată ?

— Am băut o ceașcă de cafea azi dimineață, după ce m-am sculat și la ora unu după amiază, un pahar de lapte.

— Dar care este motivul acestui procedeu ? Cred că ziarul la care lucrezi, te plătește destul de bine ?

— Am o leafă din care pot trăi. În orice caz de ajuns, ca să pot mînca de trei ori pe zi. Care ar putea fi omul capabil să stăpînească pe alții, fără să se poată stăpîni mai întîi pe sine însuși ?

Charley încercă să rîdă. Începea să se simtă mai la îndemînă, alături de prietenul său.

— Cuvintele tale îmi fac impresia unei zicători luate dintr-un dicționar de citate.

— Se poate, răspunse Simon cu indiferență. Je prend mon bien ou je le trouve. Într-un proverb e distilată toată înțelepciunea secolelor care au trecut și numai un prost ar fi în stare să se supere din cauza banalității proverbelor. Cred că nu-ți închipui despre mine că m-am resemnat să rămîn toată viața corespondentul în străinătate al unui ziar din Londra și nici că voi fi meditator de limba engleză. Pentru mine timpul acesta reprezintă *meine Wander Jahre*. Pe aceștia îi voi petrece, făcîndu-mi educația pe care n-a primit-o nici unul dintre noi la școala aceea tîmpită pe care am frecventat-o și nici în cimitirul de mahala, căruia i se zice Universitatea din Cambridge. Dar eu nu vreau să adun numai știința oamenilor pe care-i cunosc și a cărților pe care le citesc ; acestea pentru mine nu reprezintă decît mijlocul ;

vreau să cîștig ceva mult mai greu de cîștigat și mult mai important : o putere de voință inflexibilă. Vreau să mă formez, întocmai cum este format un novice Jesuit, datorită disciplinei de fier a Ordinului din care face parte. Îmi închipui că eu m-am cunoscut întotdeauna destul de bine ; nu există nimic ce te-ar putea determina să-ți dai seama de propria ta valoare, afară de conștiința că ești numai singur, unul care este străin în toate părțile, oriunde s-ar duce, și faptul că trăiești alături de oameni pentru care tu nu însemni nimic. Cunoștințele mele însă erau de domeniul instinctiv. În acești doi ani petrecuți în străinătate, am învățat să mă cunosc pe mine însumi, tot atît de bine, pe cît cunosc cele cinci principii ale lui Euclid. Îmi cunosc puterea și slăbiciunea și sînt gata să-mi cheltuiesc cinci ani de aici înainte, pentru a-mi îmbunătăți capacitatea puterii mele de voință și a mă lepăda de slăbiciuni. Voi începe exercițiul, exact cum face un antrenor, cînd face exerciții cu atletul din care vrea să scoată un campion. Am un creier foarte bine organizat. Nu, există om în lume care să-și poată vedea lungul nasului cu atîta limpezime ca mine și crede-mă, în lumea în care trăim, aceasta este o mare forță. Mă pricep să vorbesc. Masele le poți determina să pornească la acțiune, nu datorită argumentelor, ci datorită retoricei. Idioția generală a oamenilor este de așa natură, încît poți să-i îmbeți cu vorbe goale și oricît ar fi de dureros deocamdată acest adevăr, va trebui să te împaci cu el și să-l accepți, întocmai cum accepți în domeniul cinematografic condiția, că un film pentru a avea succes, trebuie să aibă un sfîrșit satisfăcător. Sînt în stare chiar de acum, să mă descurc foarte bine, datorită magiei vorbelor și înainte de a termina definitiv, sînt convins că voi reuși să fac orice poftesc.

Simon bău îndelung din paharul de vin alb ce-l avea în fața lui, pe urmă se lăsă în spătarul scaunului și începu să rîdă. Chipul lui se contractă într-o strîmbătură de cumplită durere.

— Trebuie să-ți povestesc o întîmplare de acum cîteva luni. Se ținea adunarea Legiunii Britanice, sau așa ceva, nu-mi mai aduc aminte pentru ce, probabil din cauza mormintelor celor căzuți în război ; trebuia să vorbească directorul meu, dar avea un guturai și m-a trimis pe mine în locul lui. Cunoști ziarul nostru, este

de un patriotism feroce, cît timp acesta poate folosi la răspîndirea lui ; în coloanele lui poți găsi toate abjecțiile posibile, alături de o superioară moralitate. Șeful meu este exact omul indicat pentru locul pe care-l ocupă. De douăzeci de ani mintea lui n-a mai fost în stare să născocească nici-o idee. Cînd deschide gura, nu spune niciodată altceva decît banalități și dacă se întîmplă să-ți povestească din cînd în cînd cîte o anecdotă pornografică, este atît de stătută, încît nici nu te mai supără. Dar este un om prudent din toate punctele de vedere. Știe foarte bine ce dorește proprietarul gazetei să publice și-l servește după dorință. În sfîrșit, am pregătit cuvîntarea pe care ar fi ținut-o el. Platitudinile abundau. Se cutremura tavanul sălii de aplauze. Făceam glume atît de răsuflate, încît pînă și un judecător s-ar fi rușinat să le facă. Se tăvăleau de rîs. Vorbeam cu un patos atît de nerușinat, încît eram convins, că ascultîndu-mă, vor începe să verse. Dar le curgeau lacrimi în lungul obrajilor. Băteam toba cea mare a patriotismului, întocmai ca o fată bătrînă din Serviciul de Ocrotire. M-au ridicat în slava cerului. A fost cea mai importantă cuvîntare din seara aceea. După ce am terminat, conducătorii mi-au strîns mîna cu ochii plini de lacrimi de emoție. Îi băgasem pe toți în buzunar. Și cu toate acestea trebuie să știi că n-am spus o singură vorbă despre care să nu fiu convins, că este cea mai mare tîmpenie. Vorbe, vorbe, vorbe ! Bietul Hamlet.

— A fost lipsă de omenie să faci așa ceva, declară Charley. La urma urmelor cred că era o adunare de oameni cumsecade care aveau de gînd să facă și ei ceva ce credeau că va fi bine ; unde mai pui că probabil ar fi fost în stare să riște orice, pentru a dovedi că sînt sinceri în intențiile lor.

— Așa crezi tu. De fapt au colectat o sumă mult mai mare de bani, decît la oricare dintre întrunirile lor precedente și organizatorii au comunicat șefului meu, că succesul acesta se datorește în întregime discursului ținut de mine.

Datorită naivității sale, Charley, rămase profund decepționat. Tînărul din fața lui, nu mai era Simon cel pe care el îl cunoștea de atîta vreme. Înainte de asta, oricît de nebunești ar fi fost teoriile lui și oricît de provocătoare era maniera cu care le debita, aveau totuși ceva nobil într-însele. Era dezinteresat. Indignarea lui se în-

drepta împotriva oprimării și a nedreptății. Nedreptățile îl înfuriau. Simon însă nu băgă de seamă efectul pe care cuvintele lui îl făcuseră asupra lui Charley, sau chiar dacă îl vedea, îi era indiferent. Pe el îl preocupau numai ideile lui.

— Creierul nu este suficient pentru elocvență, chiar dacă este necesar, căci în fond este o calitate neglijabilă. Kerenski a avut și creier și elocvență, dar la ce i-au folosit ? Amănuntul important este caracterul. Datoria mea este să-mi formez caracterul. Sînt convins că dacă încerci, vei fi în stare să faci din tine însuți tot ce poftești. Totul depinde de voință. Va trebui să-mi exercitez voința în așa fel, încît să rămîn indiferent față de insulte, față de indiferența cu care sînt tratat și față de situațiile ridicule. Va trebui să ajung la o independență spirituală atît de completă, încît dacă mă vor băga la închisoare, să mă simt tot atît de liber ca și chiar atunci cînd voi comite greșeli, să nu mă las impresionat, ci să caut să profit de ele, în scopul pe care-l urmăresc. Va trebui să-mi fac astfel educația voinței, încît nu numai să pot rezista ispitei de a fi milos, ci în general să nu mai simt ce este mila. Va trebui să-mi smulg din suflet sentimentul dragostei.

— De ce ?

— Nu pot admite ca judecata mea să fie întunecată de sentimentele pe care mi le-ar putea trezi o ființă omenească. Charley, tu ești singurul om în lume la care eu am ținut pînă acum. Nu voi avea liniște pînă cînd nu voi simți în măduva oaselor mele puterea de voință, ca atunci cînd va fi nevoie, să te pot pune la zid și să te împușc cu mîna mea, fără o clipă de ezitare și fără să simt vreo părere de rău.

Ochii negri ai lui Simon aveau o lucire opacă, întocmai ca o veche oglindă pe care o găsești într-o casă pustie, oglindă de pe care a căzut așternutul de mercur, așa că nu-ți mai vezi chipul într-însa, ci un adînc întunecat, în care mai tremură încă reflexele unor întîmplări uitate și ale unor patimi demult moarte, dar care cu toate acestea te înfioară cu tremurul lor de viață stranie și misterioasă.

— Nu-i așa că te-ai mirat, că n-am venit în calea ta la gară ?

— Ar fi fost foarte drăguț din partea ta, dacă ai fi venit. Mi-am închipuit că ai fost reținut în redacție.

— Știam că vei fi dezamăgit. Sosirea ta a căzut tocmai în timpul cînd la redacție este cel mai mult de lucru și trebuie să stăm de gardă lîngă aparat, pentru a telefona la Londra știrile primite în cursul zilei ; astăzi însă este Ajunul Crăciunului și mîine nu apare ziarul, așa că aș fi putut lipsi foarte ușor. Nu m-am dus în calea ta, tocmai din cauză că doream foarte mult să mă duc. Chiar din ziua cînd am primit scrisoarea ta, în care-mi spuneai că vei veni, am început să sufăr din cauza dorinței de a te vedea. La ora cînd trebuia să sosească trenul, știam că tu alergi în lungul peronului, mă cauți cu privirea și te simți pierdut în mijlocul acelei mulțimi de călători, dar totuși am luat o carte și am început să citesc. Am stat nemișcat și mi-am dat toată silința să mă concentrez asupra lecturii, refuzînd din toate puterile să ascult la aparatul telefonic de pe birou, care putea să sune dintr-un moment într-altul. Cînd l-am auzit că sună, și știam că ești tu, mulțumirea mea a fost atît de mare, încît îmi venea să turb de furie împotriva mea ! Era aproape să nu-ți răspund. Au trecut mai bine de doi ani, de cînd mă lupt din toate puterile să scap de sentimentul ce mă leagă de tine. Vrei să știi de ce doream atît de mult ca tu să vii la Paris ? Cînd ești departe de oamenii la care te gîndești, începi să-i idealizezi ; depărtarea contribuie la intensificarea sentimentului de prietenie și dacă revezi pe cei care-i dorești, constați de multe ori mirat, că nu sînt de loc așa cum ți i-ai închipuit. Mă gîndeam că dacă în sufletul meu a mai rămas ceva din vechile sentimentele ce m-au legat de tine, cele cîteva zile ce le vei petrece aici, vor fi deajuns ca să ucidă definitiv acest sentiment.

— Tare mi-e frică să nu mă consideri prost, zise Charley și zîmbi sfios, dar pentru nimic în lume n-aș fi în stare să-mi dau seama ce urmărești.

— Impresia mea despre tine este, că ești grozav de prost.

— Hai să zicem că ai dreptate ; spune-mi care este motivul atitudinii tale ?

Simon se încruntă puțin și ochii lui neliniștiți alergau de colo pînă colo în largul camerei, întocmai ca un iepure cînd se simte încolțit și caută să scape.

— Tu eşti singurul om care a ţinut vreodată la mine.

— Asta nu este adevărat. Tatăl meu şi mama au ţinut întotdeauna foarte mult la tine.

— Nu vorbi astfel de prostii. Tatăl tău a fost tot atît de indiferent faţă de mine, pe cît de indiferent este el însuşi pentru artă, dar îl gîdila la inimă şi-i da o senzaţie plăcută, cînd încerca să se poarte amabil cu orfanul care n-avea pe nimeni în lume, pe care-l putea privi de sus şi despre care îşi închipuia că rămîne impresionat de purtarea lui. Mama ta îşi închipuia despre mine că sînt lipsit de bun simţ şi egoist. Nu putea suporta gîndul, că eu aş fi în stare să exercit vreo influenţă asupra ta şi se considera jignită, deoarece presimţea că pentru mine tatăl tău nu este decît un bătrîn farsor, un farsor de cea mai proastă calitate, unul care se înşela pînă şi pe el însuşi ; singura mulţumire pe care i-o pricinuia prezenţa mea, era faptul că ar fi fost incapabilă să se uite la mine, fără să se simtă mulţumită, din cauză că tu aveai o fire atît de deosebită de a mea.

— Cuvintele tale nu sînt de loc măgulitoare pentru bieţii mei părinţi, răspunse Charley cu blîndeţe.

Simon nu ţinu seamă de întreruperea lui.

—— Noi ne-am potrivit chiar de la început. Un sentiment de afinitate selectivă, cum ar zice sininstrul farsor Goethe. Tu mi-ai oferit ceea ce n-am avut niciodată. Eu care nu fusesem niciodată copil, alături de tine, puteam şi eu să devin copil. Cu tine, mă uitam pe mine însumi. Te terorizam şi te scoteam din fire, îmi băteam joc de tine şi-ţi întorceam spatele, dar nu trecea nici-o clipă fără să te idolatrizez. Mă simţeam atît de bine cînd eram împreună ! Alături de tine puteam deveni ceea ce eram eu cu adevărat. Tu erai atît de modest, o fire care se mulţumea atît de uşor ; erai atît de vesel şi atît de bun ; numai singur faptul că puteam fi împreună cu tine, îmi odihnea nervii chinuiţi şi mă făcea să scap pentru cîteva clipe din ghiara acelei forţe necunoscute care mă mîna mereu înainte. Eu însă nu caut odihnă şi nu vreau linişte. Voinţa pe care o simt în mine, începe să se cutremure în faţa zîmbetului tău bun şi sfios. Eu nu pot să-mi permit să fiu bun şi nu-mi pot permite să fiu blînd. Cînd mă uit în ochii tăi albaştri, atît de prietenoşi şi atît de încrezători în firea omenească, mă cutre-

mur, dar nu îndrăznesc să mă cutremur. Tu ești dușmanul meu și din cauza aceasta te urăsc.

Charley se aprinse la față, sub biciuiala continuă a vorbelor pe care Simon i le arunca în obraz, dar de astă dacă începu să rîdă înveselit.

— O, Simon, ce prostii îți trec prin minte!

Simon nu-i dete atenție ci se uită la el cu ochii scînteietori și plini de vîlvătaia patimii, ca și cînd ar fi încercat să-i dea o lovitură care să-l cutremure pînă în adîncul ființei.

— O fi ceva cu adevărat în ceea ce văd? murmură Simon, ca și cînd ar fi vorbit pentru sine. Sau este un simplu accident în expresia exterioară care-ți dă iluzia unei calități sufletești? Pe urmă se întoarse spre Charley: M-am întrebat de multe ori, ce-am putut eu găsi la tine? Nu era frumusețea ta, deși trebuie să admit că în parte și-a avut și aceasta rolul ei; n-a fost nici inteligența ta care este satisfăcătoare, dar fără să fie strălucită; n-a fost nici firea ta inocentă și buna ta dispoziție. Care poate fi amănuntul din caracterul tău, datorită căruia oamenii te simpatizează de la prima vedere? Tu cîștigi jumătate bătălie, chiar înainte de a începe lupta. Farmecul tău? Ce înseamnă farmec? Acesta este un cuvînt a cărui semnificație o cunoaștem cu toții, dar pe care nici unul dintre noi nu îl poate defini. Sînt însă convins, că dacă eu aș avea acest dar pe care-l ai tu, cu mintea pe care o am și cu puterea mea de voință, n-ar exista nici-un obstacol în lume, peste care eu să nu fiu în stare să trec. Tu ai vitalitatea și aceasta face parte din noțiunea de farmec. Dar am și eu tot atîta vitalitate ca și tine; eu sînt în stare să mă mulțumesc cu patru ore de somn pe zi în fiecare zi, și lucrez șaisprezece ore fără întrerupere, fără să mă simt obosit. Cînd se întîmplă ca oamenii să mă vadă pentru prima dată, constat imediat că-mi sînt ostili și sînt obligat să-i cuceresc, datorită eforturilor mele cerebrale; trebuie să le menajez slăbiciunile, trebuie să încerc să le fiu de folos și să-i adulez. Cînd am venit la Paris, șeful meu mă considera drept cel mai nesuferit colaborator și cel mai închipuit tînăr pe care l-a întîlnit în viață. Evident, este un dobitoc. Cum ar putea cineva să fie închipuit, cînd își cunoaște defectele atît de bine, cum mi le cunosc eu pe ale mele? Astăzi îl joc așa cum vreau eu. Dar a trebuit să muncesc

ca un sclav, pentru ca să reușesc să fac, ceea ce tu poți obține cu o singură clipire a pleoapelor tale cu gene lungi. Farmecul este amănuntul esențial în astfel de împrejurări. În ultimii doi ani am reușit să cunosc o mulțime de oameni politici iluștri și fiecare dintre ei are acest dar. Unii mai mult, alții mai puțin. Dar cred că ar fi imposibil ca toți aceștia să-l aibă de la natură. Aceasta dovedește că darul despre care-ți vorbesc eu, poate fi cîștigat. Acest dar nu înseamnă nimic ; totuși are marea calitate să trezească devotamentul adepților lor, așa că sînt în stare să-i urmeze orbește și să facă tot ce li se cere și se mulțumesc să fie răsplătiți cu un singur cuvînt de mîngîiere. I-am urmărit în timp ce erau la lucru. Sînt în stare să-i pună în mișcare, exact cum faci apa să curgă, cînd întorci un robinet. Un zîmbet spontan și prietenesc, o mînă care este gata să se întindă în calea ta. Căldura glasului care-ți făgăduiește concesii, interesul spontan care te face să-ți închipui că durerile tale sînt preocuparea de fiecare clipă a șefului, felul insinuant de a se purta, dar care în fond nu înseamnă nimic, ci te face să-ți închipui că tu ești omul de încredere al stăpînului tău. Clișee, sute de variațiuni ale expresiei *dragă prietene*, și care este atît de măgulitoare cînd o auzi spusă din gura unui om cu trecere. Ușurința și naturalețea jocul perfect de-a-omul sincer și sentimentul subtil care te-ajută să ghicești imediat vanitatea proștilor și să te ferești să le stai vreodată împotrivă. Toate aceste meșteșuguri pot să le învăț și eu, doar că va trebui să mai fac un mic efort și să ajung la mai multă stăpînire de voință. Evident, uneori li se întîmplă să exagereze, farmecul lor devine atît de mașinal, încît nu mai are efect ; mulțimea își dă seamă și presimte imediat că a fost înșelată, așa că reacționează, adăugă Simon și se uită din nou la Charley cu privirile lui sfredelitoare : Farmecul tău este firesc și tocmai din cauza aceasta este atît de irezistibil. Nu ți se pare și ție absurd, ca o simplă strîmbătură să-ți ușureze atît de mult viața ?

— Ce vrei să spui, omule ?

— Unul dintre motivele care m-au determinat să doresc venirea ta la Paris a fost, să constat care poate fi tîlcul farmecului de care dispui tu. Doream să mă conving cu toată certitudinea. După cît îmi pot da seama, acesta este condiționat de o stranie conformație muscu-

fără a părții inferioare din obrazul tău. Cred că se datorește unei cute aproape imperceptibile ce ți se formează sub ochi, cînd se întîmplă să zîmbești.

Charley nu se simțea deloc la îndemînă, din cauza acestui minuțios examen anatomic, și pentru a-l determina să nu mai vorbească despre el, îl întrebă :

— Dar ce urmărești cu eforturile acestea pe care le faci ?

— Cine ar putea să-ți spună ? Haide, să ne luăm cafeaua la Dôme.

— Mergem. Să vină chelnerul !

— Plătesc eu pentru amîndoi. Este prima masă pe care o luăm împreună și pe care ți-o voi plăti eu.

Cînd scoase din buzunar cîteva bilete ca să plătească nota, între ele se văzură și două cartoane.

— Ia te uită, zise el, ți-am adus un bilet ca să te poți duce la liturghia ce se oficiază la miezul nopții în biserica St. Eustache. Se spune că aici poate fi ascultată cea mai bună muzică bisericească și m-am gîndit că-ți va face plăcere să mergi și tu.

— O, Simon, ce gest amabil din partea ta ! Sigur că-mi va face multă plăcere. Îmi închipui că mă vei însoți și tu, nu-i așa ?

— Voi vedea în ce dispoziție voi fi, cînd va sosi timpul de plecare. În orice caz, e mai bine să iei tu amîndouă biletele.

Charley le bagă în buzunar. Se duseră pînă la Dôme. Ploaia contenise, dar trotuarele erau încă umede și cînd treceau prin fața cîte unei vitrine luminate sau pe sub un felinar, ochiurile de apă se vedeau clipind opac. Mulțimea trecătorilor se îndrepta în toate direcțiile. Apăreau de sub crengile copacilor desfrunziți, ca și cînd ar fi ieșit din mijlocul unui decor de teatru, treceau prin orbita de lumină și dispăreau din nou în adîncuri de umbră. Algerieni ambulanți, apăreau sfioși dar stăruitori, iscodind cu ochii în toate părțile, pentru a descoperi un eventual cumpărător ; treceau ducînd pe umeri sarcini de covoare orientale și legături de blănuri ieftine. Tineri cu fețele trase și cu fesul în cap, duceau săculețe cu alune americane și strigătul lor răgușit și monoton se auzea pînă departe : Cacaouettes, cacaouettes ! La un colț de stradă se opriseră doi negri, cu obrazele înțepenite de frig și vînt, și-ți făcea impresia că timpul s-a oprit și

el în loc, iar ei așteaptă, căci în toată lumea asta pentru ei nu se mai găsește nimic altceva, decît așteptarea. Ajunseră la Dôme. Terasa pe care lumea în timpul verii stătea în aer liber, era acum închisă cu pereți de sticlă. Toate mesele erau ocupate, dar la sosirea lor se ridică o pereche de oameni și ei ocupară scaunele rămase libere. Nici aici nu era cald și Simon nu avea pardesiu!

— Nu ție- frig ? întrebă Charley. N-ar fi mai bine să ne așezăm înăuntru ?

— Nu. M-am obișnuit să nu mai țin seamă de frig.

— Ce se întîmplă, dacă răcești ?

— Mă prefac că nu simt nimic.

Charley auzise de multe ori vorbindu-se de Dôme, dar pînă acum nu fusese niciodată în acest local, așa că se uita curios la oamenii din jurul lui. Vedea tineri, îmbrăcați în sweatere de culoare cenușie ca argintul, unii dintre ei cu cioc, și fete în capul gol, îmbrăcate în mantale de ploaie ; bănuia că aceștia trebuie să fie pictori și se simți ușor înfiorat, cînd se uită mai îndelung la ei.

— Englezi și americani, zise Simon și dete din umeri cu dispreț. Oameni care-și pierd vremea și nu sînt buni la nimic ; majoritatea ratați care se îmbracă în costume impresionante, pentru roluri din piese care au încetat demult să se mai joace.

La a doua masă era un grup de tineri înalți și blonzi care păreau scandinavi, iar la altă masă un alt grup de levantini, părosi și guralivi, care gesticulau fără întrerupere. Majoritatea consumatorilor însă era formată din francezi foarte liniștiți, cuviincios îmbrăcați, negustori din apropiere care veneau la Dôme, din cauză că era un local convenabil ; ici colo cîțiva provinciali care exact ca și Charlek, își închipuiau că acesta este localul artiștilor și al studenților.

— Sînt niște brute amărîte ; nu mai au nici banii necesari ca să poată duce viața din Cartierul Latin. Trăiesc mai mult morți de foame și lucrează ca niște ocnași. Cred că ai citit *Vie de Bohême* ? Astăzi Rodolphe poartă un costum albastru-închis pe care l-a cumpărat de la „haine gata" și în fiecare noapte își întinde pantalonii sub saltea, ca să-și păstreze cuta. Își face de două ori socoteala fiecărui ban pe care-l cheltuiește și are cea mai mare grijă să nu-și compromită viitorul. Mimi și Musette sînt fete care lucrează din greu, fac parte din sindicatul mun-

citoresc și-și petrec serile la întruniri, dar chiar dacă se întîmplă să-și piardă fecioria, capul nu și-l pierd niciodată.

— Tu nu te-ai încurcat cu vreo fată ?

— Nu.

— De ce nu ? Eu îmi închipuiam că e foarte plăcut. În timpul cît ai stat pînă acum la Paris, cred că ai avut destule ocazii, ca să găsești vreuna.

— Da, am găsit una sau două. Mi se pare foarte straniu cînd mă gîndesc. Știi în ce fel de casă stau eu ? O cameră și o bucătărie. Fără baie. Portăreasa ar trebui să vină în fiecare zi și să scuture, dar suferă de varice și nu poate urca scările. Atît este tot ce pot eu oferi și cu toate acestea s-au găsit trei fete care ar fi dorit să împartă cu mine această viață ticăloasă. Una era englezoaică și a obținut o slujbă la Biroul Internațional Comunist de aici, a doua era norvegiană și lucrează la Sorbona, iar ultima franțuzoaică — despre care ai tot dreptul să-ți închipui că trebuie să aibă și bun simț ; era o cusătoreasă care rămăsese fără lucru. Am întîlnit-o într-o seară cînd mă duceam la masă ; spunea că n-a mîncat toată ziua nimic și m-am oferit să o tratez eu. Era Sîmbătă seara și a rămas la mine pînă Luni. Ar fi vrut să mai stea, dar i-am spus să plece și a plecat. Norvegiana a fost o adevărată pacoste. Avea poftă să-mi cîrpească ciorapii, să-mi facă de mîncare și să frece dușumelele. Cînd i-am spus că nu e nimic de făcut, a început să mă aștepte în colțul străzilor și să-mi spună că dacă nu mă voi îmbuna, se va sinucide. Mi-a dat o lecție pe care nu o voi uita niciodată, căci mi-a mers la inimă. La sfîrșit a trebuit să mă port destul de brutal față de ea.

— Ce înțelegi prin cuvîntul *brutal* ?

— Uite ce, într-o bună zi i-am spus limpede că m-am săturat de plictiselile acestea. I-am spus că la prima ocazie cînd se va mai întîmpla să mă oprească în stradă, îi voi da cîteva, ca să se învețe minte. Era destul de proastă ca să nu-și dea seamă că eu vorbesc serios. A doua zi cînd am ieșit de acasă, erau ceasurile douăsprezece și tocmai mă duceam la birou, o văd că așteaptă pe trotuarul din cealaltă parte a străzii. S-a apropiat de mine și i-am văzut privirea aceea leșinată pe care o cunoșteam atît de bine ; a început să-mi vorbească. Nu

i-am dat timp să spună mai mult de două sau trei cuvinte, căci i-am repezit un pumn în bărbie, de a căzut ca un sac de fasole.

Ochii lui Simon clipiră înveseliți.

— Ce s-a întîmplat pe urmă ?

— Nu știu. Bănuiesc că s-a ridicat din nou în picioare. Eu mi-am văzut de drum, fără să mă mai uit înapoi. În orice caz s-a învățat minte și de atunci n-am mai văzut-o.

Povestea aceasta făcu pe Charley să nu se simtă la îndemînă ; în același timp îi venea și să rîdă. Dar îi fu rușine și rămase liniștit.

— Situația cea mai caraghioasă a fost cu comunista engleză. Închipuie-ți dragul meu, că era fiica unui decan. Fusese la Oxford și-și luase licența în științele economice. Era grozav de distinsă, ce să-ți spun, o doamnă de cea mai bună condiție, și considera promiscuitatea relațiilor ei drept cea mai sfîntă datorie. De cîte ori se întîmpla să se culce cu cîte un camarad, își închipuia că promovează cauza. Planul ei era să devenim doi tovarăși, să ducem împreună lupta cea bună, umăr la umăr și toate celelalte. Decanul îi servea o pensie lunară și punînd laolaltă banii pe care-i aveam, să fac din locuința mea un centru unde să se adune camarazii în fiecare zi, după amiaza pe vremea ceaiului, pentru a discuta evenimentele zilei. I-am spus cîteva de la obraz și am terminat definitiv cu ea.

Își aprinse din nou luleaua și zîmbi domol, cu același zîmbet dureros care-ți făcea impresia că gluma pe care a spus-o, l-a rănit și pe el. Charley ar fi vrut să-i spună ceva, dar nu știa cum să se exprime, pentru ca lui Simon să nu i se pară prefăcut și să-l ironizeze.

— Intenția ta este să rupi orice legături cu oamenii din jurul tău și pentru totdeauna ? întrebă el cu sfială.

— Toate legăturile și pentru totdeauna. Eu trebuie să fiu liber. Nu îndrăznesc să permit cuiva să pună stăpînire pe mine. Acesta este motivul pentru care am dat afară pe mica cusătoreasă. Ea era cea mai primejdioasă dintre toate. Era o fată bună și plină de afecțiune. Avea tenacitatea omului sărac, care niciodată nu și-a închipuit că viața ar putea să fie altceva, decît o luptă grea. Aș fi fost incapabil să o iubesc vreodată, dar presimțeam că

recunoștința ei, adorația, dorința de a plăcea, veselia ei inocentă, toate acestea erau primejdioase. Ea prevedea că ar putea deveni în viața mea o obișnuință, de care îmi va fi foarte greu să mă despart. Nimic în lume nu poate fi mai primejdios, decît lingușirea unei femei ; nevoia noastră de a fi lingușiți este atît de mare, încît ajungem sclavii ei. Eu trebuie să devin tot atît de insensibil față de lingușiri, ca și față de insulte. Nimic nu poate lega pe un bărbat de o femeie, mai mult decît îl leagă plăcerile pe care i le oferă. Fata aceasta mi-ar fi datorat totul și mi-ar fi fost imposibil să mai scap de ea.

— Bine Simon, dar ai și tu patimile pe care le are orice om și toate slăbiciunile pe care le avem cu toții. Ai douăzeci și trei de ani.

— Și pornirile mele sexuale trebuiesc satisfăcute imediat ? Mult mai puțin imediat decît ai fi tu în stare să-ți închipui. Cînd lucrezi de la douăsprezece pînă la șaisprezece ceasuri pe zi dormi în medie șase ceasuri, cînd te mulțumești să mănînci o singură dată pe zi, oricît te-ai mira, trebuie să știi că și pornirile firești încep să se atenueze. Parisul este foarte bine organizat din punct de vedere al satisfacerii instinctelor sexuale, la prețuri moderate și cu pierdere minimă de timp, și cînd constat că apetiturile mele mă împiedică să lucrez, întind mîna după o femeie, exact cum aș întinde mîna după un purgativ, cînd simt că sînt constipat.

Ochii albaștri și limpezi ai lui Charley clipiră înveseliți și un zîmbet fermecător îi tresări pe buzele care se deschiseră, ca să-i descopere dinții sănătoși și albi.

— Mi se pare că tu renunți la o mulțime de plăceri ? Nu uita că tinerețea este atît de scurtă.

— Probabil că renunț. Sînt convins însă că în lume nu se poate să faci ceva, atîta timp cît nu ești stăpîn pe toate pornirile tale. Chesterfield a fost omul care a spus ultimul cuvînt relativ la contactul dintre sexe : plăcerea este momentană, poziția este caraghioasă, și consecințele îngrozitoare. — S-ar putea ca această pornire să nu fie decît un instinct pe care-l poți suprima, dar omul este prost de dă în gropi, și se lasă abătut din drumul său, de astfel de porniri. Eu nu mă mai tem acum de așa ceva. Să mai treacă vreo cîțiva ani și voi deveni cu totul imun față de acest soi de ispite.

— Ești convins că va fi imposibil ca într-o bună zi să te îndrăgostești de o femie ? Astfel de lucruri, după cum bine știi, se pot întîmpla chiar celor mai prevăzători oameni, oricît ai încerca să te ferești.

Simon îi aruncă o privire stranie, aproape ostilă.

— Mi-aș smulge din suflet această pornire, întocmai cum mi-aș smulge o măsea găunoasă pe care nu o mai pot suporta.

— E mult mai ușor de spus, decît de făcut.

— Știu. Nimic din ce merită să fie făcut, nu este ușor, dar tocmai aici este unul dintre amănuntele cele mai ciudate ale bărbatului, cînd e vorba de apărarea lui proprie ; cînd se pune chestiunea existenții lui proprii, găsește întotdeauna puterea necesară, ca să ducă la îndeplinire un astfel de gest.

Charley nu zise nimic. Dacă i-ar fi vorbit altul în felul în care-i vorbea Simon în seara aceasta, și-ar fi închipuit că încearcă să pozeze pentru a-l impresiona. La Facultatea din Chambridge, Charley ascultase timp de trei ani destule perorații extravagante, pentru a fi în stare — datorită bunului simț și umorului cu care era înzestrat — să nu le dea importanță mai mare decît meritau. Dar știa că Simon nu vorbește niciodată pentru a-l impresiona. Disprețuia prea adînc părerile colegilor săi, ca să încerce să le stoarcă admirația, adoptînd o atitudine cu care el nu era de acord. Omul acesta era sincer și nu cunoștea frica. Dacă se întîmpla să-ți spună că el crede cutare sau cutare lucru, puteai fi convins că așa este, iar dacă-ți spunea că a făcut cutare sau cutare lucru, știai dinainte că-ți spune adevărul. Dar exact cum felul de viață pe care i-l descria Simon, i se părea nenatural și morbid, tot așa ideile pe care le exprima atît de curgător, dovedeau că au fost îndelung premeditate și deci i se păreau ultragiante și îngrozitoare. Constată că Simon se ferise pînă acum să-i pomenească despre scopul pe care-l urmărește cu exercițiile lui atît de severe ; la Universitatea din Cambridge însă fusese un exponent comunist extrem de violent, așa că era firesc să presupună că el se pregătește pentru rolul ce-l va avea în revoluția care, pe vremea aceea, fiecăruia dintre ei li se părea foarte apropiată. Charley care era pasionat mai mult de artă, asculta cu interes discuția înveninată ce se desfășura în camera lui Simon, dar presimțea că aceasta nu este o problemă care

să-l intereseze pe el. Dacă i-ar fi cerut să-şi spună şi el părerea asupra acestui subiect la care nu se gîndise niciodată în mod serios, ar fi fost de acord cu tatăl său care spunea : orice s-ar întîmpla pe continent, în Anglia nu va fi primejdie de comunism ; încurcăturile pe care sistemul acesta le-a provocat în Rusia, dovedesc că principiul este nepractic şi inaplicabil ; bogaţi şi săraci au fost întotdeauna şi vor fi cît va dura lumea ; muncitorul englez este mult mai prudent, decît să se lase amăgit de nişte agitatori iresponsabili, mai ales că el nu trăieşte tocmai prost.

Simon continuă să vorbească. Era nerăbdător să scape de gîndurile pe care de luni de zile le adunase şi pe care întotdeauna avea obiceiul să le împărtăşească şi lui Charley.

— Cred că ştii că despre dragoste s-a spus o mulţime de năzbîtii. I se atribuie o importanţă care nu este de loc conformă cu realitatea. Lumea vorbeşte despre ea, ca şi cînd ar fi de la sine înţeles unul dintre cele mai mari bunuri pe care ţi le poate oferi viaţa. Nimic nu este mai puţin de la sine înţeles. Pînă cînd Platon şi-a îmbrăcat senzualismul sentimental într-o formă literară captivantă, lumea antică nu-i atribuia mai multă importanţă decît merita ; mohamedanismul sănătos n-a considerat niciodată acest sentiment, decît drept necesitate fizică : a trebuit să vină creştinismul care să-şi grefeze pretenţiile lui emotive pe principiile neo-platoniene, pentru a face din el scapul, ţinta motivul şi justificarea vieţii. Creştinismul însă a fost o religie a robilor. Ea oferă drept răsplată, celor slabi şi împovăraţi, fericirea de apoi, în schimbul suferinţelor din lumea aceasta, şi beţia dragostei, pentru a-i determina să suporte nenorocirile prin care trebuie să treacă. Ca orice narcotic, aşa şi acesta, a distrus şi a pus stăpînire pe cei care s-au obişnuit cu el. Principiul acesta de dragoste a de-aproapelui ne sufocă de două mii de ani. Învăţătura aceasta ne-a slăbit puterea de voinţă şi ne-a tăiat curajul. În lumea aceasta modernă în care trăim, noi ştim foarte bine că aproape toate celelalte amănunte sînt mult mai importante decît dragostea ; ştim de asemenea că numai slăbănogii şi proştii admit ca acest sentiment să influenţeze faptele lor şi cu toate acestea îi plătim un bir nebunesc. În cărţi, pe scenă, la catedră şi estrada oratorilor, se mai debitează

și astăzi aceleași prostii sentimentale cu care odinioară încercau să rătăcească mințile robilor din Alexandria.

— Bine Simon, robii din lumea antică erau exact ceea ce este proletariatul de azi.

Buzele lui Simon se contractară într-un zîmbet și felul în care se uita la el, făcu pe Charley să-și dea seamă că a spus o prostie.

— Știu, răspunse Simon liniștit.

Cîteva clipe ochii lui neliniștiți rămaseră nemișcați, dar deși, se uita la Charley, privirile lui păreau totuși pierdute în mari depărtări. Charley nu știa la ce se gîndește, dar simți o ușoară neliniște.

— E foarte probabil, ca obișnuința celor două mii de ani, care au trecut, să fi făcut din iubire o necesitate omenească și în cazul acesta va trebui să se țină seamă de ea. Dar dacă e vorba să administrezi un narcotic, atunci cel mai indicat să-l administreze, va fi cu siguranță nu unul dintre adepții narcoticelor. Dacă dragostea poate fi de folos la ceva, atunci ea nu va putea fi folosită decît de unul care este imun.

— Îmi face impresia că nu ești deloc dispus să-mi spui scopul pentru care ții atît de mult, să poți renunța la tot ce ar putea contribui, ca viața să ți se pară plăcută. Mă gîndesc, oare există vreun scop care să merite acest sacrificiu.

— Spune Charley, ce-ai făcut tu în ultimul an ?

Întrebarea aceasta neașteptată, părea lipsită de orice legătură, dar cu toate acestea îi răspunse cu obișnuita lui modestie.

— Mi se pare că n-am făcut nimic deosebit. M-am dus în fiecare zi în mod regulat la birou ; am pierdut o mulțime de timp cu administrația, căutînd să cunosc mai de aproape proprietățile și toate celelalte, pe urmă am jucat golf împreună cu tatăl meu. Lui îi place să joace de două-trei ori pe săptămînă. Am continuat și exercițiile mele de pian și am fost la o mulțime de concerte. M-am dus din cînd în cînd la operă și am văzut cîteva piese de teatru.

— Cu alte cuvinte te-ai distrat cît se poate de bine ?

— Nu pot afirma contrariul. Mi-a făcut plăcere.

— Și ce ai de gînd să faci anul viitor ?

— Cred că, mai mult sau mai puțin, voi face același lucru.

— Dar anul ce urmează și anii ce vor veni după aceea ?

— Probabil peste cîțiva ani mă voi căsători și tatăl meu se va retrage din afaceri, așa că eu îi voi lua locul. Acesta produce o mie de lire pe an, ceea ce nu este tocmai prost, mai ales în vremurile de acum și s-ar putea eventual să primesc jumătate din acțiunile ce le are tatăl meu din Bunurile Mason.

— Pe urmă vei continua felul de viață pe care l-a dus tatăl tău înaintea ta ?

— Afară de cazul cînd partidul laburist va confisca bunurile familiei Mason. În cazul acesta evident eu voi fi în furgon. Dar pînă atunci îmi voi vedea de slujbă și voi căuta să mă distrez cît mai mult, în limitele venitului meu și ale posibilităților ce mi se vor oferi.

— Și după ce vei muri, nici nu se va cunoaște, dacă ai trecut și tu prin viață sau nu, căci nu va rămînea nimic după tine.

Întrebarea aceasta neașteptată demontă pe Charley pentru cîteva minute și se aprinse la obraz.

— Nu cred să rămînă ceva.

— Ești mulțumit cu atîta ?

— Ca să-ți spun adevărul, eu nu m-am gîndit niciodată la așa ceva. Dar dacă îmi pui întrebarea în felul acesta, atunci îți voi răspunde că ar trebui să fiu un prost, ca să procedez altfel. Ar fi fost imposibil ca eu să devin un mare artist. Am discutat această chestiune cu tatăl meu, în vara aceea, după ce ne-am întors de la pescuit din Norvegia. Mi-a lămurit situația cît se poate de delicat. Bietul bătrîn ; grija lui cea mai mare era să nu mă jignească, dar mi-ar fi fost peste putință să nu admit, că ceea ce spune este adevărat. Eu am din fire o anumită ușurință de a face unele lucruri ; mă pricep puțin la pictură, la literatură și la muzică ; probabil aș fi reușit, dacă m-aș fi oprit la un singur lucru ; dar se vede că a fost o simplă îndemînare. Tatăl meu avea dreptate, cînd spunea că atît nu este deajuns și tot așa, cred că avea dreptate cînd spunea, că este mult mai bine să devii un om de afaceri priceput, decît un artist de mîna a doua. La urma urmelor cred că am avut și puțin noroc, în ziua cînd bătrînul Sibert Mason s-a căsătorit cu bucătăreasa și a început să cultive legume, pe o bucată de teren care din cauza extinderii Londrei

a ajuns o proprietate de valoare. Nu găsești că este tocmai deajuns, dacă voi reuși să-mi fac datoria în locul unde providența sau norocul m-a așezat pentru timpul cît voi avea de trăit ?

Simon îi zîmbi, într-un fel mult mai indulgent, decît toate zîmbetele care în seara aceasta torturaseră chipul lui.

— Sînt de acord, Charley. Dar așa ceva nu este pentru mine. Prefer să fiu terciuit sub roțile unui autobuz, cînd voi trece drumul, decît să aspir la felul de viață pe care o vei trăi tu.

Charley se uită la el foarte liniștit.

— Uite ce, dragă Simon, eu am un temperament fericit ; tocmai ceea ce-ți lipsește ție.

Simon începu să rîdă.

— Vom încerca să te schimbăm. Haide, să plecăm. De aici te voi duce la Sérail.

III

Ușa de la intrare, o ușă discretă a unei case cu aspect respectabil, le-o deschise un negru îmbrăcat turcește și, după ce intrară într-un coridor strîmt și slab luminat, din fundul unei camere apăru o femeie care le ieși în cale. Îi măsură cu o privire grăbită și rece, dar recunoscu imediat pe Simon și-i zîmbi în cale, apoi își strînseră mîna cu efuziune.

— Dumneaei este Mademoiselle Ernestine, zise el lui Charley, pe urmă se întoarse spre ea : Prietenul meu a sosit astă seară de la Londra. Ar vrea să vadă ceva din Paris.

— L-ai adus tocmai unde trebuia.

Se uită la Charley și-l cîntări cu privirea. Acesta constată că este o femeie trecută bine de treizeci de ani cu un nas drept, buzele date cu o linie subțire de roșu și o bărbie energică ; era cu gust îmbrăcată, într-un costum care-i dă o înfățișare bărbătească. Purta guler și cravată, iar în cravată, în loc de ac, emblema unui celebru regiment englez.

— Este băiat drăguț, declară ea. Doamnele de aici vor fi mulțumite, cînd îl vor vedea.

— Madama lipsește astă seară ?

— A plecat să-și petreacă vacanța împreună cu familia ei. Eu îi țin locul.

— Să intrăm, ce zici ?

— Cred că nu e nevoie să-ți arăt drumul, răspunse femeia.

Cei doi tineri ajunseră pînă în fundul coridorului și deschizînd o ușă, se pomeniră într-un enorm salon, excesiv decorat în stilul băilor turcești. În lungul pereților se vedeau canapele și în fața lor măsuțe mici și scaune. În jurul meselor erau așezați oameni veseli, cei mai mulți în haine de stradă, dar erau unii în smokinguri ; grupuri de bărbați, cîte doi și trei, iar la o masă erau bărbați și cîteva doamne, îmbrăcate în rochii de seară și probabil veniseră să vadă una din curiozitățile Parisului. Chelenrii în haine turcești așteptau din distanță în distanță și aduceau comenzile. Pe o estradă era orchestra, compusă dintr-un pianist, un violonist și unul care cînta din saxofon. Două bănci așezate pe parchet față în față și pe acestea, zece sau douăsprezece femei tinere. În picioare aveau papuci turcești, dar cu tocuri înalte, șalvari foarte largi, dintr-o stofă lucioasă, strînși la glezne și în cap mici turbane. De la brîu în sus erau goale. Alte fete, la fel îmbrăcate, erau la mesele de consumație, împreună cu bărbații. Simon și Charley se așezară la o masă și cerură o sticlă de șampanie. Muzica începu să cînte. Doi sau trei bărbați se ridicară de la mese și se îndreptară spre cele două bănci, ca să-și aleagă cîte o fată cu care să danseze. Fetele vorbeau între ele, foarte animate și aruncau priviri cercetătoare spre mesele unde erau bărbații. Se vedea cît de colo că societatea care venise împreună cu femeile acelea elegante, ca să vadă localul și care făceau parte din altă lume, le impresionase. La suprafață, în afară de amănuntul că fetele erau pe jumătate goale, nu era nimic ce ar fi putut deosebi acest local de oricare alt Club de noapte, doar cel mult faptul că era loc suficient pentru dans. Charley băgă de seamă că la o masă din apropierea lor, erau doi bărbați cu serviete din care scoteau felurite hîrtii și vorbeau de afaceri, de parcă ar fi fost într-o cafenea. Puțin după aceea unul dintre bărbații care erau în grupul celor veniți să vadă localul, se ridică și se duse să vorbească cu două fete care dansau împreună ; fetele se opriră și

se duseră la masa de la care se ridicase el ; una dintre femeile de la masă, admirabil îmbrăcată într-o rochie neagră și la gît cu un colier de smaralde, se ridică și începu să danseze cu una dintre ele. Cealaltă se întoarse și se așeză pe bancă alături de tovarășele ei. *Sous-maitressa*, femeia pe care o întîlniseră la intrare, se apropie de masa lui Simon și Charley.

— Ei, ia spune, prietenul dumitale a găsit între doamnele acestea vreuna care să-i placă ?

— Stai o clipă la masa noastră și ia un pahar. Deocamdată examinează tot ce vede. Noaptea abia a început.

Se așeză la masă și după ce Simon chemă chelnerul, femeia comandă o oranjadă.

— Îmi pare rău că a venit tocmai într-o seară cînd localul este atît de liniștit. Astăzi este Ajunul Crăciunului și cei mai mulți dintre clienții noștri sînt obligați să stea acasă. Am citit în ziare că de sărbători au venit la Paris o mulțime de englezi. Sînt trei grupuri care au sosit cu *Flèche d'Or*. Englezii sînt o națiune mare și au parale.

Charley se simți intimidat și nu scoase nici-o vorbă, așa că femeia întrebă pe Simon, dacă el înțelege limba franceză.

— Sigur că înțelege. A stat la Tours șase luni, ca s-o învețe.

— Ce regiune admirabilă ! Anul trecut în timpul vacanței, am cutreierat cu o mașină toată partea unde sînt castele din Touraine. Angèle este originară din Tours. Probabil prietenul dumitale ar prefera să danseze cu ea. Se întoarse spre Charley : Dansezi, nu-i așa ?

— Da, îmi place să dansez.

— Este foarte bine crescută și descinde dintr-o familie excelentă. Cînd am fost la Tours, m-am dus în vizită la ei și mi-au mulțumit pentru tot ce am făcut pentru fiica lor. Sînt oameni foarte respectabili. Să nu crezi că noi primim aici pe oricine. Madame e foarte meticuloasă. Avem reputația noastră pe care trebuie să o respectăm. Toate fetele acestea de aici fac parte din familii care sînt foarte respectate în orașele în care trăiesc. Tocmai acesta este motivul pentru care preferă să lucreze la Paris. Evident, caută întotdeauna să-și ferească familia de neplăceri. Viața este foarte grea și trebuie să-ți cîștigi existența așa cum poți. Evident nu am

pretenția să afirm că ar face parte din aristocrație ; aristocrația franceză este pe de-a-ntregul coruptă și întrucît mă privește pe mine, eu prefer fetele care fac parte din vechile familii burgheze. Burghezia este coloana vertebrală a acestei țări.

Mademoiselle Ernestine îți făcea impresia unei femei pricepute și cu principii sănătoase. Ar fi fost imposibil să nu admiți că ideile ei despre problemele sociale ale zilei, merită să fie ascultate. Mîngîie mîna lui Simon și adresîndu-se din nou la Charley, îi spuse :

— Îmi face întotdeauna plăcere să văd pe Monsieur Simon. Este un bun prieten al casei. Nu vine prea des, dar cînd vine, se poartă ca un gentlemen. Nu se îmbată ca ceilalți compatrioți ai dumneavoastră și poți discuta cu el lucruri foarte interesante. Ne face întotdeauna plăcere să primim ziariști în casa noastră. Uneori mă gîndesc că viața pe care o ducem noi aici, e sterilă și este adevărată plăcere să poți vorbi cu cineva care trăiește în mijlocul evenimentelor de ultimă oră. Mai ieși din obiceiurile de toate zilele. Este un om foarte înțelegător.

În mediul acesta Simon părea spontan și bine dispus, ca și cînd ar fi fost la el acasă. În cazul cînd se prefăcea, atunci scena pe care o juca, era desăvîrșită. Îți făcea impresia că între el și conducătoarea acestui local, ar exista o stranie afinitate.

— Într-un rînd m-a dus la repetiția generală de la Comedia Franceză. Tot Parisul era de față. Academicieni, miniștri, generali. Am fost profund impresionată.

— Din partea mea aș mai putea să adaug, că nici-una dintre femei nu părea atît de distinsă ca dumneata. Faptul că am apărut la Comedia Franceză împreună cu dumneata, a servit foarte mult reputației mele.

— Să fi văzut mutrele ce le făceau somitățile, obișnuite la astfel de spectacole, cînd m-au văzut în foyer, trecînd la brațul domnului Simon.

Charley înțelegea că apariția lui Simon la o serată atît de strălucită ca aceasta, alături de o astfel de femeie, făcea parte dintre sinistrele glume ce și le permitea din cînd în cînd. Conversația continuă și Simon se adresă femeii de lîngă el :

— Ascultă, dragă, cred că ar trebui să facem prietenului meu onorurile casei, mai ales că este pentru prima

dată aici. Ce zici, să-l prezentăm Prințesei ? Cred că femeia aceasta i-ar plăcea.

Trăsăturile grave ale Mademoisellei Ernestine se destinseră într-un zîmbet și se întoarse înveselită spre Charley.

— Ar fi o idee. Sau cel puțin o experiență dintre acelea cum n-a cunoscut pînă acuma. Fata este drăguță.

— Cheam-o să vină la masa noastră și să-i oferim ceva.

Mademoiselle Ernestine chemă un chelner.

— Spune Prințesei Olga să vină la masa noastră. Pe urmă se întoarse spre Charley și adăugă : Este rusoaică. De fapt de la revoluție încoace am fost năpădiți de rusoaice ; sîntem sătule pînă în gît de ele și de temperamentul lor rusesc ; un timp clientela părea că se distrează foarte bine cu ele, dar acum s-a plictisit. Afară de asta nu sînt nici serioase. Sînt gălăgioase și certărețe. Adevărul este că fac parte dintr-un neam barbar și nu știu cum să se poarte. Dar Prințesa Olga este cu totul altceva. Își are principiile ei. Te vei convinge imediat, că are o educație aleasă. Are ceva ce nu poate fi pus la îndoială.

În timp ce ea vorbea, Charley văzu chelnerul că se apropie și începe să vorbească unei fete care sta pe banca din mijlocul sălii. Privirile lui rătăciseră mereu în largul sălii, așa că o băgase de seamă mai demult. Sta încremenită într-o stranie nemișcare, așa că-ți făcea impresia că nici nu știe ce se petrece în jurul ei. De astă dată se ridică în picioare, se uită în partea unde erau ei și începu să se apropie încet. În toate mișcările ei era o indiferență neobișnuită. Cînd se opri în fața mesei, zîmbi lui Simon și-și strînseră mîna.

— Te-am văzut abia acum că ești aici, zise ea, în timp ce se așeza la masă.

Simon o întrebă dacă vrea să bea un pahar de șampanie.

— Da, primesc cu plăcere.

— Acesta este un prieten al meu care ar vrea să te cunoască.

— Sînt încîntată, zise fata și se uită la Charley, fără să zîmbească. Se uită la el atît de lung, încît Charley începu să nu se simtă tocmai la îndemînă, dar în privirile ei nu puteai distinge nici mulțumire, nici îndemn ;

completa ei indiferență era aproape supărătoare. — E drăguț. Charley zîmbi cu sfială și în clipa aceasta păru că și pe buzele ei tremură o umbră de zîmbet. Pare o fire blîndă, adăugă ea.

Turbanul și șalvarii ei largi făcuți dintr-un fel de tull, erau presărați cu steluțe foarte dese de argint ; era vopsită din gros, cu obrajii extravagant de rumeni, buzele roșii ca sîngele și pleoapele date cu albastru, iar genele și sprîncenele cu negru. În orice caz nu era o femeie frumoasă, doar cel mult drăguță, cu umerii obrazului destul de proeminenți, un nas mic și cărnos, cu ochii nu prea adînci în orbite, dar nici prea repeziți în afară, exact la nivelul obrazului, cum sînt ferestrele la nivelul pereților. Erau mari și albaștri, iar reflexul lor, exagerat de turban și de fardul pleoapelor, era ca de flacără. Avea o siluetă fragilă și suplă, iar pielea trupului ei avea luciri de chihlimbar și părea mătăsoasă. Sînii erau mici, rotunzi și feciorelnici, cu sfîrcul trandafiriu și frumos format.

— Charley, de ce nu inviți pe Prințesă să danseze cu tine ? întrebă Simon.

— Vrei să dansezi ? întrebă Charley.

Dădu ușor dintr-un umăr și fără să răspundă nimic, se ridică în picioare. În aceeași clipă Mademoiselle Ernestine declară că are treabă și plecă. Pentru Charley fu o senzație cu totul nouă, să danseze cu o fată care de la brîu în sus este goală. Simți că i se taie respirația cînd îi trecu brațul în jurul mijlocului și-i simți sînii goi pe pieptul lui. Mîna pe care o ținea în mîna lui, era mică și catifelată. El însă era un tînăr bine crescut și manierat ; crezu că e mai bine să înceapă cu ea o conversație serioasă, așa că vorbea exact cum ar fi vorbit cu o fată la un bal din Londra, pe care abia a cunoscut-o, dar nu știe cine este. Ea îi răspundea destul de politicos, dar îi făcea impresia că nu prea ascultă la ce-i spune el. Privirile ei rătăceau în largul salonului, dar după toate aparențele, nu găsea nimic ce ar fi putut să-i trezească interesul. Cînd o strînse mai tare lîngă el, ea primi apropierea aceasta, fără să manifesteze cu ceva, că ar fi luat-o în seamă. Atitudinea ei era o simplă consimțire, fără nimic altceva. Muzica se opri și se întoarseră amîndoi la masă. Simon rămăsese singur.

— Ce zici, dansează bine ? întrebă el.

— Nu tocmai.

Fata începu să rîdă. Era primul semn de animație pe care-l vedea la ea și rîsul ei i se păru sincer și plin de veselie.

— Îmi pare rău, zise ea pe englezește, nu mi-am dat silința. Pot dansa mult mai bine, și data viitoare îți voi dovedi.

Charley se aprinse la față.

— Nu știam că vorbești englezește, căci dacă știam, n-aș fi spus aceste cuvinte.

— Ai avut toată dreptatea. Mai ales că dumneata dansezi atît de bine, așa că meritai o dansatoare care să știe și ea să danseze.

Pînă acum vorbiseră franțuzește. Conversația lui Charley nu era tocmai corectă, dar vorbea destul de fluent și avea accent bun. Ea vorbea bine, dar cu intonația caracteristic rusească, ceea ce dădea limbii o monotonie străină. Englezește nu vorbea deloc prost.

— Prințesa și-a făcut educația în Anglia, zise Simon.

— M-au dus în Anglia cînd aveam doi ani și am stat pînă la vîrsta de paisprezece. De atunci n-am prea vorbit englezește, așa că am uitat.

— În ce parte ați trăit ?

— La Londra. In Ladbroke Grove. In Charlotte Street și în toate părțile unde era mai ieftin.

— Tinerilor, eu va trebui să vă părăsesc, zise Simon. Ne vom vedea mîine, dragă Charley.

— Nu vii cu mine la liturghie ?

— Nu.

Dădu din cap și plecă, fără să mai adauge nimic.

— Pe Monseur Simon îl cunoști demult ? întrebă Prințesa.

— E cel mai vechi prieten al meu.

— Îți place de el ?

— Sigur că da.

— Se deosebește foarte mult de dumneata. Cred că ar fi ultimul despre care mi-aș fi putut închipui, că este prietenul dumitale.

— Este un băiat extrem de inteligent. Mi-a fost întotdeauna foarte bun prieten.

Deschise gura să spună ceva, dar se răzgîndi și nu mai zise nimic. Muzica începu să cînte din nou.

— Vrei să mai dansezi odată cu mine? întrebă ea. Vreau să-ți dovedesc că știu și eu să dansez, cînd vreau.

Fie din cauză că plecarea lui Simon o făcea să se simtă mai în libertate, fie din cauza atitudinii lui Charley, probabil mirarea lui cînd constatase că ea vorbește englezește și astfel o determinase să ia cunoștință de existența lui, destul că de astă dată atitudinea ei părea schimbată. Din toată ființa părea că-i emană o bunătate care era cu totul neașteptată și impresionantă. În timpul dansului începu să vorbească ceva mai înveselită. Îi vorbi despre copilăria ei și despre sărăcia în care fusese condamnată să trăiască, prin cartierele mărginașe ale Londrei, împreună cu părinții ei. De astă dată își dete silința să țină măsura și reuși să danseze foarte bine. Se întoarseră din nou la masă și Charley se uită la ceas; era aproape de miezul nopții. Se simțea în mare încurcătură. Acasă auzise pe părinții săi vorbind adeseori despre muzica bisericească de la St. Eustache și n-ar fi vrut să piardă ocazia de a se duce la liturghia ce se slujea în Ajunul Crăciunului. Plăcerea de a fi la Paris, conversația pe care o avusese cu Simon și vizita aceasta de acuma la Sérail, dar mai ales șampania pe care o băuse, contribuiseră la crearea unei stări sufletești cu totul neașteptate, care-l făcea să simtă dorința irezistibilă de a asculta muzică; această dorință era tot atît de mare ca și dorința fizică pentru fata cu care dansase. Ar fi fost ridicol să renunțe la ocazia ce i se oferea acum și tocmai pentru un astfel de motiv, dar cu toate acestea nu-și putea înfrîna pornirea de a pleca; și la urma urmelor nimeni nu cunoștea adevăratul motiv.

— Uite ce, începu el și zîmbi insinuant, am o întîlnire. Va trebui să plec, dar mă întorc peste un ceas. Cred că te voi mai găsi aici, nu-i așa?

— Eu stau aici toată noaptea.

— Înțeleg că nu te vei angaja la masa nimănui, pînă cînd mă întorc.

— Dar de ce trebuie să pleci?

Se uită la ea și zîmbi sfios.

— Cred că ți se va părea absurd; prietenul meu mi-a dat două bilete pentru liturghia ce se va oficia noaptea aceasta la St. Eustache și se poate ca de aici înainte să nu mai am niciodată ocazia, să ascult o astfel de slujbă.

— Cu cine te duci?

— Nu mă duc cu nimeni.

— Nu vrei să mă iei și pe mine ?

— Pe dumneata ? Dar cum vei putea pleca de aici ?

— Aș putea să mă înțeleg cu Mademoiselle. Dă-mi două sute de franci și mă duc să-i spun.

Se uită la ea cu îndoială. Așa goală, cu turbanul și șalvarii ei albaștri, fardată, nu părea de loc persoana cu care ai putea să te duci la biserică. Ea băgă de seamă felul în care se uita la ea și începu să rîdă.

— Aș fi în stare să fac orice, numai să pot merge cu dumneata. Te rog, ascultă-mi rugămintea. Nu-mi trebuie mai mult de zece minute, ca să mă schimb. Mi-ar face cea mai mare plăcere posibilă.

— Foarte bine.

Îi întinse banii ; după ce-i spuse să o aștepte în coridorul de la intrare, fata plecă mai mult în fugă. Plăti consumația, apoi se uită la ceas, și exact peste zece minute ieși din salon.

Cînd ajunse pe coridor, o văzu că se îndreaptă spre el.

— Vezi că nu te-am făcut să mă aștepți. I-am spus lui Mademoiselle, dar ea-și închipuie că noi rușii sîntem nebuni.

Nu fu în stare să o recunoască, pînă cînd n-o auzi vorbind. Îmbrăcase un costum, cu niște foi de culoare cafenie, iar în cap avea o pălărie de fetru. Își șterse fardul de pe obraz, pînă și roșul de pe buze și ochii ei — sub linia subțire a sprîncenelor rase, trase cu creionul — nu mai păreau nici atît de mari, nici atît de albaștri. În costumul ei cafeniu care era elegant, dar ieftin, părea cu totul lipsită de semnificație. Putea fi o lucrătoare dintre acelea pe care le vezi trecînd în lungul străzilor, după ce se revarsă prin ieșirea din dos a cîte unui magazin, la ora mesei. Nu părea nici cel puțin drăguță, dar arăta extrem de tînără, iar în atitudinea ei era o umilință atît de mare, încît Charley simți o tresărire dureroasă.

— Îți place muzica, Prințesă ? întrebă el, după ce se urcară într-o mașină.

Nu prea știa cum să-i zică. Deși era o prostituată, își dădea seama că ar fi nedelicat din partea lui, ca după o cunoștință de cîteva minute să-i spună Olga ; chiar dacă fusese determinată de împrejurări să trăiască într-o si-

tuație atît de umilitoare, era cu atît mai mult datoria lui, să o trateze cu tot respectul.

— Uite ce, eu nu sînt Prințesă și nici nu mă cheamă Olga. La Sérail îmi zic în felul acesta, din cauză că clienții se simt foarte măguliți, să poată spune că s-au culcat cu o Prințesă, și-mi zic Olga, din cauză că acesta este singurul nume rusesc pe care-l cunosc, în afară de Sașa. Tatăl meu a fost profesor de științe economice la Universitatea din Leningrad, iar mama mea a fost fiica unui funcționar vamal.

— Prin urmare cum te cheamă ?

— Lydia.

Sosiră tocmai cînd începu slujba liturghiei. În biserică era foarte multă lume și ar fi fost imposibil să-ți găsești loc. Era un frig de te pătrundea la oase și Charley o întrebă, dacă nu vrea să îmbrace pardesiul lui. Clătină din cap, fără să-i răspundă. Naosul bisericii era luminat de becuri electrice fără globuri și acestea aruncau dîre puternice pe sub bolți, pe coloanele de marmură și pe grupul întunecat al credincioșilor. Corul era luminat ca ziua. Găsiră un loc la picioarele unei coloane și retrași în umbra ei, se simțeau cu totul izolați de restul lumii. În biserică era o estradă pe care era o orchestră. În fața altarului se vedeau preoți îmbrăcați în haine strălucitoare. Lui Charley muzica aceasta i se părea prea pompoasă și o asculta puțin cam dezamăgit. Nu-l impresiona nici pe departe, atît de mult cît se așteptase, și soliștii, cu glasurile lor metalice ca de operă, îl lăsau indiferent. Îi făcea impresia că ar asista la o reprezentație de teatru, nu la o ceremonie religioasă și nu-i trezea nici-un sentiment de pietate. Dar cu toate acestea era foarte mulțumit, că venise. Întunericul pe care lumina globurilor electrice îl tăia felii, ca niște cuțite și făcea ca liniile gotice ale bolților să pară și mai sumbre ; lumina blîndă de pe altarul luminat de făclii ; cu preoții care îndeplineau ritualul unei slujbe a cărei semnificație era cu totul necunoscută pentru el ; mulțimea mută a credincioșilor care păreau că nu participă la această slujbă ci stau și așteaptă cu nerăbdare, întocmai ca un grup de oameni la bariera unei gări, cînd așteaptă să li se deschidă, ca să poată trece ; aburul hainelor umezite de ploaie și fumul pișcăcios de tămîie ; frigul tăios care se strecura prin colțuri ca o ființă ne-

văzută ; din toate acestea se desprindea nu emoţia credinţei ci semnificaţia misterului ale cărui origini se întindeau pînă departe, la începuturile omenirii. Îşi simţea nervii întinşi, iar cînd pe neaşteptate corul acompaniat de orchestră, începu să intoneze *Adeste Fidelis,* cu o forţă care cutremura biserica, se simţi cuprins de o emoţie nemaiteleasă. Pe urmă un băiat începu să cînte un psalm ; glasul lui subţire şi argintiu tremura în mijlocul tăcerii, la început cu o curioasă ezitare, ca şi cînd cîntăreţul nu ar fi fost tocmai sigur de sine şi gîlgîia ca apa limpede a unui izvor cînd se scurge peste pietrele albiei ; dar după ce glasul mai prinse putere, sunetele se ridicară, parcă din întuneric s-ar fi întins mîini nevăzute după ele şi le-ar fi ridicat spre înălţimile arcadelor, ca să le împrăştie în noaptea ce se legăna sub bolta de deasupra lor. Charley îşi dădu seama că fata de lîngă el a început să plîngă. Se simţi puţin stînjenit de purtarea ei, dar datorită politeţei lui englezeşti, se prefăcea că nu vede nimic ; îşi închipuia că întunericul din această biserică şi glasul limpede al copilului o făcuseră să se simtă ruşinată. Din fire era un tînăr plin de imaginaţie şi citise o mulţime de romane. Îşi închipuia că e în stare să ghicească sentimentele ei de acum şi se simţi cuprins de o neaşteptată milă faţă de ea. Totuşi i se părea curios că se lasă impresionată de această muzică, mai ales că lui nu i se părea să fie de cea mai bună calitate. Fata însă începu să se cutremure de suspine, aşa că ar fi fost imposibil să se mai prefacă indiferent, sau că nu bagă de seamă de starea în care se găseşte. Întinse braţul şi o apucă de mînă, închipuindu-şi că în felul acesta va putea să simtă prezenţa lui plină de înţelegere şi simpatie, dar fata îşi smulse mîna dintr-a lui. Începu să se neliniştească şi se simţea ruşinat. Fata plîngea acuma cu toată deznădejdea, aşa că ar fi fost imposibil să nu bage de seamă şi cei care erau în apropierea ei. Se dă în spectacol, gîndi el şi-şi simţi obrajii aprinşi de ruşine.

— N-ai vrea să ieşim ? întrebă el în şoaptă.

Scuturâ din cap supărată. Plînsul ei devenea din ce în ce tot mai convulsiv, apoi dintr-odată căzu în genunchi şi-şi acoperi faţa cu mîinile şi continuă să plîngă nestăpînită. Sta îngrămădită pe lespezile bisericii, într-o atitudine cu totul neobişnuită, parcă ar fi fost o legă-

tură de boarfe lepădate și dacă nu i-ai fi văzut umerii cutremurați de suspine, ți-ai fi închipuit că a leșinat. Rămăsese îngrămădită la picioarele coloanei uriașe, iar Charley care sta umilit și rușinat, trecuse în fața ei, ca s-o ascundă din fața privirilor curioase ce se întorceau spre ei. Văzu cîteva persoane care se întorseseră mirate și se uitară la ea, pe urmă la el. Simțea că se înfurie cînd se gîndi la ce-și vor închipui oamenii aceștia despre el. Muzicanții tăcuseră și corul terminase, așa că tăcerea din jurul lor părea încărcată de spaime. Cei care se spovediseră, se înșirară în rînduri unul după altul și își făceau loc spre altar ca să primească din mîna preoților sfînta cuminecătură. Din delicatețe Charley se feri să se uite la Lydia și rămase cu privirea îndreptată spre altarul luminat. Dar cînd se ridică puțin, o simți că s-a mișcat. Se întorsese cu fața spre coloana de marmură și sprijinindu-și brațul de ea, își ascunsese obrazul în căușul brațului. Violența plînsului ei de adineaori o epuizase, dar felul în care sta acuma, chircită și cu fruntea sprijinită de marmura rece, exprima atîta deznădejde și umilință, încît ți se părea mult mai insuportabilă, decît atitudinea de adineaori, cînd stătuse îngrămădită pe lespezile bisericii, ca un om lovit de moarte năpraznică și încremenit într-o atitudine nefirească.

Slujba era pe terminate. Orga intră și ea în muzica pe care o cînta orchestra și lumea începu să iasă din biserică, grăbită să ajungă la mașinile cu care venise sau la taxiurile de piață. Pe urmă slujba se termină și un grup des de oameni începu să se scurgă din fundul bisericii spre ieșire. Charley așteptă pînă cînd rămaseră singuri în locul unde se opriseră, și ultimul val de oameni trecu pe lîngă ei, îngrămădindu-se în fața ușii. Întinse brațul și-i puse mîna pe umăr.

— Vino. Trebuie să ieșim din biserică.

Îi trecu brațul în jurul mijlocului și-i ajută să se ridice în picioare. O simți moale și fără împotrivire în brațele lui. Fata căuta să-și ascundă obrazul. O luă de subțioară și o conduse în lungul naosului spre ușă, unde se opri din nou, pînă cînd nu mai rămase decît cel mult o duzină de oameni înaintea lor.

— Vrei să mergem cîțiva pași pe jos?

— Nu, căci sînt foarte obosită. Mai bine să luăm o mașină.

Dar totuși trebuiră să facă o bucată de drum pe jos, căci nu putură găsi mașină în fața bisericii. Cînd ajunseră sub un felinar, fata se opri și scoțîndu-și oglinda din geantă, începu să se examineze. Era cu ochii umflați de plîns. Își scoase puful și-și dete cu el pe obraz.

— Nu cred că mai poți schimba ceva, zise el și încercă să zîmbească. Va fi mai bine să ne ducem undeva și să luăm o gustare. Ar fi imposibil să te întorci la Sérail, în starea aceasta.

— Cînd plîng, ochii mi se umflă întotdeauna. Vor trebui să treacă ceasuri întregi ca să nu se cunoască.

Tocmai atunci trecu o mașină și Charley o opri.

— Unde să mergem ?

— Mi-e indiferent. La Select. Boulevard Montparnasse.

Dădu șoferului adresa și trecură dincolo de Sena. După ce ajunseră, el stătu cîteva clipe la îndoială, căci localul la care veniseră, părea plin de lume, dar ea coborî din mașină și el o urmă. Cu tot frigul care era afară, pe terasă era o mulțime de consumatori. Găsiră o masă liberă înăuntru.

— Va trebui să mă duc pînă în camera de toaletă a femeilor, ca să mă spăl pe obraz, zise fata.

Peste cîteva minute se întoarse și se așeză alături de el. Își trăsese pălăria adînc pe ochi, ca să nu i se vadă pleoapele umflate și se pudrase, dar nu dăduse cu roșu. așa că obrazul ei era alb. Se liniștise pe deplin. Nu pomeni nimic despre plînsul spasmodic ce o cutremurase și-ți venea să orezi, că ea consideră această scenă drept ceva cît se poate de firesc și nu mai are nevoie să se scuze.

— Mi-e grozav de foame, zise ea. Cred că și dumneata trebuie să fii flămînd.

Charley era mîncăcios și în timp ce o aștepta să se întoarcă, tocmai se întrebase, oare în situția de acum nu i s-ar părea nedelicat, dacă el ar comanda niște șuncă și ouă. Cuvintele ei îl făcură să se simtă mai ușurat. Constată că șunca și ouăle erau exact ceea ce ar fi dorit și ea. Vru să comande o sticlă de șampanie, căci își închipuia că ea va avea nevoie de un stimulent, dar ea refuză.

— De ce să risipești banii. Comandă mai bine bere.

Mîncară cu multă poftă bucatele simple cu care-i serviră. În timpul aceesta vorbiră foarte puțin. Charley care

era manierat, încercă să lege o conversație politicoasă, dar ea nu părea dispusă să vorbească, așa că tăcură amîndoi. După ce terminară de mîncat și-și băură și cafeaua, întrebă pe Lydia ce-ar prefera să facă acum.

— Mi-ar plăcea să rămînem aici. Îmi place foarte mult localul acesta. Este liniștit și intim. Îmi place să mă uit la oamenii care vin aici.

— Foarte bine, atunci să stăm.

Nu era tocmai ceea ce-și propusese el să facă în timpul primei nopți ce o va petrece la Paris. Ar fi preferat să nu fi comis imprudența de a o duce la slujba de la St. Eustache. Dar nu-l lăsa inima să se poarte nepoliticos cu ea. Probabil în tonul cu care-i răspunse, fata simți ceva, căci se întoarse și se uită la el. Îi zîmbi din nou în felul în care o văzuse pînă acum zîmbind de două sau trei ori. Avea un zîmbet ciudat. Buzele aproape nu i se mișcau și în zîmbetul acesta nu era nici-o umbră de veselie, dar totuși nu părea lipsit de bunătate ; era mai multă ironie decît veselie ; un zîmbet rar și nedorit, resemnat și dezamăgit.

— Situația aceasta nu este tocmai plăcută pentru dumneata. De ce nu vrei să te întorci la Sérail și pe mine să mă lași aici ?

— Nu, așa ceva nu fac.

— Să știi că nu mă supăr dacă pleci. Uneori vin aici singură și stau ceasuri întregi la cîte o masă. Dumneata ai venit la Paris ca să te distrezi, și ai fi un prost dacă nu te-ai distra.

— Dacă nu te plictisești, aș prefera să stau aici cu dumneata.

— De ce ? și se uită la el cu o privire grăbită și plină de dispreț. Nu cumva ai pretenția că ești un suflet nobil și vrei să-ți impui un sacrificiu ? Sau ți-e milă de mine, ori ești pur și simplu curios ?

Charley era incapabil să-și dea seama de ce e supărată pe el și nici de ce întrebuințează aceste cuvinte jignitoare.

— De ce să-mi pară rău de dumneata ? Sau de ce să fiu curios ?

Voia să-i dea să înțeleagă că pentru el nu este prima prostituată pe care a întîlnit-o în viață și că ar fi imposibil să-l impresioneze cu povestea vieții ei care proba-

bil era sordidă și cu siguranță neadevărată. Lydia se uită la el, pe obraz cu o expresie de neîncredere și mirare.

— Ce ți-a spus prietenul dumitale Simon despre mine ?

— Nimic.

— De ce roșești cînd îmi răspunzi ?

— Nu știam că am roșit, răspunse el și zîmbi.

De fapt Simon îi spusese despre ea că nu este o profesionistă tocmai proastă și că face banii pe care-i va cheltui cu ea, dar tocmai acum nu se simțea dispus să-i spună astfel de vorbe. Cu obrazul ei palid și pleoapele umflate, în costumul ei simplu și cu pălăria neagră de fetru în cap, nu mai avea nimic ce ți-ar fi putut aduce aminte de ființa aceea îmbrăcată în șalvarii albaștri turcești, care răspîndea în jurul ei un farmec straniu și exotic. Era cu totul altă femeie, liniștită, respectabilă și cumpănită cu care Charley s-ar fi gîndit poate tot atît de puțin să se culce, pe cît s-ar fi gîndit să se culce cu vreuna dintre colegele de școală mai mici ale lui Patsy. Lydia tăcu din nou. Părea că e adîncită în gînduri. Cînd într-un tîrziu începu să vorbească, îți făcea impresia, nu că vorbește cu el, ci că-și deapănă gîndurile începute.

— Motivul pentru care am plîns adineaori în biserică, nu este cel pe care ți-l închipui dumneata. Pentru motivul acesta am plîns deajuns, numai Dumnezeu mă știe, dar de astă dată am plîns cu totul pentru altceva. Mă simțeam atît de singură. Toți oamenii aceia din jurul meu, au o țară și în țara aceea au căminul lor ; mîine își vor petrece ziua de Crăciun împreună, tata și mama, împreună cu copiii ; unii dintre ei s-au dus la biserică, așa cum te-ai dus și dumneata, ca să asculte muzica, unii nu au credință, dar chiar în cazul acesta s-au adunat laolaltă, aduși de un sentiment comun ; ceremonia aceea pe care au cunoscut-o toată viața lor și a cărei semnificație o au în sînge, cunosc fiecare cuvînt pe care l-au spus preoții și fiecare gest pe care l-au făcut, și chiar dacă nu cred cu gîndul, evlavia, misterul slujbei le-a pătruns în ființă și cred cu inima ; slujba aceasta face parte din amintirile copilăriei lor, le aduce aminte de grădinile în care s-au jucat, de peisajele și drumurile din orașul în care s-au născut. Aceste amintiri îi leagă unul de altul, îi face să se simtă una, și un pro-

fund sentiment instinctiv le dă conștiința că aparțin unui altuia. Dar eu sînt străină. Eu nu am țară, nu am cămin, nu am limbă. Eu nu aparțin nimănui. Eu sînt o dezmoștenită.

Și pe buze îi muri un zîmbet trist.

— Eu sînt rusoaică și tot ce știu despre Rusia, știu numai din citit. Tînjesc după holdele fără hotar în largul cărora se leagănă semănăturile de grîu și după pădurile cu frunza de argint a mestecenilor despre care am citit în cărți, dar deși încerc din toate puterile, mi-e imposibil să le văd cu ochii minții. Moscova o cunosc din ceea ce am văzut la cinematograf. Uneori îmi chinuiesc creierul, ca să-mi pot imagina un sat rusesc, satele acelea sărace cu șirurile de case, acoperite cu stuf despre care citești în Cekov ; dar e inutil, căci ceea ce-mi închipui eu, nu se poate să fie totul. Sînt rusoaică și-mi vorbesc limba mult mai prost decît o vorbesc pe cea engleză sau franceză. Cînd citesc pe Tolstoi și pe Dostoievski, constat că mi-e mult mai ușor să-i citesc în traducere. Pentru poporul meu sînt tot atît de străină, ca și pentru cel francez sau englez. Dumneata care ai o țară și un cămin, oameni care te iubesc, oameni ale căror obiceiuri sînt și obiceiurile dumitale, pe care-i înțelegi chiar fără să-i cunoști — cum ai putea oare să-ți închipui ce înseamnă, să te știi că nu aparții nimănui ?

— Bine, dar dumneata nu ai pe nimeni, nici-o rudă ?

— Nu am pe nimeni. Tatăl meu a fost socialist, dar era un om bun și pașnic care era preocupat de studiile lui și nu lua parte activă la viața politică. Cînd a izbucnit revoluția, a binecuvîntat-o, căci își închipuia că aceasta va fi începutul unei epoci noi pentru Rusia. A acceptat și bolșevismul. N-a cerut decît să-i dea voie să-și continuie lucrările la Universitate. Dar l-au dat afară și într-o bună zi a aflat că va fi arestat. Am scăpat, trecînd toți trei în Finlanda ; tatăl meu, mama și cu mine. Eu aveam doi ani. Am trăit în Anglia timp de doisprezece ani. Cum am reușit să trăim, nici eu nu știu. Din cînd în cînd tatăl meu mai găsea cîte ceva de lucru, altădată ne mai ajutau oamenii, dar tatăl meu suferea din cauza dorului de casă. Nu lipsise niciodată din Rusia, decît în timpul cît fusese student la Berlin ; nu se putea obișnui cu viața din Anglia și la urmă și-a dat seama că va trebui să se întoarcă acasă. Mama l-a im-

plorat să nu plece. Dar era incapabil să mai stea ; trebuia să se întoarcă ; dorința era mai tare decît el ; a intrat în legătură cu niște oameni de la Ambasada Rusiei la Londra și le-a spus că este gata să îndeplinească orice însărcinare i-ar da guvernul.

Se opri și oftă ușor, pe urmă își mai aprinse o țigară. Fumase tot timpul de cînd terminaseră cu masa.

— Era un om bun și blînd. N-a făcut nimănui vreun rău, niciodată. Mama îmi spunea că nu s-a întîmplat niciodată în timpul căsătoriei, să-i spună vreo vorbă mai răstită. Din cauză că se împăcase cu bolșevicii, oamenii care ne ajutaseră pînă atunci, n-au mai vrut să știe de noi. Mama s-a gîndit că va fi mai bine, dacă vom pleca la Paris. Aici avea prieteni. I-au găsit de lucru la un birou unde trebuia să scrie adrese pe plicuri. Eu am fost ucenică la o croitoreasă. Mama a murit din cauză că nu putea cîștiga atît, ca să avem amîndouă de mîncare și ea-și trăgea de la gură, ca eu să nu flămînzesc. Am găsit de lucru la o croitorie unde-mi plăteau pe jumătate cît se obișnuia, din cauză că eu eram rusoaică. Dacă Alexey și Evghenia, prietenii mamei mele, nu mi-ar fi dat un pat unde să pot dormi, muream și eu de foame. Alexey cînta la vioară la un restaurant rusesc și Evghenia era angajată la garderoba doamnelor. Aveau trei copii și toți șase trăiam în două camere. Alexey era de profesie avocat și la Universitate a fost elevul tatălui meu.

— Acești prieteni îi mai ai și astăzi ?

— Da, îi mai am și astăzi. Dar acum sînt foarte săraci. Uite ce, astăzi toată lumea este sătulă de ruși ; publicul s-a săturat de restaurantele rusești și de orchestrele rusești. Alexey n-a mai găsit de patru ani unde să lucreze. A început să se înrăiască, a devenit cîrcotaș și a început să bea. Una dintre fetele lui a fost luată de o mătușă care trăiește la Nissa, iar a doua merge la lucru ; băiatul a devenit gigolo și cutreieră localurile din Montmartre ; vine de multe ori și pe aici, tocmai mă întrebam, de ce n-o fi venit astă seară ; probabil este arestat. Tatăl său îl înjură și-l bate cînd se întoarce beat acasă, dar suta de franci pe care o aduce băiatul, cînd se întîmplă să găsească un prieten care să-l ajute, contribuie totuși la existența lor. Eu stau și astăzi tot la ei.

— Tot acolo stai ? întrebă Charley mirat.

— Trebuie să stau undeva. La Sérail nu mă duc decît seara și cînd afacerile se întîmplă să meargă prost, mă întorc pe la patru sau cinci de dimineață. Dar drumul pînă la ei este grozav de lung.

O bucată de vreme nu-și mai spuseră nimic.

— Ce ai vrut să înțelegi adineaori, cînd spuneai că n-ai plîns pentru motivul pe care mi l-am închipuit eu ? întrebă Charley într-un tîrziu.

Se întoarse și se uită la el curioasă și bănuitoare.

— Vrei să afirmi cu orice preț, că nu știi cine sînt eu ? Mi-am închipuit că tocmai acesta a fost motivul pentru care prietenul dumitale Simon a trimis după mine, ca să vin la masa lui.

— Nu mi-a spus nimic afară — afară de faptul că ești o femeie cu care mă voi putea distra destul de bine.

— Eu sînt soția lui Robert Berger. Acesta este motivul, că deși sînt rusoaică, totuși m-au primit la Sérail. Credeau că vor atrage clientela.

— Tare mă tem să nu-ți închipui despre mine că sînt un prost, dar îți spun foarte sincer, eu n-am habar despre ce vorbești.

Fata rîse sarcastic.

— Vezi, aceasta este celebritatea. E deajuns să faci drum de o zi și numele care este în gura tuturor, nu mai înseamnă nimica. Robert Berger este cel care a asasinat pe bookmakerul englez Teddie Jordan. A fost condamnat la cincisprezece ani muncă silnică. Este la Saint Laurent, în Guiana franceză.

Vorbea pe un ton foarte calm, așa că lui Charley nu-i venea să-și creadă auzului. Cuvintele ei îl consternară, se simția îngrozit și impresionat.

— Și dumneata n-ai știut nimic despre asta ?

— Îți dau cuvîntul meu că n-am știut. Dar acum cînd te aud vorbind despre întîmplarea aceasta, îmi aduc aminte că ziarele englezești au scris despre ea. A făcut senzație, mai mult din cauză că victima a fost un englez, dar mi-am uitat cu totul de... de numele soțului dumitale.

— A făcut mare senzație și în Franța. Procesul a durat trei zile. Lumea se bătea ca să poată ajunge în sala de ședințe. Ziarele scriau despre proces în prima pagină. Nimeni nu mai vorbea despre altceva, decît despre procesul acesta. O, a fost o senzație fără pereche.

Aceasta a fost ocazia cînd am văzut pentru prima dată pe prietenul dumitale Simon, sau mai bine zis ocazia cînd el m-a văzut pe mine pentru prima dată, căci venise în calitate de reporter al ziarului său și eu eram la tribunal. A fost un proces emoționant și pentru ziariști o ocazie neașteptată. Va trebui să-i ceri să-ți povestească ce s-a întîmplat. E foarte mîndru de articolele pe care le-a scris. Erau foarte inteligent scrise și unele fragmente au fost traduse și publicate în ziarele franceze. Procesul acesta i-a făcut un mare serviciu.

Charley nu știa ce să zică. Era revoltat împotriva lui Simon și începea să-și dea seamă de umorul lui sinistru, datorită căruia îl băgase în situația de acum.

— Pentru dumneata trebuie să fi fost ceva îngrozitor, zise el.

Se întoarse puțin spre el și-l privi în luminile ochilor. El care-și petrecuse viața de pînă acum atît de plăcut, nu avusese pînă astăzi ocazia să vadă pe obrazul unui om o expresie de deznădejde atît de hidoasă. Aproape nu mai semăna cu un obraz omenesc, ci mai curînd cu o mască japoneză, dintre acelea cu care artistul cînd le modelează, vrea să exprime o profundă emoție. Se cutremură înspăimîntat. Pentru ca să o poată înțelege mai ușor, pînă acum Lydia îi vorbise în englezește, întrebuințînd din cînd în cînd cîte o expresie franțuzească, atunci cînd îi venea greu să se exprime în limba aceasta pe care nu o cunoștea deajuns, dar de aici înainte continuă numai în franțuzește. Monotonia accentului ei rusesc dădea povestirii o nuanță de stranie melopee plîngătoare, dar în același timp și o atmosferă de irealitate. Îți făcea impresia că vorbește prin somn.

— Eram măritată abia de șase luni. Și eram însărcinată. Probabil acest fapt a reușit să-i salveze capul. Acesta și tinerețea lui. Nu avea decît douăzeci și doi de ani. Copilul l-am născut mort. Suferisem prea mult. Vezi dumneata, eu îl iubeam. A fost dragostea mea cea dintîi și cea din urmă. După ce l-au condamnat, mi-au spus să divorțez de el ; în legea franceză deportarea este un motiv suficient pentru divorț ; spuneau că soțiile condamnaților divorțează întotdeauna de soții lor și s-au supărat pe mine, cînd am refuzat. Avocatul care l-a apărat, a fost bun cu mine. Spunea că am făcut tot ce mi-a

stat în putere și că am trăit foarte greu, dar totuși am perseverat alături de el ; acum însă e timpul să mă gîndesc și la mine și că va trebui să-mi refac viața, ori rămînînd legată de un deportat, ar însemna să mi-o fac singură mult mai grea, decît a fost pînă acum. S-a enervat cînd i-am spus că eu îl iubesc pe Robert și că în toată lumea aceasta el este tot ce mă mai poate interesa ; orice a făcut, eu voi continua să-l iubesc și dacă se va întîmpla vreodată să mă pot duce la el și să mă dorească, mă voi duce și voi fi foarte fericită. La urmă de tot a dat din umeri și a declarat că rușii sînt buni de legat, dar dacă totuși se va întîmpla ca într-o bună zi să mă răzgîndesc și să vreau să divorțez, atunci să merg la el, căci va fi gata oricînd să mă ajute. Evghenia și Alexey, bețivul și netrebnicul de Alexey nu-mi lăsau nici-o clipă de odihnă. Spuneau că Robert este un ticălos și un stricat și că e nebunie din partea mea să-l mai iubesc. Ca și cînd cineva ar fi în stare să nu mai iubească, din cauză că iubirea este josnică. E atît de ușor să spui despre cineva că este un ticălos. Ce va să zică asta ? El a asasinat și a suferit pentru crima pe care a săvîrșit-o. Nici unul dintre ei nu-l cunoștea așa cum l-am cunoscut eu. Vezi dumneata, omul acesta pe mine mă iubea. Nimeni nu știa, cît este de încîntător, de drăguț, de fermecător și de copilăros. Spuneau despre el că m-ar fi omorît și pe mine, cum a omorît pe Teddie Jordan, dar nu-și dădeau seama că vorbele lor mă determinau să-l iubesc cu atît mai mult.

Lui Charley care nu cunoștea amănuntele acestei crime, îi era peste putință să facă vreo legătură între ceea ce-i spunea femeia aceasta.

— Cum adică, să te omoare și pe dumneata ? întrebă el.

— Cînd s-a întors acasă — după ce a asasinat pe Jordan — era foarte tîrziu și eu mă culcasem, dar mama lui îl aștepta trează. Trăiam cu ea în aceeași casă. Era foarte bine dispus, dar bătrîna cînd s-a uitat la el, a înțeles imediat că a făcut o faptă îngrozitoare. Ea se aștepta de săptămîni de zile la așa ceva și era înebunită de spaimă.

„— Unde ai întîrziat atîta ?“, l-a întrebat ea.

„— Eu ? Nicăieri, răspunse el. Am hoinărit cu băieții, și a început să rîdă, pe urmă a mîngîiat-o pe obraz. O,

mamă, e atît de ușor să asasinezi un om. E aproape ridicol, cît este de ușor", spunea el și rîdea.

— Bătrîna a înțeles imediat că el a comis asasinatul și a început să plîngă.

„— Biata soția ta, se văita mama lui. Cît de nenorocită se va simți din cauza ta".

— Robert a plecat ochii în pămînt și a oftat.

„— Poate ar fi mult mai bine s-o omor și pe ea", răspunde el.

„— Robert !", a țipat bătrîna.

— Soțul meu a clătinat din cap.

„— Nu te speria, căci n-aș avea curajul, răspunse el. Și cu toate acestea, dacă aș omorî-o în timpul somnului, ea n-ar ști nimic".

„— Sfinte Dumnezeule, nu cumva ai omorît-o ?" se văita bătrîna.

— A început să rîdă pe neașteptate. Avea un fel de a rîde, extraordinar de vesel și de contagios.

„— Nu fi proastă mamă, zise el. Am glumit. N-am omorît pe nimeni. Du-te și te culcă".

— Dar ea știa că minte. Totuși a fost imposibil ca de la el să mai poată afla ceva. Într-un tîrziu a intrat în camera ei. Avea o casă mică în Neuilly, dar avea și o grădiniță în fundul căreia era un pavilion. După ce ne-am căsătorit, ne-a cedat nouă casa și ea s-a mutat în pavilionul acesta, așa că putea fi aproape de fiul ei, fără ca să ne stea în cale. Robert s-a urcat la etaj și a intrat în camera noastră, pe urmă s-a apropiat de pat și m-a trezit din somn, sărutîndu-mă. Avea ochi albaștri, nu atît de albaștri ca ai dumitale, căci ai lui erau mai cenușii, dar ochii lui erau mari și foarte strălucitori. Într-înșii clipea aproape întotdeauna cîte o lumină de zîmbet și păreau mereu gata de pîndă.

Pe măsură ce se apropia de această parte a povestirii ei, Lydia își încetinea felul de a vorbi. Părea că i-a trecut ceva prin minte și în timp ce povestește, caută să lămurească acest gînd neașteptat. Se uită la Charley și pe obrazul ei se văzu o expresie ciudată.

— În ochii dumitale *este* ceva care-mi aduce aminte de el ; obrazul dumitale are aceeași formă ca și obrazul lui. Nu era atît de înalt ca dumneata și nu avea nici înfățișarea aceasta englezească. Era foarte frumos. Cîteva

clipe rămase din nou pe gînduri, apoi adăugă : Ce caraghios, nebunul acesta de Simon al dumitale !

— Ce vrei să spui cu asta ?

— Nimic.

Se aplecă înainte și se sprijini cu coatele pe masă, apoi continuă cu glasul monoton, ca și cînd ar fi recitat ceva, în timpul unui somn hipnotic, ceva ce ar fi trecut prin fața ochilor ei care nu vedeau nimic.

— Cînd m-am trezit din somn, am zîmbit.

„— Cît de mult ai întîrziat, zic eu. Haide, dezbracă-te repede și urcă-te în pat".

„— Mi-ar fi imposibil să dorm acuma, deoarece sînt prea enervat. Mi-e și foame, zise el. Sînt ceva ouă pe la bucătărie ?"

— În timpul acesta eu mă trezisem complet. Nu cred să-ți poți închipui cît arăta de drăguț, cum sta așa pe marginea patului, îmbrăcat în costumul lui cenușiu. Umbla întotdeauna foarte bine îmbrăcat și-și purta admirabil hainele. Avea un păr frumos, castaniu închis și în inele ; îl purta lung și pieptănat peste cap.

„— Să-mi pun halatul și mă duc numaidecît să văd", îi răspund eu.

— Am coborît amîndoi în bucătărie și am găsit ouă și ceapă. Am prăjit ceapa și am amestecat-o cu jumările. Pe urmă am prăjit puțină pîine. Cîteodată, cînd se întîmpla să ne ducem la teatru, sau la vreun concert, ne făceam singuri de mîncare, ce se găsea, după ce ne întorceam acasă. Lui îi plăceau jumările cu ceapă prăjită și eu i le preparam exact așa cum le dorea el. Ne făceau multă plăcere aceste supeuri frugale pe care le luam numai noi singuri în bucătărie. El a coborît în pivniță și a adus o sticlă de șampanie. Prevedeam că mama lui se va supăra, căci era ultima dintre cele șase sticle pe care Robert le primise de la un prieten al său de curse, dar spunea că tocmai acuma ar avea poftă să bea o sticlă de șampanie, așa că a desfundat-o. Mîncă jumările cu lăcomie și sorbi paharul de șampanie dintr-o înghițitură. Era abătut. Cînd am ocobrît în bucătărie, am băgat de seamă că deși ochii lui străluceau atît de luminoși, era palid la față și dacă nu aș fi știut dinainte că ar fi imposibil, mi-aș fi închipuit despre el că e beat, dar după ce a băut paharul de șampanie, rumeneala i s-a

întors din nou în obraz. Mi-am zis că poate este ostenit și flămînd. Lipsise toată ziua de acasă și alergase fără nici-un rost, și eram aproape sigură că nu mîncase tot timpul nimic. Deși trecuseră abia cîteva ceasuri de la despărțirea noastră, era nebun de mulțumire, cînd ne-am văzut din nou. Nu mă mai slăbea din sărutări și în timp ce băteam ouăle, a vrut să mă ia în brațe, așa că a trebuit să-l dau la o parte, căci mă gîndeam că purtarea lui mă va face să stric mîncarea. Dar nu eram în stare să-mi stăpînesc rîsul. Ne-am așezat alături la masa de bucătărie, cît mai strînși unul lîngă altul. Mă mîngîia și-mi spunea toate drăgălășeniile ce-i treceau prin minte ; nu-și mai putea lua mîinile de pe mine și-ți venea să crezi că sîntem căsătoriți abia de o săptămînă, nu de șase luni. După ce am terminat cu mîncarea, am vrut să spăl vasele, ca a doua zi dimineața mama lui să nu le găsească nespălate, dar el n-a vrut să mă lase. Ținea să ne ducem numaidecît la culcare.

„Era întocmai ca atunci cînd ar fi simțit într-însul puteri supranaturale care-l pun în mișcare. Nu mi-am închipuit niciodată că un bărbat ar fi în stare să iubească o femeie, așa cum m-a iubit el pe mine în noaptea aceea, și nici n-am cunoscut femeie care să fie cutremurată de adorația ce am simțit-o eu atunci. Îmi făcea impresia că este insațiabil și credeam că va fi imposibil să-i domolesc pornirile. Nu se poate ca vreo femeie să fi avut vreodată un amant atît de desăvîrșit, cum am avut eu în noaptea aceea. Și era soțul meu ; amantul acesta era al meu, al meu, bărbatul pe care-l idolatrizam. Dacă mi-ar fi dat voie, i-aș fi sărutat tălpile picioarelor. Cînd în sfîrșit a adormit epuizat, zorile începuseră să clipească pe sub perdelele de la ferestre. Eu însă nu puteam adormi. Mă uitam la obrazul lui și în lumina ce se limpezea tot mai mult, constatam că are un obraz tot atît de inocent ca și al unui copil. Adormise ținîndu-mă în brațe și în jurul buzelor îi juca o umbră de zîmbet fericit. Pe urmă am adormit și eu.

„Cînd m-am trezit, el mai dormea încă și am coborît din pat foarte încet, ca să nu-l trezesc. M-am dus în bucătărie ca să-i prepar cafeaua. Eram foarte săraci. Robert lucrase în biroul unui broker, dar se certase cu patronul său și plecase, iar de atunci nu mai reușise să-și găsească o slujbă statornică. Era nebun după curse și une-

ori reușea să cîștige cîte ceva la turf, deși mama lui nu putea suferi slăbiciunea aceasta a lui ; din cînd în cînd mai cîștiga cîte ceva și din vînzarea automobilelor de ocazie, dar de fapt singura noastră posibilitate de existență era pensia pe care o primea mama lui, care era văduva unui medic militar, și puținul venit ce-l avea din economiile ei. Nu țineam servitoare și de casă mă ocupam eu și cu soacră-mea. În dimineața aceea am găsit-o în bucătărie, curățind cartofi pentru dejun.

„— Ce face Robert ?“ mă întreabă ea.

„— Mai doarme și-acum. Aș vrea să te duci să-l vezi. Cum stă întins cu capul pe pernă și cu părul tot zbîrlit, îți face impresia că este un băiat de șaisprezece ani“.

Cafeaua era în filtru și laptele era cald. L-am turnat într-o cratiță și m-am urcat la etaj ca să aduc hainele lui Robert. Era foarte meticulos și mă învățasem cum trebuie să i le calc. Voiam să i le scutur și să i le așez pe un scaun, ca să le aibă gata de îmbrăcat, cînd va coborî. Le-am adus în bucătărie și am pus fierul să se încălzească. După ce am întins pantalonii pe masă, am constatat că pe un crac erau pătați.

„— Ce o fi asta ? zic eu. Robert și-a pătat pantalonii.“

Doamna Berger a sărit atît de repede de pe scaun, încît a răsturnat castronul cu cartofii pe care-i avea în poală. Mi-a smuls pantalonii din mînă și s-a uitat la ei. Pe urmă a început să tremure.

„— Oare ce poate să fie, zic eu. Robert va fi furios. E costumul lui cel nou“.

Vedeam că este consternată, dar știu că francezii sînt oameni foarte ciudați din anumite puncte de vedere și astfel de lucruri nu le privesc cu aceeași indiferență ca noi rușii. Robert plătise nu știu cîte sute de franci pentru costumul acesta și dacă nu l-ar mai fi putut purta din cauza petelor, cu siguranță ea n-ar mai fi putut dormi o săptămînă, ci s-ar fi gîndit la banii risipiți de pomană.

„— Voi încerca să-i curăț“, zic eu.

„— Du cafeaua lui Robert, se răsti ea. A trecut de unsprezece și e timpul să se scoale. Lasă-mi mie pantalonii. Eu știu cum trebuie curățiți“.

— I-am turnat o ceașcă de cafea și tocmai mă pregăteam să plec cu ea, cînd am auzit pe Robert tîrșiin-

du-și papucii. După ce a intrat în bucătărie, a salutat pe mama lui și a întrebat de ziare.

„— Bea-ți cafeaua pînă mai e fierbinte", zic eu.

— Nici nu s-a uitat la mine. A deschis ziarul și a început să-l răsfoiască pînă la ultima pagină.

„— Nu e nimic", **zice mama lui.**

— Eu nu înțelegeam ce vrea să spună. El sta cu ochii plecați asupra coloanelor ziarului și a sorbit adînc din cafea. Părea neobișnuit de tăcut. I-am luat haina și am început să o perii.

„— Noaptea trecută ți-ai murdărit foarte rău pantalonii, zic eu. Astăzi va trebui să îmbraci costumul cel albastru".

Doamna Berger aruncase pantalonii pe spătarul unui scaun, de unde îi luă și se apropie cu ei de el, ca să-i arate petele. Robert s-a uitat o clipă la pete și în timpul acesta ea îl urmărea în tăcere. Îți făcea impresia că nu este în stare să-și mai ia ochii de pe petele acelea. Eram incapabilă să înțeleg tăcerea lor. Mi se părea stranie. Mi se părea că ei iau prea tragic un accident de toate zilele. Dar în fond francezii au spiritul de economie în sînge.

„— Avem în casă niște benzină, zic eu, și cu aceasta am putea scoate petele. Sau am putea să-i trimitem la spălătorie".

— Nu mi-au răspuns nimic. Robert sta încruntat și cu privirile în dușumele. Mama lui a întors pantalonii, probabil ca să se convingă dacă nu sînt pătați și la spate, și a băgat de seamă că au ceva în buzunare.

„— Ce ai aici ?"

— L-am văzut că sare în picioare.

„— Nu pune mîna ; nu-mi place să-mi scotocești prin buzunare".

— A încercat să-i smulgă pantalonii din mînă, dar înainte de a se întinde el după ei, ea băgase mîna în buzunarul de la spate și scosese un teanc de bancnote. El a rămas încremenit, cînd a văzut-o cu banii în mînă. Bătrînei i-au scăpat pantalonii din mînă și ducîndu-și mîinile la piept, a gemut odată ca înjunghiată. Am băgat de seamă că amîndoi erau ca varul de palizi la obraz. Prin minte mi-a fulgerat un gînd neașteptat : Robert îmi spusese de mai multe ori că mama lui trebuie să aibă vreo sumă de bani ascunsă pe undeva prin casă. În timpul din urmă dusesem mare lipsă de bani. Robert era

nebun să poată și el pleca odată pe Riviera ; eu nu fusesem încă niciodată pe acolo și de săptămîni întregi îmi spunea că dacă va pune mîna pe ceva bani, ne vom duce împreună, să ne facem și noi luna de miere. Pe vremea cînd ne-am căsătorit, el lucra în biroul brokerului și n-am putut pleca nicăieri. Prin minte îmi fulgeră gîndul că el a dat de urma economiilor ei. M-am roșit pînă în rădăcina părului, închipuindu-mi că el i le-a furat, dar cu toate acestea nu eram de loc mirată. În timpul celor șase luni de cînd trăiam cu el, îl cunoșteam destul de bine, pentru ca să-mi pot da seamă că el ar considera un astfel de gest, drept o glumă. Am observat că bancnotele pe care le avea în mînă, erau de cîte o mie de franci. Mai tîrziu am aflat că erau șapte. Se uita la el, de parcă ochii îi erau gata să-i iasă din orbite.

„— Cînd ai cîștigat acești bani, Robert ?“ a întrebat ea.

A început să rîdă, dar am băgat de seamă că era enervat.

„— Am făcut ieri un pariu care a ieșit bine“, răspunde el.

— O, Robert, zic eu, ai făgăduit mamei tale să nu mai joci la curse.

„— Pariul acesta a fost o certitudine, răspunde el, și ar fi fost imposibil să mă stăpînesc. Vom putea pleca draga mea, pe Riviera. Ia-i tu și ai grijă de ei, căci altfel mie-mi vor scăpa printre degete“.

„— Nu, n-are voie să pună mîna pe ei, a țipat Madame Berger îngrozită, așa că am rămas mirată, pe urmă s-a întors spre mine. Du-te și fă curățenie în cameră. Nu vreau să văd casa toată ziua nescuturată“.

Vedeam că vrea să scape de mine și m-am gîndit că va fi mult mai bine să mă feresc din calea lor, dacă vor începe să se certe. Situația unei nore din casă, este foarte delicată. Pe Robert mama lui îl adora, dar era un băiat extravagant și îi făcea multe necazuri. Din cînd în cînd bătrîna îi făcea cîte o scenă. Altădată îi vedeam că se închid împreună în pavilionul ei din fundul grădinii și le auzeam glasurile răstite, în timpul discuțiilor ce le aveau împreună. Pe urmă el venea supărat și cu gust de ceartă, iar cînd vedeam pe soacră-mea, constatam imediat că ea a plîns. M-am dus deci sus la etaj. Cînd am coborît din nou, i-am văzut că încetează

să mai vorbească de față cu mine și Madame Berger mi-a spus să mă duc să cumpăr niște ouă pentru masă. De obicei către amiază Robert pleca de acasă și nu se mai întorcea pînă seara, iar altădată tîrziu noaptea, dar în ziua aceea n-a mai plecat. A citit și a cîntat tot timpul la pian. L-am întrebat ce s-a întîmplat între el și mama lui, dar n-a vrut să-mi spună nimic și m-a poftit să-mi văd de treabă. Cred că niciunul dintre ei n-a scos mai mult de zece cuvinte în ziua aceea. Mi se părea că nu se va mai termina niciodată. După ce ne-am culcat m-am cuibărit lîngă Robert și i-am trecut brațele în jurul gîtului ; vedeam că este abătut și voiam să-l mîngîi și să-l îmbunez, dar m-a dat cu violență la o parte.

„— Pentru numele lui Dumnezeu, lasă-mă în pace, zbieră el. Astă seară nu sînt dispus să mă giugiulesc. Sînt preocupat de alte griji".

— Mă simțeam profund jignită, dar n-am zis nimic. M-am ferit departe de el. Știa că m-a jignit, dar după un timp a întins mîna după mine și m-a mîngîiat pe obraz.

„— Culcă-te și dormi, iubita mea, zise el. Nu fi supărată, din cauză că astăzi sînt prost dispus. Ieri am băut prea mult, dar mîine dimineață îmi voi veni din nou în fire".

„— Banii aceia erau ai mamei tale ?" — l-am întrebat eu în șoaptă.

Nu mi-a răspuns imediat.

„— Da", zice el într-un tîrziu.

„— O, Robert, cum ai putut să faci așa ceva ?" am țipat eu.

A făcut o nouă pauză înainte de a-mi răspunde ceva. Mă simțeam zdrobită și mi se pare c-am început să plîng.

— Dacă se va întîmpla ca cineva să te întrebe ceva, să știi că tu nu m-ai văzut niciodată umblînd cu acești bani. Tu n-ai știut că eu am bani".

„— Cum îți închipui că eu aș fi în stare să te trădez ?" i-am răspuns eu.

„— Tot așa cu pantalonii. Mama n-a putut scoate petele de pe ei. Așa că i-a aruncat".

— Mi-am adus aminte imediat, că după aceea, în timp ce Robert cînta la pian și eu stam în salon împreună cu

el, am simțit un miros de ceva ars. M-am ridicat de pe scaun să mă duc să văd ce este.

„— Stai aici", mi-a poruncit el.

„— Arde ceva în bucătărie", zic eu.

„— Probabil mama arde zdrențe vechi. Astăzi este prost dispusă și ar fi în stare să-ți spargă capul, dacă te duci și te amesteci în treburile ei".

— Atunci am înțeles că nu arsese zdrențe vechi ; că nu aruncase pantalonii, ci că-i arsese. Am început să mă simt îngrozită, dar n-am îndrăznit să spun nimic. M-a apucat de mînă.

„— Dacă te va întreba cineva de ei, zice el, va trebui să spui că i-am murdărit atît de rău în timp ce curățam o mașină, încît a trebuit să-i lepăd. Mama i-a dat unui vagabond care a trecut alaltăieri prin fața porții. Jur că așa vei face ?"

— „— Da, jur", i-am răspuns eu, dar aproape nu mai eram în stare să vorbesc.

Pe urmă mi-a spus ceva îngrozitor :

„S-ar putea ca de asta să depindă capul meu".

Mă simțeam prea năucită, prea îngrozită, ca să mai fiu în stare să-i răspund ceva. Mă durea capul de credeam că-mi plesnește. Cred că n-am închis ochii toată noaptea. Robert a dormit foarte agitat. Tresărea prin somn și se zvîrcolea de pe o parte pe alta. Am coborît în bucătărie foarte devreme, dar soacră-mea era demult acolo. De obicei umbla foarte bine îmbrăcată și cînd pleca de acasă, părea chiar elegantă. Era văduva unui doctor și fiica unui ofițer de Stat Major ; era foarte mîndră de situația ei, dar pentru nimic în lume nu ar fi permis cuiva să vadă economiile pe care era condamnată să le facă, pentru a putea face față vizitelor la soțiile vechilor camarazi ai soțului ei. În astfel de ocazii, cu părul ei frizat, cu unghiile îngrijite, cu obrazul ușor dat cu roșu, nu arăta să aibă mai mult de patruzeci de ani ; de astă dată însă era cu părul vîlvoi, nu era pudrată și se îmbrăcase numai într-un capot și arăta ca o țață bătrînă care s-a retras din afaceri și trăiește din economiile pe care le-a adunat. Lui Robert nici nu i-a spus bună dimineața. Fără să scoată nici-o vorbă, i-a întins ziarul. L-am urmărit în timpul cît citea și am băgat de seamă că se schimbă la față. Cînd m-a simțit că mă uit la el, a ridicat privirea și mi-a zîmbit.

„— Ei fetița mea, ce zici de cafeaua noastră ? întrebă el vesel. Ai de gînd să stai toată dimineața și să te uiți la domnul și stăpînul tău, sau poate vrei să-l servești cu ceva ?

Bănuiam că în ziar trebuie să fie ceva, din care voi înțelege ceea ce nu știam. După ce și-a terminat dejunul, Robert s-a dus să se îmbrace. Cînd a coborît și l-am văzut îmbrăcat și gata de plecare, am tresărit : era îmbrăcat în costumul cel cenușiu și cu pantalonii de la el, exact cum fusese îmbrăcat cu două zile în urmă. Dar mi-am adus imediat aminte că atunci cînd și-a comandat costumul, își făcuse două perechi de pantaloni. Fusese multă discuție din cauza asta. Madame Berger protestase din cauza cheltuielii, dar el a stăruit, spunnîd că va fi imposibil să-și găsească o slujbă, dacă nu va fi cumsecade îmbrăcat, iar biata de ea a cedat, cum făcea de altfel întotdeauna ; la rîndul ei a stăruit și ea ca să-și comande două perechi de pantaloni, deoarece pantalonii se tocesc mai repede și în felul acesta tot vor avea o economie, dacă va comanda două perechi. Robert a plecat și ne-a spus că nu se va întoarce la amiază. Puțin după aceea a plecat și soacră-mea, după cumpărături și imediat după plecarea ei, am luat ziarul. Am văzut că un bookmaker englez cu numele Teddie Jordan fusese găsit mort în apartamentul său, înjunghiat pe la spate. Pe Robert îl auzisem de multe ori vorbind despre el. Știam că el este cel care l-a omorît. Am simțit în inimă o durere atît de violentă, încît mi-am închipuit că voi muri imediat. Eram îngrozită. Nu știu cîtă vreme am rămas în starea aceasta, fără să mă pot mișca. Într-un tîrziu am auzit cheia învîrtindu-se în broască și am înțeles că trebuie să fie Madame Berger care se întorcea acasă. Am pus ziarul la locul lui, așa cum îl lăsase și mi-am văzut de lucru.

Lydia oftă adînc. Nu ajunseseră la restaurant decît pe la unu după miezul nopții sau poate chiar ceva mai tîrziu și erau aproape două cînd terminară masa. Cînd intraseră, mesele erau toate ocupate și în jurul barului era un grup de consumatori. Lydia vorbise multă vreme și publicul începuse să plece. Grupul din jurul barului începuse să se subție. Nu mai erau decît două persoane care stăteau la bar și afară de masa lor, mai era ocupată o singură masă în tot localul. Chelnerii începuseră să se retragă prin colțuri.

— Cred că va trebui să plecăm, declară Charley. Sînt sigur că ar vrea să scape de noi.

În clipa aceasta consumatorii de la cealaltă masă se ridicară să plece. Femeia care le aduse hainele de la garderobă, aduse și pardesiul lui și-l așeză pe masa vecină Charley ceru să-i facă socoteala.

— Crezi că am mai putea găsi un local unde să ne putem duce de aici ?

— Putem merge în Montmartre. Graaf e deschis toată noaptea. Mă simt grozav de obosită.

— În cazul acesta, dacă vrei, te pot conduce acasă.

— La Alexey și Evghenia ? Nu mă pot duce la ei noaptea. La această oră el trebuie să fie beat. Toată noaptea se va certa cu Evghenia din cauză că a crescut copiii ca să devină ceea ce sînt, și va plînge din cauza amărăciunilor lui. Nu vreau să mă întorc nici la Sérail. Mai bine să mergem la Graaf, cel puțin acolo e cald.

Părea atît de abătută și atît de epuizată, încît Charley cu multă sfială îi făcu o propunere : Își aduse aminte de Simon care-i spusese că poate lua la hotel pe cine vrea

— Uite ce, eu am două paturi în cameră. N-ai vrea să mergem împreună la hotel ?

Se uită la el bănuitoare, dar el clătina din cap și zîmbi.

— Înțeleg, numai ca să dormi, adăugă el. După cum știi, astăzi eu am fost pe drum și cu emoțiile și toate celelalte, mă simt și eu obosit.

— Foarte bine, să mergem.

La ieșirea din restaurant nu găsiră nici-o trăsură, dar hotelul era aproape, așa că făcură drumul pe jos. Un portar de noapte, pe jumătate adormit, le deschise și-i duse cu ascensorul pînă la etaj. Lydia își scoase pălăria. Avea o frunte înaltă și albă. Pînă acum nu-i văzuse părul. Era tuns și îi cădea în inele pe gît ; avea un păr de culoare castanie deschisă. Își aruncă pantofii din picioare și-și desfăcu rochia. Cînd Charley se întoarse din baie, îmbrăcat în pijama, ea nu numai că se urcase în pat, dar era și adormită. Se urcă și el în celălalt pat și stinse lumina. Din clipa cînd ieșiseră din restaurant, nu mai schimbaseră nici-o vorbă împreună.

Astfel își petrecu Charley prima lui noapte la Paris.

IV

Cînd se trezi, era tîrziu. În primul moment nu fu în stare să-şi dea seamă unde se găseşte. Pe urmă văzu pe Lydia. Nu coborîseră perdelele de la ferestre şi o lumină cenuşie se strecura printre storuri. Camera cu mobila ei de brad, arăta foarte săracă. Fata sta întinsă pe spate în patul de alături, cu ochii deschişi şi se uita în tavanul afumat. Charley se uită la ceas. Prezenţa acestei femei străine în patul de lîngă el îl făcea să se simtă stînjenit.

— Este aproape douăsprezece, zise el. Cred că ar fi bine să bem o ceaşcă de cafea şi pe urmă te voi conduce undeva, ca să luăm masa, dacă vrei.

Se uită la el cu ochii gravi, dar plini de bunătate.

— M-am uitat la dumneata, în timpul cît ai dormit. Dormeai atît de liniştit şi de adînc, ca un copil. Pe obrazul dumitale se vedea o expresie atît de inocentă, încît m-am cutremurat.

— Obrazul meu are nevoie de brici.

Telefonă la birou să le trimită cafelele, pe care le aduse o cameristă grasă, de vîrstă mijlocie; femeia se uită repede, la Lydia, dar din expresia obrazului ei nu se putea citi nimic. Charley fuma lulea, iar Lydia ţigară după ţigară. Stătură puţin de vorbă. Charley nu ştia cum să se descurce în situaţia aceasta neabişnuită, iar Lydia părea adîncită în gînduri care nu aveau nici-o legătură cu el. Puţin după aceea intră în camera de baie, ca să se bărbierească şi să se spele. Cînd se întoarse, o găsi într-un fotoliu din faţa ferestrei, îmbrăcată în halatul lui. Fereastra camerei da într-o curte şi tot ce putea vedea, erau numai ferestre de la camerele care se înşirau una peste alta. În dimineaţa aceasta cenuşie de Crăciun, decorul părea neobişnuit de trist. Fata se întoarse spre el.

— N-am putea lua masa aici în cameră, în loc să mai ieşim în oraş?

— Vrei să spui jos? Dacă-ţi face plăcere. Nu ştiu ce fel de mîncare servesc.

— Mîncarea nu interesează. Dar înţeleg aici în cameră, nu jos. E o senzaţie atît de extraordinară, să poţi elimina restul lumii din viaţa ta, pentru cîteva ceasuri. Odihnă, linişte, tăcere, singurătate. Îţi face impresia că toate acestea sînt luxuri pe care nu şi le pot permite

decît bogații și totuși nu costă nimic. Mi se pare straniu, cît de greu este să ți le procuri.

— Dacă vrei, eu voi pleca și-ți comand masa aici în cameră.

Privirile ei întîrziară cîteva clipe asupra lui și parcă în ochi îi clipea o lumină de zîmbet ironic.

— Nu am nimic împotriva prezenței dumitale. Simt că ești un tînăr foarte dulce și foarte cumsecade. Aș prefera să stai cu mine ; în toată ființa dumitale este ceva liniștitor care mă face să mă simt împăcată.

Charley nu era un tînăr care să-și fi închipuit cine știe ce despre el însuși, dar în clipa aceasta se simți înfiorat de o ușoară nemulțumire, căci i se părea că fata aceasta abuzează de el, mai mult decît s-ar fi cuvenit. Manierele lui alese însă erau atît de înrădăcinate într-însul, încît ar fi fost imposibil să se trădeze. Afară de asta situația lui de acum era foarte ciudată și cu toate că nu venise la Paris pentru așa ceva, i se părea totuși că întîmplarea aceasta nu este lipsită de interes. Se uită în largul camerei. Paturile erau desfăcute ; pălăria Lydiei, mantaua, rochia, pantofii și ciorapii erau răspîndiți în toate părțile, în majoritate pe jos, iar hainele lui erau aruncate fără nici-o grijă și făcute grămadă pe un scaun.

— Camera arată îngrozitor, zise el. Crezi că e bine să luăm masa în mijlocul acestui decor atît de antipatic ?

— Ce importanță are ? răspunse ea, și începu să rîdă, pentru prima dată de cînd o cunoștea. Dar dacă aspectul camerei jignește sentimentele dumitale puritane de englez, atunci voi așterne paturile, sau le va face fata, pînă cînd eu voi face o baie.

Intră în camera de baie și Charley telefonă după chelner. Comandă niște ouă, o friptură, brînză și o sticlă de vin. Pe urmă chemă femeia de serviciu. Deși camera era încălzită, avea totuși un cămin și se gîndi că focul ar fi foarte plăcut. Pînă cînd să aducă femeia lemnele, el se îmbrăcă și în timpul cît ea scutură prin casă, se așeză în fotoliu și începu să se uite în curtea tristă din fața lui. Se gîndi cu părere de rău la serbarea veselă care se desfășura acum în casa verișorilor săi Terry-Mason. Acum vor bea cu toții un păhărel de sherrl, înainte de a se așeza la masă, pentru a li se servi bucatele obișnuite la Crăciun ; friptura de curcan și budinca, și vor fi cu toții foarte veseli și mulțumiți de darurile pe care le-au pri-

mit, vor fi gălăgioși și exuberanți. Nu mult după aceea apăru și Lydia. Nu se fardase, dar își pieptănase părul cu multă grijă și pleoapele nu-i mai erau umflate, așa că arăta tînără și drăguță : drăgălășenia ei însă nu era în genul celei care trezește poftele trupului și Charley deși era o fire impresionabilă, cînd o văzu că apare în cameră, nici nu tresări cel puțin.

— O, te-ai îmbrăcat, zise fata. În cazul acesta cred că voi putea să rămîn tot în halatul dumitale, nu-i așa ? Dă-mi te rog papucii dumitale. Mă voi simți în ei ca în niște bărci, dar nu face nimic.

Halatul acesta era un dar pe care-l primise de la mama lui, de ziua nașterii și era dintr-o mătasă albastră cu desene ; era prea lung pentru ea, dar îl îmbrăcase în așa fel ca să nu o supere la mers. Fu foarte mulțumită cînd văzu focul arzînd în cămin și se așeză în scaunul pe care i-l apropiase de foc. Își aprinse o țigară. Lui i se părea stranie această situație, tocmai din cauză că atitudinea ei dovedea că ea nu găsește nimic neobișnuit într-însa. Purtarea ei era tot atît de simplă, ca și cînd l-ar fi cunoscut de cînd lumea ; dacă ar fi avut intenția să-i alunge din minte orice planuri ce și-ar fi făcut în legătură cu ea, era deajuns această atitudine a ei, din care putea vedea destul de limpede, că ea a uitat cu totul și definitiv eventuala intenție a lui, de a se culca cu ea. Rămase mirat cînd o văzu cu cîtă poftă mănîncă. Își închipuia că după cele ce-i povestise noaptea trecută, ea va fi prea deprimată, pentru ca să mai poată mînca, doar cel mult cîteva îmbucături ; tocmai din cauza aceasta sensibilitatea lui romantică, rămase neplăcut impresionată, cînd constată că ea mănîncă tot atît de mult cît și el și cu vădită plăcere.

Ajunseseră la cafea, cînd Simon îl chemă la telefon.

— Charley ? N-ai vrea să vii pînă la mine, să stăm puțin de vorbă ?

— Cred că mi-ar fi imposibil tocmai acum.

— De ce ? întrebă Simon răstit.

Era caracteristic din partea lui să-și închipuie, că toată lumea este gata să-i asculte chemarea și să lase totul baltă, atunci cînd el avea poftă. Chiar în cazul cînd chestiunea ar fi avut extrem de puțină importanță pentru el, dacă se întîmpla să-i intre în cap și să fie contrazis, era gata întotdeauna de harță.

— Lydia e la mine.

— Cine naiba mai e și Lydia asta ?

Charley ezită o clipă :

— Prințesa Olga.

Urmă o pauză, după care Simon izbucni într-un hohot de rîs.

— Felicitările mele, dragă prietene. Am bănuit imediat că te vei prinde. În sfîrșit, cînd se va întîmpla să ai un moment liber și pentru un vechi prieten, ca mine, să-mi dai de știre.

Închise aparatul. Cînd Charley se întoarse spre Lydia, o văzu că stă cu privirile oprite asupra focului. Pe chipul ei indiferent nu se vedea nici urmă de impresia ce i-ar fi putut-o lăsa conversația ce o auzise. Charley feri masa din cale și-și făcu loc într-un fotoliu alături de ea. Lydia se plecă și mai puse un lemn pe foc. Gestul ei avea ceva duios care, datorită intimității lui, nu displăcu lui Charley. Își făcea loc, întocmai ca un cățeluș care se învîrtește de două trei ori în jurul său, pînă cînd își face o groapă destul de adîncă în pernă, ca să se poată colăci într-însa. Lumina acestei zile mohorîte de iarnă, începu să se stingă și rămaseră în cameră numai la lumina flăcărilor din cămin. Ici colo la ferestrele camerelor ce se vedeau în cealaltă parte a curții, începeau să se aprindă lămpile și ferestrele tulburi, fără perdele, aveau un aspect straniu, întocmai ca un decor de teatru care reprezintă o stradă, cu ferestrele caselor luminate. Dar spectacolul acesta nu i se păru cu nimic mai puțin ireal, decît situația în care se găsea acum, în această cameră sordidă, în fața focului din cămin, alături de femeia aceasta străină care-și depăna îngrozitoarea poveste a vieții ei. Părea că ar fi imposibil să-și închipuie că poate pe el nu-l interesează deloc viața ei. După cît putea să-și dea seama, fata aceasta nici nu se gîndea că poate el are și altă treabă, nici că deșertîndu-și inima în fața lui și spunîndu-i durerea care o chinuiește, trecea asupra lui o povară pe care n-avea dreptul să ceară unui străin să o poarte. Probabil avea de gînd să trezească mila lui ? Charley nu era tocmai sigur de această eventualitate. Ea nu știa nimic despre el și nici nu dorea să cunoască viața lui. Prezența lui pentru ea nu era altceva decît o înlesnire trecătoare și poate dacă nu ar fi fost un temperament fericit, indiferența aceasta a ei l-ar fi scos din fire.

Pe înserate constată că devine din ce în ce mai tăcută și după respirația liniștită își dădu seama că a adormit. Se ridică din fotoliu și se întinse, căci îi înțepeniseră picioarele de atîta ședere, pe urmă se apropie pe vîrful picioarelor de fereastră, ca să n-o trezească ; aici se așeză pe un scaun și începu să se uite în curtea pustie. Din cînd în cînd vedea pe cîte civena trecînd prin dosul ferestrelor luminate ; văzu o femeie mai în vîrstă, udînd un ghiveci de floare ; pe urmă un bărbat numai în cămașă, întins pe pat și citind, și se întrebă cine ar putea să fie oamenii aceștia. După aparență trebuiau să fie oameni din clasa mijlocie care-și trăiesc viața în condiții modeste, căci în realitate hotelul era ieftin și cartierul destul de sărac ; dar văzuți așa, prin ferestrele tulburi, întocmai ca într-un panoptic, păreau niște ființe cu totul ireale. Cine ar fi în stare să-ți spună ce sînt oamenii în realitate și ce patimi josnice, ce crime se ascund sub înfățișarea lor banală ? La unele camere perdelele erau cobrîte peste ferestre și numai o dîră slabă de lumină te făcea să bănuiești, că dincolo mai este cineva. Alte ferestre erau întunecate, dar camerele nu erau goale, căci hotelul era plin, și locatarii lor erau plecați. Pe ce drumuri tainice or fi umblînd și ce gînduri ascunse le îndreaptă pașii ? Își simți nervii întinși de așteptare și fu înfiorat de groaza pe care i-o inspirau oamenii aceștia necunoscuți, a căror viață i se părea atît de stranie ; dincolo de suprafața liniștită a acestei lumi, i se părea că se ascunde ceva confuz, întunecat, monstruos și îngrozitor.

Începu să se gîndească îndelung și cu sprîncenele încruntate, la trista poveste pe care o ascultase toată după amiaza. Întîmpul povestirii ei, Lydia își depăna amintirile fără nici-o legătură, vorbindu-i cînd despre luptele pentru existență, pe vremea cînd lucra în atelierul unei croitorese pentru o leafă de mizerie, cînd despre copilăria petrecută în mijlocul celei mai negre sărăcii la Londra ; dar amintirile ei se concentrau în jurul zilelor de groază ce au urmat după asasinat, a spaimei continue că arestarea putea să vină din clipă în clipă și a agoniei prin care trecuse în timpul procesului. Citise romane cu polițiști, citise reportajele ziarelor, știa că în lume se petrec atîtea crime, că oamenii trăiesc în sărăcie, dar la toate acestea se gîndise ca la ceva ce se în-

tîmplă într-o lume cu totul aparte ; i se părea straniu și înspăimîntător să se vadă pe sine în contact atît de apropiat cu cineva care trecuse de curînd prin situații atît de îngrozitoare. Fără să știe de ce, își aduse aminte de un tablou al lui Manet care reprezenta executarea unui condamnat — probabil a lui Maximilian — în fața unui pluton cu armele întinse. I se păruse întotdeauna că tabloul acesta este impresionant. Abia acum își dădea seamă că tabloul acesta reprezenta o întîmplare reală. Împăratul fusese de fapt adus în fața plutonului de execuție și probabil cînd a văzut că soldații ridică armele la ochi, i s-o fi părut și lui peste putință de crezut, să se vadă în situația aceasta și peste cîteva clipe să înceteze să mai trăiască.

Și acum, după ce cunoștea pe Lydia, după ce o ascultase noaptea trecută și în după amiaza acestei zile, după ce mîncase cu ea și dansaseră împreună, după ce trăiau de atîtea ceasuri alături, într-o apropiere atît de strînsă, i se părea de necrezut, ca tot ce-i spusese, să i se fi întîmplat și în realitate.

Dacă în toată povestea ei ar fi fost ceva ce putea fi atribuit unei simple întîmplări, atunci acest ceva era felul în care ea se cunoscuse cu Robert Berger. Datorită prietenilor în casa cărora trăia și care lucrau într-un restaurant rusesc, Lydia primea din cînd în cînd cîte un bilet la concerte, iar dacă se întîmpla să se dea un concert la care nu avea bilet și totuși dorea să se ducă, își rupea gologanii necesari, din mizerabilul ei cîștig săptămînal pentru a putea cumpăra un loc la galerie, în picioare. Aceasta era singura ei extravaganță și frecventarea concertelor singura ei recreație. De obicei îi plăcea să asculte muzică rusească. Ascultînd această muzică, se simțea ca și cînd ar fi transportată pe aripile armoniei în inima țării aceleia pe care ea n-o văzuse niciodată și spre care se simțea atrasă de puterea unei dorințe ce va rămîne pentru totdeauna neîmplinită. Despre Rusia nu știa nimic altceva, decît ceea ce auzise din gura tatălui și a mamei sale, din conversațiile lui Alexey cu Evghenia, cînd se întîmpla să vorbească despre vremurile de altădată, sau ceea ce știa din romane. La concertele cu muzică de Rimsky-Korsacov, Glazunov, în timpul cît asculta compozițiile specifice și dureroase ale lui Stravinsky, impresiile ei despre Rusia începeau să

prindă formă și consistență. Melodiile sălbatice, ritmul reținut în care trepida ceva cu totul străin de restul Europei, o făceau să-și uite de lumea în care trăia și de existența ei sordidă, umplîndu-i sufletul de un elan de dragoste atît de mare, încît lacrimile de fericire începeau să-i curgă șiroaie în lungul obrazului. Dar din cauză că tot ceea ce vedea ea cu ochii închipuirii, nu văzuse niciodată în realitate și prin urmare ceea ce vedea, era rezultatul celor ce aflase de la alții și al închipuirii ei înfrigurate, toate aceste fantome defilau prin fața ei desfigurate și stranii : vedea Kremlinul cu turlele lui repezite spre cerul spuzit de stele, Piața Roșie și Kitai Gorod, ca și cînd acestea ar fi peisaje din povești cu zâne ; pentru ea Prințul Andrei și încîntătoarea Natașa mai rătăceau și astăzi pe străzile Moscovei ; după o noapte de chef nebunesc cu șătrarii, tînărul Dimitri Karamazov se mai întîlnea și astăzi cu frumoasa Alyoșa la podul Mostbaretsk, negustorul Rogojin trecea ca o fantomă, în sania lui, alături de Nastasia Filipovna și personajele tulburi din nuvelele lui Cekov se spulberau duse de capriciul destinelor, întocmai ca frunzele luate de vîntul toamnei ; pentru ea Reședința de Vatră și Newsky Prospekt erau nume magice, iar Anna Karenina se mai plimba și acum cu trăsura, elegantul Vronsky în uniforma lui cea nouă urca scările palatelor de pe Fontanka Canal și desmoștenitul Raskolnikov rătăcea pe Liteiny. În beția patimei și nostalgiei acestei muzici, cu imaginea lui Turgheniev undeva în fundul amintirii, vedea înșirîndu-se în fața ei casele mari și triste de la țară, în întunericul aromat al cărora oamenii stăteau de vorbă, vedea oglinda nemișcată a mlaștinilor clipind în lumina slabă a zorilor, unde se duceau la vînat rațe ; cu Gorky vedea satele amărîte unde țăranii beau cu desnădejde, iubea și se omorau unii pe alții ; vedea apele tulburi ale Volgei rotind în vîrtejuri furioase ; stepele fără hotar ale Caucazului și încîntătoarea Crimeei. Cu sufletul încărcat de dorințe și de păreri de rău pentru viața, acum pentru totdeauna trecută, și chinuită de dorința de a vedea țara pe care ea n-o cunoscuse niciodată, ea care era o străină în mijlocul unei lumi potrivnice, se simțea în astfel de clipe, una cu ființa acestei țări misterioase. Deși vorbea limba ei cu oarecare ezitare, era totuși rusoaică și-și iubea țara de origine ; în astfel de clipe începea să-și

dea seama că ea aparține acestui popor și să înțeleagă pe tatăl ei care cu toate că i se atrăsese atenția asupra primejdiilor la care se xpune, nu putuse să reziste dorinței de a se întoarce acasă, cu riscul vieții lui.

La un concert al cărui program era format exclusiv din muzică rusească, se pomenise alături de un tînăr care, după cît băgase de seamă, din cînd în cînd se întorcea și se uita curios la ea. Odată își întoarse privirea spre el și rămăsese impresionată de patima cu care părea că ascultă ; își împreunase mîinile și rămăsese cu gura căscată, ca și cînd și-ar fi pierdut respirația. Părea cuprins de extaz. Era un tînăr cu înfățișare îngrijită și părea bine crescut. Lydia nu se uită la el decît în treacăt și se întoarse din nou la melodia și cohortele de fantome pe care aceasta le trezea în sufletul ei. Se simțea profund impresionată și nici nu-și dădu seamă că de pe buze îi scăpa un hohot de plîns. Tresări cînd simți o mînă mică și catifelată, apucînd-o sfios și strîngînd-o încetișor. Își retrase repede mîna. Melodia fusese tocmai cea din urmă înainte de pauză și după ce se termină, tînărul se întoarse spre ea. Avea ochii frumoși, cenușii, sub niște sprîncene stufoase și păreau neobișnuit de blînzi.

— Ai plîns, Mademoiselle.

Își închipuise că este rus ca și ea, dar accentul lui era pur franțuzesc. Înțelese că strînsoarea grăbită a mîinii lui fusese un gest de simpatie și rămase impresionată.

— Nu din cauză că mă simt nenorocită, răspunse ea și încercă să zîmbească.

Îi răspunse și el cu un zîmbet care i se păru încîntător.

— Știu. Muzica aceasta rusească este foarte frumoasă și cu toate acestea parcă îți sfîșie inima.

— Bine, dar dumneata ești francez. Ce poate însemna această muzică pentru dumneata ?

— Da, sînt francez. Nu știu ce înseamnă pentru mine. Dar este singura muzică pe care-mi place s-o ascult. Presimt într-însa forță și pasiune, sînge și distrugere. Melodiile acestea mă fac să-mi simt toți nervii trepitînd de emoție, răspunse el și rîse încetișor. Uneori cînd o ascult, îmi face impresia că ar fi imposibil să existe în viață ceva, ce omul n-ar fi în stare să îndeplinească.

Ea nu-i răspunse. I se părea straniu ca aceeași muzică să spună cu totul altceva oamenilor diferiți care o as-

cultă. Ei, muzica aceasta îi vorbea despre tragedia sorții omenești, despre zădărnicia zbuciumului oamenilor împotriva destinului și despre fericire și împăcarea ce o poți găsi în umilință și resemnare.

— Vii la concertul de săptămîna viitoare ? întrebă el. Va fi tot un concert rusesc.

— Nu cred să vin.

— De ce nu ?

Era foarte tînăr ; nu putea fi mai în vîrstă decît ea și în toată ființa lui era o inocență care te împiedica să-i dai un răspuns brutal la această întrebare care din partea unui străin era o indiscreție. În atitudinea lui era ceva care o făcea să presimtă cu toată certitudinea, că tînărul acesta nu intenționează s-o „agațe". Se uită la el și zîmbi.

— Eu nu sînt milionară. Se întîmplă foarte rar, ca astăzi să mai găsești milionari și printre ruși.

— Cunosc pe cîțiva dintre cei care organizează aceste concerte. Am un permanent pentru două persoane. Dacă vrei să mă aștepți duminica următoare la intrare, vei putea asista la concert cu biletul meu.

— Nu cred că voi putea face așa ceva.

— Ți-e teamă să nu te compromiți ? întrebă el zîmbind. Lumea care vine la concert cred că-ți va putea servi foarte bine de însoțitor.

— Eu lucrez într-un atelier de croitorie. Prin urmare ar fi foarte greu să mă pot compromite. Dar nu știu dacă aș putea să-mi asum o obligație față de un om cu totul străin.

— Înțeleg că dumneata ești o domnișoară foarte bine crescută, dar te rog să nu invoci prejudecăți lipsite de orice justificare.

Nu vru să mai discute această chestiune.

— Bine, să vedem, zise ea. În orice caz îți mulțumesc pentru propunere.

Începură să vorbească despre alte lucruri, pînă cînd dirijorul ridică din nou bagheta. La sfîrșitul concertului se întoarse spre ea și-și luă rămas bun.

— Va să zică duminica viitoare ? întrebă el.

— Să vedem. Dar nu mă aștepta.

Se pierdură unul de altul în mijlocul mulțimii care se îngrămădea la ieșirile din sală. În timpul săptămînii viitoare se gîndi de cîteva ori la tînărul acesta drăguț, cu

ochii mari și cenușii. Se gîndea la el cu plăcere. Ar fi fost imposibil ca să ajungă la ceastă vîrstă, fără să fie determinată să reziste avansurilor pe care i le făceau bărbații. Atît Alexey cît și fiul său care era gigolo, încercaseră amîndoi să se apropie de ea, dar nu-i fusese deloc greu să se apere împotriva lor. O palmă bine aplicată, făcuse pe bețivul miorlăitor să înțeleagă repede că nu e nimic de făcut, iar pe băiatul acestuia îl liniștise, spunîndu-i ce crede despre el și făcîndu-l ridicol. I se întîmplase destul de des ca să fie acostată în stradă de către bărbați, dar ea era întotdeauna prea ostenită și prea flămîndă, ca să poată fi ispitită de propunerile lor ; zîmbea cu amărăciune, cînd se gîndea că o masă cît de frugală ar fi ispitit-o mai mult, decît o inimă iubitoare și devotată. Cu instinctul ei specific feminin, înțelese că tînărul acesta de la concert nu este de aceeași teapă cu ceilalți. Fără îndoială, ca orice tînăr de seama lui, n-ar fi refuzat nici el ocazia să se distreze, dar era sigură că nu din cauza aceasta o invitase la concertul de duminica viitoare. N-avea intenția să se ducă, dar era impresionată de faptul că o invitase. I se părea că tînărul acesta are ceva foarte plăcut, o pornire inocentă și sinceră. Presimțea că în el ar putea avea încredere. Se uită la program și constată că la concertul de duminică se va cînta Symphonie Pathétiqu, dar această bucată pe ea o interesa prea puțin, deoarece Ceaikovski prea era europenizat ; se cînta însă și *Sacre du Printemps* cuartetul de coarde al lui Borodin. Se întrebă, oare tînărul se va fi gîndit serios la propunerea pe care i-a făcut-o. Tot atît de probabil era, ca invitația lui să se fi datorat impresiei momentului și că la jumătate de ceas după aceea a uitat-o cu totul. Cînd sosi duminica, era aproape hotărîtă să meargă ; dorea foarte mult să asculte concertul, dar n-avea în buzunar decît exact banii care-i trebuiau pentru metrou și banii de mîncare pentru o săptămînă, tot restul ce-l cîștiga trebuia să-l dea Evgheniei, pentru a face față nevoilor casei ; dacă o va aștepta și va avea de fapt două bilete, înseamnă că intrarea ei nu-l costă nimic și că nici ea nu se angajează cu nimic.

La sfîrșit de tot, nu mai putu rezista dorinței și îndreptîndu-se spre Salle Pleyel, îl văzu numaidecît că o așteaptă la intrare, așa cum îi spusese. Ochii i se aprin-

seră și-i strînse mîna cu efuziune, ca și cînd ar fi fost prieteni vechi.

— Sînt atît de mulțumit că ai venit, zise el. Aștept de douăzeci de minute. Mă temeam grozav să nu fi trecut fără să te văd.

Se roși la față și zîmbi. După ce intrară în sala de concert, constată că are bilete pentru rîndul al cincilea.

— Le-ai obținut gratuit ? întrebă ea mirată.

— Nu, le-am cumpărat. Credeam că va fi mult mai bine să avem locuri confortabile.

— Ce imprudență ! Eu sînt obișnuită să stau și în picioare.

Era însă încîntată de generozitatea lui și la cîteva clipe după aceea, cînd îi luă mîna într-a lui, nu și-o mai retrase. Vedea că lui îi face plăcere să o țină de mînă, iar ei nu-i făcea nici un rău și-i era obligată cel puțin cu atîta. În timpul pauzei îi spuse că pe el îl cheamă Roberft Berger și-i spuse și ea numele ei. Îi mai spuse că stă împreună cu mama lui la Neuilly și că lucrează în biroul unui broker. Vorbea în cuvinte alese, ca un om cu educație și cu un entuziasm copilăresc care o făcea să rîdă ; afară de asta în firea lui se simțea o animație neobișnuită care Lydiei i se păru foarte atrăgătoare. Ochii lui arzători și mobilitatea trăsăturilor feței, dovedeau o fire entuziastă. Stînd alături de el se simțea ca și cînd ar fi stat în fața focului ; tinerețea lui trepida de căldura interioară fizică. După ce se termină concertul, apucară pe jos spre Champs Elysées și el o întrebă dacă vrea să ia un ceai. Nu admise să refuze. Pentru Lydia fu un lux neașteptat să intre într-un local elegant, să se așeze la o masă, printre oameni bine îmbrăcați ; mirosul de cozonac și prăjituri, parfumurile întrebuințate de femei, căldura din interior, scaunele confortabile și conversațiile, parcă o îmbătau. Stătură împreună aproape un ceas. Lydia îi povesti cîteva amănunte despre ea, despre tatăl ei și despre ceea ce se întîmplase cu el, despre felul cum trăia acum și cum își cîștiga existența ; el o asculta cu același interes cu care vorbea. Privirile ochilor lui cenușii se îndreptau spre ea pline de simpatie. Cînd sosi timpul ca ea să plece, o întrebă dacă ar fi dispusă ca într-o seară să se ducă împreună cu el la un cinematograf. Ea clătină din cap în semn de protest.

— De ce nu ?

— Dumneata eşti un tînăr bogat şi...

— Da de unde, nu sînt deloc. Departe de aşa ceva. Mama dispune de foarte puţin, în afară de pensia ei, iar eu nu am decît puţinul pe care-l cîştig.

— Atunci n-ar trebui să iei ceaiul în localuri de lux. În orice caz eu sînto lucrătoare săracă. Îţi mulţumesc pentru amabilitatea ce ai dovedit-o faţă de mine, dar eu nu sînt o fată proastă ; ai fost foarte drăguţ cu mine şi cred că n-ar fi frumos din partea mea să mai primesc amabilităţile dumitale, cînd ştiu dinainte că eu nu pot să-ţi ofer nimic.

— Nu vreau să-mi oferi nimic în schimb. Mie-mi placi. Îmi face plăcere să fiu alături de dumneata. Duminica trecută, cînd te-am văzut plîngînd, erai atît de impresionantă, încît lacrimile dumitale m-au durut. Dumneata nu ai pe nimeni pe lume şi — dintr-un anumit punct de vedere — sînt şi eu numai singur pe lume. Credeam că noi doi vom putea deveni prieteni.

Cîteva clipe se uită la el indiferentă. Erau de aceeaşi vîrstă, dar în realitate ea era mult mai matură decît el ; intenţiile luierau curate şi vedea că este convins de ceea ce-i spune, dar era destul de înţeleaptă, ca să-şi poată da seama că toate acestea nu sînt altceva decît prostii.

— Dă-mi voie să fiu cît se poate de sinceră faţă de dumneata, zise ea. Ştiu că nu sînt deloc o frumuseţe, dar în fond sînt fată tînără şi sînt oameni care mă consideră drăguţă, cei cărora le place tipul slav, aşa că-mi ceri prea mult, cînd vrei să mă faci să cred că doreşti prietenia cu mine, numai de dragul conversaţiei mele. Eu nu m-am culcat pînă acum cu nici-un bărbat. Cred că nu ar fi cinstit din partea mea, dacă te-aş lăsa să-ţi pierzi timpul şi să-ţi cheltuieşti banii cu mine, cînd de fapt eu nu am cîtuşi de puţin intenţia să mă culc cu dumneata.

— Cuvintele dumitale sînt destul de sincere în brutalitatea lor, răspunse el şi zîmbi încîntător, dar uite ce, eu toate acestea le ştiam mai demult. Cred că nu mi-am trăit toată viaţa la Paris, fără să fiu în stare să învăţ cel puţin atîta lucru. Ştiu dinainte şi în mod instinctiv, cînd o fată este dispusă să se distreze, şi cînd nu este. Mi-am dat seama chiar de la început că dum-

neata ești o fată cumsecade. Motivul pentru care te-am ținut de mînă în timpul concertului a fost, că dumneata gustai această muzică tot atît de profund ca și mine și atingerea mîinii dumitale — nu știu cum să-ți explic — mă făcea să cred că emoția dumitale se va scurge astfel în ființa mea și va face ca emoția pe care o simt eu, să fie cu atît mai intensă. În orice caz, în sentimentul pe care-l aveam în clipa aceea față de dumneata, nu era nici-o dorință.

— Totuși fiecare dintre noi a simțit altceva în timpul concertului, răspunse ea și păru că se gîndește la ceva. Într-un rînd m-am întors spre dumneata și văzîndu-ți obrazul, am rămas mirată. Expresia dumitale era feroce și nemiloasă. Nu mai semăna cu obrazul omenesc, ci cu o mască înspăimîntător de răutăcioasă. Uitîndu-mă la dumneata, m-am speriat.

Începu să rîdă înveselit și rîsul lui părea atît de tînăr, de muzical și de lipsit de orice grijă, privirile ochilor lui atît de duioase și de sincere, încît ar fi fost imposibil să-ți închipui, nici cel puțin pentru o clipă, că sub impresia emoției pricinuite de această muzică, trăsăturile obrazului său ar fi putut lua o expresie atît de feroce și de rece.

— Ce gînduri îți trec prin minte. Cred că nu-ți închipui despre mine că sînt negustor de sclave albe, cum se văd la cinematograf și că aș încerca să te ademenesc în mrejele mele, ca pe urmă să te îmbrac și să te expediez la Buenos Aires ?

— Nu, răspunse ea, așa ceva nu cred despre dumneata.

— Cu ce te-ar putea deranja pe dumneata, dacă ai veni cu mine la cinematograf ? Mi-ai lămurit situația dintre noi, în mod definitiv și eu sînt gata să o primesc.

Începu să rîdă și ea. Ar fi fost absurd să continuie discuția. În viața ei avusese pînă acuma atît de puține bucurii și, dacă lui îi făcea plăcere să se ocupe de ea și să se mulțumească numai să stea alături și să vorbească împreună, ar trebui să fie proastă, ca să nu primească o astfel de propunere. La urma urmelor ea nu era nimic. Nu era obligată să dea nimănui socoteală despre ceea ce făcea. Era în stare să se păzească și-l prevenise la ce se poate aștepta din partea ei.

— În sfîrșit, cum vrei, răspunse ea.

De cîteva ori se duseră împreună la cinematograf și după spectacol Robert o conducea întotdeauna la cea mai apropiată stație de unde putea lui metroul, ca să se întoarcă acasă. În timpul cît mergeau pe jos, o lua la braț, iar în cinematograf o ținea de mînă, o dată sau de două ori la despărțire o sărutase pe amîndoi obrajii, dar acestea erau singurele familiarități pe care și le permitea față de ea. Era un tovarăș cumsecade. Avea un fel de veselie nuanțată de ironie, cînd discutau despre subiecte care pe ea o interesau. Nu avea pretenția că ar fi citit foarte mult, căci spunea că nu are timp pentru așa ceva și că viața este mult mai plăcută decît lectura, dar nu era deloc prost și putea discuta destul de inteligent despre cărțile pe care le-a citit. Pe Lydia o interesă foarte mult, cînd constată că el avea o slăbiciune specială pentru André Gide. Era un entuziast jucător de tenis și-i spunea că înainte de asta fusese sfătuit să practice în mod serios acest sport ; oamenii care erau interesați în acest joc se ocupaseră de el, închipuindu-și că-l vor putea scoate campion, dar din toate planurile acestea nu se alesese nimic.

— Ca să poți însemna ceva și să ajungi în primele rînduri, ai nevoie de mai mult timp și mai mulți bani, decît dispun eu, declară el.

Lydia bănuia că el este îndrăgostit de ea, dar nu mergea atît de departe, încît să caute să se convingă, deoarece se temea că propriile ei sentimente n-ar putea să fie un bun judecător într-o astfel de situație. Vedea că gîndurile ei sînt preocupate din ce în ce mai mult de imaginea lui. Acesta era primul prieten de o vîrstă cu ea, pe care-l avusese pînă acum. Îi datora toate ceasurile de mulțumire, pentru concertele la care o ducea în fiecare duminică și serile fericite pe care le petreceau împreună la cinematograf. Prezența lui dădea vieții ei un interes și o emoție cum nu cunoscuse înainte de asta. De dragul lui își da toată silința să se îmbrace mai drăguț. Pînă acum nu avusese obiceiul să se fardeze, dar după a patra sau a cincea întîlnire, își dădu cu roșu pe obraz și cu creion sub gene.

— Ce-ai făcut ? întrebă el după ce ieșiră în lumină. De ce ți-ai pus fardurile acestea pe obraz ?

Începu să rîdă și se aprinse la față, sub așternutul de roșu.

— Am vrut să par mai impresionantă alături de dumneata. Eram incapabilă să mă gîndesc, că lumea care te vede cu mine, își închipuie că ești cu o mică slujnicuță care a venit și ea la Paris, din micul ei orășel de provincie.

— Cred că primul lucru care mi-a plăcut la dumneata, a fost tocmai faptul că mi-ai părut atît de firească. Am ajuns să nu mai pot suferi obrajii aceștia boiți pe care îi văd în jurul meu. Nu știu de ce, dar mi s-a părut atît de impresionant, cînd am constatat că pe obrazul dumitale palid nu este nici urmă de fard, că nu ai nimic pe buze și nu ai nimic pe sprîncene. Era un sentiment tot atît de înviorător, ca atunci cînd după un drum prin arșița soarelui, ajungi în mijlocul unei păduri răcoritoare. Faptul că nu ești fardată, îți dă o înfățișare plină de candoare și presimți că aceasta este expresia adevărată a sufletului curat.

Își simți inima că începe să bată îndurerată, dar durerea aceasta era dintre acelea care sînt mai binevenite decît plăcerile.

— Bine, dacă dumitale nu-ți place fardul, atunci nu-l voi mai întrebuința. În realitate eu m-am fardat astăzi numai pentru dumneata.

Se uita distrată la filmul ce se desfășura pe ecranul cinematografului în care intraseră. Pînă acum nu avusese încredere în muzicalitatea glasului lui, în blîndețea caldă a privirilor lui, dar după aceste cuvinte ar fi fost aproape imposibil să nu creadă că o iubește. Avea nevoie de toată puterea de voință, pentru a se stăpîni, să nu se îndrăgostească și ea de el. Își repeta mereu, că pentru el cunoștința lor nu poate fi altceva decît un capriciu trecător și că ar fi cea mai mare imprudență din partea ei, să se lase stăpînită de o pornire ca aceasta. Era hotărită să nu devină amanta lui. Prea multe cazuri de acestea văzuse pînă acum printre ruși, cu fetele refugiaților care reușeau numai cu multă greutate să-și cîștige strictul necesar pentru a trăi ; uneori se întîmpla să cadă în ispită, din cauză că se plictiseau, altădată din cauză că erau sătule de sărăcie, dar astfel de legături nu durau niciodată prea mult ; păreau că nu sînt în stare să păstreze un bărbat, sau mai bine zis un francez, căci de cele mai multe ori se încurcau numai cu acești oameni ; prietenii lor se plictiseau de ele sau se

enervau și nu le trebuia prea mult, ca să poată scăpa de ele ; în astfel de cazuri erau condamnate să trăiască mult mai greu decît înainte, de aceea și de cele mai multe ori, nu le mai rămînea alt refugiu decît lupanarul. Dar ce altă nădejde ar fi putut-o lega de tînărul acesta ? Știa foarte bine că el nu se gîndește la căsătorie. O astfel de posibilitate lui nici nu i-ar fi trecut prin gînd. Cunoștea felul de a vedea al francezilor. Mama lui nu ar fi admis niciodată ca el să se căsătorească cu o rusoaică, deoarece ea nu era nimic altceva, și afară de asta nu avea nici bani, ca să poți zice că ar însemna și ea ceva. În Franța căsătoria era ceva serios ; situația dintre cele două familii trebuie să fie egal de respectabilă și mireasa trebuie să aducă în căsnicie o dotă conformă cu venitul mirelui. E adevărat că tatăl ei fusese un profesor, oarecum distins, la o Universitate, dar asta în Rusia și înainte de revoluție, iar de atunci Parisul mișuna de Prinți, de conți și ofițeri de gardă care erau șoferi de automobile, sau lucrători. Rușii erau considerați de toată lumea ca oameni care trăiesc din expediente și nu merită încredere. Lumea era sătulă de ei. Mama Lydiei al cărei tată fusese mujic, nu era cu nimic mai mult decît o țărancă, iar tatăl ei se căsătorise cu ea, din cauza vederilor lui liberale ; femeia aceasta însă fusese evlavioasă și pe Lydia o crescuse în mijlocul unor principii foarte severe. Ar fi fost zadarnic să stea la sfat cu ea însăși, adevărul era că lumea se schimbase și trebuia să știi pasul cu timpul în care trăiești ; dar nu putea să se gîndească decît cu groază, că ar putea deveni amanta cuiva. Cu toate acestea... da, cu toate acestea... La ce se putea aștepta ? Nu cumva proceda ca o proastă, cînd scăpa ocazia ce i se oferea acum ? Știa demult că farmecul ei nu este altceva, decît farmecul pe care i-l dă tinerețea ; peste cîțiva ani va deveni greoaie și urîtă ; probabil de aici înainte nu va mai avea niciodată o astfel de ocazie. De ce să nu profite ? Era deajuns o singură clipă de slăbiciune și ar fi fost în stare să-l iubească nebunește ; ar fi fost o adevărată fericire să nu mai simtă frîul acela constant care-i stăpînește pornirile, mai ales că el o iubea, da o iubea, era convinsă că o iubește ; focul patimii lui o dogorea și o făcea să se înfioare ; în tresărirea obrazului său îi vedea tremurînd dorința de a o poseda ; ar fi fost divin să fie iubită de un bărbat pe care și ea

îl iubește cu toată deznădejdea sufletului și dacă această dragoste n-ar fi durat, cum era și firesc să nu dureze, s-ar fi ales cel puțin cu extazul trăit și cu amintirile care ar fi compensat toată amărăciunea și durerea ce ar fi urmat, după ce ar fi părăsit-o. La urma urmelor, cînd totul se va termina și nu va mai putea suporta viața, îi rămînea Sena sau robinetul de gaz.

Dar faptul curios și inexplicabil era tocmai amănuntul că el nu dorea să-i fie amantă. O trata cu o considerație plină de respect. Ar fi fost imposibil să se poarte cu ea altfel, chiar dacă ar fi fost o fată de familie din cercul cunoștințelor lui, cu situație și avere, ca astfel din prietenia lor să rezulte o căsătorie mulțumitoare pentru ambele părți. Își dădea seama că ar fi absurd, dar cu toate acestea în adîncul sufletului ei parcă presimțea că omul acesta ar vrea să o ia de soție. Se simțea impresionată și măgulită. Dacă bănuiala ei era adevărată, atunci tînărul acesta era un om fără pereche ; dar aproape nu-i venea să creadă că este adevărat, căci n-ar fi putut suporta zbuciumul implicit unei astfel de dorințe ; oricît de nebunești ar fi fost planurile și gîndurile ce-l preocupau pe el, trebuia să țină seamă și de mama lui, prototipul femeii franceze, a clasei mijlocii, practice și prevăzătoare care nu-i va permite să-și distrugă viitorul și căreia îi era atît de devotat, cum numai un francez este în stare să se devoteze mamei sale.

Dar într-o seară, după ce ieșiră din cinematograf și se îndreptară spre stația Metropolitanu, se întoarse spre ea și-i spuse :

— Duminica viitoare nu este nici-un concert. Nu vrei să vii la noi la ceai ? Am vorbit cu mama atît de mult despre dumneata, încît ar fi curioasă să te cunoască.

Lydia își simți inima oprindu-i-se în loc. Madame Berger începuse să se neliniștească din cauza prieteniei fiului ei cu ea și dorea să o vadă, pentru ca astfel să poată pune mai ușor capăt, acestei prietenii care nu-i convenea.

— Dragă Robert, nu cred ca mama ta să mă poată simpatiza. Părerea mea este că e mult mai prudent, ca noi să nu ne mai întîlnim de aici înainte.

— Te înșeli grozav. Ea te simpatizează foarte mult. Trebuie să știi că ea mă iubește sărăcuța, căci sînt tot

ce i-a mai rămas pe pămînt și e foarte fericită, din cauză că m-am împrietenit cu o fată care este bine crescută și cumsecade.

Lydia zîmbi. Cît de puțin cunoștea el femeile, dacă putea să-și închipuie că o mamă iubitoare ar fi în stare să fie amabilă față de o fată pe care fiul ei a cunoscut-o din întîmplare, în timpl unui concert. Dar el stărui atît de mult să primească invitația despre care spunea că vine de la mama lui, încît trebui să se învoiască. Își închipuia că dacă nu se va duce, va determina pe Madame Berger să se gîndească la ea cu și mai multă bănuială. Se înțeleseră ca el să vină și să o ia de la Porte Saint Denis, duminica viitoare la ora patru după amiază, și să o conducă la mama lui. La întîlnire el veni cu mașina.

— Ce lux ! — exclamă Lydia și se urcă în mașină alături de el.

— Trebuie să știi că nu este automobilul meu. L-am împrumutat de la un prieten.

Lydia era foarte emoționată din cauza întîlnirii la care se ducea și nici chiar cuvintele pline de afecțiune ale lui Robert nu fură în stare să o mai liniștească.

Se duseră pînă la Neuilly.

— Mașina o vom lăsa aici, zise Robert și se opri după colțul unei străzi lăturalnice. Nu vreau să mă opresc cu ea în fața casei noastre. Cred că n-ar fi bine ca vecinii să vadă că eu am o mașină și mi-ar veni foarte greu să le explic că am împrumutat-o.

Făcură o bucată de drum pe jos.

— Am ajuns, zise el.

Era o vilă mică și arăta destul de prost, din cauză că nu fusese demult spoită, dar afară de asta era mult mai mică decît își închipuise ea, după ceea ce-i spusese Robert. Intrară în salonul care era o încăpere mică, plină de mobile și de bibelouri, pe pereți cu tablouri în ulei și rame poleite, iar de aici, printr-o arcadă trecură în sufragerie, unde masa era întinsă pentru ceai. Madame Berger lăsă din mînă romanul pe care-l citea și ieși în calea lor, ca să o salute. Lydia își închipuise că este o femeie mică de statură și grasă, îmbrăcată în obișnuitele haine negre ale văduvei, o doamnă cu obrazul bun și înfățișare respectabilă, de femeie care a renunțat la toate deșertăciunile pămîntești ;dar nu era deloc așa cum și-o în-

chipuise ; era slabă și în pantofii cu tocuri înalte, părea tot atît de înaltă ca și Robert ; era îmbrăcată elegant într-o rochie de mătase neagră cu flori și la gît avea un șirag de perle imitații ; părul ei frizat permanent era castaniu închis, dar deși trebuia să aibe aproape cincizeci de ani, nu avea nici-o șuviță căruntă. Obrazul ei gălbui părea pudrat din gros. Avea ochi frumoși și același nas delicat și drept ca al lui Robert, aceleași buze subțiri, dar din cauza vîrstei, buzele ei păreau mai contractate. În felul și pentru vîrsta ei era o femeie frumoasă și se vedea cît de colo că-și dă toată osteneala să pară cît mai îngrijită, dar în atitudinea ei nu era nimic din farmecul care pe Robert îl făcea atît de irezistibil. Ochii ei mari și negri erau reci și mereu la pîndă. Lydia simți privirea tăioasă cu care Madame Berger o cîntărise din creștet pînă în tălpi, de cum apăruse în salon, dar această privire rece se schimbă numaidecît într-un zîmbet de bună venire. Îi mulțumi cu toată căldura, din cauză că venise de la o astfel de distanță, pentru a o vedea.

— Cred că vei putea înțeleege, cît de mult doream să cunosc pe fata aceea tînără despre care fiul meu mi-a vorbit atît de mult. Mă pregătisem pentru o surpriză neplăcută. Ca să-ți spun adevărul, eu nu prea am încredere în părerea fiului meu. Este o deosebită mulțumire pentru mine, să constat că ești tot atît de drăguță, pe cît mi s-a spus.

Cuvintele acestea le pronunță însoțite de mobilitatea trăsăturilor feței, de zîmbete și înclinări din cap, cu mlădieri insinuante în glas, cum obișnuiește o femeie de societate, pentru a determina un străin să se simtă la îndemînă, cînd se întîmplă să-i intre în casă. Lydia stătea în gardă și-i răspundea cu obișnuita sfială. Madame Berger rîse puțin cam silit și făcînd un gest cu mîna, îi răspunse pe un ton entuziast :

— Dumneata ești o fată încîntătoare. Nu mă mir acum deloc, că fiul acesta al meu a început să neglijeze pe bătrîna lui mamă, de dragul dumitale.

Ceaiul fu servit de o fată care arăta cam proastă și în timp ce Madame Berger continua să vorbească, făcînd gesturi cu mîinile, ochii ei ageri o urmăreau cu toată atenția, astfel că Lydia își dădu seama că ceaiul aceasta este ceva cu totul neobișnuit și stăpîna casei nu e tocmai sigură dacă servitoarea se va pricepe să ser-

vească. Trecură în sufragerie și se așezară la masă. În camera aceasta era și un pian.

— Ocupă foarte mult loc, zise Madame Berger, dar fiul meu este un pasionat al muzicii. De multe ori cîntă ceasuri întregi, fără întrerupere. Îmi spune că dumneata ești o foarte bună muzicantă.

— Fiul dumneavoastră exagerează. Îmi place foarte mult muzica, dar încolo sînt o ignorantă.

— Constat că sînteți foarte modestă, mademoiselle.

Pe masă era o farfurie cu prăjituri de la cofetărie și una cu sandwiciuri. Sub fiecare farfurie era un șervet și alături de ea unul mai mic. Madame Berger își dase toată silința ca masa să aibă o înfățișare cît mai modernă. Cu un zîmbet în privirile reci întrebă pe Lydia cum preferă ceaiul.

— Dumneavoastră rușilor vă place ceaiul cu lămîie și am adus lămîie special pentru dumneata. Vrei să începi cu un sandwici ?

Ceaiul avea gust de paie.

— Știu că dumneavoastră rușii fumați în timpul mesei. Te rog să nu faci nici un fel de ceremonie cu mine. Robert, unde sînt țigaretele ?

Madame Berger oferi Lydiei sandwiciuri și stărui să mănînce prăjituri ; era o femeie care considera drept datorie a ospitalității, să determine invitații să mănînce, chiar atunci cînd nu sînt dispuși. Vorbea foarte mult, vorbea bine, pe un ton ascuțit și metalic, zîmbind încontinuu și cu o politețe excesivă. Puse Lydiei o mulțime de întrebări, dar într-un fel cît se poate de firesc, așa că în aparență îi făcea impresia că nu sînt altceva decît o dovadă de interes din partea unei femei de societate, față de o fată care nu are pe nimeni ; Lydia însă își dădu seama că acestea erau puse cu mult meșteșug, pentru a afla despre ea tot ce se putea. Își simți sufletul înghețat ; aceasta nu era femeia care de dragul fiului ei ar fi admis ca el să comită o imprudență ; dar această certitudine îi redase încrederea în ea însăși. Era evident că nu are nimic de pierdut ; nu avea nici ceva de ascuns, așa că la întrebările pe care i le punea, îi răspunse cu toată sinceritatea. Povesti doamnei Berger, exact cum povestise și lui Robert, despre tatăl și mama ei, despre viața pe care o dusese la Londra și felul în care trăise de la moartea maică-si. Simțea chiar un fel de plăcere,

cînd își dădu seama că dincolo de calda simpatie ce i-o arăta Madame Berger și de impresionantele ei cuvinte de compătimire, poate ghici calmul cu care ea îi cîntărește fiecare cuvînt și își trage concluziile. După două sau trei încercări inutile de a pleca, de care Madame Berger nici nu vru să audă, Lydia reuși totuși să scape de avalanșa aceasta de simpatie pe care i-o arăta. Robert trebuia să o conducă acasă. Cînd se despărțiră, Madame Berger o apucă de amîndouă mîinile și ochii ei adînci străluceau de mulțumire.

— Ești o fată delicioasă, declară ea. Acum cunoști drumul, așa că va trebui să vii să mă vezi mai des, cît se poate de des ; poți fi sigură că vei fi întotdeauna bine primită în casa aceasta.

În timp ce se duceau spre mașină, Robert o luă la braț, cu un gest atît de afectuos încît îți făcea impresia, nu că-i oferă protecția lui, ci i-o cere pe a ei, și se simți încîntată.

— Ei, draga mea, cred că vizita a trecut destul de mulțumitor. Mamei mele i-ai plăcut. Ai cucerit-o imediat. De aici înainte te va adora.

Lydia începu să rîdă.

— Nu fi copil caraghios. Mama ta m-a detestat.

— Dimpotrivă, te înșeli, crede-mă. Eu o cunosc foarte bine și am băgat imediat de seamă că ai cucerit-o.

Lydia dădu din umeri, dar nu-i răspunse. La despărțire se înțeleseră ca marțea următoare să se întîlnească la cinematograf. Ea primi această propunere, dar era pe deplin convinsă că de aici înainte, mama lui îi va împiedica să se mai întîlnească. Acum îi cunoștea adresa.

— Dacă va interveni ceva care să te împiedice, îmi vei trimite un *petit bleu* ?

— Nu va interveni nimic ce ar putea să mă împiedece să vin, răspunse el cu blîndețe.

În seara aceea se simți foarte abătută. Dacă ar fi putut, ar fi plîns, dar nu putu plînge și poate era mai bine așa, căci de ce să-și mai facă sînge rău. Fusese un vis nebunesc. Va trece și durerea aceasta ; la urma urmelor ea era acum obișnuită cu durerile. Era mult mai rău, dacă ar fi fost amantul ei și ar fi părăsit-o.

Luni trecu, și veni marți ; dar nici urmă de *petit bleu*. Era sigură că îl va găsi acasă, după întoarcerea de la

lucru. Dar nimica. Mai avea un ceas pînă cînd trebuia să se îmbrace și ceasul acesta îl petrecu în mijlocul unor chinuri care o scoteau din minți și aștepta în fiecare clipă să audă soneria de la intrare ; începu să se îmbrace și se gîndea că face o mare prostie, deoarece înainte de a fi gata, mesajul pe care-l aștepta, va sosi. Se întrebă, oare ar fi în stare să o facă să se ducă pînă la cinematograf și el să nu fie acolo ? Ar fi fost lipsă de omenie și cruzime din partea lui, dar știa că el este la discreția mamei lui și bănuia că este slab de voință ; probabil făcînd-o pe ea să se ducă la întîlnirea de la care el va lipsi, i se va părea cel mai bun mijloc, deși brutal, pentru a o face să înțeleagă că a terminat cu ea. Imediat ce-i trecu prin minte această posibilitate, se și împăcă cu ea și era gata să nu mai plece. Totuși plecă. La urma urmelor dacă se va dovedi că este atît de ticălos, atunci va fi mult mai bine să scape de el.

Dar el era la locul de întîlnire și cînd o văzu de departe, se repezi în calea ei, cu graba aceea care caracteriza vitalitatea lui expansivă. Pe obraz i se vedea zîmbetul captivant și părea mai mulțumit decît oricînd înainte de asta.

— Astă seară nu sînt în stare să stau la un cinematograf și să urmăresc filmul, declară el. Haide să luăm ceva la Fouquet și pe urmă să facem o plimbare. Am o mașină care ne așteaptă după colț.

— Cum vrei.

Aerul era limpede și uscat, deși rece, iar stelele din fundul cerului păreau că zîmbesc cu bunătate luminilor ce clipeau pe Champs Elysées. Luară cîte o bere și în timpul acesta Robert vorbea fără încetare, pe urmă se îndreptară spre Avenue George V, unde-și lăsase mașina. Lydia nu știa ce să mai creadă. Îl vedea că vorbește foarte liniștit, dar ea nu putea ști dinainte ce capacitate de a se preface are tînărul acesta și-i fu peste putință să nu se gîndească la eventualitatea, că a chemat-o să facă o plimbare, pentru a-i putea spune mai ușor veștile rele ce o așteptau. Era o fire emotivă și constatase că uneori este chiar teatral (dar această atitudine mai mult o distra decît o supăra), și se gîndea că are intenția să pregătească decorul pentru o impresionantă scenă de despărțire.

— Aceasta nu este mașina pe care ai avut-o duminică, zise ea după ce se opriră.

— Nu, este mașina unui prieten care vrea să o vîndă. I-am spus că o voi lua să o arăt unui cunoscut care probabil ar fi amator să o cumpere.

Se duseră pînă la Arcul de Triumf și apucară pe Avenue Foch. Era întuneric și nu se vedea decît luminile mașinilor ce se apropiau de ei din față, și nu era nimeni prin apropiere, decît ici colo cîte o mașină oprită în marginea drumului, în adîncul căreia bănuiai prezența cîte unei perechi de îndrăgostiți. Nu mult după aceea Robert se opri în marginea trotuarului.

— Vrei să stăm puțin și să fumăm o țigară ? întrebă el. Nu ți-e frig ?

— Nu.

Era o regiune pustie și în alte împrejurări poate Lydia s-ar fi simțit neliniștită. Dar se gîndi că pe Robert îl cunoaște destul de bine, așa că ar fi imposibil ca el să profite de faptul că sînt atît de departe de lume. Era o fire prea cumsecade, ca să poată face așa ceva. Afară de asta presimțea că el are ceva de gînd și era curioasă să afle despre ce este vorba. Îi aprinse țigara și o aprinse și pe a lui, pe urmă cîteva clipe nu zise nimic. Vedea că se simte stînjenit și nu știe cum să înceapă. Inima îi bătea, speriată de ceea ce va urma.

— Dragă, aș vrea să-ți spun ceva, zise el într-un tîrziu.

— Ce anume ?

— Mon Dieu, nu sînt în stare să mă exprim. Eu nu prea sînt nervos, dar în clipa aceasta simt ceva care mi se pare cu totul nou și necunoscut.

Lydia își simți inima îndurerată, dar nu vru să-i arate cît suferă.

— Cînd se întîmplă ca cineva să aibă de spus ceva penibil, răspunse ea, prefăcîndu-se indiferentă, e mult mai bine cred eu, să-ți spună simplu și fără înconjur. Nu folosește la nimic, să umbli cu ascunzișuri.

— Voi primi sfatul dumitale. Vrei să te căsătorești cu mine ?

— E... u ?

S-ar fi așteptat la orice din partea lui, dar nu la o astfel de propunere.

— Te iubesc cu toată pasiunea. Cred că m-am îndrăgostit de dumneata de la prima vedere, în seara aceea cînd am stat alături, în timpul concertului și ți-am văzut lacrimele curgînd în lungul obrajilor.

— Dar mama dumitale ?

— Mama este încîntată. Ne așteaptă chiar acum. I-am spus că dacă vei primi, te voi conduce la ea. Vrea să te îmbrățișeze. Este fericită la gîndul că sînt gata să mă statornicesc alături de o ființă pe care ea o aprobă din toate punctele de vedere și planul ei este, că după ce vom plînge una bună împreună, să golim o sticlă de șampanie.

— Duminica trecută cînd m-ai dus la mama dumitale îi spuseseși că ai intenția să te căsătorești cu mine ?

— Sigur că-i spusesem. Era foarte firesc, să dorească și ea să te vadă cum arăți. Mama mea nu este o femeie proastă și s-a decis imediat.

— Mi-a făcut impresia că nu i-aș fi simpatică.

— Te-ai înșelat.

Se priviră în luminile ochilor și-și zîmbiră, pe urmă ea ridică obrazul spre el. Era pentru prima dată că o săruta pe buze.

— Cred că nu încape nici-o îndoială, că e mult mai ușor să săruți o fată în timpul plimbării, cînd o ai pe partea dreaptă, decît atunci cînd e pe partea stîngă, zise el.

— Ești un caraghios, răspunse ea rîzînd.

— Va să zică ții puțin la mine ?

— Te-am adorat din prima zi cînd te-am văzut.

— Dar cu rezerva unei tinere fete binecrescute, nu ți-ai trădat sentimentele, pînă cînd te-ai convins că nu faci o imprudență ? întrebă el în glumă.

Ea însă îi răspunse foarte serios :

— În viața mea scurtă am suferit atît de mult, încît n-am vrut să mă expun unei noi suferințe care putea să fie mult mai mare decît aș fi fost eu în stare să suport.

— Iubita mea, te ador.

Nu cunoscuse pînă acum o astfel de fericire ; de fapt aproape nu-i venea să creadă că ar putea fi realitate ; în clipa aceasta sufletul ei era plin de recunoștința pe care o datora vieții. Ar fi preferat să stea aici, cuibărită în brațele lui, toată viața ; în această clipă ar fi fost gata

chiar să moară lîngă el. Dar se trezi imediat la realitate și se întoarse spre el :

— Haide să mergem la mama ta, zise ea.

Își simți toată ființa trepidînd de o dragoste neașteptată față de femeia aceasta care deși abia o cunoștea, totuși contrar oricărei așteptări, numai din cauză că fiul ei o iubea, din cauză că privirile ei agere constataseră că ea iubește din tot sufletul pe acest fiu al ei, consimțise, mulțumită, la căsătoria lor. Lydia se gîndi că ar fi imposibil să se mai găsească în Franța o femeie care să fie capabilă de un astfel de sacrificiu.

Plecară. Robert opri mașina într-o stradă paralelă cu cea în care locuiau ei. Cînd ajunseră în fața casei, îi deschise ușa de la intrare cu cheia pe care o avea în buzunar și intră foarte emoționat în sufragerie, înaintea ei.

— E în regulă, mamă.

Lydia intră imediat după el și Madame Berger, îmbrăcată în aceeași rochie neagră de mătase înflorată pe care o purtase și duminica trecută, ieși în calea ei și o cuprinse în brațe.

— Draga mea fetiță, zise ea printre lacrimi. Sînt atît de fericită.

Lydia începu să plîngă și Madame Berger o sărută înduioșată.

— Ei, haide-haide, nu trebuie să plîngi. Îți dau pe fiul meu, din toată inima. Știu că vei fi pentru el o foarte bună soție. Haide, ia loc. Robert va desfunda o sticlă de șampanie, pentru a sărbători evenimentul.

Lydia încercă să se stăpînească și-și șterse lacrimile.

— Sînteți prea bună cu mine, Madame. Nu știu cum aș putea eu merita o astfel de bunătate.

Madame Berger o apucă de mînă și o mîngîie înduioșată.

— Te-ai îndrăgostit de fiul meu și el s-a îndrăgostit de dumneata.

— Bine, Madame, dar nu sînt tocmai sigură că dumneavoastră vă dați limpede seamă de situație. Puținii bani cu care tatăl meu a putut fugi din Rusia, s-au terminat de ani de zile. Eu nu mai am nimic, decît ceea ce pot cîștiga. Nu am nimic, absolut nimic. Și nu mai am decît două rochii, afară de cea pe care o vedeți pe mine.

— Draga mea fetiță, dar ce importanță are asta ? Evident, aș fi fost încîntată dacă ai fi putut aduce lui Robert o zestre corespunzătoare, dar banii nu reprezintă totul în viață. Dragostea este mult mai importantă. În vremea de acum ce valoare mai au banii ? Eu mă mîndresc cu gîndul că sînt în stare să judec foarte bine caracterul unui om și nu mi-a trebuit prea mult timp, ca să văd că dumneata ești o fire blîndă și cinstită. Am constatat că ai fost bine crescută și că ai principii sănătoase. La urma urmelor acestea sînt calitățile ce se cer unei femei și eu care cunosc pe Robert, sînt convinsă că el nu ar fi putut să se simtă niciodată fericit alături de o mică franțuzoaică burgheză. Este o fire romantică și faptul că dumneata ești rusoaică, înseamnă foarte mult pentru el. Afară de asta nu ești nici ceva de toate zilele, căci la urma urmei nu e lucru de nimic să fii fata unui profesor.

Robert apăru cu paharele și o sticlă de șampanie. Stătură de vorbă pînă tîrziu. Madame Merger își pregătise demult planul, așa că nu mai rămînea decît ca ei să-l accepte ; Lydia și Robert se vor instala în căsuța aceasta, iar ea se va muta în micul pavilion din fundul grădinii. Masa o vor lua împreună, dar încolo vor trăi separați. Era convinsă că tinerii trebuie lăsați de capul lor și că ea nu trebuie să se amestece cîtuși de puțin în felul lor de viață.

— Nu vreau să mă consideri drept soacră, spunea ea Lydiei. Vreau să fiu mama dumitale pe care ai pierdut-o, dar în același timp vreau să fiu și prietena dumitale.

Ținea ca această căsătorie să se celebreze cît mai repede. Lydia avea un pașaport de la Liga Națiunilor și un bilet de liberă trecere ; hîrtiile ei erau în regulă ; prin urmare nu le mai rămînea altceva de făcut, decît să aștepte timpul prescris pentru notificările de la *Mairie*. Robert fiind catolic și Lydia ortodoxă, hotărîră să evite ceremonia religioasă, cu toată nemulțumirea doamnei Berger, căci nici unul, nici altul nu țineau la această formalitate. Lydia se simțea prea emoționată și gîndurile ei erau prea învălmășite, pentru ca în noaptea aceasta să mai poată dormi.

Căsătoria se serbă foarte modest. Singurii care luară parte la ceremonie, fu Madame Berger și un vechi prieten al familiei, colonelul Legrand, un medic militar care

fusese camarad cu tatăl lui Robert ; afară de ei mai veniră Evghenia cu Alexey și copiii lor. Căsătoria se serbă într-o vineri și fiindcă Robert trebuia să se ducă luni la slujbă, luna de miere fu foarte scurtă. Robert conduse pe Lydia pînă la Dieppe, cu o mașină pe care o împrumutase, iar duminică seara se întoarseră acasă.

Lydia nu știa că mașina cu care plecaseră, exact ca și celelalte mașini cu care se plimbaseră pînă acum, nu era împrumutată, ci furată ; acesta era motivul pentru care se oprea întotdeauna la o distanță de două sau trei străzi de strada în care locuia ; nu știa că puțin înainte de căsătorie Robert fusese condamnat la doi ani închisoare, cu suspendarea executării pedepsei, din cauză că era la primul deliot ; nu știa nici că de atunci fusese dat în judecată pentru contrabandă de stupefiante și că scăpase ca prin urechile acului de condamnare ; nu știa că Madame Berger considera această căsătorie ca binevenită, căci își închipuia că după căsătorie Robert se va astîmpăra și că de fapt acesta ar fi singurul mijloc ce l-ar putea determina să ducă o viață cinstită.

V.

În momentul cînd fu trezit de glasul Lydiei, din fundul gîndurilor lui întunecate, Charley nu știa cît timp a stat în fața ferestrei, privind distrat în curtea copleșită de întuneric.

— Mi se pare c-am adormit, zise fata.

— Sigur că ai adormit.

Aprinse lumina, căci pînă acum stătuse pe întuneric, de teamă să nu o trezească. Focul aproape se stinsese și mai puse o bucată de lemn peste jarul rămas.

— Mă simt odihnită. Am dormit somn fără vise.

— Ai visuri urîte ?

— Îngrozitoare.

În surîsul cu care se uită la el, era o nuanță de ironie, dar fără să fie lipsită de bunătate.

— Cred că nu acesta este felul în care dumneata-ți petreci de obicei sărbătorile Crăciunului.

— Trebuie să admit că ai dreptate, răspunse el și zîmbi în silă.

Lydia intra în camera de baie și o auzi că face un duș. Cînd se întoarse, era tot în halatul lui.

— Acum, dacă vrei să treci în camera de toaletă, să te speli, în timpul acesta mă voi putea îmbrăca.

Charley o ascultă. I se păru foarte firesc, că deși dormise toată noaptea în patul de lîngă el, totuși să nu se îmbrace în prezența lui.

Lydia îl conduse la un restaurant în Avenue du Maine, despre care spunea că-l cunoaște și că servește mîncare bună. Deși localul părea de modă veche, cu pereții lui lambrisați, cu draperiile de rips și farfuriile de alamă, era totuși un local plăcut și nu găsiră pe nimeni, decît două femei mai în vîrstă, cu guler și cravată, și trei tineri hindustani care se așezaseră la o masă și mîncau tăcuți. Îți făcea impresia că sînt singuri și fără nici-un prieten și că în seara aceasta veniseră să mănînce la restaurant, din cauză că nu aveau unde să se ducă.

Lydia și Charley se așezară într-un colț, de unde nimeni nu putea auzi conversația lor. Fata mînca cu multă poftă. Cînd îi oferi să-și mai pună o dată din felul de mîncare pe caree-l comandaseră, împinse farfuria spre el, ca s-o servească.

— Soacră-mea avea obiceiul să se plîngă din cauza poftei mele de mîncare. Spunea că mănînc ca și cînd în viața mea n-aș fi mîncat niciodată să mă satur ; ceea ce era adevărat.

Charley se simți impresionat. Era o senzație neașteptată, să stai la masă cu cineva care ani de zile la rînd, n-a avut niciodată posibilitate să mănînce, să se satură. Afară de asta mai era ceva : faptul că cineva care a trecut prin tot ce trecuse fata aceasta, este în stare să mănînce cu atîta lăcomie, parcă răsturna cu totul ideile lui preconcepute, despre o astfel de situație. Voracitatea aceasta făcea ca tragedia ei să pară puțin grotescă ; nu era femeie romantică, ci o femeie tînără și banală și această împrejurare făcea ca întîmplările prin care trecuse, să pară și mai groaznice.

— Cu soacra dumitale te înțelegeai bine ? întrebă el.

— Da. Destul de bine. N-a fost femeie rea. Era severă, cicălitoare, practică și zgîrcită. Era o bună gospodină și-i plăcea ca totul în casă să fie pus la locul lui. Neglijența mea caracteristic rusească o înfuria, dar avea o

mare putere de a se stăpîni și nu-i scăpa niciodată un cuvînt de supărare. Marea ei pasiune, în afară de Robert, era respectabilitatea. Era mîndră de faptul că tatăl ei fusese ofițer de Stat Major, și soțul ei colonel în Serviciul Medical al Armatei. Amîndoi fuseseră decorați cu Legiunea de Onoare. În timpul războiului soțul ei își pierduse un picior. Era foarte mîndră de notele distinse ale soțului ei și era conștientă de importanța socială pe care i-o da rangul. Probabil îți vei închipui că atitudinea aceasta a ei a fost snobism, dar snobismul acesta era atît de inocent, încît ar fi fost imposibil să te supere. Avea principii morale despre care străinii de multe ori își închipuie că așa ceva ar fi peste putință să existe în Franța. De pildă era foarte severă în părerile ei relative la femeile care își înșelau bărbații, dar considera de la sine înțeles ca bărbații să-și înșele soțiile. Nici prin minte nu i-ar fi trecut, să primească o invitație în casa cuiva, fără să aibă dinainte certitudinea, că va fi și ea în stare să-i ofere ceva similar. Dacă se întîmpla să facă o afacere despre care-și închipuia că ar putea ieși bine, se ținea de ea, chiar în cazul cînd ieșea cu totul altfel decît își închipuise. Deși ținea la fiecare ban pe care-l cheltuia, era totuși cît se poate de cinstită în tot ce făcea, cinstită din principiu și cinstită din respect față de familia ei. Avea un profund simț de dreptate. Știa că a procedat necinstit față de mine, admițînd să mă căsătoresc cu Robert, fără să știu cu adevărat cine este și că ar fi trebuit să mă lase să decid singură, dacă vreau să mă căsătoresc cu el sau nu — în cazul cînd l-aș fi cunoscut — ori chiar în cazul acesta eu n-aș fi ezitat nici-o clipită — dar ea n-avea de unde să știe acest amănunt, tocmai de aceea își închipuia că eu am toate motivele să o condamn, dacă se va întîmpla să aflu adevărul și singurul răspuns pe care mi l-ar fi putut da, ar fi fost, că de dragul lui Robert e gata în orice moment să sacrifice pe oricine ; tocmai din cauza aceasta căuta să-mi treacă cu vederea multe din slăbiciunile mele cu care nu putea fi de acord. Își da toată silința și punea în cumpănă toată stăpînirea de sine și tot tactul necesar, pentru ca această căsătorie să fie fericită. Presimțea că aceasta este singura lui posibilitate de a-și reface viața și dragostea ei pentru el era atît de mare, încît era gata să accepte și sacrificarea influenței pe care o exercita asu-

pra lui și cred că pe aceasta femeile o apreciază chiar mai mult decît iubirea, fie că e vorba de soț, de un amant sau de un fiu, și chiar mai mult decît însăși iubirea lui pentru ea. Ne spusese că nu se va amesteca în viața noastră și nici nu s-a amestecat niciodată. Afară de cazurile cînd o întîlneam la bucătărie, mai tîrziu, după ce am concediat servitoarea, sau în timpul cît dura masa, încolo aproape nici nu o vedeam. Cînd nu era plecată de acasă, își petrecea tot timpul în micul pavilion din fundul grădinii, iar cînd se întîmpla să ne dăm seama, că poate se simte singură și o invitam să vină la noi, refuza întotdeauna pe motiv că are de lucru, că trebuie să facă scrisori sau că vrea să termine de citit o carte. Era un soi de femeie pe care era foarte greu s-o iubești, dar pe care ar fi fost imposibil să nu o respecți.

— Unde este acum ? întrebă Charley.

— Cheltuielile procesului au ruinat-o. Majoritatea micii ei averi fusese cheltuită cu Robert, pentru a-l scoate de la închisoare, iar ce i-a rămas, a cheltuit cu avocații. A trebuit să-și vîndă și casa care era cea mai mare mîndrie a ei, în calitate de văduvă a unui ofițer, și a trebuit să-și ipotecheze pensia. Toată viața ei a fost bună bucătăreasă și s-a angajat ca femeie la toate, în apartamentul unui american care stă la Auteuil.

— O mai vezi cîteodată ?

— Nu. La ce să o mai văd ? Noi n-avem nimic comun una cu alta. Interesul ei pentru mine s-a stins definitiv, din clipa cînd a constatat că nu-i mai pot fi de folos, pentru a îndrepta pe Robert pe calea cea bună.

Lydia continuă să-i povestească despre viața pe care a dus-o în căsătorie. Era o mare plăcere pentru ea, să-și aibă casa ei și o senzație divină să nu trebuiască să se ducă în fiecare dimineață la atelier. Foarte curînd constată că nu avea bani de risipit, dar în comparație cu ce fusese ea obișnuită înainte, circumstanțele în care trăia acum, erau destul de largi. În orice caz avea siguranța zilei de mîine. Robert se purta foarte frumos cu ea și era un om cu care te puteai înțelege foarte ușor ; o făcea de multe ori să-l aștepte ceasuri întregi, pînă să se întoarcă acasă, dar îl iubea atît de mult, încît așteptările acestea erau adevărată plăcere pentru ea. Era un temperament vesel, plin de lasă-mă să te las și de un

cinism care o făcea să rîdă, mai ales cînd vedea că este plin de exuberantă vitalitate. Era foarte generos, mai ales cînd țineai seama de faptul că erau atît de săraci. Îi dăruise un ceasornic de mînă și o poșetă care trebuie să fi costat cel puțin două mii de franci și un geamantan de piele de crocodil. Rămase mirată cînd în poșetă găsi un bilet de tramvai și cînd l-a întrebat cum de a ajuns acolo, i-a răspuns că a cumpărat poșeta de la o fată care pierduse în ziua aceea la curse. Prietenul ei i-o dăruise chiar în ziua aceea și a fost o ocazie atît de binevenită, încît ar fi fost imposibil să nu o cumpere. Din cînd în cînd o ducea la teatru și după spectacol se duceau în Montmartre, ca să danseze. Cînd îl întreba de unde are banii pentru astfel de extravaganțe, îi răspundea că lumea aceasta este atît de plină de proști, încît ar fi păcat ca un om inteligent să nu găsească și el din cînd în cînd cîte o pleașcă. Excursiile acestea însă nu le divulgau niciodată mamei lui. Lydia își închipuia că ar fi incapabilă să iubească pe Robert mai mult decît în prima zi a căsătoriei lor, dar pe măsură ce trecea timpul, pasiunea ei pentru el creștea mereu. Pentru ea nu era numai un bărbat încîntător, ci și un tovarăș desăvîrșit.

Cam la patru luni după căsătoria lor, Robert își pierdu slujba. Amănuntul acesta pricinui o tulburare în gospodăria lor, pe care ea nu fu în stare să o înțeleagă, deoarece salariul lui nici nu conta în calitate de contribuție la întreținerea casei ; totuși el și mama lui se închiseră pentru multă vreme în pavilionul din fundul grădinii și cînd după această convorbire văzu pe soacră-sa, Lydia constată că bătrîna plînsese. Chipul ei era întunecat și se uitase la ea supărată, ca și cînd ar fi avut să-i reproșeze ceva. Pe urmă veni bătrînul doctor, colonelul Legrand, prietenul familiei și din nou se închiseră toți trei în pavilionul din grădină. Două sau trei zile la rînd Robert rămase foarte tăcut și pentru prima dată de la căsătoria lor constată că este puțin irascibil ; cînd îl întrebă ce s-a întîmplat, îi spuse răstit, să-și vadă de treburile ei. Pe urmă, probabil închipuindu-și că totuși va trebui să-i dea o explicație, îi spuse că toată nemulțumirea de acum, se datorește zgîrceniei mamei lui. Lydia știa că deși soacra ei face economii, totuși nu este deloc zgîrcită, cînd este vorba de fiul ei, căci pentru el nimic

nu i se părea prea scump ; dar văzînd că Robert este atît de surescitat, se gîndi că va fi mai bine să nu se amestece. Cîteva zile la rînd Madame Berger păru foarte preocupată, dar la urmă — indiferent de natura nemulțumirilor lor — acestea se liniștiră ; totuși concediară servitoarea a cărei prezență era o chestiune de principiu, căci atîta vrem cît Madame Berger avea o servitoare, se considera pe sine drept o femeie de societate. De astă dacă însă spuse Lydiei că este o cheltuiată inutilă ; amîndouă puteau să se ocupe foarte comod de gospodăria casei și făcîndu-și singură cumpărăturile, putea fi sigură că nu o mai fură nimeni de la coșniță ; afară de asta ea neavînd nimic de făcut, va fi foarte bucuroasă să se ocupe de bucătărie. Lydia fu și ea mulțumită că se va putea ocupa de casă.

Viața continuă aproape în acelaș fel ca și înainte de asta. Robert își recîștigă foarte repede buna dispoziție și deveni din nou bărbatul iubitor, vesel și exuberant, care fusese întotdeauna. Dimineața se scula tîrziu și pleca imediat ,în căutarea unei slujbe, ca de multe ori să nu se întoarcă decît noaptea tîrziu. Madame Berger păstra întotdeauna ceva bun de mîncare pentru el, dar cînd erau numai ele singure, mîncau pe sponci ; o ceașcă de supă subțire, o salată și o bucată de brînză. Se vedea cît de colo că Madame Berger este hărțuită de griji. Lydia o găsise de multe ori stînd singură în bucătărie, cu privirile rătăcite și fără să facă nimic, cu chipul contractat de o expresie pe care nu o mai văzuse pînă acum pe obrazul ei ; dar imediat ce apărea, bătrîna își schimba înfățișarea și continua să-și vadă de lucru. Mai păstra și acum aparențele și cînd venea ziua de vizită a prietenelor ei, se îmbrăca în rochia cea mai bună, își da cu puțin roșu pe obraz și pleca de acasă, foarte mîndră și plină de demnitatea specifică femeilor din clasa mijlocie, pentru a-și face vizitele. Nu mult după aceea avu ocazie să constate că deși Robert nu-și găsise încă slujbă, continua totuși să cheltuiască exact ca și înainte de asta. Lydiei îi spunea că a reușit să vîndă cîteva automobile de ocazie și că a cîștigat un comision ; sau că s-a cunoscut cu un om de curse, la biroul unde se ducea în fiecare zi, și că de la acesta a reușit să obțină cîteva pronosticuri utile. Fără să știe de ce, Lydia simți că în sufletul ei începe să se furișeze bănuiala, că dincolo

de aceste afirmații ale lui se petrece ceva ce nu e tocmai limpede. Într-un rînd se întîmplă ceva ce o făcu să se tulbure adînc. Într-o duminică Robert spuse mamei sale, că o cunoștință a lui, despre care credea că poate fi va procura o slujbă, îl rugase să vină la el la masă, împreună cu Lydia și că se vor duce pînă aproape de Chartres cu o mașină ; dar după ce plecară de acasă și luară mașina pe care o lăsase în a doua stradă, îi spuse că povestea cu invitația este o simplă invenție. Avusese puțin noroc la cursele de joia trecută și avea de gînd să o ducă să ia masa la Jouy. Mamei lui îi debitase povestea cu invitația, din cauză că ea ar fi considerat drept extravaganță, să se ducă și să cheltuiască bani la restaurant. Era o zi caldă și senină. Masa se servea în grădină și toate mesele erau ocupate. Găsiră două scaune la o masă care era ocupată de alte patru persoane. Cei patru terminară de mîncat și plecară, înainte ca ei să fi terminat.

— O, ia te uită, exclamă Robert, una dintre doamne și-a uitat poșeta.

O luă de pe masă și spre mirarea Lydiei, o deschise numaidecît. De unde era, putu vedea că în poșetă erau și bani. Îl văzu că aruncă o privire tăioasă, vicleană și batjocoritoare în jurul lui, pe urmă se uită repede în stînga și în dreapta. Simți că inima i se oprește în loc. Era convinsă că va scoate banii din poșetă și-i va băga în buzunar. Tresări îngrozită. Dar exact în clipa aceea unul dintre bărbații care fuseseră la masă, veni și-l văzu cu poșeta în mînă.

— Ce faci cu poșeta aceasta ? întrebă el.

Robert se uită la el și-i zîmbi luminos.

— A uitat-o cineva aici. Tocmai mă uitam să văd, poate voi descoperi cui aparține.

Străinul se uită la el încruntat și bănuitor.

— Trebuia să o predai foarte simplu la casă.

— Și crezi că în cazul acesta ți-ar mai fi dat-o înapoi ? îi răspunse Robert cu îndrăzneală și i-o întinse.

Străinul i-o luă din mînă, fără să mai zică nimic și plecă.

— Femeile sînt criminal de neglijente cu poșetele lor, declară Robert.

Lydia oftă ușurată. Bănuiala ei era absurdă. La urma urmei, cu atîția oameni în jurul lor, nimeni n-ar fi putut avea nerușinarea să fure bani dintr-o poșetă ; riscul era prea mare. Dar cunoștea fiecare tresărire din expresia lui Robert și oricît de necrezut i se părea, era totuși convinsă că el avusese intenția să ia banii. El ar fi considerat gestul acesta drept o glumă foarte reușită.

Căutase din toate puterile să alunge amintirea aceasta din gîndurile ei, dar în dimineața aceea cînd citi în ziare despre asasinarea bookmakerului Teddie Jordan, întîmplarea aceasta îi trecu din nou prin minte. I se păru că vede privirea din ochii lui Robert. În clipa aceea, ca la lumina unui fulger, constatase cu toată certitudinea, că Robert ar fi în stare de orice. Acum știa de unde proveniseră petele pe pantalonii lui. Sînge ! Înțelese de unde erau biletele acelea de cîte o mie de franci. Înțelese de asemenea și motivul pentru care Robert fusese atît de alarmat, cînd își pierduse slujba ; motivul pentru care fusese mereu întunecat și de ce mama lui era atît de speriată și de ce medicul colonel Legrand se închisese ceasuri întregi împreună cu ei și avuseseră discuția aceea agitată. Robert furase. Motivul pentru care robotea și făcea toate economiile posibile, era că trebuia să plătească o importantă sumă de bani pe care numai cu greu o putea aduna ca să-l scape de urmărire. Lydia mai citi o dată articolul referitor la crimă. Teddie Jordan trăia singur într-un apartament de la parter, de care îngrijea portăreasa. De mîncat mînca în oraș, dar portăreasa îi aducea cafeaua în fiecare dimineață la orele nouă. El îl găsise asasinat. Era întins pe dușumele, numai în cămașă, cu o rană de cuțit în spate, aproape de gramofon și cu o placă spartă sub el, ceea ce dovedea că fusese înjunghiat în timp ce încerca să schimbe placa. Portofelul lui gol era pe cămin. Pe măsuța care era alături de un fotoliu, era un pahar de whiski, pe jumătate băut și un alt pahar dincare nu băuse nimeni, pe o tavă alături de sticlă, de sifon și de cozonacul pe care nu-l începuse încă. Se vedea cît de colo că el primise un vizitator, dar acesta refuzase să bea. Era mort de cîteva ceasuri. Reporterul pesemne făcuse o investigație pe cont propriu, așa că ar fi fost greu să alegi, ce era realitate și ce era închipuire în articolul lui. Ispitise portăreasa și aflase de la ea, că în casa locataru-

lui ei nu intrau niciodată femei, dar veneau bărbați, mai ales tineri și din faptul acesta portăreasa trăgea anumite concluzii, așa cum credea ea de cuviință. Teddie Jordan era un chiriaș bun cu care nu era deloc greu să te înțelegi, iar cînd se întîmpla să aibă bani, era foarte generos. Cuțitul îi fusese înfipt în spate cu atîta violență, încît după cum spunea reporterul, poliția era convinsă că asasinul trebuie să fie de o forță neobișnuită. În cameră nu se vedea nici o urmă de dezordine, ceea ce dovedea că Jordan fusese atacat pe neașteptate și nu avusese posibilitatea să se apere. Cuțitul nu se găsise, dar petele de pe draperia de la fereastră dovedeau că asasinul își ștersese cuțitul de ea. Reporterul mai spunea că deși poliția cercetase cu cea mai mare grijă, nu putuse descoperi urme de degete ; din aceasta deducea că asasinul sau le șterse sau purtase mănuși în timpul crimei. În prima alternativă, fapta lui dovedea mult sînge rece, iar în a doua, premeditare.

De la locul crimei reporterul se dusese la barul lui Jojo. Acesta era un mic local într-o stradă dosnică, dincolo de Boulevard de la Medeleine, frecventat mai ales de jockeyi, bookmakeri și de oameni care făceau pariuri la curse. Aici se serveau mîncăruri simple, șuncă și ouă, mezeluri și costițe și în localul acesta Jordan lua masa în fiecare zi. Tot aici își făcea în cea mai mare parte afacerile. Reporterul aflase că Jordan era foarte popular printre clienții localului. Avea și el zilele lui rele și bune, dar cînd se întîmpla să cîștige, era foarte darnic. Era dispus întotdeauna să facă cinste și era prieten cu toată lumea. Cu toate acestea avea reputația că e om foarte viclean. Uneori se întîmpla să aibă discuții violente cu clienții lui, mai ales cînd înregistra pierderi mari, dar de plătit plătea întotdeauna. Reporterul adusese vorba în fața lui Jojo despre bănuielile portăresei, dar acesta îl asigurase că nu au nici-un temei. Își termina articolul, spunînd că poliția face cercetări înfrigurate și că în cel mult douăzeci și patru de ore se așteaptă ca asasinul să fie arestat.

Lydia rămase îngrozită. Nu se îndoia nici-o clipă că Robert este autorul acestei crime ; era tot atît de sigură de asta, ca și cînd l-ar fi văzut ea însăși săvîrșind asasinatul.

— Cum a putut ? Cum a putut să facă așa ceva ? se văita ea.

Dar se cutremură auzindu-și propriul glas. Deși nu era nimeni în bucătărie, nu trebuia în nici-un caz să-și exprime gîndurile cu glas tare. Primul și singurul ei gînd fu, că va trebui să-l ferească de marea primejdie în care se găsește. Orice ar fi făcut, ea îl iubea și nimic ce va face de aici înainte, nu va fi în stare să o determine să-l iubească mai puțin decît îl iubea. Dacă s-ar fi gîndit că ar putea să vină poliția și să i-l ia, ar fi început să geamă îngrozită. Chiar și în clipele acestea de tortură, se simțea îmbătată de senzația buzelor lui catifelate pe care le simțise pe gura ei și a trupului fragil ca de copil, pe care-l strînsese în brațele ei. Spuneau că lovitura de cuțit fusese dată cu multă violență și poliția era în căutarea unui om voinic și puternic. Robert era vînjos și tare, dar nu era nici voinic, nici puternic. Pe urmă mai erau și bănuielile portăresei. Poliția va face cercetări prin localurile de noapte și cafenelele din Montmartre și Rue de Lappe unde era cartierul general al homosexualilor. Robert nu frecventa astfel de localuri și nimeni nu putea ști mai bine decît ea, cît de departe era el de orice înclinări anormale. E adevărat că se ducea foarte des la barul lui Jojo, dar tot așa se duceau și alții ; se ducea ca să ia pronosticuri de la jockey și informații de la bookmakeri, căci acestea erau mai bune decît cele pe care le putea obține la totalizator. Prin urmare nu putea fi nimic adevărat. Toate acestea nu erau indicii care ar fi putut îndrepta bănuielile asupra lui. Pantalonii fuseseră arși și cui i-ar fi trecut prin minte, ca tocmai Madame Berger care era cunoscută ca femeie strînsă, să-l fi îndemnat să-și comande două perechi ? Dacă poliția va reuși să descopere că Robert a cunoscut pe Jordan (ori Jordan a cunoscut o mulțime de lume) și va cerceta casa, făcînd o percheziție (era foarte puțin probabil, dar nu era exclus ca poliția să se intereseze de toți cei care au fost în relații cu victima), nu va găsi nimic. Cel mult teancul acela cu bancnotele de o mie de franci. Cînd își aduse aminte de banii aceștia, Lydia rămase încremenită de spaimă. Era foarte ușor ca poliția să afle că ei se luptă cu mari greutăți. Robert și ea își închipuiseră întotdeauna că mama lui trebuie să aibă pe undeva o mică comoară pe care

o ține ascunsă în camera ei din pavilion, dar cu siguranță banii aceștia fuseseră cheltuiți demult, cînd Robert își pierduse slujba ; dacă bănuielile se vor îndrepta asupra lui, va fi imposibil ca poliția să nu afle ce s-a întîmplat ; în cazul acesta cum va putea explica prezența bancnotelor de o mie de franci în casa ei ? Lydia nu știa cîte bilete fuseseră în teancul pe care-l văzuse. Probabil opt sau zece. Pentru oameni săraci era o sumă însemnată. Era o sumă de care Madame Berger, cu toate că știa foarte bine cum ajunsese Robert în posesia ei, n-ar fi îndrăznit niciodată să se despartă. Se încredea în viclenia ei și mai curînd ar fi ascuns-o undeva, unde era condvinsă că nimănui nu-i va trece prin minte să o caute. Știa de asemenea că ar fi inutil să vorbească cu ea. Într-un astfel de caz, nimic nu ar fi putut-o convinge. Singurul mijloc era, să dea de urma banilor ascunși și să-i ardă. Pînă atunci nu va putea avea nici-o clipă de odihnă. În cazul acesta poliția va putea să vină, căci nu va găsi nici-un corp delict. Cu o îngrijorare frenetică începu să se gîndească, unde o fi putut Madame Berger să ascundă acești bani. În pavilionul din fundul grădinii nu se ducea prea des, deoarece Madame Berger își scutura singură prin casă, dar își putea imagina în toate amănuntele felul în care arăta această încăpere și în gînd începu să cerceteze fiecare mobilă și fiecare colț, unde s-ar fi putut ascunde ceva. Se hotărî deci ca la prima ocazie ce i se va oferi, să înceapă să-i caute.

Ocazia aceasta se prezentă mult mai repede decît și-ar fi închipuit. În după amiaza aceleași zile cînd mîncaseră amîndouă în tăcere bucatele sărace pe care le preparaseră, Lydia se așeză în salon cu o cusătură în mînă. Nu era în stare să citească, dar trebuia să facă ceva, pentru ca să-și liniștească groaza ce-i scurma în suflet fără încetare. Auzi pe Madame Berger intrînd în casă și-și închipui că se duce la bucătărie, dar ușa rămase deschisă.

— Dacă vine Robert, spune-i că eu mă voi întoarce după orele cinci.

Spre mirarea ei, Lydia constată că soacră-sa era gata de plecare. Îmbrăcase rochia de mătase neagră cu flori și în cap avea o tocă de satin, iar în jurul gîtului o blană de vulpe argintie.

— Pleci de acasă ? strigă Lydia.

— Da, este ultima zi de vizită a soției generalului. Își va închipui cine știe ce despre mine, dacă va vedea că nu trec pe la ea. Atît ea cît și soțul ei, generalul, au ținut foarte mult la soțul meu.

Lydia înțelese. În ziua aceasta, mai mult decît în orice altă zi, Madame Berger trebuia să apară în lume și să se poarte cît se poate de firesc, tocmai de teama celor ce s-ar putea întîmpla de aici înainte. Sustrăgîndu-se de la o obligație socială, purtarea ei putea fi atribuită spaimei, că fiul ei ar putea fi implicat în asasinarea bookmakerului. Pe de altă parte, dacă-și satisfăcea această obligație, asta ar fi însemnat că ei niciodată nu i-ar fi putut trece prin gînd o astfel de eventualitate. Era o femeie cu un curaj neîmblînzit. Alături de ea Lydia se simțea fără putere și neajutorată, ca orice femeie.

Imediat după plecarea ei, Lydia închise ușa de la intrare și trase zăvorul, așa că ar fi fost imposibil să poată intra cineva, fără să sune, apoi traversă grădina ce despărțea pavilionul de casă. În drum se opri și se uită cu atenție în jurul ei ; aici era o pajiște de iarbă neîngrijită, iar în mijlocul ei o bucată de teren săpat, în care plantaseră crizantemele ce trebuiau să înflorească în toamnă. Era convinsă că soacră-sa ar fi preferat să ascundă banii în propriul ei apartament, decît aici în grădină. Pavilionul era compus dintr-o cameră mare și un cabinet din care Madame Berger își făcuse budoar. În camera cea mare era mobila unui dormitor de acaju sculptat, o sofa, un fotoliu și un mic birou de lemn de trandafir. Pe pereți erau fotografii mărite ale ei și ale defunctului ei soț, o fotografie a mormîntului și sub această fotografie atîrnau decorațiile colonelului și Legiunea de onoare, împreună cu mai multe fotografii ale lui Robert, la diferite vîrste. Lydia se gîndi unde ar putea să ascundă o femeie ca soacră-sa, o sumă de bani. Fără îndoială avea un loc dinainte ales pe care-l întrebuința ca ascunzătoare, căci de ani de zile își păstra banii în locuri unde Robert nu putea să dea de urma lor. Era prea șireată ca să aleagă pentru ascunzătoare un loc la vedere, cum ar fi de pildă patul, un sertar secret al biroului sau paftalele sofalei sau ale fotoliului. În cameră nu era vatră sau cămin, ci o sobă de gaz cu burlane de tablă. Lydia o cercetă de aproape. Aici ar fi fost imposibil să ascundă ceva ; afară de asta în timpul

iernii soba se întrebuința și Lydia se gîndi că dacă soacră-sa a reușit odată să descopere un loc sigur, atunci fără îndoială nu-l va schimba niciodată. Se uită zăpăcită în jurul ei. Neștiind ce să facă, răsturnă așternutul și scoase pernele din fețele lor. Le examină cu atenție și le pipăi în toate părțile. Salteaua era dintr-o pînză atît de groasă, încît era sigură că ar fi fost imposibil să facă o tăietură într-însa și pe urmă să o coasă la loc. Dacă ascunzătoarea pe care o avea acum, o întrebuința de mai multă vreme, atunci această ascunzătoare trebuia să fie la îndemînă, așa ca atunci cînd avea nevoie de bani, să poată ajunge cu ușurință la ei și să nu lase nici-o urmă, din care să se poată descoperi ceva. Lydia se uită, mai mult de formă, prin sipetul și prin sertarele biroului din cameră. Nu era nimic încuiat și totul era în cea mai desăvîrșită ordine. Se uită în garderobă. În timpul acesta creierul ei lucra înfrigurat. Auzise o mulțime de povești, despre felul în care rușii își ascundeau lucrurile, banii și bijuteriile, ca să le poată scăpa de bolșevici. Auzise lucruri extraordinar de ingenioase, care totuși se dovediseră fără nici-un folos și altele, cînd datorită cine știe cărei minuni, lucrurile ascunse nu putuseră fi găsite. Își aduse aminte de o femeie care fusese perchiziționată în trenul din Moskova și Leningrad. O dezbrăcaseră pînă la piele, dar își cususe un colier de diamante în poala giubelei și cu toate că o căutaseră și o pipăiseră cu cea mai mare atenție, nu l-au putut găsi. Madame Berger avea și o blană veche de astrahan pe care o purta de ani de zile și care era în garderobă. Lydia o scoase, și după ce o întinse pe pat, o pipăi și o scotoci cu cea mai mare grijă, dar fu incapabilă să găsească ceva. Nu era nici o urmă de cusătură recentă. O puse la loc și scoase rînd pe rînd cele trei sau patru rochii ce le mai avea Madame Berger.

Ar fi fost imposibil ca bancnotele să fie cusute în aceste rochii... Se cutremură de spaimă, gîndindu-se că soacră-sa a ascuns banii undeva, unde ea niciodată nu va fi în stare să-i găsească. Prin minte îi trecu un gînd nou. Lumea spune că cea mai bună ascunzătoare este aceea în care nimeni nu și-ar închipui că se poate ascunde ceva. De pildă un coșuleț de lucru, ca cel pe care Madame Berger îl avea pe măsuța de lîngă fotoliu. Se uită abătută la ceasornicul de la mînă, căci timpul tre-

cea repede și nu putea să întîrzie prea mult, iar cu cealaltă mînă întorcea lucrurile din coșuleț. Aici era un ciorap pe care Madame Berger începuse să-l reparte, foarfeci, ace, fel de fel de nimicuri și gheme de bumbac și de mătase. Era și un mic șal de lînă pe jumătate terminat pe care soacra ei îl întrebuința cînd ieșea din pavilion și trecea în casa din față. Între firele de bumbac albe și negre Lydia constată mirată că era și un fir galben. Se întrebă la ce o fi întrebuințat soacra ei bumbacul acesta. Inima îi tresări violent, cînd privirile i se opriră asupra perdelelor. Camera își primea lumina prin ușa de sticlă de la intrare și peste această ușă atîrnau un rînd de perdele, iar al doilea rînd era întins ca draperii peste ușa care da în camera transformată în budoar. Madame Berger era foarte mîndră de aceste perdele, căci aparținuseră tatălui ei și-și aducea aminte de ele, de pe vremea cînd era mică. Erau foarte bogate și grele, cu marginile festonate și cu ciucuri, dintr-o stofă de damasc de culoare galbenă. Lydia se apropie mai întîi de cele de la fereastră și le întoarse cu căptușeala în afară. Fuseseră făcute pentru o casă mult mai înaltă decît cea în care erau acuma și fiindcă Madame Berger nu se îndurase să le taie, le îndoise în partea de jos. Lydia le cercetă cu atenție și constată că au fost cusute de o cusătoreasă profesionistă, iar firul era ieșit de soare. Trecu deci la draperia care era în fața ușii budoarului. Oftă ușurată. În colțul cel mai apropiat de peretele din față și deci în partea unde era mai întuneric, era o porțiune cam de patru degete, care după firul curat, se vedea că a fost de curînd cusută. Lydia luă foarfecele din coșuleț și tăie cusătura, pe urmă băgă mîna sub căptușeala desfăcută și scoase teancul de bancnote. Îl băgă în buzunarul rochiei, pe urmă luă acul și un fir de bumbac și în cîteva minute cusu tăietura la loc, așa că nimănui nu i-ar fi trecut prin gînd că a fost atinsă. Se uită în largul camerei, ca să se convingă că nu a lăsat nici o urmă. Se întoarse în casă, se urcă la etaj și intră în camera de baie. Aici rupse bancnotele mărunt și le aruncă în closet, apoi trase mînerul. După ce termină, coborî la parter, feri mobilele din fața ușii, trase zăvorul și se așeză din nou la cusut. Inima îi bătea atît de violent, încît aproape nu mai era în stare să respire ; se

simțea nespus de ușurată. Acum putea să vină poliția, căci nu mai era nimic de găsit.

Nu mult după aceea se întoarse și Madame Berger. Intră în salon și se lăsă pe o sofa. Efortul pe care-l făcuse o storsese de puteri, așa că acum abia mai putea respira. Era cu obrazul tras și părea îmbătrînită. Peste cîteva minute oftă deznădăjduită și se ridică, să se ducă în camera ei. Cînd se întoarse se dezbrăcase de rochia cea bună și îmbrăcase una veche, iar în picioare avea niște papuci de pîslă. Deși era frezată, cu obrazul pudrat și buzele date cu roșu, arăta exact ca o bătrînă cărbunăreasă.

— Mă duc să prepar de cină, zise ea.

— Să vin să-ți ajut și eu ? întrebă Lydia.

— Nu, prefer să mă lași singură.

Lydia continuă să lucreze. Tăcerea din căsuța lor părea sinistră. Era atît de profundă, încît zgomotul pe care-l făcu Robert la întoarcere, cînd băgă cheia în broască, i se păru înspăimîntător. Lydia strînse din pumni, ca să se poată stăpîni și să nu țipe. Cînd intră în casă, îl auzi fluierînd și după ce se mai reculese, Lydia ieși în calea lui pe coridor. Văzu că are cîteva ziare la subțioară.

— Ți-am adus ziarele de seară, zise el vesel. Sînt pline de articole asupra asasinatului.

Intră în bucătărie unde știa că va găsi pe mama lui și aruncă ziarele pe masă. Fără să scoată nici-o vorbă, Madame Berger luă un ziar în mînă și începu să-l citească. Titlurile erau mari și se întindeau peste toată prima pagină.

— Am fost la barul lui Jojo. În local nu se mai vorbește despre altceva. Jordan era unul dintre clienții lui Jojo și toată lumea îl cunoștea. În noaptea cînd a fost asasinat, am vorbit și eu cu el. În ziua aceea ieșise destul de bine la curse și făcea cinste la toată lumea.

Conversația lui părea atît de fluentă și de firească, încît îți venea să crezi că n-are nici-un fel de griji. Ochii îi străluceau și era rumen la față, deși de obicei obrazul lui părea palid. Era emoționat, dar nu era deloc nervos. Încercînd să pară tot atît de indiferentă ca și el, Lydia îl întrebă :

— Au vreo bănuială, cine ar putea să fie asasinul ?

— Se bănuiește că ar fi un marinar. Portăreasa spune că mai acum o săptămînă a văzut pe Jordan, întorcîndu-se acasă împreună cu un marinar. Evident, se putea foarte bine ca cel cu care a venit, să fi fost un individ care se travestise în marinar. Se fac cercetări prin barurile din Montmartre. Din urmele lăsate pe piele în jurul rănii, se deduce că lovitura a fost dată cu violență neobișnuită. Sînt în căutarea unui om voinic și înalt, despre care se presupune că ar fi extrem de robust. Firește, sînt bănuiți și cîțiva boxeuri care nu au o reputație tocmai bună.

Madame Berger lăsă ziarul din mînă, fără să zică nimic.

— Mîncarea va fi gata peste cîteva minute, declară ea. Ai întins masa, Lydia ?

— Mă duc acum s-o întind.

Cînd Robert era acasă, lua principalele două mese din zi în sufragerie, deși aceasta le dădea mult de lucru, dar Madame Berger spunea :

— Nu se poate să trăim ca sălbaticii. Robert s-a bucurat de o creștere aleasă și este obișnuit să fie servit cum se cuvine.

Robert se urcă în camera de la etaj, ca să-și schimbe haina și să-și pună papucii. Madame Berger nu admitea ca în casă să umble îmbrăcat în hainele cele mai bune pe care le avea. Lydia începuse să aștearnă masa. Apoi dintr-o dată un gînd neașteptat îi trecu prin minte și gîndul acesta o cutremură atît de violent, încît trebui să se țină de spătarul scaunului, ca să nu cadă. Cu două zile în urmă, exact în noaptea cînd Teddie Jordan fusese asasinat, Robert venise la ea și o trezise, ca să-i prepare de mîncare, pe urmă îi spusese să se ducă să se culce. Îl primise în brațele ei, tocmai cînd el venea de-a-dreptul de la locul crimei și pasiunea lui, dorința ce părea că nu poate fi săturată, frenezia cu care se repezise la ea, se datora sîngelui unei ființe omenești pe care el o omorîse.

— Dar dacă în noaptea aceea am rămas însărcinată ?

Robert se auzi tîrșiindu-și papucii, în jos pe scară.

— Sînt gata, mămică, strigă el.

— Vin și eu imediat.

Intră în sufragerie și se așeză la locul lui obișnuit. Își desfăcu șervetul din inel și se întinse după o felie de

pîine spre coșulețul pe care Lydia îl așezase la îndemînă.

— Oare bătrîna ne dă astă seară ceva bun de mîncare ? Am o poftă... N-am mîncat toată ziua nimic, decît un sandvici, în barul lui Jojo.

Madame Berger veni cu castronul de supă și luîndu-și locul în fruntea mesei, scoase cîte două linguri în farfuria fiecăruia. Robert era bine dispus. Vorbea foarte animat, dar cele două femei aproape nici nu-i răspundeau. Terminară cu supa.

— Ce urmează după asta ? întrebă el.

— Cir țărănesc.

— Nu e mîncarea mea favorită.

— Fii mulțumit că în general mai găsești cîte ceva de mîncare, răspunse mama lui răstită.

Ridică din umeri și făcu un semn Lydiei. Madame Berger se duse la bucătărie să aducă cirul.

— Mi se pare că bătrîna nu prea este bine dispusă astă seară. Ce s-a întîmplat cu ea ?

— Astăzi a fost ultima zi de vizită din sezonul acesta, la soția generalului. S-a dus și ea.

— O, la ursuza aceea. Este deajuns s-o vezi, pentru ca să-ți pierzi buna dispoziție.

Madame Berger aduse mîncarea și servi pe fiecare. Robert își turnă puțin vin și apă într-un pahar. Continuă să vorbească, mai de una mai de alta, în felul lui ironic și plin de haz, dar pe urmă nu mai putu suporta cu indiferență tăcerea lor.

— Ce aveți astă seară amîndouă ? întrebă el supărat. Stați aici la masă îmbufnate, de parcă ați fi doi muți la înmormîntare.

Mama lui își da toată silința să mănînce și sta cu ochii în farfurie, dar de astă dată ridică obrazul fără să zică nimic și-l privi drept în lumina ochilor.

— Da, ce este ? întrebă el cu îndrăzneală.

Bătrîna nu-i răspunse, ci continuă să se uite la el. Lydia se întoarse spre ea. În ochii ei negri, tot atît de expresivi ca și ai lui Robert, văzu reproș, teamă, supărare, dar în același timp o deznădejde atît de dureroasă, încît părea insuportabilă. Robert nu putu înfrunta privirile ei încărcate de supărare și plecă ochii. Rămaseră tăcuți, pînă cînd terminară de mîncat, pe urmă

își aprinse o țigară și întinse una și Lydiei. Ea se duse la bucătărie și aduse cafeaua pe care o băură, în liniște.

La intrare se auzi soneria. Madame Berger dete un țipăt stins. Rămaseră cu toții nemișcați, parcă ar fi fost încremeniți. Soneria se auzi a doua oară.

— Cine o fi oare ? întrebă Madame Berger în șoaptă.

— Mă duc să văd, răspunse Robert, pe urmă se întoarse spre ea și o privi întunecat. Liniștește-te, mamă. Nu ai nici-un motiv să te sperii.

Se îndreptă spre ușa de la intrare. Auziră glasuri străine, dar el închisese ușa coridorului, așa că nu puteau auzi ce vorbesc. Peste cîteva minute se întoarse în cameră. După el intrară doi bărbați străini.

— Vă rog, treceți în bucătărie. Domnii aceștia ar vrea să stea cu mine de vorbă.

— Ce caută ?

— Tocmai aceasta vor să-mi spună și dumnealor, răspunse Robert rece.

Cele două femei se ridicară de la masă și trecură în bucătărie. Robert părea deplin stăpînit pe sine. Nu era deloc greu de ghicit, că cei doi străini erau agenți secreți. Madame Berger lăsase ușa de la bucătărie deschisă, în nădejdea că-i va putea auzi ce vorbesc, dar prin ușa închisă de la sufragerie și în lungul coridorului, era foarte greu să auzi ceva. Conversația continuă aproape un ceas, pe urmă ușa se deschise.

— Lydia, du-te și adu-mi haina și pantofii, strigă Robert. Domnii aceștia doresc să-i însoțesc și eu.

Vorbea pe același ton vesel și fără griji, cum avea obiceiul, ca și cînd ar fi fost pe deplin liniștit, dar Lydia își simți inima înghețată de spaimă. Se duse la etaj, ca să-i aducă hainele. Madame Berger nu scoase nici o vorbă. Robert își schimbă haina și-și încălță pantofii.

— Mă întorc peste un ceas sau două, zise el. Dar e mai bine să nu mă aștepți.

— Unde te duci ? întrebă mama lui.

— Vor să mă ia la Comisariat. Comisarul șef crede că eu aș putea să-i dau anumite lămuriri în legătură cu asasinarea lui Teddie Jordan.

— Ce legătură are această crimă cu tine ?

— Doar atît, că eu ca și mulți alții, l-am cunoscut.

Robert plecă împreună cu cei doi detectivi.

— Adună masa și să vii să-mi ajuți să spăl vasele, zise Madame Berger.

Făcură ordine și puseră toate lucrurile la locul lor. Pe urmă se așezară față în față la masa din bucătărie și așteptară. Nu scoteau nici-o vorbă. Se fereau să se uite una la alta. Așteptară vreme foarte lungă. Singurul zgomot care tulbura din cînd în cînd tăcerea, era ceasul cu cuc din coridor. Cînd bătu trei după miezul nopții, Madame Berger se ridică în picioare.

— Noaptea asta nu se mai întoarce. Cred că va fi mult mai bine să ne ducem la culcare.

— Mi-ar fi imposibil să dorm. Prefer să aștept aici.

— La ce-ți poate folosi așteptarea ? Cel mult să risipești lumina electrică. Mi se pare că ai un somnifer, sus în dormitor ? Ia două buline.

Lydia oftă și se ridică în picioare. Madame Berger se uită la ea întunecată și se răsti :

— Ce stai și te uiți, de parcă acum ar fi sfîrșitul lumii. N-ai niciun motiv să faci astfel de mutre. Robert n-a făcut nimic ce ar putea să-l bage în vreo încurcătură. Nu văd ce te-ar putea preocupa și la ce te gîndești.

Lydia nu-i răspunse, dar se uită la ea atît de îndurerată, încît Madame Berger plecă ochii în pămînt.

— Du-te și te culcă ! Du-te și te culcă ! țipă ea supărată.

Lydia se întoarse și începu să urce scara. Toată noaptea așteptă trează, dar Robert nu se întoarse. Dimineața următoare, cînd coborî în bucătărie, constată că Madame Berger ieșise demult și cumpărase ziarele. Asasinatul lui Jordan era tot pe prima pagină, dar nu se pomenea nimic despre vreo arestare ; comisarul își continua cercetările. Imediat după ce bău cafeaua, Madame Berger plecă de acasă. Se făcu unsprezece și ea încă nu se întoarse. Lydia își simți inima înghețată, cînd o văzu cît este de trasă la față, după ce sosi.

— Ce este ?

— Nu vor să-mi spună nimic. M-am dus după avocat și l-am trimis la comisariat.

Tocmai terminaseră cu masa lor săracă și începuseră să strîngă, cînd auziră pe cineva sunînd la intrare. Lydia se duse să deschidă și se pomeni față în față cu colonelul Legrand și un bărbat pe care nu-l mai văzuse înainte de asta. În dosul lor mai erau doi bărbați pe

care îi recunoscu imediat că sînt agenții care fuseseră și seara trecută, și o femeie cu chipul întunecat. Colonelul Legrand întrebă de Madame Berger. De spaimă ea ieșise în ușa bucătăriei și cînd o văzu, omul care era alături de colonel, trecu pe lîngă Lydia și se îndreptă spre ea.

— Dumneata ești Madame Léontine Berger ?

— Eu sînt.

— Eu sînt Monsieur Lukas, Commissaire de Police. Am ordin să percheziționez casa, și-i arătă o hîrtie. Colonelul Legrand a fost desemnat de fiul dumneavoastră, pentru a fi de față, în numele dumnealui, în timpul percheziției.

— Pentru ce vrei să percheziționezi casa ?

— Cred că nu aveți intenția să mă împiedicați să-mi îndeplinesc datoria.

Se uită la el cu ochii încărcați de ură și supărare :

— Dacă ai un ordin, mi-ar fi imposibil să te împiedic.

Însoțit de colonel și de cei doi agenți, comisarul se urcă la etaj, iar femeia care venise cu ei, rămase în bucătărie cu Madame Berger și Lydia. La etaj erau două camere ; una mare pe care Robert o întrebuința ca dormitor pentru el și soția sa, și una mai mică în care stătuse pe vremea cînd nu era căsătorit. Afară de acestea mai era o mică baie cu duș. Trecură aproape două ceasuri, pînă terminară și cînd apăru din nou, Comisarul aduse poșeta Lydiei.

— De unde ai poșeta asta ? întrebă el.

— Am primit-o de la soțul meu.

— De unde a luat-o ?

— A cumpărat-o de la o femeie care era curățată.

Comisarul se uită la ea îndelung. Privirile lui se opriră asupra ceasornicului pe care-l avea la mînă și-i făcu un semn spre el.

— Și pe acesta tot soțul dumitale ți l-a dat ?

— Da.

Nu mai zise nimic. Lăsă poșeta din mînă și trecu după tovarășii săi din camera de alături care era parte sufragerie și parte antreu. Dar peste cîteva minute Lydia auzi ușa de la intrare și uitîndu-se pe fereastră văzu pe unul dintre agenții care veniseră, că se urcă în mașina ce aștepta la marginea trotuarului și pleacă. Se uită la poșeta din fața ei cu o nemulțumire neașteptată. Nu mult

după aceea Madame Berger și Lydia fură invitate să treacă în antreu, pentru ca să poată percheziționa și bucătăria. Totul era învălmășit. Se vedea limpede că percheziția fusese foarte minuțioasă. Perdelele de la ferestre fuseseră scoase și acum erau întinse pe jos. Madame Berger scînci cînd se uită la ele și deschise gura să spună ceva, dar făcu un efort și se stăpîni. După ce oamenii care intraseră în bucătărie, ieșiră și traversară grădina spre pavilion, nu se putu stăpîni să nu se apropie de fereastră și să se uite după ei. Lydia băgă de seamă că soacră-sa a început să tremure și se temea ca femeia care era cu ele să nu bage de seamă. Aceasta însă se uita într-o revistă sportivă. Lydia se apropie de fereastră și luă pe soacră-sa de mînă. Nu îndrăznea să-i spună nici în șoaptă, că nu e nici-o primejdie. Cînd Madame Berger văzu că smulg draperiile de brocard de la ferestre, strînse mîna Lydiei cu violență, iar ea îi răspunse strîngînd-o încet, ca să-i dea să înțeleagă, că nu trebuie să se teamă. Oamenii întîrziară în pavilion, cam tot atît cît întîrziaseră și la etaj.

În timpul acela cel care plecase, apăru din nou. După cîteva clipe ieși din casă și luă din automobil două tîrnăcoape. Subalternii comisarului cu colonelul Legrand care-i urmăreau ce fac, începură să sape stratul de flori. Comisarul intră și el în casă.

— Aveți ceva împotrivă, dacă doamna aceasta v-ar face o percheziție corporală ? întrebă el.

— Nimic.

— Nimic.

Se adresă Lydiei.

— În cazul acesta madame, vă rog să treceți în camera dumneavoastră, împreună cu dumneaei.

Cînd Lydia intră în camera de la etaj, constată motivul pentru care întîrziaseră atît de mult. Părea că toate lucrurile au fost răvășite de hoți. Pe pat erau întinse hainele lui Robert și bănuia că acestea au fost supuse unui examen extrem de minuțios. După percheziție comisarul puse Lydiei o mulțime de întrebări în legătură cu hainele lui Robert. Era ușor de răspuns, mai ales că garderoba lui nu era extrem de bogată : avea două perechi de pantaloni de tenis, două costume, în afară de cel pe care-l avea pe el, un smoking și cîteva sweatere, așa că nu-i fu deloc greu să-i răspundă cu toată sin-

ceritatea. Trecuse demult de șapte seara, cînd percheziția se termină definitiv. Comisarul însă nu terminase nici acum. Luă poșeta pe care Lydia o adusese din bucătărie și o pusese pe masă.

— Pe aceasta Madame, o voi lua cu mine și voi lua și ceasornicul ce-l aveți la mînă, dacă sînteți atît de amabilă ca să mi-l dați.

— De ce ?

— Am motive care mă fac să bănuiesc că sînt lucruri furate.

Lydia se uită la el nemulțumită. Colonelul Legrand făcu un pas spre ei :

— Nu ai dreptul să le iei cu dumneata. Ordinul dumitale spune precis că nu poți scoate nici-un obiect din casă.

Comisarul zîmbi cu amabilitate.

— Aveți dreptate domnul meu, dar colegul meu a fost însărcinat să-mi aducă împuternicirea necesară.

Făcu un gest ușor și imediat cel care fusese plecat cu mașina — într-un drum ale cărui motive se limpezeau acum — îi întinse o hîrtie. Comisarul o trecu imediat colonelului Legrand. Acesta o citi și se întoarse spre Lydia.

— Va trebui să te conformezi dorinței exprimate de Monseur le Commissaire.

Își desfăcu ceasornicul de pe mînă și comisarul îl băgă în buzunar, împreună cu poșeta.

— În cazul cînd bănuielile mele se vor dovedi neîntemeiate, veți primi obiectele înapoi.

Cînd plecară definitiv, Lydia se repezi și zăvorî ușa pe urma lor, iar Madame Berger traversă repede grădina și intră în pavilion. Lydia se duse imediat după ea. Madame Berger țipă consternată, cînd văzu în ce hal i-au lăsat casa.

— Ce brute !

Se repezi la perdele. Erau întinse pe dușumele. Dădu un țipăt sfîșietor, cînd văzu că rupseseră căptușeala. Căzu grămadă pe dușumele și întoarse spre Lydia obrazul desfigurat de spaimă și groază.

— N-avea nici-o teamă, zise Lydia. Bancnotele nu le-au găsit. Le-am găsit eu și le-am distrus. Știam că dumneata n-ai fi avut niciodată acest curaj.

Întinse brațul spre Madame Berger și-i ajută să se ridice în picioare. Bătrîna se uită speriată la ea. Nu schimbaseră nici-o vorbă despre subiectul care le tortura mintea de două zile încheiate. Dar timpul tăcerii trecuse demult pentru amîndouă. Madame Berger o apucă de braț și o smuci cu violență, pe urmă îi spuse cu glasul răstit și sălbatic :

— Îți jur pe dragostea care mă leagă de Robert, că el nu este asasinul englezului.

— De ce spui astfel de vorbe, cînd știi tot atît de bine ca și mine, că el este cel care l-a asasinat ?

— Poate ai de gînd să fii mărturie împotriva lui ?

— Ești convinsă de ceea ce spui ? În cazul acesta ce motive aș fi avut ca să distrug bancnotele ? Trebuia să fii nebună, să-ți închipui că nu le vor putea găsi. Crezi dumneata că un detectiv cu experiență, ar fi putut să treacă cu vederea o ascunzătoare atît de vizibilă, ca cea pe care ai întrebuințat-o dumneata ?

Madame Berger îi dete drumul de braț. Expresia ei se schimbă și fu înecată de un hohot de plîns. Apoi cu totul pe neașteptate întinse brațele spre ea și o strînse, la piept :

— O, biata de tine, ce amărăciuni și ce nenorociri am adus pe capul tău.

Se întîmpla pentru prima dată ca Lydia să vadă pe Madame Berger emoționată și tot pentru prima dată îi arăta o afecțiune nepremeditată și cu totul lipsită de interes. Pieptul i se cutremura de suspine grele și dureroase și se înoleștase cu amîndouă mîinile de ea. Lydia se simți profund emoționată. I se păru îngrozitor să vadă mîrîntă această femeie, atît de cumpănită, atît de mîndră și cu voință atît de tare.

— N-ar fi trebuit niciodată să-i dau voie să se căsătorească cu dumneata, se văita bătrîna. A fost o crimă, un gest necinstit față de dumneata. Dar mi se părea că acesta este singurul mijloc ce l-ar fi putut salva. Niciodată n-ar fi trebuit, niciodată, să mă învoiesc la așa ceva.

— Da, dar eu l-am iubit.

— Știu. Dar îl vei putea oare ierta pentru răul ce ți l-a făcut ? Pe mine mă vei putea ierta ? Eu sînt mama lui și pentru mine nu contează loviturile ce le primesc,

dar cu tine este altceva ; cum va putea supraviețui dragostea ta, unei astfel de fapte ?

Lydia se smulse din brațele ei și apucă pe Madame Berger de umeri, apoi o scutură destul de violent.

— Ascultă ce-ți spun ! Iubirea mea nu este iubire care să dureze un an. Iubirea mea durează veșnic. El este singurul bărbat pe care l-am iubit și va rămîne singurul pe care-l voi iubi de astăzi înainte. Orice ar fi făcut și oricare ar fi soarta pe care ne-o păstrează viitorul, eu îl voi iubi. Nimic nu va fi în stare să mă determine să-l iubesc mai puțin decît înainte de asta. Eu îl ador.

A doua zi seara ziarele anunțau că Robert Berger a fost arestat ca autor al asasinatului săvîrșit împotriva lui Teddie Jordan.

La cîteva săptămîni după aceea Lydia își dădu seama că este însărcinată și rămase îngrozită cînd își aduse aminte, că această sarcină fusese concepută chiar în noaptea odioasei crime săvîrșite de soțul ei.

Lydia și Charley tăceau. Terminaseră masa de multă vreme și ceilalți clienți începuseră să plece. Charley care ascultase, fără să spună nimic și absorbit, cum nu i se întîmplase niciodată pînă acum, de povestirea Lydiei, își dădu totuși seama că restaurantul a început să se golească și chelnerițele erau nerăbdătoare să-i vadă plecați, așa că în cîteva rînduri vru să-i propună să părăsească localul. I se părea însă că ar fi foarte greu să-i spună așa ceva, deoarece ea vorbea ca prin vis și cu toate că din cînd în cînd privirile ei întîlneau pe ale lui, avea totuși senzația că ea nu-l vede deloc. Tocmai atunci însă își făcu apariția un grup de șase marinari, trei bărbați și trei fete, și întrebară dacă mai pot mînca ceva. Patroana localului presimțind că e afacere de făcut, căci toți păreau foarte veseli, le răspunse că soțul ei este bucătarul restaurantului și dacă sînt dispuși să aștepte, le va prepara tot ce poftesc. Comandară cocktailuri cu șampanie. Veniseră la Paris ca să se distreze și tot restaurantul răsuna de veselia lor. Dar povestea tragică a Lydiei părea că a împresurat masa la care erau ei doi, cu o atmosferă atît de misterioasă și de sinistră, încît veselia acestui grup de oameni mulțumiți nu o putea străbate, așa că rămaseră în colțul lor, singuri și izolați, ca și cînd ar fi fost închiși de un zid nevăzut.

— Îl mai iubești și acum ? întrebă Charley într-un tîrziu.

— Din toată puterea sufletului.

Vorbea cu o sinceritate atît de pasionantă, încît ar fi fost imposibil să nu o crezi. Lui Charley i se păru straniu, că nu este în stare să-și stăpînească fiorul de dezgust care-l cutremura. I se părea că femeia aceasta nu face parte din aceeași specie de oameni căreia îi aparține el. Violența sentimentelor ei i se părea înspăimîntătoare și din cauza asta nu se simțea tocmai la îndemînă cînd se gîndea, că este în apropierea unei astfel de femei. Poate tot așa s-ar fi simțit și în cazul cînd ar fi petrecut cîteva ceasuri alături de o femeie, despre care ar fi constatat după aceea, că nu a fost altceva decît o fantomă. O întrebare însă îl tulbura profund și se gîndea la ea de douăzeci și patru de ore, fără să fie în stare să-și dea un răspuns și nici nu putea s-o întrebe, de teamă ca nu cumva să-și închipuie despre el că vrea să-și asume rolul de judecător al ei.

— În cazul acesta nu se poate să nu mă întreb, cum de poți suporta viața dintr-un local ca Sérail-ul ? N-ai fost în stare să găsești alte mijloace, ca să poți trăi ?

— Le puteam găsi foarte ușor.

— Atunci crede-mă, mi-e imposibil să înțeleg.

— După proces lumea a fost cît se poate de amabilă față de mine. Aș fi putut obține un post de vînzătoare într-unul dintre marile magazine. Sînt o bună cusătoreasă și am învățat meseria într-un salon de croitorie, așa că aș fi putut găsi ocupație și în profesia aceasta. S-a găsit chiar un bărbat care voia să se căsătorească cu mine, după ce voi divorța de Robert.

I se păru că aici nu se mai poate adăuga nimic și tăcu. Femeia se sprijini cu coatele pe masă și-și propti obrazul în palme. Charley sta în fața ei și o simți că se uită în ochii lui, răscolindu-l pînă în adîncul ființei, cu privirea ei stăruitoare și melancolică.

— Intenția mea a fost să mă supun la oazne, pentru ca să ispășesc.

Charley se uită la ea, fără să înțeleagă ce vrea să spună. Cuvintele acestea spuse mai mult în șoaptă, îl făcură să se cutremure. Simțea o senzație pe care nu o cunoscuse niciodată înainte de asta ; i se părea că vălul care ascunde lumea și o face să-ți apară în culori plă-

cute și calme, a fost smuls de o mînă nevăzută și lumea aceasta apare convulsionîndu-se în adîncul unor sinistre tenebre.

— Ce Dumnezeu vrei să spui cu aceste cuvinte ?

— Deși iubesc pe Robert din toată inima și din tot sufletul, știu că el a păcătuit. M-am gîndit că singurul mijloc prin care aș putea să-i fiu de folos, este să mă supun celei mai cumplite degradări pe care mi-am putut-o închipui. La început mă gîndeam să intru într-unul dintre lupanarele frecventate de soldați, de lucrători și de toată scursoarea acestui mare oraș, dar mă temeam nu cumva să mă simt înduioșată de vederea acestor bieți oameni pentru care astfel de vizite grăbite și rare, reprezintă singura mulțumire pe care le-o dă cumplita viață la care sînt condamnați. Sérail-ul este frecventat de oameni bogați, de cei care duc viață trîndavă și dezmățată. Aici ar fi fost imposibil să simt altceva decît ură și dispreț pentru bestiile care-mi cumpără trupul. Aici umilința mea este ca și o rană deschisă pe care nimic nu o mai poate vindeca. Brutala indecență a îmbrăcămintei pe care sînt obligată să o port, este o rușine pe care nici-un fel de obișnuință nu reușește să o tempereze. Binecuvintez suferința. Binecuvintez disprețul cu care privesc bărbații acest mijloc de astîmpărare a dezmățului lor. Binecuvîntez brutalitatea gesturilor și pornirilor lor. Sînt în infern, exact cum Robert este în infern și suferințele noastre se împletesc împreună, și s-ar putea ca suferința mea să-l facă, să suporte mai ușor suferința lui.

— Bine, dar el suferă din cauză că a comis o crimă. Dumneata ai suferit deajuns, fără să fi avut nici-o vină. Ce te determină să te supui unei suferințe care este inutilă ?

— Păcatul trebuie ispășit prin suferință. Dumneata cu temperamentul dumitale de englez, cum ai putea oare să înțelegi ce este iubirea care pentru mine reprezintă toată viața mea ? Sînt a lui și el este al meu. M-aș întina și aș deveni tot atît de josnică, pe cît de josnică a fost fapta lui, dacă aș ezita o singură clipă să împărtășesc suferința prin care trebuie să treacă. Știu foarte bine că atît suferința mea, cît și suferința lui sînt necesare pentru ispășirea păcatului pe care l-a săvîrșit.

Charley ezită. Nu avea nici-un sentiment special religios. Fusese crescut în credința în Dumnezeu, dar niciodată nu se gîndise mai de aproape la El ; în convingerea că faptele lui trebuie să fie... nu tocmai ce nu s-ar cuveni, dar cam pe aproape. Îi venea foarte greu acum să-i spună la ce se gîndește, dar se găsea într-o situație, cînd ți se pare aproape firesc să spui lucrurile care în realitate sînt cele mai puțin firești.

— Soțul dumitale a comis o crimă și a fost pedepsit pentru fapta lui. Cred că și-a meritat pedeapsa. Dar ar fi imposibil să admiți, că un Dumnezeu îndurător așteaptă de la dumneata să-ți căznești trupul, pentru a ispăși nelegiuirile comise de altul.

— Dumnezeu ? Dar ce legătură are Dumnezeu cu asta ? Îți închipui dumneata că după ce am văzut mizeria și nenorocirile în mijlocul cărora se zbate majoritatea oamenilor din lumea aceasta, eu aș mai putea crede într-un Dumnezeu care a admis ca tatăl meu, omul acela atît de cumsecade și bun, să fie asasinat fără vină ? Știi dumneata ce cred eu ? Cred că Dumnezeu e mort de milioane și milioane de ani ! Cred că atunci cînd a creat infinitul și a pus în mișcare procesul din care a rezultat universul acesta, el a murit și că de secole nenumărate oamenii caută și adoră o ființă care a încetat de mult să mai existe, pentru a putea desăvîrși actul de pe urma căruia existența lor a devenit posibilă.

— Bine, dar dacă nu crezi în Dumnezeu, atunci cum să interpretez fapta dumitale ? Aș înțelege-o dacă ai crede într-un Dumnezeu răzbunător care ar cere dinte pentru dinte și ochi pentru ochi. Dacă nu crezi în Dumnezeu, cazna la care te supui și felul de ispășire pe care ți l-ai ales, este lipsit de semnificație.

— Va să zică aceasta este părerea dumitale, nu-i așa ? Fapta mea este lipsită de logică. În ceea ce fac eu nu este judecată. Și cu toate acestea în adîncul inimii mele, nu, mult mai adînc decît atîta, eu sînt convinsă pînă în adîncul celei mai ascunse fibre a ființei mele, că trebuie să ispășesc păcatul săvîrșit de Robert. Știu că acesta este singurul mijloc pentru a-l scăpa de duhul răului care nu-i lasă nici-o clipă de odihnă. Nu vreau să-ți închipui despre mine că sînt o femeie cu judecată. Vreau numai să înțelegi că mi-ar fi imposibil să procedez altfel. Cred că într-un fel oarecare — nici eu nu știu cum

anume — această umilință a mea, degradarea mea, adînca și continua mea durere, îi va spăla sufletul de păcat și chiar dacă va fi scris ca noi să nu ne mai vedem niciodată în viață, el îmi va fi redat în viața de apoi.

Charley oftă. Cuvintele acestea i se păreau stranii, neașteptate, morbide și înspăimîntătoare. Nu știa ce să-i răspundă. Se simțea mult mai stînjenit decît oricînd, alături de femeia aceasta cu halucinațiile ei nebunești; dar cu toate acestea părea o femeie destul de banală, o ființă drăguță, nu prea bine îmbrăcată, cam cum ar fi o telefonistă sau o dactilografă. Probabil în casa verișorilor săi, Terry-Mason, tocmai acuma începuseră să danseze, în cap cu coifurile de hîrtie pe care le-au scos din plicurile împărțite în timpul dineului. Unele dintre ele vor fi prea mici pentru cei care le poartă, dar ce are a face, în ziua de Crăciun nimeni nu se mai gîndește la așa ceva. Sub creanga de vîsc se vor săruta și vor petreçe; vor rîde și vor chiui, toată lumea va fi veselă. Veselia și oamenii aceștia erau acum foarte departe, dar slavă Domnului că tot mai erau și astfel de oameni: normali, decenți, sănătoși și adevărați, căci ceea ce auzise el aici, i se părea spaimă de vis. Spaimă de vis? Se întreba, este oare un sîmbure de adevăr în ceea ce spusese femeia aceasta cu tragica ei întîmplare și viața îngrozitoare pe care o dusese, că Dumnezeu a murit cînd a creat această lume; că este întins undeva pe crestele unor munți necunoscuți, că este mort undeva pe o stea, rătăcitoare în infinit sau că a fost absorbit în universul acesta căruia i-a spus *să fie?* I se părea foarte ciudat cînd se gîndea, că Lady Terry-Mason care a organizat această recepție, tocmai acuma va spune invitaților ei, că în ziua de Crăciun vor trebui să se ducă toți la biserică. I se părea că aude pe tatăl său răspunzîndu-i:

— Nu am pretenția că aș fi nu știu ce bisericos, dar cred că de Crăciun tot omul trebuie să se ducă la biserică. Vreau să spun, că în felul acesta dai altora o pildă bună.

Cam acesta trebuia să fie răspunsul lui.

— Nu te uita atît de serios, zise Lydia. Hai să plecăm.

Apucară pe strada tristă și întunecată care duce din Avenue du Main în Place de Rennes unde Lydia îi propuse să se ducă pentru un ceas la Roata Noutăților. Începuse tocmai ultima reprezentație din ziua aceea. Luară

o bere și pe urmă se întoarseră la hotel. Lydia își scoase pălăria și blana ce o purta în jurul gîtului. Se uită la Charley și părea îngîndurată.

— Să știi că dacă vrei să te culci cu mine, eu n-am nimic împotrivă, zise ea, exact pe același ton, ca și cînd i-ar fi propus să meargă împreună, dacă-i face plăcere, pînă la Rotonde sau la Dôme.

Charley simți că i s-a oprit respirația. Toată ființa i se revolta la gîndul acesta. După cele ce-i spusese, ar fi fost incapabil să se atingă de ea. O clipă gura lui se strîmbă, gata să spună ceva plin de răutate ; nu se simțea deloc îndemnat să-i dea ocazia să-și căznească trupul pe socoteala lui. Dar politețea înnăscută îl opri să pronunțe cuvintele ce le simțea pe vîrful limbii.

— O, nu mă gîndesc la așa ceva, mulțumesc.

— De ce nu ? Pentru asta sînt aici și tot pentru asta ai venit și dumneata. Acesta este chiar motivul pentru care englezii vin la Paris ?

— Nu știu. În orice caz eu n-am venit pentru asta.

— Atunci pentru ce ai venit ?

— În parte am venit ca să văd expozițiile.

O văzu că ridică din umeri.

— Faci cum vrei.

Trecură în camera de baie. Charley se simți puțin jignit, din cauză că primise cu atîta indiferență refuzul lui. Ar fi fost obligată cel puțin să-i fie recunoscătoare pentru delicatețea lui. Din cauză că probabil ea îi datora ceva, și acest ceva era cel puțin casa și masa pentru timp de douăzeci și patru de ore, putea să considere ca un drept al lui oferta pe care i-o făcuse ; n-ar fi fost deci cîtuși de puțin ne la locul ei, dacă i-ar fi mulțumit pentru dezinteresul său. Se simțea revoltat. Se dezbrăcă și cînd o văzu că iese din baie, îmbrăcată tot în halatul lui, se duse să-și spele dinții. Cînd se întoarse în cameră, ea era în pat.

— Nu te superi, dacă eu voi citi înainte de culcare ?

— Nu. Mă voi întoarce cu spatele spre lumină.

Adusese cu el un volum de Blake. Începu să citească. La cîteva minute după aceea, auzi respirația liniștită a Lydiei în patul de alături și înțelese că a adormit. Mai citi un timp, pe urmă stinse lumina.

Acesta fu felul în care Charley Mason își petrecu prima zi de Crăciun.

VI.

A doua zi se treziră atît de tîrziu, încît după ce băură cafeaua și citiră ziarele (întocmai ca o pereche de oameni care erau căsătoriți de ani de zile), pînă făcură baia și se îmbrăcă, se făcu unu după amiază.

— Cred că ar fi bine să ne ducem, să luăm un cocktail la Dôme și pe urmă să mîncăm, zise el. Unde ai prefera să iei masa ?

— Este un restaurant foarte bun, pe bulevard, dincolo de Coupole. Doar că este prea costisitor.

— Asta nu are importanță.

— Ești sigur ? întrebă ea și se uită la el cu îndoială. Nu vreau să faci cheltuieli mai mari decît îți poți permite. Ai fost foarte drăguț cu mine. Mi se pare că am cam abuzat de bunătatea dumitale.

— A, mofturi ! răspunse el și se aprinse la față.

— Nici nu-ți imaginezi ce au însemnat pentru mine aceste două zile. Ce liniște odihnitoare mi-au dat. Astăzi a fost cea dintîi noapte, după luni de zile, cînd am putut și eu să dorm, fără să mă trezesc din somn și fără să visez. Mă simt reîntinerită. Sînt cu totul altă ființă.

De fapt astăzi arăta mult mai bine. Obrazul ei era mai limpede și ochii îi străluceau. Își purta capul cu mai multă mîndrie.

— Prezența dumitale mi-a dat posibilitatea să petrec o vacanță adorabilă. Mi-ai făcut un mare serviciu ; dar nu trebuie să devin o povară pentru dumneata.

— Nu mi-ai fost deloc povară.

Se uită la el și zîmbi cu ironică bunăvoință.

— Dumneata, dragul meu, ești foarte bine crescut. E cît se poate de amabil din partea dumitale să-mi spui astfel de cuvinte, căci eu nu sînt obișnuită cu oameni care să-mi spună vorbe atît de frumoase, așa că-mi vine să plîng cînd le aud. Dar la urma urmelor dumneata ai venit la Paris ca să te distrezi ; acum cred că te-ai convins că așa ceva cu mine nu s-ar putea. Dumneata ești tînăr și trebuie să te bucuri de tinerețea dumitale. Durează atît de puțin. Dacă vrei, dă-mi și astăzi de mîncare și după amiază mă voi întoarce la Alexey.

— Și diseară la Sérail ?

— Cred că da.

Oftă, dar căută să-şi sugrume oftatul acesta şi ridicînd din umeri se uită la el şi încercă să zîmbească. Încruntînd uşor din sprîncene, din cauza incertitudinei, Charley se uită la ea îndurerat. Se simţea intimidat şi mîndru, dar sănătatea lui perfectă, mulţumirea de sine şi veselia, care clocotea într-însul, i se păreau acum un fel de jignire pentru ea. Era întocmai ca un bogătaş care caută să-şi arate unei rude sărace bogăţiile. Era atît de firavă; o biată femeie îmbrăcată într-un costum tocit, de culoare cafenie, dar după noaptea liniştită pe care o petrecuse, arăta atît de tînără, încît părea mai mult un copil. Cum era să nu-ţi fie milă de ea? Şi cînd te gîndeai la întîmplarea tragică prin care trecuse, cînd te gîndeai — fără să vrei, căci părea oribilă şi fără nici-un fel de judecată — la felul ei de a-şi căzni trupul şi a ispăşi crima săvîrşită de soţul ei, degradîndu-se pe ea însăşi, simţeai că ţi se frînge inima în piept. I se părea că în faţa unui astfel de sacrificiu el nu mai contează nimic şi că această vacanţă la Paris, la care se gîndise cu atîta emoţie, nu este decît o imprudenţă, la care va trebui să renunţe. Lui Charley i se păru că nu el pronunţă cuvintele pe care le spune, ci o putere lăuntrică, irezistibilă şi independentă de voinţa lui. Cînd le auzi că-i scapă de pe buze, nu fu în stare nici cel puţin să-şi dea seama de motivul care-l determina să-i facă o astfel de propunere.

— La birou nu trebuie să mă întorc pînă Luni dimineaţa şi voi sta aici pînă Sîmbătă. Dacă vrei să stai cu mine pînă în ziua plecării, nu văd motivul care te-ar putea împiedica să rămîi cu mine.

Obrazul i se lumină dintr-odată, ca şi cînd în camera lor tristă s-ar fi furişat din întîmplare o rază slabă din lumina soarelui de iarnă.

— Te gîndeşti serios la ceea ce-mi spui?

— Altfel nu-ţi făceam această propunere.

I se păru că picioarele nu mai sînt în stare s-o poarte, căci se lăsă repede pe un scaun.

— O, ar fi adevărată binecuvîntare. Ar fi pentru mine un prilej de neaşteptată odihnă. Îmi va da nou curaj, ca să pot lupta. Dar nu se poate, nu se poate.

— De ce nu se poate? Din cauză că trebuie să te întorci la Sérail?

— O, nu — nu din cauza asta. Aș putea să le trimit o telegramă, să le spun că sînt răcită. Dar nu e frumos pentru dumneata.

— Cred că asta mă privește numai pe mine, nu-i așa ?

Lui Charley i se părea ciudat că trebuie să stăruiască, s-o determine să facă ceva, ce i se părea ca de la sine înțeles că ar trebui să fie mulțumită să poată face, dar ceea ce în același timp vedea că este gata să refuze. Nu știa însă cum altfel ar fi putut proceda în această situație, mai ales acum. Se uită la el cu ochi cercetători.

— De ce să faci acest gest pentru mine ? Dumneata nu mă dorești, nu-i așa ? El dete din cap. — Ce importanță poate avea pentru dumneata, dacă eu trăiesc sau sînt moartă ; ce importanță poate avea pentru dumneata dacă eu sînt fericită sau nu ? Acum patruzeci și opt de ore nici nu știai de mine. Prietenie ? Pentru dumneata eu sînt o străină. Milă ? Ce importanță poate avea mila, pentru un bărbat de vîrsta dumitale ?

— Aș prefera să nu-mi pui întrebări care mi se par penibile, răspunse el și zîmbi în silă.

— Cred că numai bunătatea dumitale firească te îndeamnă să faci așa ceva. Se spune mereu că englezii se poartă frumos cu animalele. Îmi aduc aminte că una dintre proprietăresele noastre care avea obiceiul să ne fure ceaiul, a luat în casă un cățeluș rîios, din cauză că alerga pe stradă, fără stăpîn.

— Dacă n-ai fi atît de mică, pentru cuvintele pe care le-ai spus acum, aș fi în stare să-ți trag o palmă, răspunse el înveselit. Ei, plecăm ?

— Haide, să plecăm la masă. Mi-e foame.

În timpul mesei discutară despre chestiuni indiferente, iar după ce terminară și în timpul cît Charley aștepta să-i aducă restul de la plată, fata se uită la el și-l întrebă :

— Te-ai gîndit serios adineaori, cînd mi-ai spus să rămîn cu dumneata, pînă cînd te vei întoarce acasă ?

— Cît se poate de serios.

— Nici nu-ți imaginezi ce plăcere neașteptată ar fi pentru mine așa ceva, și sînt incapabilă să-ți spun cît de mult aș dori să profit de invitația dumitale.

— În cazul acesta n-ai decît să profiți.

— Cred că pentru dumneata n-ar fi nici-o plăcere.

— Da, n-ar fi, răspunse el sincer și zîmbi fermecător. Dar cred că ar fi o experiență interesantă.

Fata începu să rîdă.

— În cazul acesta eu mă voi întoarce la Alexey, să-mi iau cîteva lucruri. Cel puțin o perie de dinți și cîteva perechi de ciorapi curați.

Cînd ajunseră în stație, se despărțiră și Lydia luă metroul. Charley se gîndi să se ducă pînă la Simon, să vadă dacă este acasă. După ce întrebă de două trei ori pe trecătorii pe care-i întîlni în drum, reuși să ajungă în Rue Campagne Première. Casa în care locuia Simon era o clădire mare și veche și obloanele de la ferestre păreau cenușii, sub vopseaua veche și cojită. Cînd își vîrî capul prin ferestruica de la loja portarului, era să-i vină amețeală din cauza mirosului stătut, de mîncare și de trupuri omenești, pe care-l simți în nări. O femeie bătrînă, îmbrăcată în rochii înfoiate, cu capul înfășurat într-o broboadă veche de culoare roșie, îi spuse, pe un ton repezit și supărat, ca și cînd prezența lui nu i-ar fi făcut deloc plăcere, unde este camera lui Simon, iar cînd Charley o întrebă dacă este acasă, îl pofti să se ducă singur să vadă. Urmînd indicațiile primite, Charley traversă o curte murdară și de aici apucă pe o scară îngustă care mirosea a urină stătută. Simon locuia la etajul al doilea și cînd Charley sună, veni chiar el să-i deschidă ușa.

— Hm, tocmai mă întrebasem, ce s-o fi întîmplat cu tine, de nu mai dai nici-un semn de viață.

— Nu cumva te deranjez ?

— Nu. Poftim înăuntru. Cred că e mai bine să nu-ți scoți pardesiul, căci în cameră nu e tocmai cald.

Avea dreptate. Camera era ca o peșteră. Era un fel de atelier cu o fereastră mare, în partea de miazănoapte ; avea și o sobă, dar Simon care se vede că tocmai lucra, căci masa din mijlocul camerei era plină de hîrtii, uitase să mai pună lemne pe loc, așa că aproape se stinsese. Apropie un fotoliu vechi de soba din colț și pofti pe Charley să stea.

— Voi mai pune cîțiva bulgări de cărbuni pe foc, așa că se va încălzi numaidecît. Pe mine frigul nu mă supără, căci nu-l simt deloc.

Charley constată că fotoliul care avea un arc rupt, nu era deloc confortabil. Pereții atelierului erau de culoare

cenușie ca gresia și păreau că nici ei nu mai fuseseră zugrăviți de ani de zile. Singurele podoabe erau hărțile uriașe pe care Simon le prinsese cu pioneze. În celălalat colț mai era un pat îngust de fier care nu fusese așternut.

— Astăzi portăreasa n-a scuturat încă prin cameră, zise el urmărind privirea lui Charley.

În cameră nu mai era decît o masă mare de sufragerie, pe care se vedea că Simon o cumpărase de ocazie și la care lucra acum, cîteva rafturi cu cărți, un scaun din acelea ce se întrebuințează în birouri, două-trei scaune de bucătărie, încărcate și ele cu vrafuri de cărți și o șuviță de covor vechi, în fața patului. Era un interior trist și lumina palidă a acestei zile de iarnă, strecurată prin fereastra de la miazănoapte, contribuia și ea la exagerarea aspectului sumbru al acestei scene. Ar fi fost imposibil ca o sală de așteptare de clasa a treia a unei gări de pe o linie laterală, să fie mai tristă și mai neprimitoare, decît camera prietenului său.

Simon aduse un scaun și se așeză lîngă sobă, pe urmă își aprinse luleaua. Cu spiritul lui de observație acut, constată numaidecît impresia pe care o făcea lui Charley mediul acesta în care trăia și zîmbi sinistru.

— Nu e tocmai luxos, nu-i așa ? Dar să știi că eu nu doresc lux. Charley nu zise nimic și Simon se uită la el rece și disprețuitor. — Nu este nici cel puțin confortabil, dar să știi că eu nu doresc confort. Nimeni n-ar trebui să se gîndească la așa ceva. Luxul și confortul sînt o cursă care a pierdut pe mulți oameni, despre care aveai dreptul să-ți închipui, că au mai multă judecată.

Charley nu era un spirit lipsit de maliționitate și nu era nici dispus să admită ca Simon să-și bată joc de el.

— Ascultă băiete, arăți înghețat de frig, deznădăjduit și flămînd. Ce-ai zice să luăm o mașină și să ne ducem la Ritz, să comandăm niște jumări și șuncă fierbinte, pe care să le mîncăm la căldură, întinși în niște fotolii confortabile ?

— Du-te dracului. Ce-ai făcut cu Olga ?

— O cheamă Lydia. A plecat acasă, ca să-și aducă o perie de dinți. Va sta cu mine la hotel, pînă în ziua cînd mă voi întoarce la Londra.

— A dracului femeie ! Va să zică a pus mîna pe tine ? Cei doi tineri se uitară cîteva clipe unul la altul. Simon se plecă spre el. — Cred că nu ai căzut în laț, ce zici ?

— Ce te-a determinat să-mi faci cunoștință cu ea ?

— Credeam că va fi o glumă reușită. Îmi închipuiam că pentru tine va fi o senzație cu totul nouă, să te culci cu soția unui asasin notoriu. Și ca să-ți spun adevărul, mi-am închipuit că femeia aceasta ar putea să se îndrăgostească de tine. Aș rîde ca o hienă, dacă ar fi adevărat. La urma urmelor tu ești cam acelaș tip de bărbat ca și Berger, doar că ești mult mai frumos decît el.

Charley își aduse aminte cu totul pe neașteptate de o observație făcută de Lydia, în timpul primei lor mese, după slujba de la biserica Saint Eustache. Atunci nu înțelesese ce vrea să spună, dar acum înțelegea.

— Poate te vei mira cînd îți voi spune, că a rămas insensibilă. Prin urmare cred că nu vei avea ocazie, să rîzi ca o hyenă.

— Din Ajunul Crăciunului, cînd m-am despărțit de voi, ați fost mereu împreună ?

— Da.

— Se vede că vă înțelegeți. Arăți foarte bine. Doar că ești puțin cam palid, sau poate mi se pare.

Charley își dete toată silința să nu se trădeze. Pentru nimic în lume n-ar fi spus lui Simon că relațiile dintre el și Lydia sînt numai platonice, căci acest amănunt-ar fi putut cel mult să dezlănțuiască ironia și batjocurile lui. Purtarea lui ar fi considerat-o drept sentimentalitate vrednică de dispreț.

— Nu cred că ai făcut un gest tocmai frumos, punîndu-mă în contact cu această femeie, fără ca eu să știu ce urmărești ripostă Charley.

— A fost ceva care mă ispitea. Asta înseamnă că vei avea ce povesti părinților tăi, după ce te vei întoarce acasă. În orice caz cred că nu ai nici-un motiv să fii nemulțumit. A ieșit foarte bine. Olga își cunoaște meseria și te vei distra admirabil ; nu este femeie proastă ; a citit mult și vorbește mult mai inteligent decît multe femei. Asta, dragul meu, înseamnă să ai educație liberă. Mă întreb, oare pe soțul ei îl mai iubește și astăzi tot atît de mult, ca și înainte de asta ?

— Cred că da.

— Ce ciudată este firea omenească, nu-i așa ? Probabil știi că a fost un ticălos fără pereche. Presupun că tu cunoști și motivul pentru care se duce la Sérail ? Vrea să adune o sumă de bani care să-i ajungă, pentru a-l ajuta să evadeze și pe urmă să se ducă și ea, ca să trăiască împreună în Brazilia.

Charley rămase năucit. Cînd îi spusese că își petrece viața în lupanar, pentru a ispăși păcatul săvîrșit de Robert, el o crezuse, și cu toate că ideea aceasta i se păruse extravagantă, avea totuși ceva care-l impresionase într-un mod cu totul neașteptat. Posibilitatea că ea ar fi în stare să-i spună minciuni, i se păru o lovitură. Dacă ceea ce spune Simon este adevărat, atunci ea nu făcuse altceva, decît își bătuse joc de el.

— Am fost la proces în calitate de reprezentant al ziarului meu, continuă Simon. În Anglia a făcut o mare senzație, din cauză că cel pe care-l asasinase Berger, era englez și tocmai de aceea au publicat articolele pe pagini întregi. Pentru mine a fost un noroc neașteptat ; nu văzusem niciodată dezbătîndu-se procesul unei crime în Franța și eram foarte curios să văd pe acesta. La tribunalele noastre cunoșteam astfel de spectacole și eram nerăbdător să compar procedura franceză cu cea din Anglia. Am scris un articol amănunțit, îl am aici ; dacă vrei să-l citești, ți-l dau cu plăcere.

— Da, aș vrea să-l citesc.

— În Franța asasinatul a făcut multă vîlvă. După cum știi, Robert Berger n-a fost un apaș și nici ceva similar. Era aproape un fel de gentilom. Familia lui era foarte cumsecade. A fost bine crescut și vorbea mulțumitor englezește. Unul dintre ziare l-a numit gentilomul gangster și porecla a prins ; a făcut impresie asupra publicului și nu i-a trebuit prea mult, pentru ca să devină o celebritate. În felul lui era chiar băiat frumos și tînăr, căci nu avea mai mult de douăzeci și doi de ani, ori toate acestea l-au ajutat. Femeile erau nebune după el. Doamne, să fi văzut ce înghesuială era în ziua procesului, ca să poată intra în sala de dezbateri. Cînd a apărut în sală, mulțimea spectatorilor s-a cutremurat ca de un fior. Fusese adus de doi gardieni, pentru ca reporterii să-l poată fotografia înainte de apariția curții. N-am văzut în viața mea un om atît de calm. Era drăguț îmbrăcat și știa cum se poartă o haină. Era proas-

păt ras și avea un păr îngrijit, de culoare castanie. Avea un cap frumos și zîmbea fotografilor, întorcîndu-se pe o parte și pe alta, ca să-l poată prinde din toate părțile. Arăta exact ca un tînăr de bani gata din aceia pe care-i poți vedea la Ritz, în fața unei mese, cu cîte o fată. Mă simțeam impresionat, cînd mă gîndeam că este atît de ticălos. Era un criminal născut. Evident, părinții lui nu erau oameni bogați, dar nici nu mureau de foame și nu-mi vine să cred că omul acesta ar fi simțit vreodată cu adevărat lipsa unei sute de franci. Am scris despre el un articol destul de bun, într-una dintre revistele săptămînale și presa franceză a publicat extrase din acest articol. În Franța ocazia aceasta m-a servit foarte mult. Am considerat chestiunea din punctul de vedere al posibilității, că el s-a aventurat pe terenul crimei din spirit sportiv. Înțelegi ideea ? Pe aceasta am exploatat-o destul de frumos. Fusese un jucător de tenis aproape desăvîrșit și se vorbea despre el, ca despre unul care-și va începe antrenamentul pentru campionate ; dar amănunt foarte straniu, deși juca admirabil în partidele obișnuite, servea foarte bine și avea lovituri fulgerătoare la plasă, cînd era vorba de campionate, nu reușea niciodată. Ceva părea că nu este în regulă. N-avea puterea de rezistență, voința nestrămutată de a cîștiga, sau oricum i-ai zice, pe care trebuie să o aibă un mare jucător de tenis. Mi s-a părut că acesta este un amănunt psihologic foarte interesant. În orice caz cariera lui în calitate de jucător de tenis s-a terminat, din cauză că s-a descoperit lipsa unor sume de bani la casa de schimb unde era pe vremea aceea și cu toate că nimeni nu ar fi putut afirma, că banii aceștia au fost delapidați de el, toți cei interesați erau convinși că el e vinovatul.

Simon își aprinse din nou luleaua.

— Amănuntul care mi-a atras mai mult atenția la Robert Berger, a fost combinația de sînge rece, de încredere și de farmec de care dispunea. Incontestabil că farmecul este o calitate neprețuită, dar acesta nu merge întotdeauna mînă în mînă cu sîngele rece și încrederea. Oamenii fermecători sînt de obicei slabi și nehotărîți, iar farmecul cu care-i înzestrează natura este predestinat să compenseze celelalte lipsuri ; eu niciodată n-aș putea avea încredere într-un om care este fermecător.

Charley aruncă prietenului său o privire ironică și zîmbi ; vedea că Simon încearcă să banalizeze o calitate despre care știa că el nu o are, pentru a se convinge pe sine însuși că aceasta este cu totul lipsită de importanță, alături de calitățile pe care știa precis că le are. Dar nu zise nimic.

— Robert Berger nu era nici slab, nici nehotărît. Era cît pe-aci să scape nepedepsit pentru fapta lui. Reușind să pună mîna pe el, poliția a dat dovadă de strălucită pricepere. În felul în care au făcut cercetările, n-a fost nimic spectaculos și nici senzațional ; au cercetat cu răbdare și cît se poate de minuțios. Probabil au fost ajutați și de întîmplare, dar au fost în același timp destul de inteligenți, ca să profite de ea. Omul trebuie să se gîndească întotdeauna la astfel de eventualități și să profite de ele, dar totuși nu se gîndește decît foarte rar.

În ochii lui Simon clipi o privire distrată și Charley își dădu seamă că din nou a început să se gîndească la el însuși.

— Ceea ce Lydia nu mi-a spus, este amănuntul cum de poliția a ajuns să-l bănuiască, zise Charley.

— Cînd i-a luat primul interogator, nici nu bănuiau, că el ar putea avea vreo legătură cu asasinatul. Căutau un om cu mult mai vonic decît el.

— Ce fel de om a fost Jordan ?

— Nu l-am întîlnit niciodată. Era un om dificil, dar în felul lui destul de cumsecade. Toată lumea ținea la el. Era gata oricînd să-ți facă cinste și dacă se întîmpla să fii la apă, nu ezita niciodată să bage mîna în buzunar, ca să te ajute. Era mic de statură, fusese jokeu, dar l-au eliminat de pe turnurile Angliei și mai tîrziu s-a aflat despre el că a făcut nouă luni la Warmwood Scrubs, pentru falsuri. Avea treizeci și șase de ani. La Paris trăia de zece ani. Poliția îl bănuia că este amestecat în contrabandele de stupefiante, dar nu reușise niciodată să găsească ceva la el și nici să-l surprindă în flagrant delict.

— Dar cum de în general, poliția s-a gîndit să ia interogatoriul lui Berger ?

— Era unul dintre cei care frecventau Barul Jojo. Acesta era localul unde Jordan lua masa. E un local destul de prost, frecventat de bookmakeri și jockeyi, de intermediari și pierde-vară și tot soiul de oameni despre

a căror reputație noi ziariștii spunem că este prost mirositoare, așa că poliția a luat interogatoriul tuturor celor pe care a putut pune mîna. Pe urmă, în noaptea aceea Jordan avusese o întîlnire cu cineva, ceea ce se putuse constata din prezența celor două pahare și a cozonacului de pe tavă și-și închipuiau că poate el a făcut vreo aluzie în fața cuiva, la cel pe care-l aștepta. Ei bănuiau că cineva dintre clienții barului Jojo ar fi putut să-l vadă cu vreun individ. Berger era în raporturi destul de bune cu Jordan, și Jojo, proprietarul barului, spusese poliției că l-a văzut de multe ori ciupindu-l de parale. Berger fusese într-un rînd cercetat de poliție pentru contrabandă de heroină, pe care o introduceau în Franța din Belgia, iar cei doi care fuseseră implicați odată cu el, au fost condamnați, deși nu știu datorită cărei împrejurări, el a reușit să scape. Poliția știa foarte bine că Berger nu e cruce de biserică și dacă eventual Jordan fusese asasinat din cauză că era amestecat în negoțul de stupefiante, își închipuia că Berger ar putea să bănuiască cine poate fi autorul crimei. Era un delicvent și fusese condamnat pentru alte delicte, cum era furtul de automobile, și luase doi ani, cu suspendarea pedepsei.

— Da, despre asta am aflat, declară Charley.

— Sistemul lui era tot atît de simplu, pe cît era de ingenios. Aștepta pînă cînd vedea pe cineva că se oprește cu mașina în fața unuia dintre marile magazine, cum e *Printemps* sau *Bon Marché,* mai ales cu automobile Citroën, pe care proprietarul le lăsa în marginea trotuarului și intra. Imediat după aceea, apărea și el, în pas grăbit, ca și cînd atunci ar fi ieșit din magazin, se așeza la volan și pornea cu mașina.

— Bine, dar oamenii aceștia nu încuiau ușile mașinilor ?

— Numai rareori. Afară de asta el avea cîteva chei de la mașinile Citroën. Se întîmpla întotdeauna ca una dintre cheile acestea să se potrivească. După ce întrebuința mașina două-trei zile, o lăsa undeva, iar dacă se întîmpla să aibă nevoie de alta, începea din nou aceeași manevră. A furat duzini întregi de automobile. Nu a încercat niciodată să le vîndă, ci le împrumuta pur și simplu, cînd se întîmpla să aibă nevoie de ele, pentru anumite scopuri. Acesta a fost amănuntul care mi-a sugerat ideea pentru articolul meu. Le fura pentru plăcerea

de a fura, pentru emoția pe care i-o pricinuia ocazia de a-și pune îndrăzneala la încercare. Mai avea și alte apucături ingenioase care au ieșit la iveală în timpul procesului. Se ducea cu mașinile acestea în stațiile de autobuze, tocmai în timpul cînd se închideau magazinele și dacă se întîmpla să vadă cîte o femeie așteptînd în stație, oprea mașina și o întreba, dacă vrea să se urce, ca s-o conducă acasă. Presupun că trebuie să fi fost un foarte bun judecător al caracterelor și bănuia imediat care este dispusă să primească să facă o plimbare cu mașina, în societatea unui tînăr drăguț. În sfîrșit, femeia se urca și el se îndrepta cu mașina în direcția pe care i-o indica, iar după ce ajungeau într-o stradă mai mult sau mai puțin deșeartă, braca mașina. Se prefăcea că nu poate să o mai pună în mișcare și spunea femeii să se dea jos, să ridice capota și să miște carburatorul, în timp ce el va apăsa pe butonul de pornire automată. Femeia cobora și-și lăsa poșeta și pachetele în mașină și exact cînd ridica piciorul să se urce din nou, în timp ce motorul trepida, automobilul pornea ca o săgeată și dispărea din vedere, înainte ca ea să fie în stare să-și dea seama ce s-a întîmplat. Evident, o mulțime de astfel de femei s-au dus și s-au plîns poliției, dar fiind întuneric nu-l putuseră vedea destul de limpede și tot ce puteau spune, era că a fost un tînăr drăguț, cu înfățișare de gentilom, că avea o mașină Citroën și un glas foarte plăcut ; prin urmare poliția nu putea face altceva decît să le spună că este imprudent să primească să se plimbe în mașină cu tineri drăguți care au înfățișare de gentilomi. Într-un rînd a fost prins, și în timpul procesului s-a constatat că de multe ori făcea afaceri destul de bune cu aceste lovituri ale lui.

„În sfîrșit, destul că doi agenți de poliție s-au dus la el acasă. Nu a negat deloc că în seara asasinatului a fost la barul lui Jojo și că a stat la masa lui Jordan, dar spunea că el a plecat seara pe la zece și că de atunci nu l-a mai văzut. După o scurtă conversație, l-au invitat să se ducă împreună cu ei la Comisariat. Comisarul de Poliție care era de serviciu, cred că e ușor să-ți închipui, nici nu bănuia că el ar putea fi autorul asasinatului. Pentru el se punea întrebarea, dacă Jordan a fost asasinat de cineva pe care-l dusese în apartamentul său, sau de un membru al bandei contrabandiștilor de stu-

pefiante pe care probabil îl escrocase. În cazul din urmă își închipuia că îl va putea încurca pe Berger cu întrebări, îl va putea intimida și speria în așa fel, ca să-l determine să dea poliției o indicație, datorită căreia să poată aresta pe cel căutat.

„Am reușit să vorbesc cu Comisarul care i-a luat interogatoriul. Era unul pe care-l cheamă Lukas. Nu era de loc tipul omului despre care ai putea să-ți închipui că ar fi în stare să îndeplinească o astfel de slujbă. Era înalt, gras, jovial, cu obrazul roșu, o mustață groasă și cu ochii negri mari și lucitori. Era un om foarte cumsecade și ai fi fost gata să pariezi pe ghetele din picioare, că singurul lucru ce i-ar putea face plăcere, este o masă bună și o sticluță de vin. Era originar din Midi și avea un accent de-l puteai tăia cu cuțitul. Rîsul lui era sonor și contagios. Era o fire expansivă, tipul omului care începe numaidecît să te bată pe spate și simțeai că în fața lui poți să-ți descarci sufletul. De fapt înregistrase succese fără pereche în timpul interogatoriilor pe care le lua celor bănuiți și cu felul în care reușea întotdeauna să obțină mărturisirile lor. Dispunea de o rezistență fizică fără pereche și era în stare să conducă o cercetare timp de șaisprezece ore la rînd, fără să se oprească. În Franța, pentru a obține o mărturisire, nu există interogatoriu de clasa a treia, ca în America, vreau să spun bătaia în serie, nici sfredelirea dinților și nici altceva asemănător ; își aduc omul la Comisariat și-l lasă să stea în picioare, nu-i dau să fumeze și nu-i dau nici de mîncare, ci-l supun la tot felul de întrebări ; cercetarea continuă fără întrerupere, în timp ce ei fumează și cînd îi-e foame, li se aduce de mîncare ; în felul acesta interogatoriul se prelungește toată noaptea, din cauză că știu că în timpul nopții puterea de rezistență a individului, este mult mai slabă ; așa că dacă se întîmplă să fie vinovat, ar trebui să aibă o voință de fier ca la ziuă, în schimbul unei cești de cafea și a unei țigări, să nu mărturisească tot ce are pe conștiință. Comisarul n-a reușit să obțină nimic de la Berger. A admis că într-un timp a fost și el în raporturi de prietenie cu contrabandiștii de heroină, dar susținea sus și tare că este nevinovat de acuzațiile ce i s-au adus în timpul procesului în care a fost achitat. Spunea că în tinerețea lui a făcut multe prostii, dar că acum s-a învățat minte ; la urma urmelor

el nu făcuse altceva decît că a împrumutat automobile pe cîte două trei zile, ca să ducă fetele la plimbare, ori aceasta nu este o crimă atît de gravă, iar acum de cînd s-a căsătorit, umblă pe drumuri drepte. Întrucît privește traficanții de stupefiante, el n-a mai avut nici un fel de legături cu ei, din ziua procesului său și nu știa că Teddie Jordan este în legătură cu ei. Părea foarte sincer. A spus Comisarului că iubește foarte mult pe soția lui și singurul lucru de care se teme, este ca nu cumva soția lui să afle trecutul său. În interesul ei mai ales, dar în același timp al lui și al mamei sale, era hotărît ca pe viitor să ducă o viață așezată și cinstită. Bărbatul acesta gras și vesel a continuat să-i pună întrebări, pe un ton foarte prietenesc și plin de simpatie, așa că ar fi fost imposibil să nu-ți dai seama, că el îți vrea numai binele. A aprobat bunele intenții ale lui Berger și l-a felicitat că s-a căsătorit din dragoste cu o fată săracă, și și-a exprimat speranța că vor avea împreună copii care să fie nu numai o podoabă a casei lor, ci și o mîngîiere pentru el. În fața lui însă avea dosarul lui Berger și era convins că deși juriul refuzase să-l sancționeze, el era totuși vinovat, și din informațiile pe care le obținuse în ziua aceea, constatase că fusese concediat din slujbă și că scăpase de urmărire, numai datorită faptului că mama lui restituise brokerului banii pe care-i defraudase. Afirmația că de la căsătorie încoace duce viață de om cinstit, era minciună. Îi puse cîteva întrebări în legătură cu situația sa financiară. Berger îi răspunse că situația lui este destul de grea, dar mama lui avea ceva parale și că i s-a făgăduit ca în curînd să obțină o slujbă, așa că totul se va îndrepta de la sine. Dar de bani de buzunar de unde face rost ? Din cînd în cînd se mai duce la curse și aduce bookmakerilor clienți, în felul acesta s-a împrietenit și cu Jordan și încasează partea de comision din sumele ce se pariază. Dar uneori este determinat să umble și fără un ban în buzunar.

— „Es effet, răspunse Comisarul, în preziua asasinatului spui că n-aveai nici-un ban și că ai împrumutat cinzeci de franci de la Jordan".

„— A fost întotdeauna foarte bun cu mine, săracul. Îmi va lipsi de multe ori".

— Comisarul se uita la Berger și ochii lui străluceau prietenoși, apoi se gîndi că s-ar putea ca tînărul acesta

să fie de bună credință. Era oare posibil ? Nu se poate ; gîndul acesta este o prostie. Presimțea că Berger minte cînd afirmă că a renunțat la legăturile lui cu traficanții de stupefiante. În realitate el o ducea foarte greu și din traficul acesta se pot cîștiga parale bune ; Berger frecventa lumea despre care se presupune că întrebuințează stupefiante. Deși nici el nu știa pe ce-și întemeiază bănuiala, Comisarul avea impresia că Berger, chiar dacă nu ar ști cine a comis asasinatul, totuși își are bănuielile lui : evident el nu va consimți să mărturisească, dar dacă ar putea descoperi heroină în casa lor din Neuilly, ar fi foarte ușor să-l determine să spună ce știe. Comisarul era un bun cunoscător al caracterului oamenilor și era convins că Berger ar fi gata să-și trădeze un prieten, pentru ca să-și scape propria sa piele. Se hotărî deci să oprească pe Berger la Comisariat și să percheziționeze casa, înainte de a putea ascunde urmele corpurilor delicte ce le-ar avea acolo. Preocupat de gîndul acesta îl întrebă ce a făcut în noaptea asasinatului. Berger răspunse că a plecat destul de tîrziu de la Neuilly și că intrînd în barul lui Jojo, a găsit o mulțime de consumatori care să întorseseră de la curse. Băuse două sau trei pahare cu care l-au cinstit cunoscuții și Jordan care avusese o zi bună, s-a oferit să-i plătească masa. După ce a mîncat, a mai stat un timp, dar în local era fum și începuse să-l doară capul, așa că a ieșit să facă o plimbare pe bulevard. Pe la zece s-a întors din nou la bar și a stat pînă la ora cînd pleca ultimul metrou spre Neuilly.

„— Ai lipsit destul de mult, ca să poți asasina pe englezul acesta", declară comisarul în glumă.

Berger a început să rîdă.

— „Cred că nu ai intenția să mă acuzi pe mine de acest asasinat ?"

„— Nu te acuz de asta, răspunse Comisarul și rîse și el.

„— Crede-mă, moartea lui Jordan a fost pentru mine o pierdere. Cei cinzeci de franci pe care mi-i împrumutase în preziua asasinării lui, n-au fost primii bani pe care i-am primit de la el. Nu vreau să spun că era un om care să nu-și fi avut defectele lui, dar după ce bea cîteva pahare, era foarte ușor să obții de la el bani".

„— Totuși în ziua aceea avea o sumă destul de mare la el și cu toate că nu era beat cînd a părăsit barul, părea foarte bine dispus. Poate te-ai gîndit că va fi mult mai bine să pui mîna pe cîteva mii de franci dintr-o singură lovitură, decît să-i obții în rate de cîte cinzeci de franci".

Comisarul îi spunea aceste cuvinte mai mult ca să-l necăjească, decît că s-ar fi gîndit c-ar putea să aibă vreun temei. Pe urmă își zicea că nu poate să strice deloc, dacă va da lui Berger să înțeleagă că ar fi și el printre bănuiți. În orice caz amănuntul acesta nu-l va putea determina să trădeze mai ușor pe cel vinovat, dacă s-ar întîmpla să bănuiască cine este. Berger scoase banii ce-i avea în buzunar și-i puse pe masă. Nu era în total nici zece franci.

„— Dacă aș fi cel care a jefuit banii bietului Jordan, cred că nu-ți închipui că aș putea să am în buzunar numai atîta".

„— Dragă băiete, eu nu-mi închipui nimic. N-am spus decît că aveai destul timp ca să poți asasina pe Jordan și că banii pe care-i avea asupra lui, ar fi putut să-ți fie de folos".

Berger se uită la el și zîmbi încîntător :

„— Admit amîndouă aceste supoziții", declară el.

„— Vreau să fiu cît se poate de sincer față de dumneata, declară comisarul. Nu cred cîtuși de puțin că dumneata ai fi asasinat pe Jordan, dar sînt convins că, chiar dacă nu știi cine este autorul crimei, ar fi imposibil să nu bănuiești pe cineva".

Berger tăgădui cu încăpățînare și cu toate că polițistul stărui, fu incapabil să obțină vreo informație de la el. Se făcuse tîrziu și comisarul se gîndi că va fi mai bine să continuie conversația aceasta ziua următoare și-și închipuia în același timp, că o noapte petrecută între pereții celulei, va da lui Berger posibilitatea să-și vadă situația mai limpede. Berger, care mai fusese arestat de două ori înainte de asta, înțelese că ar fi inutil să protesteze.

„După cum știi, traficanții de stupefiante întrebuințează tot felul de apucături, pentru a-și ascunde marfa. O bagă în bastoane perforate, în tocurile ghetelor, în cutele hainelor, în saltele, în perne, în căpătîile paturilor, în orice loc le trece prin minte, dar poliția cunoaște

toate aceste apucături și poți face pariu chiar pe ghetele din picioare, că dacă în casa de la Neuilly s-ar fi găsit ceva, ar fi fost imposibil ca poliția să nu dea de urma obiectelor ascunse. Aici nu găsiseră nimic. Dar după ce comisarul începu percheziționarea camerei în care era Lydia și dădu peste poșeta ei, se gîndi imediat, că aceasta este prea luxoasă pentru o femeie care trăiește în condiții atît de modeste. Mai avea și un ceas care părea că a costat o mulțime de parale. Femeia îi spusese că atît poșeta, cît și ceasornicul le primise de la soțul ei și comisarul se gîndi că ar fi interesant să afle, de unde a luat banii necesari, pentru a cumpăra aceste obicte. După ce se întoarse la Comisariat, se interesă imediat și află, fără prea multă osteneală, că mai multe femei se plînseseră poliției împotriva unui tînăr care se oferise să le ducă într-un automobil Citroën, și pe drum le furase poșetele. Una dintre femei lăsase la poliție o descriere a poșetei ce i se furase și descrierea aceasta se potrivea aidoma cu poșeta ce se găsise în camera Lydiei ; o altă păgubașă spunea că în poșetă a avut un ceasornic de aur, marcat cu numele fabricantului. Același nume era marcat și pe ceasornicul Lydiei. Era deci evident că misteriosul tînăr pe care poliția nu putuse pune mîna niciodată, este chiar Robert Berger. Amănuntele acestea însă nu păreau să eclucideze cîtuși de puțin misterul asasinării lui Jordan, dar deteră Comisarului încă o armă pentru a determina pe Robert Berger să „împrăștie fasolea". Îl aduse în biroul său și-l întrebă cum a ajuns în posesia poșetei și a cesornicului. Berger îi răspunse că poșeta a cumpărat-o de la o fată de stradă care avea nevoie de bani, iar ceasornicul l-a cumpărat de la un bărbat pe care l-a întîlnit la bar. N-a putut să-i spună însă nici-un nume. Erau persoane pe care le întîlnise din întîmplare și stătuse de vorbă cu ele, dar nu le văzuse nici înainte, nici de atunci încoace. Imediat după aceea Comisarul îl declară arestat pentru furt și după ce-i spuse că probabil a doua zi dimineața va fi confruntat cu cele două femei despre care-și închipuia că sînt adevăratele proprietare ale obiectelor, îl sfătui că pentru a evita dificultățile, va fi mai bine să mărturisească. Berger însă nu vru să admită nimic, decît ceea ce declarase la început și refuză să mai răspundă la întrebările Comisarului, pînă nu i se va aduce un avocat

care să fie de față și la care în conformitate cu legile Franței, acum cînd se găsea în stare de arest, avea dreptul. Comisarului nu-i rămase altceva de făcut decît să-i satisfacă dorința și cu asta cercetările din ziua aceea se terminară.

A doua zi dimineața cele două femei veniră la Comisariat și recunoscură imediat obiectele furate. Berger fu adus pentru confruntare și una dintre ele recunoscu fără ezitare pe amabilul tînăr care se oferise să o ducă cu mașina. Cealaltă părea că se îndoiește ; în seara cînd primise să o conducă acasă, fusese întuneric, așa că nu-l putuse vedea tocmai bine la față, dar declară că poate va fi capabilă să-i recunoască glasul. Berger fu poftit să citească de pe o foaie de hîrtie cîteva propoziții, dar nu citi mai mult de cîteva cuvinte și femeia declară că este absolut convinsă, că este același tînăr. Trebuie să-ți mai spun că Berger avea un glas neobișnuit de mlădios și de blînd. După plecarea celor două femei, Berger a fost băgat din nou în celulă. Poșeta și ceasornicul erau pe birou în fața comisarului care se uita la ele distrat. Dintr-odată atenția lui începu să se concentreze.

Charley făcu un gest și-l întrerupse.

— Simon, de unde știi tu amănuntele acestea ? Mi se pare că ai început să inventezi.

Simon începu să rîdă.

— Încerc să dramatizez puțin situația. Îți repet ceea ce am scris în primul meu articol. Trebuia să fac dintr-însul o povestire cît mai emoționată ; prin urmare înțelegi care este situația.

— Haide, continuă.

— Sună, să vină unul dintre ajutoarele lui și-l întrebă dacă Berger are un ceasornic la mînă, iar dacă are, să i-l aducă imediat. Ține seama de faptul că toate acestea le-am aflat ulterior, în timpul procesului. Polițistul i-a adus ceasornicul lui Berger. Era o imitație de aur căreia mi se pare că i se zice aureum și era de formă rotundă. Presa publicase o mulțime de amănunte în legătură cu asasinarea lui Jordan ; spuneau de pildă că pumnalul cu care se săvîrșise crima, n-a fost găsit și din întîmplare nici nu s-a găsit niciodată, și mai spuneau că poliția n-a descoperit urme digitale. Ar fi fost firesc să se găsească urme, fie pe portofelul în care Jordan își păstra banii, fie pe clanța ușii ; lipsa acestor urme a determinat po-

liția să bănuiască imediat că asasinul a purtat mănuși. Dar ceea ce presa n-a spus și poliția însăși a avut cea mai mare grijă să nu se divulge, a fost faptul că după ce au cercetat camera lui Jordan în toate amănuntele, au examinat și covorul de pe jos și cu ajutorul unui pieptene fin, au descoperit cioburile unei sticle de ceas. Cioburile acestea nu puteau fi de la ceasul lui Jordan, tot atît de bine puteau să nu fie nici de la ceasornicul asasinului ; exista însă o probabilitate : în graba de a pleca din casă cît mai repede, lovindu-se de vreo mobilă, asasinul ar fi putut să-și spargă sticla de la ceas. Amănuntul acesta ar fi putut nici să nu-l observe în primul moment. Nu găsiseră toate cioburile sticlei, dar găsiseră tocmai deajuns, pentru ca să poată constata că ceasornicul fusese mic și oblong. Comisarul avea cioburile acestea învelite cu grijă în hîrtie pînzată și băgate într-un plic, așa că acuma le scoase și le așeză în fața lui. Cioburile s-ar fi potrivit exact la ceasornicul Lydiei. Putea fi o simplă coincidență ; în circulație erau mii de ceasornice, exact de mărimea și forma aceasta. Sticla ceasornicului Lydiei era intactă. Comisarul însă stătu și se gîndi. Începu să se gîndească la tot felul de posibilități. I se păreau atît de neîntemeiate, încît ridică din umeri. De fapt în timpul cît Berger spunea că s-a plimbat pe bulevard, cam trei sferturi de ceas, ar fi avut tot timpul să se ducă pînă acasă la Jordan, cam la zece minute distanță de la barul Jojo, să comită asasinatul, să se spele pe mîini, să se steargă și să se întoarcă ; dar care putea să fie motivul ce l-a determinat să poarte ceasornicul soției sale ? Avea și el un ceasornic. Dar firește, se putea foarte bine ca ceasornicul lui să fi fost tocmai atunci în reparație. Comisarul clătină din cap și rămase îngîndurat.

Charley începu să rîdă batjocoritor.

— Vorbești serios, Simon ?

— Taci din gură. Dădu ordin să plece cîțiva agenți îmbrăcați civil, ca să nu atragă atenția, să cerceteze prăvălia fiecărui ceasornicar, pe o rază de trei kilometri în jurul casei din Nuilly, unde stătea familia Berger. Aceștia trebuiau să se intereseze, dacă vreunul dintre ei a reparat în timpul săptămînii din urmă un ceasornic rotund, în imitație de uar, eventual dacă a schimbat sticla la un ceasornic de damă, de formă lunguiață. Peste cîteva ceasuri unul dintre oamenii comisarului se în-

toarse cu știrea că la un sfert de kilometru distanță de casa lui Berger a descoperit un ceasornicar care i-a spus că a reparat un ceasornic întru toate corespunzător celui de care se interesează și cînd a venit clienta de l-a ridicat, a mai adus un ceasornic, pentru ca să-i pună sticla. Sticla a pus-o imediat și clienta s-a întors peste o jumătate de oră și l-a luat. Nu-și aduce aminte cum arăta, dar i s-a părut că vorbește cu accent rusesc. Comisarul i-a trimis amîndouă ceasornicele să le vadă și meșterul a declarat că sînt cele pe care le-a reparat el. Monsieur Lukas a rămas tot atît de încîntat în fața acestui rezultat, ca și cînd s-ar fi găsit într-o crîșmă din Vechiul Port Marseilles, la o masă în fața unei farfurii pline cu bouilla-baisse. A înțeles imediat că a pus mîna pe omul căutat.

— Care este explicația acestei situații? întrebă Charley.

— Una cît se poate de simplă. Ceasornicul lui Berger se stricase și a luat pe al Lydiei. Ea aproape nu ieșea niciodată de acasă, așa că nu avea nevoie de el. Nu uita că pe vremea aceea Lydia era o fată calmă și modestă, o fată sfioasă care n-avea decît foarte puține cunoștințe și ducea o viață foarte retrasă. În timpul procesului doi oameni au jurat că au văzut pe Berger purtînd acest ceasornic. Jojo care era un informator al poliției, știa că Berger este un escroc și se întrebase de unde l-o fi avînd. În spusese pe un ton cît se poate de indiferent, că are un ceasornic nou și Berger i-a răspuns că este al soției sale. Lydia s-a dus la ceasornicar după ceasornicul lui Robert, chiar în dimineața care a urmat după asasinarea lui Jordan, și fiindcă tot venise la atelier, ceruse să-i pună și ei o sticlă nouă. Nu s-a gîndit nici un moment să spună soțului ei și nici el nu știa că a spart sticla de la ceasornic.

— Cred că nu ai pretenția să spui că pe temeiul acestei dovezi a putut fi condamnat? se miră Charley.

— Nu. Dar amănuntul acesta a fost pentru comisar tocmai deajuns, ca să-l acuze de asasinat. Își închipuia și pe bună dreptate, că celelalte dovezi vor veni de la sine. În tot timpul cît a durat interogatoriul, atitudinea lui Berger a fost cît se poate de calmă și la întrebările încrucișate pe care i le-a pus, răspundea foarte limpede. Admitea tot ceea ce putea fi dovedit și nu încerca de-

loc să mai nege, că el ar fi cel care a jefuit femeile pe stradă ; admitea chiar că după condamnarea lui a continuat să fure cîte un automobil, de cîte ori se întîmpla să aibă nevoie ; spunea că ușurința cu care se putea fura, era un amănunt căruia ar fi fost incapabil să-i reziste și riscurile pe care le implica un astfel de furt, păreau anume menite să ispitească spiritul său de aventură ; dar nega sus și tare, că ar avea vreo legătură cu asasinatul. Susținea că cioburile de sticlă ce se potriveau la ceasornicul Lydiei nu dovedesc nimic, iar ea jura pe lună și pe stele că sticla a spart-o ea însăși. Judecătorul de instrucție care a fost însărcinat cu instruirea acestei afaceri, era foarte confuz, din cauză că nu se găsise nici-o urmă din banii pe care-i furase Berger, și mai ales că acești bani nu s-au găsit nici după aceea. În afară de asta nu se găsise nici-o urmă de sînge pe hainele cu care Berger fusese îmbrăcat în noaptea asasinatului. Tot așa nu s-a găsit nici cuțitul. S-a constatat că Berger avusese un astfel de cuțit și cercurile pe care le frecventa, confirmaseră această aserțiune, dar el jura că a pierdut cuțitul de mai bine de o lună. Ți-am spus de asemenea că agenții secreți lucraseră cu multă pricepere dar pe automobilele furate nu s-au găsit urme de degete și nici pe poșetele furate, pe care după ce le golea de ceea ce conțineau, le arunca în stradă și dintre acestea unele au ajuns la poliție ; era deci evident, că atunci cînd dădea lovituri, purta mănuși. Între lucrurile lui au găsit și o pereche de mănuși de piele, dar era foarte puțin probabil ca el să nu și le fi scos, cînd s-a dus la Jordan ; și după poziția în care a fost găsit cadavrul, ceea ce dovedea că Jordan fusese asasinat în momentul cînd schimba placa de la gramofon, era evident că Berger nu-l asasinase în momentul cînd Jordan îi dase drumul la el în casă. Afară de asta mănușile erau prea mari pentru ca să le poată băga în buzunar și dacă le-ar fi avut la el, ar fi fost imposibil ca cineva dintre cei de la bar să nu bage de seamă. Fotografia lui Berger a fost publicată în toate ziarele și nemaiavînd încotro, poliția a cerut concursul presei. Au adresat un apel tuturor negustorilor, întrebîndu-i, dacă-și aduc aminte că la data cutare sau cutare au vîndut o pereche de mănuși, probabil de culoare cenușie unui tînăr îmbrăcat într-un costum cenușiu și dacă se va întîmpla să-și amintească de ceva, să se pre-

zinte imediat la Comisariat. Ziarele au făcut mare caz de acest amănunt ; i-au publicat din nou fotografia și în josul ei inscripția : „Nu i-ați vîndut mănușile pe care le-a purtat, cînd s-a dus să asasineze pe Jordan ?“

„Amănuntul care pe mine m-a surprins întotdeauna este graba dușmănoasă cu care lumea caută să trădeze pe cineva, indiferent cine este. Se spune că acesta ar fi spiritul moralei publice, dar nu se poate să fie așa ceva ; nu cred să fie, cum se întîmplă de obicei, nici cel puțin setea de notorietate ; cred mai curînd că această grabă se datorește josniciei, inerente firii omenești, căci omul simte plăcere să poată face altuia rău. Știi foarte bine că în Anglia Tezaurul și Procurorul Statului au un admirabil sistem de spionaj cu ajutorul căruia pot încasa taxele pe venit, evaziunile, amenzile și pot rezolva chestiunile delicate în cazuri de divorț. În realitate însă nimic nu este adevărat din zvonurile acestea. Cercetările lor se întemeiază în totul pe scrisorile anonime ce le primesc. Sînt foarte mulți oameni care abia așteaptă ocazia să poată lovi și ei în cineva care încearcă să scape dintr-o încurcătură.

— Presupunerea mi se pare sinistră, declară Charley, apoi adăugă pe un ton vesel : Sper însă că tu exagerezi în afirmațiile pe care le faci.

— În sfîrșit, destul că o fată de la departamentul mănușilor din magazinul *Trois Quartiers* s-a prezentat la poliție și a declarat că-și amintește de o pereche de mănuși pe care în ziua asasinatului le-ar fi vîndut unui tînăr. Era o femeie de vreo patruzeci de ani și spunea că i-a plăcut felul în care arăta. Ținea foarte mult ca mănușile să se potrivească la culoarea costumului cu care era îmbrăcat și să-i fie destul de mari, ca să le poată pune fără greutate. Berger fu adus să defileze prin fața ei, împreună cu vreo zece tineri și la prima aruncătură de ochi, îl alese din grămadă ; dar după cum spunea și avocatul lui Berger, acum după ce ziarele îi publicaseră fotografia era foarte ușor să-l recunoști. Avură norocul să pună mîna și pe unul dintre pungașii care erau prieteni cu Berger și acesta declară că în noaptea asasinatului l-a văzut plimbîndu-se, dar nu pe bulevard, ci într-o direcție care îl putea duce foarte ușor pînă la casa victimei. Dăduse mîna cu el și constatase că poartă mănuși. Dar mărturia aceasta nu avea nici-o valoare, de-

oarece cazierul pe care-l avea la poliție, era extrem de voluminos și pe temeiul acestuia avocatul lui Berger l-a atacat cu toată violența în timpul procesului. Berger tăgăduia că s-ar fi întîlnit cu el în noaptea aceea și avocatul său încerca să convingă jurații, că toată povestea aceasta a inventat-o numai cu scopul de a se pune bine cu poliția. Partea cea mai importantă erau pantalonii. În ziare se publicaseră o mulțime de amănunte în legătură cu hainele elegante pe care le avea Berger, „gangasterul la modă" și tot felul de lucruri de soiul acesta ; citind articolele acestea îți venea să crezi că se îmbracă cel puțin în Saville Row și că rufele și le cumpără la Charvet. Acuzarea încerca să dovedească lipsa continuă de bani în casa lor și au făcut cercetări la toate magazinele unde cumpăra ceva, fie pentru el, fie pentru gospodărie, ca să vadă nu cumva negustorii au avut vreo dificultate cu încasarea valorii mărfurilor ce le-au vîndut. Au aflat însă, că tot ce cumpărau, plăteau cu bani gata și că nu aveau nici-o datorie. Cît despre haine, s-a constatat că din ziua cînd și-a pierdut slujba, Berger nu-și mai făcuse nimic, decît un costum cenușiu. Detectivul care fusese însărcinat cu cercetarea aceasta, a întrebat croitorul, cînd și-a comandat acest costum, așa că au cercetat registrul. Era un croitor care făcea multă reclamă și executa costume de comandă la un preț mai scăzut. S-a constatat cu această ocazie că Berger și-a comandat două perechi de pantaloni la costum. Poliția avea o listă completă a hainelor din garderoba lui și perechea aceasta de pantaloni nu figura în lista hainelor pe care le descoperise în casă. Imediat și-au dat seama de importanța acestui amănunt și l-au păstrat în mare secret, pînă în ziua procesului.

„Crede-mă, în momentul cînd procurorul a invocat această dovadă, toată sala s-a cutremurat de un fior. Era incontestabil că la costumul lui cel nou Berger își comandase două perechi de pantaloni și că o pereche lipsea. Cînd a fost întrebat unde sînt, nici n-a mai încercat să dea vreo explicație. Dar nu părea deloc încurcat. A răspuns că el nici nu știa că pantalonii aceștia lipsesc. A subliniat amănutul că el nu s-a mai ocupat de luni de zile de garderoba lui, deoarece a fost în închisoare, iar cînd l-au întrebat cum și-ar putea explica absența pantalonilor, a declarat cu îndrăzneală, că probabil unul

dintre agenții de poliție care au făcut percheziția casei, avînd nevoie de o pereche de pantaloni noi, i-o fi luat pe-ai lui. Madame Berger însă își avea explicația gata făcută și trebuie să recunosc aici în fața ta, că pe vremea aceea mi s-a părut ingenioasă. Spunea că Lydia luînd pantalonii să-i calce, cum făcea întotdeauna după ce soțul ei îi purta cîteva zile, fierul pe care l-a întrebuințat a fost prea fierbinte și i-a ars. Fiul ei ținea foarte mult la hainele lui și le fusese foarte greu să facă rost de banii cu care au plătit costumul ; bănuia deci că Robert se va certa cu soția lui din cauza aceasta și ea, Madame Berger, văzînd-o cît este de speriată și voind să o ferească de reproșuri, i-a propus să nu-i pomenească nimic despre cele întîmplate ; va căuta ea să-i dosească undeva și probabil Robert nu va afla niciodată de lipsa lor. Fiind întrebată unde i-a dosit, a răspuns că într-o zi a venit un vagabond și a cerut pomană, așa că în loc de bani i-au dat pantalonii aceștia. Urma de arsură pătrunsese stofa, așa că nu mai erau de purtat, iar cînd procurorul a ripostat, că un petec invizibil ar fi reparat paguba, ea i-a răspuns că asta ar fi costat mai mult decît valoarea pantalonii. Pe urmă procurorul i-a spus că în starea lor de penurie, probabil Robert ar fi putut purta pantalonii aceștia prin casă ; în orice caz ar fi fost de preferat să riște o discuție cu el, decît să arunce o haină care mai putea fi de folos. Madame Berger a declrat că așa ceva nici nu i-a trecut prin minte și că i-a dat vagabondului sub impulsul primului îndemn, de a scăpa de ei cît mai curînd. Procurorul i-a ripostat că era atît de grăbită să scape de ei, din cauză că erau pătați de sînge și că nu se poate să se fi prezentat așa din senin un vagabond și că nu i-a dat nimănui, ci i-a distrus ea însăși. Bătrîna a negat categoric. Atunci unde este vagabondul ? Va citi știrile acestea în ziare și văzînd că este vorba de viața unui om, se va prezenta de bună voie în fața justiției. În mijlocul pretoriului bătrîna s-a întors spre tribuna ziariștilor și cu un gest dramatic a întins brațele spre ei :

„— Faceți apel la domnii aceștia, a strigat ea, ca să răspîndească știrea în lung și lat. Cereți-le să conjure pe cerșetorul acela, să se prezinte în fața dumneavoastră, pentru a salva viața fiului meu !“

Era impunătoare, cum sta la bara martorilor, cu brațele repezite în sus. Procurorul a supus-o unui interogatoriu fără milă, dar ea se lupta împotriva lui ca o fiară ; a făcut să defileze prin fața ochilor ei toată viața pe care o dusese tînărul Berger și delictele săvîrșite de el, de la episodul întîmplat la Clubul de tenis, pînă la furturile săvîrșite în biroul brokerului care după convingerea procurorului, îi oferise numai de milă o nouă posibilitate de a-și reface viața. Bătrîna a luat toată vina asupra ei. În timpul dezbaterilor unui proces, legea franceză acordă unui martor mult mai multă latitudine, decît cea engleză și cu profundă amărăciune a mărturisit că toate greșelile comise de fiul ei, se datoresc numai indulgenței cu care l-a crescut. Era un copil pe care ea l-a răsfățat prea mult. Soțul ei își pierduse un picior în război, în timp ce îngrijea rănițli, sub focul artileriei dușmane și invaliditatea lui i-a impus îngrijiri continue, pe care ea i le-a acordat în detrimentul datoriilor ei de mamă. Moartea prematură a soțului ei, i-a lăsat fără nici-un sprijin. A făcut apel la clemența juraților, aducîndu-le aminte de durerea pe care au suferit-o, cînd moartea le-a răpit singurul sprijin pe care-l aveau în viață. Fiul acesta al ei i-a rămas singura consolare în viața ce o mai avea de trăit. Îl descria ca pe un tînăr expansiv, încăpățînat, care putea fi foarte ușor influențat de tovarășii lui, dar în același timp profund iubitor ; un tînăr care putea fi vinovat de orice, dar ar fi fost incapabil să asasineze pe un om care față de el a fost întotdeauna cît se poate de bun.

„Totuși părea că n-a reușit să creeze o atmosferă favorabilă. Stăruia asupra reputației imaculate a familiei ei într-un fel care te revolta. Deși apăra pe fiul ei pe care-l adora, nu scăpa nici-o ocazie, ca să aducă aminte juraților că ea este fiica unui ofițer de stat major. Era elegant îmbrăcată într-o rochie neagră, probabil prea elegant, și-ți făcea impresia unei femei care încearcă să trăiască mai presus de mijloacele ei. Afară de asta pe obrazul ei se întipărise o expresie atît de feroce, încît ar fi fost imposibil să crezi că femeia aceasta, a fost vreodată în stare să dea cuiva o coajă de pîine, deci cu atît mai puțin ar fi putut da o pereche de pantaloni, fie chiar rupți, unui cerșetor care i s-a oprit în poartă.

— Dar Lydia ?

— Lydia a fost destul de patetică. Depoziția ei a fost cam tot așa, ca și a soacrei sale. Era cu obrazul tumefiat de plîns și glasul ei nu reușea să se ridice dincolo de șoaptă, așa că abia o puteai auzi ce spune. Nimeni nu o credea că și-a spart singură sticla de la ceasornic, cu toate acestea procurorul n-a fost atît de sever față de ea, ca față de soacra ei, căci era evident că fata aceasta nu era altceva decît o victimă nevinovată a sorții ei crude. Madame Berger și Robert, abuzaseră de ea fără milă, în scopurile pe care le urmăreau. Curtea a considerat ca de la sine înțeles, ca ea să facă tot ce-i stă în putere, pentru a-l salva pe soțul ei. A fost impresionantă, cînd a început să povestească în fața juraților, cît de bun și de iubitor a fost întotdeauna soțul ei față de ea. Din tot grupul acesta de martori, polițiști și detectivi, temniceri, stîlpi de cafenea, informatori, escroci și experți psihiatri — aduseseră și doi experți care au examinat pe Berger și au făcut în fața juraților o descriere pitorească a caracterului său — cum zic, din tot grupul acesta de oameni, ea era singura ființă care părea să mai aibă o fărîmă de simțire omenească într-însa.

„Pentru a apăra pe Berger, obținuseră concursul lui Maître Lemoine, unul dintre cei mai buni criminaliști ai Franței ; era un bărbat foarte înalt și slab, cu obrazul tras, cu ochii imenși și negri și cu un păr negru foarte bogat. Omul acesta are cele mai elocvente mîini pe care le-am văzut în viața mea. Era o figură impresionantă în roba lui neagră și cu cravata albă sub bărbie. Avea un glas profund și răsunător. Îți aducea aminte, fără să știi de ce anume, de unul dintre misterioasele personaje pe care le vezi în tablourile lui Lounghi. Era tot atît de bun actor, ca și orator. Cu o privire ar fi fost în stare să-și exprime părerea despre caracterul unui om și cu o pauză, imposibilitatea afirmațiilor pe care i le-ai debitat. Mi-ar fi plăcut să-l vezi cu ce îndemînare trata pe martorii defavorabili și cu cîtă suavitate îi determina să se contrazică ; sila cu care le dezgolea josnicia și atitudinea plină de dispreț cu care trata pretențiile lor. Omul acesta putea deveni insinuant, persuasiv și violent pînă la brutalitate. Cînd experții psihiatri și-au depus raportul în care spuneau că după ce au examinat pe Berger în închisoare de mai multe ori, au ajuns la con-

vingerea că este un om vanitos, arogant, mincinos, fără omenie, lipsit de simțul moralei, al datoriei și că nu cunoaște remușcarea, a început să discute cu ei, ca și cînd ar fi fost și el un psihiatru recunoscut. Era adevărată plăcere să urmărești activitatea subtilă a creierului său. În general vorbea pe un ton foarte ușor, ca de conversație, dar conversația aceasta era impresionantă, datorită glasului său plăcut și cuvintelor alese pe care le întrebuința ; îți dădeai seama că fiecare frază pe care o formula, s-ar fi putut tipări într-o carte, fără să mai fie nevoie de nici-o corectură ; dar cînd și-a început discursul de apărare final și a întrebuințat toate mijloacele de care dispunea, efectul asupra sălii a fost fulgerător. A stăruit asupra lipsei de valoare a probelor, a încărcat de dispreț valabilitatea depozițiilor făcute de martorii dubioși care se prezntaseră în fața juraților ; a discutat toate lacunele rechizitoriului și a afirmat că procurorul n-a reușit să prezinte cazul acesta, ca pe unul în care ar putea să fie vorba de o condamnare. În discursul lui de apărare părea că vorbește pe un ton glumeț și se adresează juraților, vorbind ca de la om la om, ca apoi să devină patetic și să urce pînă la înălțimi nebănuite, cîștigînd mereu în volum, pînă cînd toată sala tribunalului începea să vuiască, întocmai ca de glasul tunetului. Pe urmă făcea o pauză atît de dramatică, încît simțeai cum se încrîncenă pielea pe tine. Perorația lui a fost măreață. A spus juraților că vor trebui să-și facă datoria în conformitate cu conștiința lor, dar i-a implorat să facă abstracție de orice prejudecată pe care le-ar putea-o sugera delictele comise de tînărul Berger înainte de asta și glasul lui a tremurat de emoție — Doamne, să fi văzut ce efect a făcut — părea că vrea să le aducă aminte că omul pentru care procurorul ceruse pedeapsa cu moartea, este fiul unei văduve, ea însăși fiică a unui ofițer care a binemeritat recunoștință de la patrie, și fiul unui ofițer care și-a sacrificat viața pentru apărarea acestei patrii ; le-a adus aminte că este de curînd căsătorit și că s-a căsătorit din dragoste, iar tînăra lui soție poartă astăzi în pîntec fructul acestei căsătorii. Puteau ei oare să admită ca acest copil inocent să se nască în lume cu stigmatul că tatăl lui a fost un asasin condamnat ? Vei spune că acestea sînt lovituri de teatru ? Sigur că sînt lovituri de teatru, dar dacă ai fi fost de față și ai fi văzut și simțit

emoția pe care a trezit-o în mijlocul auditoriului, ai fi fost de altă părere. Lumea începuse să plîngă. Eram gata să plîng și eu, dar am văzut pe Berger că scoate batista și-și șterge lacrimele care-i curgeau în lungul obrazului ; gestul acesta al lui mi s-a părut atît de caraghios, încît mi-am păstrat cumpătul. În orice caz efortul făcut de apărător a fost măreț și cred că toți aprozii din lume adunați la un loc, n-ar fi fost în stare să oprească aplauzele publicului, după ce a terminat.

„Procurorul era un bărbat gras și durduliu, de vreo treizeci și cinci de ani, poate chiar patruzeci, care arăta exact ca un fermier din North County. Îl vedeai că strălucește de mulțumire și că pentru el cazul acesta este o ocazie neașteptată care îi va servi pentru a se ilustra în carieră. Vorbăria lui era confuză, așa că dacă președintele tribunalului nu i-ar fi sărit din cînd în cînd în ajutor, jurații ar fi fost incapabili să înțeleagă ce vrea să spună Era respingător de melodramatic. La un moment dat s-a întors spre Berger care tocmai atunci se plecase spre unul dintre gardienii care erau în boxă alături de el, și i-a spus .

— Astăzi,mai poți să zîmbești, dar nu vei mai zîmbi cînd cu mîinile legate la spate, prin lumina tulbure și rece a zorilor, vei vedea spectrul îngrozitor al ghilotinei ridicîndu-se în fața dumitale. Atunci zîmbetul îți va încremeni pe buze și picioarele vor începe să-ți tremure de groază, iar monstruoasa dumitale crimă îți va sfîșia conștiința".

Berger s-a uitat la gardian și a zîmbit, dar în zîmbetul acesta era atîta dispreț pentru cuvintele spuse de procuror, încît dacă acesta n-ar fi fost atît de plin de sine, ar fi fost imposibil să nu rămînă consternat. Era extraordinar să vezi felul în care-l trata Lemoine. Îi făcea complimente extravagante, dar încărcate de atîta ironie, încît ar fi fost imposibil ca procurorul să nu-și dea seama că-și bate joc de el, oricît ar fi fost de închipuit. Lemoine era maliții0s, dar maliționzitatea aceasta era atît de perfect binevoitoare și plină de urbanitate, atît de condescendentă, încît puteai vedea sclipirile de aprobare din ochii președintelui. Nu-mi vine să cred că atitudinea pe care a avut-o procurorul în procesul acesta, a putut să-i fie folositoare în cariera lui.

„Cei trei judecători stăteau unul lîngă altul pe estrada Curții. Păreau impresionanți în robele lor negre și cu tocele roșii în cap. Doi dintre ei erau bărbați de vîrstă mijlocie și n-au deschis gura deloc în timpul procesului. Președintele era un bătrînior mic de statură, cu obrazul brăzdat de crețuri, ca o maimuță, cu un glas obosit și monoton, dar foarte atent la ce se petrece în jurul lui ; asculta pledoariile și cînd spunea ceva, cuvintele lui nu erau deloc severe, ci erau de un calm lipsit de pasiune, care te înspăimîntă. Avea marea calitate și calmul care te determină să nu-ți faci nici-o iluzie în legătură cu firea omenească, dar care învățase de multă vreme că omul este capabil de orice ticăloșii, așa că primea situația ca ceva de la sine înțeles și se împăca cu ea, întocmai cum se împăca și cu faptul că omul trebuie să aibe două mîini și două picioare. După ce jurații s-au retras, ca să-și dea verdictul, noi ziariștii am ieșit din sală, ca să putem sta de vorbă, în fața unui pahar de băutură sau a unei cești de cafea. Eram cu toții convinși, că nu vor discuta prea mult, căci începuse să se facă tîrziu și eram nerăbdători să terminăm. Nu ne îndoiam nici-un moment, că vor găsi pe Berger vinovat. Unul dintre amănuntele cele mai ciudate pe care le-am semnalat cu ocazia proceselor criminale la care am asistat, este deosebirea ce există între impresia pe care ți-o face un proces, atunci cînd asiști la dezbaterea lui, și cea pe care ți-o face procesul cînd dezbaterile le citești în ziare. Cînd citești rechizitoriul și depozițiile martorilor, ți se pare că acestea sînt fără importanță, dar cînd ești în sala de ședințe, pari dispus să acorzi acuzatului beneficiul îndoielii. Ceea ce nu se poate reda însă într-un articol de ziar, este atmosfera generală, impresia cu care pleci și care dă cu totul altă înfățișare probelor aduse în timpul procesului. Cam la un ceas după ieșirea noastră din sală, ni s-a spus că jurații au reușit să ia o decizie și am intrat din nou. Berger fusese adus din celulă și ne-am ridicat cu toții în picioare, cînd am văzut că cei trei judecători intră unul după altul în sală. Se aprinseseră lămpile și sala înțesată de lume avea o înfățișare sinistră. Se simțea un tremur de așteptare care înfiora asistența. Ai fost vreodată la Old Bailey ?

— Nu, pînă acuma n-am fost niciodată, răspunse Charley.

— Cînd sînt la Londra, mă duc destul de des. Este un loc unde poți învăța multe, în legătură cu firea omenească. Este o mare deosebire între sentința de acolo și impresia pe care ți-o face o Curte cu Jurați, aici în Franța. Nu am pretenția să afirm că aș înțelege lucrurile acestea. La Old Bailey ai impresia că acuzatul este confruntat cu majestatea legilor. Ceva cu totul impersonal care stă în fața ta. Justiția abstractă. De fapt aceasta este idea, care ți se pare îngrozitoare în sensul literar al cuvîntului. Dar în timpul celor două zile pe care le-am petrecut la Curtea cu Jurați din Franța senzația care mă preocupa, era cu totul alta ; n-am rămas deloc cu impresia că atmosfera de aici ar fi stăpînită de o grandioasă abstracție, ci mi se părea că aparatul justiției este un mijloc prin care burghezia își apără liniștea și siguranța, proprietatea și privilegiile, împotriva răufăcătorilor care o amenință. Nu vreau să afirm că dezbaterile nu s-ar fi desfășurat în mod loial sau că verdictul este dat de o societate ultragiată care se teme și nicidecum din cauza unui principiu care trebuie respectat. Prizonierul este pus față în față cu o grupare de oameni care vrea să se apere și nu cum se întîmplă la noi, cu o idee care trebuie să iasă triumfătoare, chiar din mijlocul unui cataclism. O situație care ți se pare mai curînd înspăimîntătoare decît groaznică. Verdictul juraților a fost afirmativ : vinovat de omor, cu circumstanțe atenuante.

— Care erau circumstanțele atenuante ?

— Nu era nici-una, dar jurații francezi nu sînt dispuși să condamne la moarte și în conformitate cu legea franceză, dacă verdictul este dat cu circumstanțe atenuante, nu se poate aplica pedeapsa cu moartea. Berger a scăpat cu o condamnare de cinsprezece ani muncă silnică.

Simon se uită la ceas și se ridică în picioare.

— Trebuie să plec. Îți voi da articolul pe care l-am scris despre acest proces, așa că-l vei citi în tihnă. Uite, îți dau și pe cel pe care l-am scris despre crimă din punct de vedere sportiv. L-am arătat și prietenei tale, dar nu cred ca ei să-i fi plăcut prea mult ; în orice caz mi l-a dat înapoi, fără să spună nimic și fără să facă vreun comentariu. Ca exercițiu în domeniul umorului sarcastic, mi se pare că nu este tocmai rău.

VII.

Din cauză că n-ar fi vrut să citească articolele lui Simon în prezența Lydiei, după ce se despărți de ei, Charley se duse la Dôme, își comandă o ceașcă de cafea și începu să citească. Era foarte mulțumit de faptul că putea să citească în același timp un articol despre crimă și unul despre dezbaterea procesului, mai ales că ceea ce-i povestise Lydia, i se părea puțin confuz. Îi povestise cînd un fapt, cînd altul, nu în ordinea în care aceste fapte se întîmplaseră, ci așa cum îi dicta emoția momentului. Cele trei lungi articole ale lui Simon aveau coeziune și cu toate că erau unele amănunte pe care Charley le aflase de la Lydia și pe care Simon nu le cunoștea, reușise să construiască o descriere grafică a acestui caz, care putea fi citită cu ușurință. Scria aproape tot așa cum vorbea, într-un stil ziaristic fluent, dar avusese toată grija să descrie foarte impresionant, fundalul pe care se proiectaseră întîmplările întrebuințate de el în articolul său. Din lectura aceasta rămîneai cu impresia sinistră despre o lume sordidă și tumultoasă în care își tînjesc viața bandiții aceștia, traficanții de stupefiante, bookmakerii, intermediarii, ducînd o existență îngrozitoare și la voia întîmplării. Scursoarea populației marilor orașe, care trăiește de azi pe mîine, indivizi care se suspectează unul pe altul și sînt gata să-și trădeze cel mai bun prieten, dacă se întîmplă să poată profita ceva ; oameni care sînt întotdeauna largi, sociabili, de o veselie cinică, uneori chiar veseli cu adevărat, oameni care se bucură de existență, cu toate primejdiile și vicisitudile prin care trebuie să treacă și care sînt menite să-i scoată în lumină și să-i facă să simtă că trăiesc cu adevărat. Mîna fiecăruia dintre acești oameni era ridicată împotriva celui de lîngă el, dar senzația pe care ți-o dădea această constatare, era impresionantă. Aceasta este lumea în care un individ ar fi gata oricînd să împuște pe celălalt, dar în același timp ar fi în stare să ducă un buchet de flori, cumpărate cu cine știe ce grele sacrificii, unui al treilea care zace pe un pat de spital. Atmosfera cu care Simon își îmbibase articolele, cu mult meșteșug, umplea pe Charley de o stranie neliniște. Lumea pe care o cunoștea el, lumea care la suprafață părea mulțumită și liniștită, era întocmai ca oglinda apei unui lac frumos în care se

reflectă norii călători și sălciile de pe maluri ; pe apa căruia băieții fără griji vîslesc, în bărci cu fetele care-și moaie vîrful degetelor în cristalul lichid al apei. Era înfiorător să te gîndești, că dedesubt, la cîteva palme, se împletesc rădăcini primejdioase, întocmai ca niște tentacule care vor să te prindă, și tot felul de ființe stranii și oribile, șerpi veninoși și pești cu dinți ucigași, și că toate aceste viețuitoare duc un război continuu și ascuns. Dintr-un cuvînt scăpat aici, din altul dincolo, Charley rămase cu impresia că Simon a privit fascinat în adîncurile acestea secrete, și se întrebă, o fi fost oare simplă curiozitate din partea lui sau cine știe ce altă pornire înfiorătoare l-o fi determinat să observe de aproape și cu cinică indulgență, lumea aceasta de bandiți și escroci.

În mijlocul acestei lumi Robert Berger se simțea tot atît de bine ca și acasă. Făcînd parte dintr-o clasă superioară și avînd o educație mai bună decît a lor, în lumea acestor oameni se bucura de un anumit prestigiu.

Farmecul, manierele lui alese și situația lui socială îi determina să se apropie de el, dar în același timp să se păzească. Știau foarte bine despre el că este un ticălos, dar amănunt foarte ciudat, din cauză că era *garçon de bonne famille,* un tînăr cu părinți respectabili, li se părea totuși că ar fi imposibil să fie necinstit. Lucra mai mult pe cont propriu, fără asociați și din proprie inițiativă. Bănuiau că pe ei trebuie să-i disprețuiască, dar rămîneau impresionați, cînd se întîmpla ca după un concert să le vorbească entuziasmat, și după cît puteau ei înțelege, cu toată competența, despre muzica pe care o ascultase. Nu-și dădeau cîtuși de puțin seama că el se simte foarte la îndemînă în societatea lor. În casa mamei sale și în mijlocul prietenilor ei, se simțea străin și deprimat : era revoltat împotriva lipsei de emoții în viața onorabilă. După ce fusese condamnat din cauză că furase un automobil, spusese lui Jojo, într-un moment dintre rarele lui clipe cînd simțea nevoia să se descarce în fața cuiva :

— Acum nu mai am nevoie să mă prefac. Aș prefera ca tatăl meu să mai fie în viață, ca să mă dea afară din casă și să pot duce singurul fel de viață care-mi face plăcere. Evident, ar fi imposibil să părăsesc pe mama. Eu sînt tot ce i-a mai rămas din viață.

— Viața de crimă nu rentează, îi răspunse Jojo.

— Îmi face impresia că dumitale îți rentează destul de bine, i-a răspuns Robert rîzînd. Pe mine însă nu mă interesează banii, ci emoția și puterea pe care ți-o dă o astfel de viață. Este exact aceeași senzație ca atunci cînd sari de pe trambulină de la mare înălțime. Apa o vezi foarte departe, dar totuși sari, și cînd apari din nou la suprafață, simți ce este plăcerea adevărată.

Charley își păturи tăieturile din ziare și le bagă în buzunar, pe urmă se încruntă puțin, din cauza efortului ce trebuia să-l facă, pentru ca din amănuntele pe care le cunoștea, să poată reconstitui pe Robert Berger și să-și facă despre el o impresie definitivă, așa cum a fost în realitate. Era foarte ușor să spui despre el că a fost un ticălos, de care e bine că societatea a reușit să scape; afirmația aceasta avea și un sîmbure de adevăr, dar era totuși prea simplă și prea comodă, pentru a fi satisfăcătoare; Charley se gîndi că probabil firea omenească este mult mai complicată decît își închipuie el, iar dacă te mulțumești să spui despre cineva că este așa sau așa, asta înseamnă că n-ai spus nimic esențial. Mai trebuia să ții seamă și de pasiunea lui Robert pentru muzică, mai ales pentru muzica rusească, datorită căreia din nenorocire avusese posibilitatea să o cunoască pe Lydia. Charley era un sincer amator de muzică și-și dădea seama de sublima plăcere pe care i-o pricinuia, parte senzuală, parte intelectuală, cînd îmbătat de încîntătoarele sunete care-i cîntau în aur, era totuși în stare să-și dea limpede seama de subtilitatea cu care compozitorul a reușit să-și exploateze tema. Privind în adîncul sufletului său, cum probabil nu privise niciodată înainte de asta, pentru a putea constata care este în realitate senzația pe care o încerca în timpul cît asculta executarea uneia dintre marile simfonii, își zise că aceasta este un complex de emoții, de trepidație, dar în același timp, de pace, de dragoste pentru alții și dorința de a face ceva în interesul lor, o dorință de a fi bun și de a se bucura de bunătate, o plăcută melancolie și o stranie plăcere, ca și cînd ar pluti pe deasupra pămîntului și orice s-ar întîmpla, în lumea rămasă în urma lui, nu mai are nici-o importanță; probabil dacă toate aceste senzații le-ai concentra într-una singură și ai încerca să-i dai un nume, ar fi imposibil să o numești altfel decît *fericire*. Dar Robert Berger în-

cerca oare aceleași senzații în timpul concertelor ? Era evident că ar fi fost incapabil să simtă aceleași emoții. Dar putea fi oare nedrept să presupui că astfel de emoții, pe care lui i le dădea muzica, erau josnice și ticăloase ? Sau mai curînd puteai presupune, că tocmai în muzică reușea să găsească o destindere și o scăpare din ghearele demonului ce-l urmărea, demonul acela care era mult mai puternic decît el și deci din puterea căruia nu putea nici să scape, nici să dorească să fie scăpat ; evadarea din calea îndemnului ce-l ducea spre crimă, din cauză că aceasta era expresia firii lui ascunse, din cauză că ridicîndu-se împotriva forțelor legii și ale ordinei, era în stare să-și dea seama de personalitatea lui — nu găsea oare și el în muzică scăparea din puterea acestei forțe irezistibile și cîtva timp, datorită divinei liniști, putea să întrezărească, întocmai ca printr-o pînză de nori, viziunea dragostei și a bunătății ?

Charley știa ce înseamnă să fii îndrăgostit. Știa că dragostea te face să fii bun față de toată lumea, știa că sentimentul acesta te determină să faci totul pentru fata pe care o iubești, știa că ar fi peste putință să suporți gîndul că i-ai făcut o nedreptate și mai știa că nu se poate să nu te întrebi ce a putut găsi la tine, din cauză că fata aceasta ți se pare o ființă minunată, o ființă adorabilă și dacă vrei să fii sincer față de tine însuți, va trebui să recunoști că nu meriți nici cel puțin să-i săruți urmele picioarelor. Și Charley își închipuia că dacă el simte în felul acesta, atunci toată lumea trebuie să simtă la fel și prin urmare tot așa și Robert Berger. Era mai presus de îndoială că el iubea pe Lydia cu pasiune, dar dacă dragostea aceasta îi umplea sufletul — Charley tresări cînd își dădu seama de cuvîntul care-i trecu prin minte și aproape îi fu rușine că se gîndește la așa ceva — în sfîrșit, dacă această pasiune îi umplea sufletul de o senzație divină, părea foarte straniu ca el să poată comite fapte atît de josnice și crime atît de îngrozitoare. În omul acesta trăiau două porniri. Charley rămase zăpăcit, deoarece el nu avea decît douăzeci și doi de ani și oameni mult mai în vîrstă decît el, s-au dovedit incapabili să înțeleagă, cum un mizerabil este în stare să iubească tot atît de curat și de dezinteresat ca și un sfînt. Dar era oare posibil ca Lydia să iubească pe soțul ei, cu

tot devotamentul plin de iertare, chiar în cazul cînd ea știa că el este un om atît de ticălos ?

„— Firea omenească e greu de înțeles", murmură el. Fără să-și fi dat seama, spusese un mare adevăr.

Dar cînd începu să se gîndească la dragostea care tortura sufletul Lydiei, la dragostea care-i determina fiecare gest, din care izvora fiecare gînd al ei, așa că era întocmai ca un acompaniament simfonic care dădea adîncime și semnificație liniei melodice a vieții ei de toate zilele, nu putea decît să se oprească îngrozit, întocmai cum s-ar fi oprit îngrozit și fascinat, în fața unei păduri în flăcări sau a apelor unui fluviu revărsat. Senzația aceasta era ceva cu totul neobișnuit pentru el. Alături de o astfel de pasiune, își dădu seama că micile lui aventuri de dragoste, nu erau decît nimicuri triviale, iar emoțiile pe care din cînd în cînd aceste aventuri le aduceau în viața lui banală, nu erau altceva decît sentimentalism tineresc. Părea de neînțeles ca în trupul firav al acestei mici desfrînate, să se poată găsi loc pentru o pasiune atît de imensă. De prezența acestei pasiuni îți dădeai seama, nu numai datorită afirmațiilor ei, ci o presimțeai în mod intuitiv, după depărtarea permanentă, dintre tine și ea, abstracție făcînd de aparenta intimitate ce ar fi existat între ea și cel cu care sta de vorbă, dar care în realitate totuși te ținea la distanță ; această pasiune se vedea în transparența adîncului ochilor ei, în tresărirea dureroasă a buzelor, în momente cînd nu bănuia că te uiți la ea și în această pasiune părea că auzi un murmur stăpînit, întocmai ca un gîlgăit de izvor. Pasiunea aceasta nu semăna deloc cu nici unul dintre sentimentele calme pe care le cunoștea Charley, căci într-însa era ceva sălbatic și brutal, și cu toate că purta pantofi cu tocuri înalte, ciorapi de mătase, pălărie și rochie, Lydia nu semăna deloc cu o femeie modernă, ci cu o sălbatică ale cărei instincte primitive mai trepidează încă în adîncurile întunecate ale sufletului, întocmai ca pornirile unui simian din care se trag începuturile depărtate ale rasei umane.

„— Pentru Dumnezeu, dar ce mă interesează pe mine toată afacerea asta ?" se întrebă Charley.

Începu să citească articolul lui Simon. I se părea că-și dăduse oarecare osteneală cînd îl scrisese, deoarece stilul era mult mai îngrijit decît al reportajelor relative la proces. Era un fel de studiu ironic, scris cu obiectivitate, dar

dincolo de obiectivitatea aceasta simțeai cum freamătă curiozitatea cu care se apropie de caracterul acestui om pe care nu-l putea opri în loc nici conștiința, nici teama de pedeapsă. Era un studiu inteligent, dar atît de feroce, încît ar fi fost imposibil să-l citești, fără să rămîi impresionat. Încercînd să exploateze subiectul pe care și-l propusese, Simon uitase cu totul că vorbește despre ființe omenești care-și aveau sentimentele lor, iar dacă se întîmpla să zîmbești în timpul lecturii, căci articolul nu era lipsit de spirit coroziv, zîmbetul acesta era mai mult un zîmbet de sfială. Pesemne Simon reușise să intre în căsuța din Neuilly și pentru a da o descriere fidelă a mediului în care trăise Berger, descria cu un umor plin de ironie camera fără gust, supraîncărcată și sufocantă pe care o văzuse. În această cameră erau două garnituri de salon, una în stil Louis Quinze și una Empire. Mobilele Louis Quinze erau de lemn sculptat și poleit, tapițate cu o mătasă de culoare albastră și cu flori pe ea ; cea în stil Empire era tapițată ca un satin de culoare galbenă. În mijlocul camerei era o masă sculptată-aurită, cu tăblie de marmură. Amîndouă garniturile fuseseră cumpărate din magazinele de mobile din Boulevard St. Antoine, iar de aici ajunseseră să se vîndă la licitație, după ce primii lor proprietari reușiseră să scape de ele. Cu două sofale și îngrămădeala de scaune, ar fi fost imposibil să te miști prin casă, decît cu multă băgare de seamă și nu puteai găsi nici-un loc unde să te poți așeza confortabil. Pe pereți atîrnau tablouri în ulei, în rame grele-aurite care probabil fuseseră cumpărate pe prețuri de nimic, în hala de vechituri.

Instrucția reușise să reconstituie destul de fidel scena asasinatului. Era evident că Jordan prinsese slăbiciune de Robert Berger. Această împrejurare era confirmată și de mesele pe care i le plătise, de caii cîștigători pe care i-i indicase și banii pe care i-i dăduse împrumut. La urmă de tot Roger consimțise să-l viziteze în apartamentul lui și ca să nu atragă atenția nimănui, că pleacă din bar împreună, se înțeleseseră să plece cu o intermitență de cîteva minute. S-au întîlnit apoi așa cum plănuiseră și deoarece portăreasa era sigură că în seara acea n-a văzut pe nimeni care să fi intrat în casă și să fi întrebat de Jordan, era de la sine înțeles că ei intra-

seră în casă împreună. Jordan locuia la parter. Berger, în mîini cu mănușile lui noi și elegante, a luat un scaun și și-a aprins o țigară, în timp ce Jordan se dusese să aducă sticla de whisky, sifonul și cozonacul care erau în mica lui bucătărie. Bookmakerul avea obiceiul că în casă își scotea haina și stătea întotdeauna numai în cămașă. După ce a turnat în pahar, a pus o placă de gramofon. Avea un gramofon ieftin și de modă veche, fără schimbător automat și în timp ce Jordan schimba placa la aparat, Berger s-a apropiat de el, ca și cînd ar fi vrut să vadă ce melodie pune și l-a înjunghiat pe la spate. Ca să afirmi, cum făcuse apărarea în timpul procesului, că el n-avea putera să lovească victima cu atîta violență, cum s-a dovedit post mortem, ar fi absurd. Era un tînăr foarte vînjos. Oamenii care-l cunoșteau de pe vremea cînd juca tenis, spuneau despre el că era notoriu pentru vigoarea cu care servea mingile forehand. Motivul că nu a reușit să ajungă între jucătorii de seamă, se datora nu fizicului necorespunzător, ci unei defecțiuni psihologice care-i slăbea puterea voinței de a cîștiga partida.

Simon accepta punctul de vedere al acuzării. Presupunea că au reconstituit faptele destul de precis ; tot așa admitea și motivul pentru care Jordan invitase pe tînărul acesta în apartamentul său, dar era convins că greșesc, atunci cînd își închipuie că el ar fi asasinat pe Jordan pentru banii pe care-i cîștigase în ziua aceea. În primul rînd faptul că el își cumpărase mănușile, dovedea că el plănuise omorul înainte de a ști că în seara aceea, Jordan va vea o sumă de bani neobișnuit de mare. Deși banii nu fuseseră găsiți, Simon era convins că el i-a luat, dar acesta era un simplu amănunt ; banii erau la îndemînă și a fost foarte mulțumit că i-a putut lua, dar motivul esențial al asasinatului, n-a fost acesta. Poliția susținea că el ar fi furat între cinzeci și șaizeci de automobile ; niciodată nu încercase să vîndă nici unul dintre acestea ; le lăsa în stradă, uneori după cîteva ceasuri, sau cel mult după cîteva zile. Le împrumuta numai de plăcerea de a avea o mașină, cînd se întîmpla să aibă nevoie, dar de cele mai multe ori pentru a-și pune la încercare îndrăzneala și spiritul inventiv. Jefuirea femeilor cu mijloacele acelea simple pe care le inventase, îi aducea un venit foarte mic ; acestea erau simple glume, inerente firii lui caustice. Ca să-i poată reuși, trebuia să facă întotdeauna

apel la farmecul său personal, pe care-l punea cu plăcere la contribuție. Era o sinistră plăcere pentru el, să se gîndească la femeile acestea care rămîneau cu gura căscată în mijlocul străzii pustii, în timp ce mașina lui dispărea în zare. Pe scurt, loviturile lui erau un fel de sport și de fiecare dată cînd îi reușea cîte una, simțea aceeași profundă mulțumire pe care ar fi simțit-o la o lovitură scurtă de rachetă sau o minge fulgerătoare cu care ar fi reușit să cîștige partida față de adversarul său. Aceasta îi dădea încredere în sine. Riscul și calmul de care avea nevoie, puterea de a lua o decizie imediată, cînd constata că ar fi peste putință să nu fie descoperit, contribuiseră mai mult decît cîștigul mare ce l-ar fi putut realiza, să se angajeze în afacerile contrabandei de stupefiante ce se practica în Franța. Astfel de afaceri sînt întocmai ca ascensiunea unei stînci primejdioase ; trebuie să fii sigur pe picioare și cu capul limpede ; viața depinde de îndrăzneală, de vigoare, de instinct ; dar după ce ai învins orice dificultate și ai ajuns la țintă, cît de divină este senzația libertății și cît de îmbătător sentimentul victoriei, după uriașul efort pe care l-ai făcut. Evident, pentru un om cu mijloacele modeste de care dispunea el, reușise să sustragă sume destul de importante de bani de la brokerul cu care lucra, dar banii aceștia îi primea în sume mici și-i cheltuia imediat, ducînd pe Lydia la cluburile de noapte, sau plecînd în excursii la țară, sau cu prietenii la barul lui Jojo. Pînă cînd să fie prins asupra faptului, cheltuise și ultimul ban ; dar a fost o simplă întîmplare că l-au prins ; metoda pe care o inventase pentru a jefui pe patronul său, fusese atît de îndemînatic pusă la cale, încît ar fi putut foarte bine să continue la infinit. Și de astă dată se vedea că a comis delictul mai mult de plăcere, decît din dorința de cîștig. A spus avocatului său că brokerul se credea atît de deștept, încît n-a putut rezista îndemnului de a-și bate joc de el.

Dar, continua Simon, la această epocă Robert Berger era pe cale să epuizeze varietatea emoțiilor pe care putea să -o ofere o serie de delicte mai mici. În timpul unei epoci de arest preventiv, în așteptarea procesului, se împrietenise cu un bătrîn pungaș și ascultase fascinat la poveștile lui. Bătrînul era un spărgător care se specializase în bijuterii și îi povestise cîteva dintre loviturile pe care le dăduse. Înainte de toate în această specialitate

era necesară marcarea anticipată a prăzii, pe urmă răbdare îndelungată, pentru a-i învăța obiceiurile, cercetarea condițiilor preliminare ; trebuia să afli nu numai locul unde păstrează bijuteriile și felul în care poți pătrunde în casă, ci și felul cum ai putea să dispari la nevoie cît mai repede ; după ce te-ai asigurat de toate acestea, urma lunga așteptare pentru ocazia prielnică. De multe ori treceau luni întregi, din ziua cînd puneai ochii pe o pradă, pînă în ziua cînd aveai ocazia să o ridici. Acesta a fost momentul psihologic care a ispitit pe Berger ; el avea îndrăzneala, agilitatea, prezența de spirit necesară, dar n-ar fi putut să aibă niciodată răbdarea pe care o cer preliminariile unui jaf de felul acestuia.

Simon asemăna pe Robert Berger cu un om care de ani de zile vînează prepelițe și după ce ajunge ca sportul acesta să nu-i mai facă nici-o plăcere, tînjește să poată găsi altceva, unde să poată întîlni și elementul primejdiei, așa că încetul cu încetul începe să se gîndească la asasinat, dar probabil gîndul acesta a pus treptat stăpînire pe el. Întocmai ca un artist care-și simte sufletul plin pînă la saturație de senzațiile ce se cer exprimate și care știe că nu va mai putea găsi liniște pînă cînd nu va scăpa de această povară, Berger își dăduse seama, că dacă ar comite un asasinat, se va simți împăcat. După această faptă în care personalitatea lui își va putea găsi expresia definitivă, se va putea liniști și va putea începe o existență de banalitate respectabilă, alături de Lydia. Știa că fapta aceasta este monstruoasă, știa că își pune capul în joc, dar tocmai monstruozitatea aceasta și riscul care o făcea vrednică de a fi încercată, îl ispitea.

Charley lăsă articolul din mînă. Se gîndi că Simon a mers ceva mai departe decît ar fi trebuit. Admitea că ar fi în stare să comită un asasinat, într-un moment de furie nestăpînită, dar oricît și-ar fi dat silința, ar fi fost imposibil să-și închipuie, că cineva ar fi în stare să facă o astfel de faptă — admițînd cum spunea Simon, că ar comite-o nu pentru bani ci din spirit sportiv — numai pentru că simte într-însul îndemnul de a distruge și pentru a-și afirma propria sa personalitate. Oare Simon credea cu adevărat în această teorie pe care o fixa, sau intenția lui fusese să facă pur și simplu un articol de

senzație ? Cu o ușoară încruntare a feței lui frumoase, Charley continuă să citească.

Probabil, scria Simon, Robert Berger s-ar fi mulțumit să jongleze cu această idee și n-ar fi mers mai departe, dacă nu i se oferea ocazia victimei predestinate să fie sacrificată. Probabil de multe ori în timpul cînd avea parale și stătea la cîte un pahar împreună cu vreunul dintre tovarășii săi, se va fi gîndit la posibilitatea de a-l ucide, dar a abandonat acest gînd, din cauză că dificultățile i se păreau prea mari și riscul de descoperit aproape sigur. Dar cînd întîmplarea i-a scos în cale pe Neddie Jordan, și-o fi zis că acesta este exact omul pe care îl caută el. Era un om străin care cunoștea multă lume, dar nu avea nici-un prieten, care locuia singur pe o alee întunecoasă. Omul acesta era un ticălos, amestecat în traficul de stupefiante ; dacă s-ar fi întîmplat ca într-o bună zi să fie găsit mort, poate poliția și-ar fi închipuit că a fost ucis din cauza unei certe cu banditii cu care se însoțise. Dacă poliția nu știa însă nimic despre perversiunea lui sexuală, era foarte ușor să afle, după moartea lui, și deci foarte probabil să presupună că a fost ucis de un detracat care se aștepta să primească o sumă mai mare decît a fost el dispus să-i dea. În mijlocul numărului imens de șantajiști, escroci, negustori de stupefiante și de pungași cu care fusese în contact, ar fi fost foarte greu ca poliția să găsească pe cel vinovat și în orice caz, el fiind un străin indezirabil, probabil și-ar fi închipuit că e mult mai bine că au reușit să scape de el. Ar fi făcut o anchetă și dacă aceasta n-ar fi dat un rezultat imediat, ar fi clasat cazul. Berger constatase că Jordan îi dă tîrcoale și se juca cu el întocmai ca pescarul cu păstrăvul. Îi da întîlniri la care nu se ducea. Îi făgăduia, dar nu se ținea de vorbă. Dacă se întîmpla ca Jordan să-și dea seama că-și bate joc de el și-l amenința că nu-i va mai da atenție, făcea apel la farmecul lui personal și-i spunea să mai aibă răbdare. Jordan își închipuia că el este cel care urmărește și Berger este victima care încearcă să scape. Acesta însă rîdea pe ascuns. Îl urmărea exact cum vînătorul urmărește o fiară sfioasă, zi de zi în mijlocul junglei, așteptînd cu răbdare ocazia cînd cu toată prudența ei, fiara va trebui să-i cadă în mînă. Din cauză că Berger nu avea nici-o animozitate față de Jordan, că omul acesta nici nu-i plăcea, nici nu-i displăcea, se pu-

tea devota în întregime plăcerii pe care i-o pricinuia această vînătoare. Cînd în sfîrșit crima era săvîrșită și micul bookmaker zăcea întins mort la picioarele lui, n-a simțit nici teamă, nici remușcări, ci o emoție de mulțumire atît de adîncă, încît nu se mai putea stăpîni.

Charley citi articolul pînă la sfîrșit și se cutremură de groază. Nu știa dacă este îngrozit mai mult de tactica brutală și insensibilitatea lui Robert Berger, sau de indiferența calculată și rece cu care Simon descria funcțiunea cerebrală depravată și întortochiată a ucigașilor. E adevărat că descrierea era inventată de el, dar ce instinct de depravare trebuia să clocotească în sufletul lui, pentru a se putea coborî în adîncuri atît de abjecte? Ca să poată privi în adîncul sufletului lui Berger, Simon se plecase, întocmai cum cineva s-ar apleca peste marginea unei prăpăstii îngrozitoare, și-ți făcea impresia că ceea ce a văzut acolo, în adîncul ei, i-a umplut sufletul de veninul invidiei. Charley nu-și putea da seama, cum a putut rămînea cu o astfel de impresie (căci în propozițiile îngrijite ale articolului sau în ironia îndrăzneață cu care era scris, nu era nimic ce ți-ar fi putut sugera așa ceva), dar era convins că în timp ce-și scria articolul, Simon Fenimore se întrebase, dacă el ar fi oare în stare să săvîrșească o faptă atît de rușinoasă, de crudă și de inutilă. Charley oftă :

„— Cunosc pe Simon de aproape cinsprezece ani. Mi-am închipuit că-l cunosc și pe față și pe dos. Dar acum încep să-mi dau seamă că eu nu-l cunosc deloc".

Pe urmă zîmbi mulțumit. Se gîndi la tatăl său, la maică-sa și la Patsy. Mîine vor pleca din casa lui Terry-Mason, obosiți de zilele de veselie și distracțiile din timpul sărbătorilor, dar fericiți că se pot întoarce în casa lor luminoasă, artistică și confortabilă.

„— Slavă Domnului că ei sînt oameni cumsecade, oameni obișnuiți cu care știi dinainte cum trebuie să vorbești", gîndi el.

Apoi cu totul pe neașteptate, în timp ce se gîndea la ei, simți un val de duioșie inundîndu-i sufletul.

Dar se făcuse tîrziu ; Lydia trebuia să se întoarcă și nu dorea s-o facă să aștepte, numai singură, biata de ea, în camera aceea îngrozitoare ; băgă articolul în buzunar, alături de celelalte tăieturi de ziar și se întoarse la hotel. N-ar fi trebuit să se neliniștească. Lydia nu se

întorsese. Luă în mînă *Mansfield Park,* singura carte de poeme a lui Blake pe care o adusese cu el, și începu să citească. Era adevărată plăcere să te simți alături de personajele acestui autor, care după un răstimp de mai bine de o sută de ani, păreau tot atît de vii ca oricare dintre oamenii zilelor noastre. În viața bine orînduită a acestor oameni era o liniște grațioasă, iar motivele lor de grijă nu erau atît de grave, încît să te impresioneze prea adînc. Era adevărat că Cenușereasa era o fată grozav de pretențioasă și Făt Frumos un pedant nesuferit, era adevărat că în loc să se îndrăgostească de o astfel de bufniță, ar fi fost mult mai bine să primească propunerile spiritului intrigant de la curte, dar acceptai cu bunăvoință hotărîrea lui Jane Austin, de a răsplăti virtutea și a pedepsi fățărnicia. Nimic nu putea tulbura plăcerea pe care ți-o pricinuia ironia blîndă și umorul ei caustic. Lectura aceasta reuși să însenineze gîndurile lui Charley și să i le abată de la întîmplarea de depravare și crimă în care i se părea că este amestecat, datorită unor motive pe care nu le putea înțelege. Gîndurile îl purtară departe din camera aceasta tristă și săracă și se vedea pe sine într-o seară de vară, întins sub crengile unui cedru uriaș, iar prin grădină se simțeau adierile miresmelor de fîn cosit ce veneau din largul luncilor. Simți însă că a început să i se facă foame. Lydia nu mai venea. Pesemne nici n-avea de gînd să mai vină ? N-ar fi tocmai frumos dinp artea ei, să plece în felul acesta, fără o vorbă de explicație și fără rămas bun ; psibilitatea noastră parcă-l făcea să se supere, dar ridică din umeri.

— Dacă nu vrea să se mai întoarcă, n-are decît să stea acolo unde este.

Se gîndi că nu are nici-un motiv să mai aștepte, așa că plecă la masă și lăsă vorbă portarului, ca pentru cazul cînd va veni, să știe unde să-l găsească. Charley nu știa ce să facă, să rîdă, să se simtă încîntat, sau supărat, din cauza familiarității cu care-l trata personalul hotelului, ca și cînd și ei ar fi simțit o mulțumire ascunsă, datorită aventurii lui cu această femeie. Portarul zîmbea cu bunăvoință, iar domnișoara de la casă părea emoționată și curioasă. Lui Charley îi venea să rîdă, cînd se gîndea cît ar fi oamenii aceștia de consternați, dacă ar afla adevărul asupra relațiilor lui cu Lydia. Se în-

toarse de la masă și constată că ea tot nu venise. Se urcă, în camera lui și începu să citească, dar trebuia să facă un efort, pentru ca să se poată concentra. Dacă nu se va întoarce pînă la miezul nopții, era hotărît să renunțe la ea și să iasă din nou în oraș, numai singur. Ar fi ridicol să stea la Paris aproape o săptămînă, fără să se distreze puțin. Dar imediat după orele unsprezece, o văzu că deschide ușa și intră în cameră, în mînă cu o valiză foarte veche.

— O, cît sînt de obosită, zise ea. Mi-am adus cîteva lucruri. Mă duc să mă spăl puțin și pe urmă putem pleca la masă.

— N-ai mîncat încă ? Eu am luat masa.

— Serios ?

Păru foarte mirată.

— E trecut de unsprezece.

Începu să rîdă.

— Cît ești de englez ! Va să zică trebuie numaidecît să iei masa în fiecare zi la aceeași oră ?

— Îmi era foame ,răspunse el înțepat.

I se părea că ar trebui să-și ceară iertare, din cauză că l-a făcut să aștepte atît de mult. Totuși era evident că nimic nu putea fi mai departe de ea în această clipă, decît un astfel de gînd.

— În sfîrșit, nu face nimic, căci eu nu am poftă de mîncare. Prin ce zi îngrozitoare am trecut. Alexey era beat ; azi dimineață s-a bătut cu Paul, din cauză că noaptea trecută nu s-a întors acasă și Paul i-a dat un pumn, de l-a făcut mototol. Evghenia plîngea și striga : „Ne-a pedepsit Dumnezeu pentru păcatele noastre. Am ajuns să-mi văd fiul lovind pe tatăl său. Ce se va întîmpla cu noi de aici înainte ?“ Alexey plîngea și el. „Acesta este sfîrșitul cu care se termină toate“, se văita el. „Copiii nu-și mai respectă părinții. O, Rusia, Rusia !“

Lui Charley îi venea să rîdă, dar băgă de seamă că Lydia lua scena aceasta foarte serios.

— Probabil ai plîns și dumneata ?

— Firește, răspunse ea pe un ton destul de rece.

Se schimbase și acum era îmbrăcată într-o rochie de mătase neagră. Era o rochie simplă, dar frumos făcută și-i venea bine. Culoarea rochiei făcea ca obrazul ei să pară și mai delicat și albastrul ochilor mai adînc. Pe cap avea o pălărie neagră de fetru, de formă cam insolentă

și cu o pană, dar părea mult mai elegantă decît cealaltă pălărie de fetru pe care o purtase. Rochia aceasta elegantă avea un efect chiar asupra atitudinii ei, căci părea că-i dă mai multă încredere în sine și se mișcă mult mai grațios. Nu mai părea nici fată de prăvălie, ci o tînără femeie cu oarecare distincție și părea mult mai drăguță decît i se păruse lui Charley pînă acum ; dacă înainte de asta îți făcea impresia unei fete cumsecade de magazin care știe cum trebuie să se poarte, astăzi avea înfățișarea unei femei drăguțe care se pricepe să țină la distanță pe un tînăr prea întreprinzător.

— Ai îmbrăcat altă rochie, zise Charley care începu să se simtă mai bine dispus.

— Da, este singura rochie mai frumoasă pe care o am. Mă gîndeam că este umilitor pentru dumneata, să fii văzut împreună cu o fîșneață, cum arătam eu pînă acum. La urma urmelor un băiat drăguț are dreptul să ceară ca cel puțin atunci cînd se duce cu o femeie la restaurant, lumea să nu-l arate cu degetul și să spună : cum se poate să umble cu dezmățata asta care se mișcă de parcă rochia de pe ea ar fi fost lepădată de o servitoare ? Sînt obligată ca cel puțin să nu te fac de rîs.

Charley începu să rîdă. Incontestabil că fata aceasta avea ceva simpatic în felul ei de a se purta.

— În cazul acesta cred că va fi mult mai bine să plecăm imediat, ca să mănînci ceva. Eu voi sta cu dumneata, pînă vei lua masa. După cît sînt eu în stare să-mi dau seama de pofta dumitale de mîncare, cred că ai putea să mănînci chiar un bou întreg.

Plecară de acasă foarte bine dispuși. Charley bău un whisky cu sifon în timp ce Lydia mînca vreo douăsprezece stridii, un beefsteak și cartofi prăjiți. Îi povesti în toate amănuntele vizita pe care o făcuse la prietenii ei ruși. Situația lor o interesa și o îngrijora profund. În casă nu aveau alți bani, decît cei pe care-i aduceau copiii. Într-o bună zi Paul se va sătura să mai contribuie cu partea lui la întreținerea casei și va dispărea în adîncul promiscuității vieții de noapte a Parisului, pentru ca în cazul cînd va avea puțin noroc, să sfîrșească în calitate de chelner la un hotel dubios, după ce tinerețea va trece și nu va mai fi nici băiat frumos. Alexey devenea din zi în zi tot mai robit de băutură și chiar dacă se va întîmpla să găsească vreo slujbă, ar fi fost im-

posibil să o păstreze, mai mult de cîteva zile. Evghenia nu mai putea să reziste greutăților zilnice care se îngrămădeau în jurul ei ; își pierduse cu desăvîrșire curajul. Nu mai aveau acum nici-o nădejde.

— Vezi dumneata, au trecut douăzeci de ani de cînd au părăsit Rusia. Multă vreme și-au închipuit că poate va interveni o schimbare la ei acasă, așa că se vor putea întoarce, dar acum își dau seama că nu mai este nici-o nădejde de întoarcere. Revoluția a fost o lovitură grea pentru oamenii aceștia ; acum nu mai pot face nimic, decît cel mult să moară, atît ei, cît și generația lor.

Lydia se gîndi că poate pe Charley nu-l interesează soarta oamenilor acestora pe care el nici nu-i cunoștea. Nu putea bănui că în timp ce-i vorbea despre prietenii ei, el se gîndea neliniștit, că dacă a înțeles bine, atunci, cea ce plănuiește Simon, este să-i prepare exact aceeași soartă, atît lui, cît și părinților săi și prietenilor lor. Lydia schimbă subiectul conversației.

— Dar dumneata ce-ai făcut toată după amiaza ? Ai fost la vreo expoziție ?

— Nu. Dar m-am dus să vorbesc cu Simon.

Lydia se uita la el cu o expresie de interes plin de indulgență, dar cînd îi răspunse la întrebare, se întunecă la față.

— Nu-mi place prietenul dumitale Simon, declară ea. Nu înțeleg ce ai putut găsi la omul acesta ?

— Îl cunosc de pe vremea cînd eram copil. Am fost împreună la școală și tot așa la Cambridge. Am fost prieteni întotdeauna. Care este motivul că dumitale nu-ți place ?

— Este un temperament rece, calculat și neuman.

— Cred că din acest punct de vedere te înșeli. Nimeni nu poate ști mai bine decît mine, că omul acesta este capabil de o mare afecțiune. Este un om care a trăit foarte mult singur. Îmi închipui că pe ascuns el tînjește după o dragoste, pe care este incapabil să o trezească în sufletul unei femei.

În privirile Lydiei luci o lumină de ironie, dar ca întotdeauna, aceasta se manifestă și de astă dată pe un ton de tristețe.

— Dumneata ești foarte sentimental. Cum se poate ca cineva să ceară dragoste, cînd el însuși nu este capabil de un astfel de sentiment ? Mi se pare că deși dumneata

îl cunoşti de ani de zile, totuşi nu-l cunoşti nici pe departe atît de bine, pe cît îl cunosc eu. Vine foarte des la Sérail ; nu se prea duce cu fetele, dar chiar atunci cînd se întîmplă să ia cîte una, eu cred că o ia mai mult din curiozitate decît din dorinţă. Madame îl primeşte foarte bine, parte pentru că este ziarist şi vrea să fie bine cu presa, parte pentru că uneori aduce cu el cîte un grup de străini care consumă multă şampanie. Îi place să stea cu noi de vorbă, dar pentru nimic în lume nu i-ar putea intra în cap, că noi îl considerăm respingător.

— Ţine minte ce-ţi spun : dacă ar cunoaşte părerea pe care o aveţi despre el, nu s-ar simţi deloc jignit. Poate ar fi cel mult curios, să afle motivul. Omul acesta nu cunoaşte vanitatea.

Lydia continuă, ca şi cînd Charley nu i-ar fi spus nimica.

— Pe noi aproape nici nu ne consideră fiinţe omeneşti ; ne disprețuieşte şi totuşi caută tovărăşia noastră. Se simte foarte bine cu noi. Cred că-şi închipuie că degradarea noastră este atît de mare, încît cu noi, poate deveni el însuşi, pe cînd în lumea din afară este determinat să poarte o mască. Este o fire cu totul lipsită de sensibilitate. Îşi închipuie că faţă de noi îşi poate permite orice şi ne pune întrebări de care ne este şi nouă ruşine şi este incapabil să-şi dea seama, cît de profund ne jigneşte cu purtarea lui.

Charley tăcea. Cunoştea destul de bine pe Simon şi ştia limpede cît de adînc poate jigni oamenii cu nesăţioasa lui curiozitate, şi rămînea totuşi mirat şi supărat cînd constata că oamenilor nu le plac deloc întrebările pe care le pune. Era oricînd în stare să-şi dezgolească sufletul în faţa cuiva, dar pentru nimic în lume nu i-ar fi trecut prin minte că rezerva pe care o constată la alţii, s-ar putea datora, nu prostiei — cum îşi închipuia el — ci modestiei. Lydia continuă :

— Cu toate acestea este în stare să facă fapte la care nici nu te aştepţi din partea lui. S-a întîmplat ca una dintre fetele noastre să se îmbolnăvească subit. Doctorul a declarat că va trebui operată imediat şi Simon a dus-o el însuşi la un sanatoriu, ca să nu fie determinată să se ducă la spital, şi a plătit cheltuielile operaţiei ; după

ce s-a făcut bine, i-a dat banii necesari ca să poată pleca să-și facă convalescența într-o casă de odihnă. Și cu toate acestea nici cel puțin nu se culcase cu ea.

— Nu mă miră deloc. Pentru el banul nu are nici-o valoare. În orice caz fapta aceasta dovedește că este în stare să facă gesturi cu totul dezinteresate.

— Sau poate dorea să vadă ce efect face asupra lui emoția pe care i-o pricinuiește un act de generozitate, ce zici ?

Charley începu să rîdă.

— Se vede cît de colo că nu prea ții mult la bietul Simon.

— A stat foarte mult cu mine de vorbă. Voia să afle de la mine tot ce știu eu despre revoluția din Rusia și mi-a cerut să-l duc la Alexey și Evghenia, ca să poată vorbi cu ei. Știi că el a fost reporterul la procesul lui Robert. A încercat să mă determine să-i spun tot felul de amănunte pe care ar fi dorit să le cunoască. S-a culcat cu mine, din cauză că își închipuia că-i voi spune mai mult decît îi spusesem înainte de aceea. Despre toate acestea a scris un articol. Toată durerea, toată oroarea și deznădejdea acelor clipe, n-au fost pentru el altceva decît o ocazie de a turna în cuvinte inteligente, alese și îndrăznețe, un articol pe care mi l-a dat și mie să-l citesc, ca să se convingă ce părere am eu despre el. Nu voi fi niciodată în stare să-l iert pentru fapta aceasta. Niciodată.

Charley oftă. Știa că Simon, cu îngrozitoarea lui lipsă de considerație față de sentimentele altora, îi dăduse să citească articolul acela dureros, fără intenția de a o jigni și în dorința pe deplin sinceră, de a se convinge cum va reacționa față de felul în care pusese el problema și să poată constata în ce măsură ea, care cunoștea cele întîmplate, îi va confirma teoria pe care o dezvoltase în acest articol.

— Este o ființă stranie, declară Charley. Aș putea spune că are o mulțime de caracteristici pe care aș prefera să nu le aibă, dar cu toate acestea are și calități. Un fapt însă va trebui să recunoști și dumneata despre el : dacă nu este îngăduitor față de alții, atunci nu este îngăduitor nici față de sine însuși. Acum după ce nu l-am mai văzut timp de doi ani încheiați — ori în tim-

pul acesta s-a schimbat mult — mi-ar fi imposibil să nu recunosc, că este o personalitate impresionantă.

— Eu aș zise înspăimîntătoare.

Charley se mișcă stînjenit pe scaunul lui de pluș, căci spre părerea lui de rău, constatase și el mai demult această însușire, așa că trebui să admită că Lydia l-a judecat foarte just.

— Trebuie să știi că duce o viață extraordinară. Lucrează șaisprezece ceasuri pe zi. Murdăria și lipsa de confort în mijlocul căreia trăiește, sînt de nedescris. Afară de asta s-a obișnuit să mănînce numai o dată pe zi.

— Ce urmărește cu asta ?

— Vrea să-și facă educația voinței și să și-o formeze. Vrea să devină cu totul independent de circumstanțele între care este obligat să trăiască. Vrea să se pregătească pentru rolul ce-și închipuie că într-o bună zi va trebui să-l joace.

— Ți-a spus care este rolul acesta ?

— Nu tocmai limpede.

— Ai auzit vreodată despre Dzerjinsky ?

— Nu.

— Simon mi-a vorbit foarte mult despre el. Pe vremuri, Alexey a fost avocat și unul dintre cei de valoare, animat de principiile liberale ; a avut ocazia să apere pe Dzerjinsky la unul dintre procesele lui. Faptul acesta nu a împiedicat pe Dzerjinsky deloc să-l aresteze pe Alexey, să-l acuze că este contrarevoluționar și să-l deporteze pentru trei ani la Alexandrovsk. Acesta este unul dintre motivele pentru care Simon dorea atît de mult să-l duc să vorbească cu Alexey. Iar cînd am refuzat, deoarece aș fi fost incapabilă să-i dau ocazia să vadă cît de adînc a căzut acest om înfrînt, mi-a dictat o mulțime de întrebări pe care ar fi trebuit să i le pun.

— Bine, dar cine a fost acest Dzerjinsky ? întrebă Charley.

— Era șeful grupării Ceka. El era adevăratul stăpîn al Rusiei. Avea puteri nemăsurate asupra vieții și morții întregii populații. Un om de o cruzime monstruoasă ; a arestat, a torturat și a ucis mii și mii de oameni. La început mi s-a părut straniu, cînd am văzut pe Simon că se interesează de un om atît de abominabil ; părea că este fascinat de personalitatea lui, dar pe urmă am

înțeles motivul. Acesta este rolul pe care vrea să-l joace el în ziua cînd va izbucni revoluția pe care o pregătește. El știe dinainte că cel care este stăpîn peste poliție, este stăpîn și peste țară.

Charley clipi din ochi.

— Ascult dragă, mă faci să mă înfior. Dar probabil știi că în Anglia situația nu este ca în Rusia ; cred că Simon va trebui să aștepte foarte multă vreme, pînă să poată ajunge dictator în Anglia.

Subiectul acesta însă era o chestiune despre care Lydia nu era în stare să vorbească în glumă. Se uită la el întunecată.

— El este pregătit să aștepte. Lenin n-a așteptat ? Dumneata mai crezi și acum că englezii sînt făcuți din alt lut, nu ca ceilalți oameni ? Îți închipui dumneata că proletariatul care începe zi de zi să-și dea seama tot mai mult de puterea lui, va da voie clasei din care faci dumneata parte, să se bucure la infinit de privilegiile pe care le are ? Îți închipui dumneata că un război, din care fie că veți ieși victorioși, fie că veți ieși înfrînți, va putea aduce altceva, decît o uriașă răsturnare a ordinei sociale ?

Pe Charley nu-l interesa politica. Deși avea, ca și tatăl său, vederi liberale, cu ușoare tendințe socialiste — cîtă vreme acestea nu depășeau limitele prudenței — ceea ce pentru el (deși nu-și dădea propriu-zis seama de acest amănunt) însemna că nu se amestecă în viața lui particulară și nici în venitul său, era gata să lase afacerile publice în seama celor a căror menire era să se ocupe de ele ; ar fi fost însă imposibil ca afirmațiilor provocatoare ale Lydiei, să nu le dea nici-un răspuns.

— Dumneata vorbești ca și cînd noi n-am face nimic pentru clasele muncitorești. Pesemne dumneata nu știi nici că în ultimii cinzeci de ani situația s-a schimbat de n-o mai recunoști. Muncitorii lucrează astăzi mai puține ceasuri decît lucrau pînă acum și cîștigă mai mult în schimbul muncii lor. Casele de locuit ale lucrătorilor sînt mult mai bune. Pînă și pe proprietățile noastre, noi căutăm să scăpăm de cocioabe, tot atît de repede, pe cît de repede ne permite situația economică. Le-am creat pensiuni pentru bătrînețe și le-am asigurat un venit din care să poată trăi, cînd ajung la incapacitate de lucru. Instrucția publică este gratuită, tot așa spitalele și am în-

ceput să le acordăm și concedii plătite. Mi se pare că muncitorul din Anglia nu ar avea deloc motive să se plîngă împotriva patronilor săi.

— Nu trebuie să uiți că părerea celui care face o faptă bună și a celui care beneficiază de ea, ar putea să se deosebească una de alta. Crezi dumneata că s-ar putea ca un muncitor să-ți fie recunoscător pentru avantajele pe care a reușit să le stoarcă de la dumneata, cu revolverul în mînă ? Crezi dumneata că el nu-și dă seama, că favorurile pe care i le-ai acordat, le datorește mai mult spaimei pe care ți-o inspiră prezența lui, decît generozității dumitale ?

Charley nu se simțea deloc dispus să fie atras într-o discuție politică și ar fi fost bucuros să o poată evita, dar cu toate acestea trebui să adauge :

— Nu mi-aș fi închipuit deloc, că situația în care trăiești dumneata și prietenii dumitale ruși, te-ar putea determina să-ți închipui că triumful plebei este un mare succes.

— Aceasta este partea cea mai tristă a tragediei noastre. Oricît am încerca noi să tăgăduim, ar fi imposibil ca în intimitatea sufletului nostru să nu recunoaștem, că am meritat ceea ce ni s-a făcut.

Lydia pronunță aceste cuvinte cu o tragică intensitate, care făcu oarecum pe Charley să se uite la ea mirat. Era o femeie cumpănită care nu era în stare să vorbească despre ceva cu ușurință ; o ființă căreia ar fi fost imposibil să-i ceri să-ți întindă solnița, fără să-ți facă impresia că acesta nu este un lucru de nimic. Charley oftă și se gîndi că va trebui să-i facă anumite consecii, căci soarta ei este foarte tristă ; dar viitorul era oare cu adevărat atît de negru pe cît și-l închipuia ea ?

— Povestește-mi ceva despre Dzerjinsky, zise el și se bîlbîi puțin la pronunțarea acestui nume străin care i se părea dificil.

— Nu-ți pot spune altceva decît ceea ce mi-a povestit Alexei despre el. Spune că cel mai impresionant amănunt în personalitatea acestui om este puterea de fascinație a ochilor lui ; avea un dar neobișnuit de a putea să se uite la omul din fața lui, timp imens de lung, fără să clipească și privirea ochilor lui sticloși, cu pupilele dilatate, era pur și simplu îngrozitoare. Era extrem de slab ; în închisoare contractase tuberculoză și era înalt,

bine făcut și simpatic la înfățișare. Era un om care nu se baza decît pe el însuși și acesta era secretul puterii lui, un om cu temperament rece și arid ; nu cred că în viața lui să fi avut o singură clipă de care să se fi bucurat din toată inima. Singurul lucru care-l interesa, era slujba lui ; lucra zi și noapte fără încetare. La apogeul carierei lui trăia într-o singură cameră, în care nu se găsea altceva, decît un birou și un paravan vechi, iar în dosul acestui paravan, un pat îngust de fier. Se spune că în anii de foamete cînd îi aduceau mîncare bună, în loc de carne de cal, o trimitea înapoi și spunea să i se dea exact aceleași rații de mîncare ca și celorlalți slujbași. El trăia numai pentru Ceka și nimic altceva. În sufletul acestui om nu mai era nimic omenesc, nici milă, nici dragoste, numai fanatism și ură. Era teribil și implacabil în cruzimea lui.

Charley se cutremură ușor. Ar fi fost imposibil să nu înțeleagă motivul pentru care Lydia îi vorbea despre acest terorist și de fapt i se părea îngrozitor să constate cît de mare era asemănarea între acest om sinistru pe care i-l descria și între omul care constatase cu surprindere că a devenit prietenul său Simon. Aceeași viață de ascet, aceeași indiferență față de plăcerile pe care ți le poate oferi viața, aceeași putere de muncă și probabil aceea-și cruzime. Charley zîmbi cu bunătate.

— Cred că și Simon are aceleași greșeli pe care le avem cu toții. Trebuie să fii îngăduitoare cu el, din cauză că viața lui de pînă acum n-a fost nici fericită, nici prea ușoară. Îmi închipui că dorește din adîncul sufletului puțină afecțiune, dar în înfățișarea lui, oamenii găsesc ceva care le repugnă, așa că ar fi imposibil să obțină ceea ce dorește. Este o fire extrem de sensibilă și amănunte care pe alții i-ar lăsa cu totul indiferenți, pe el îl rănesc adînc. Dar cu toate acestea cred că are un suflet bun și generos.

— Dumneata te înșeli în părerile ce le ai despre el. Îți închipui că și el este o fire bună și lipsită de egoism ca dumneata. Ascultă-mă ce-ți spun, omul acesta este primejdios. Dzerjinsky era un idealist fanatic care pentru idealul lui ar fi fost în stare să-și sacrifice țara, fără să clipească. Simon este mai mult decît atîta. El nu are nici suflet, nici conștiință, nici simț de omenie și dacă

i se va oferi ocazia, pe dumneata care ești cel mai bun prieten al său, te va sacrifica fără ezitare și fără păreri de rău.

VIII.

A doua zi se treziră la o oră care li se păru foarte de dimineață. Luară dejunul în pat, fiecare pe tava lui și după ce mîncară, în timp ce el citea *Mail,* fumîndu-și luleaua, Lydia își aprinse o țigară și începu să-și facă unghiile. Dacă i-ai fi văzut, pe fiecare dintre ei preocupat de propriile sale griji, ți-ai fi închipuit că sînt o pereche de tineri căsătoriți, a căror pasiune de la început, a fost transformată într-o prietenie comodă. Lydia își dădu unghiile cu lac și rămase cu degetele rășchirate pe fața de masă, ca să le usuce. Se întoarse spre Charley și-i aruncă o privire malițioasă.

— N-ai vrea să te duci înainte de masă la Luvru ? Mi se pare că ai venit la Paris va să vezi tablouri, nu-i așa ?

— Cred că pentru asta am venit.

— Atunci haide să ne îmbrăcăm și să plecăm.

Cînd fata care le adusese serviciul de cafea se duse să ridice perdelele de la ferestre, lumina din curtea interioară era tot atît de cenușie și de tristă ca și în celelalte dimineți de pînă acum ; dar rămaseră mirați cînd ajunseră în stradă și constatară că timpul s-a schimbat. Era tot frig, dar soarele strălucea pe cer și norii erau albi și ușori. În atmosferă se simțea suflul tăios al gerului care-ți punea sîngele în mișcare.

— Să mergem pe jos, zise Lydia.

În tremurul acestei lumini vesele Rue de Rennes nu mai avea înfățișarea tristă de pînă acum și casele cenușii și bătrîne nu mai păreau atît de sumbre ca de obicei, ci arătau mai prietenoase, exact ca niște cumetre bătrîne care trăiau modest, dar își dădeau seama că nu mai sînt atît de părăsite și uitate și că soarele neașteptat al acestei zile le zîmbește și lor tot atît de binevoitor ca și marilor palate noi ce se înșirau pe celălalt mal al fluviului. Cînd traversă Place St. Germain-des-Prés unde era un furnicar de autobuze, de tramvaie și mașini care treceau în goană nebunească, ca-

mioane și mașini de casă, Lydia luă pe Charley la braț, și exact ca doi îndrăgostiți sau un băcan și soția lui care plecaseră împreună la plimbare în această după amiază de duminică, mergeau încet, oprindu-se din cînd în cînd în fața cîte unei vitrine a negustorilor de tablouri din îngusta Rue de Seine. Pe urmă ajunseră pe chei. Aici Parisul se așternea în fața lor, în toată frumusețea lui hibernală și Charley oftă încîntat.

— Îți place peisajul acesta ? întrebă Lydia.

— Este ca un tablou de Raffaelli.

Își aduse aminte de versul unui poem pe care îl citise la Tours : „Le vierge, le vivace et le bel aujourd'hui".

În atmosferă era atîta strălucire încît îți făcea impresia că poți lua aerul în mînă și să-l lași să ți se scurgă printre degete, întocmai ca apa unui havuz. Pentru Charley ale cărui priviri erau obișnuite cu depărtările tulburi și ceața ușoară din Londra, atmosfera aceasta era neașteptat de transparentă. I se părea că siluetele palatelor, podurile și parapetele de pe ambele maluri ale fluviului erau accentuate de o eleganță distinsă, dar liniile, ca și cînd ar fi fost trase de o mînă delicată, păreau fine și pline de grație. Tot atît de delicată era și culoarea cerului și a norilor, culoarea pietrelor ; acestea erau culorile de pastel ale secolului al optsprezecelea ; ramurile desfrunzite ale copacilor care se profilau albastre pe cer, repetau o varietate de modele extrem de complicate în compoziția lor. Din cauză că Charley văzuse înainte de asta tablouri care reprezentau exact astfel de scene, se putu uita la acest spectacol fără să se mire, dar cu un sentiment de dragoste și recunoștință ; frumusețea peisajului nu-l impresiona datorită aspectului lui neașteptat, ci-i umplea sufletul de mulțumirea pe care o încercase și înainte de asta, exact ca atunci cînd după o absență de ani de zile, te întorci acasă și recunoști strada pe unde alergai odinioară prin satul tău natal.

— Spune, nu este adevărată plăcere, să știi că trăiești ? exclamă el.

— Este adevărată plăcere să fii tînăr și entuziast, așa cum ești dumneata acum, răspunse Lydia și brațul îi sări într-al lui, dar chiar dacă ar fi încercat cu aceste

cuvinte să-şi ascundă un hohot de plîns, el nu băgă de seamă.

Charley cunoştea Muzeul Louvru destul de bine, căci de fiecare dată cînd părinţii săi veneau la Paris (pentru ca Veneţia să-şi poată comanda rochiile la mica ei croitoreasă care era tot atît de bună ca şi atelierele de lux din Rue Royale şi Rue Cambon), îşi duceau întotdeauna copiii să vadă muzeul. Leslie Mason însă nu se sfia deloc să le spună că el preferă tablourile noi, faţă de cele vechi.

— Dar la urma urmelor cred că face parte din educaţia unui gentleman, să viziteze marile muzee ale Europei, aşa că dacă se întîmplă ca în societate să vină vorba despre Rembrandt sau despre Tiţian sau alţii, să nu stai ca un caraghios, ci să poţi spune şi tu o vorbă. Nu ezit deloc să vă spun, că ar fi fost imposibil să găsesc un ghid mai priceput decît mama voastră. Este o femeie care posedă un profund simţ artistic şi îşi dă seama imediat de valoarea unui tablou, aşa că nu vă face să vă pierdeţi timpul cu mîzgălituri lipsite, de valoare.

— Nu vreau să afirm că bunicul vostru a fost un mare artist, adăuga doamna Mason — cu modestia şi încrederea omului care ştie şi cunoaşte subiectul despre care vorbeşte, fără să fie cîtuşi de puţin închipuit — dar bunicul vostru ştia limpede unde este adevărata valoare. Tot ceea ce ştiu eu despre artă, am învăţat de la el.

— Incontestabil însă, că ai şi tu o afinitate artistică, declară soţul ei.

Doamna Mason sta cîteva clipe şi se gîndea.

— Da, cred că ai dreptate, Leslie. Am un fel de presimţămînt.

Ceea ce făcea ca pe vremea aceea Louvrul să poată fi vizitat mai uşor şi cu mai mult folos, era faptul că nu fusese încă reorganizat şi în aşa zisul Salon Carré erau expuse majoritatea tablourilor asupra cărora credea de cuviinţă să atragă atenţia copiilor ei. Cînd intrau în salonul acesta, se duceau de-a-dreptul la Gioconda lui Leonardo.

— Cred că acesta este tabloul la care trebuie să te uiţi mai întîi, spunea ea. Vederea lui te pregăteşte pentru a fi în situaţia sufletească să poţi vizita Louvrul.

Se opreau toţi patru în faţa tabloului şi se uitau respectuoşi la zîmbetul insipid al acestei tinere femei pre-

tenţioase şi lipsite de sexualitate. Doamna Mason se întorcea spre soţul ei şi spre copii. Ochii îi erau plini de lacrimi.

— Nu am cuvinte, pentru ca să vă pot spune ce gînduri îmi sugerează tabloul acesta cînd mă uit la el, spunea ea oftînd. Leonardo a fost un mare artist. Cred că toată lumea trebuie să fie de acord în această privinţă.

— Sînt gata să admit că eu nu sînt decît un histrion, cînd este vorba de vechii maeştri, răspundea Leslie, dar totuşi tabloul acesta are un *je ne sais quoi* în faţa căruia trebuie să te opreşti. Ia spune Veneţia, îţi mai aduci aminte de felul în care Pater vorbeşte despre acest tablou ? Incontestabil că de astă dată a nimerit cuiul în cap.

Doamna Mason, pe buze cu o umbră de zîmbet enigmatic, începea să le repete cu glasul în şoaptă şi tremurat de emoţie, aceleaşi cuvinte care cu două generaţii în urmă făcuseră atît de profundă impresie asupra concepţiei estetice a tineretului.

— Acesta e capul care a fost zbuciumat de toate gîndurile lumii ; pleoapele îi sînt puţin obosite. Este o frumuseţe care a fost smulsă din îmbrăţişarea cărnii, concretizarea realizată celulă cu celulă, din gînduri stranii, melancolii fantastice şi dubioase pasiuni.

O ascultau în mijlocul unei tăceri pline de evlavie. Pe urmă făcea cîţiva paşi, ca să adauge pe un ton vesel, cum vorbea de obicei :

— Haideţi acum, să mergem să vedem pe Raphael.

Ar fi fost însă imposibil să nu vadă cele două tablouri uriaşe ale lui Paolo Veronese care erau aşezate faţă în faţă pe cei doi pereţi ai salonului.

— Face să ne oprim şi aici pentru o clipă, spunea ea. Bunicul vostru avea o părere foarte bună despre ele. De fapt Veronese nu a fost nici subtil, nici profund. Arta lui a avut suflet. Dar incontestabil că avea un mare talent pentru compoziţie şi trebuie să ţineţi seama de faptul că astăzi nu se mai găseşte aproape nimeni care să fie în stare să aranjeze un grup de oameni atît de mare într-un tablou care să fie armonios şi în atitudini atît de firesti. Trebuie să le admiraţi, dacă nu pentru altceva, atunci pentru faptul că sînt pline de viaţă şi pentru că Veronese a fost artisul care dispunea

de vigoarea fizică necesară pentru a putea picta tablouri de dimensiuni enorme, ca acestea de aici. De altfel sînt convinsă că aceste tablouri au și alte calități. Reușesc să-ți dea ideea de abundență, de viața multicoloră a epocii și în același timp de cultul plăcerilor și spiritul păgîn pe vremea cînd Republica era în apogeul strălucirii.

— Am încercat de mai multe ori să număr oamenii care sînt în tabloul Nunta din Cana, declară Leslie, dar de fiecare dată am ajuns la alt rezultat.

Începură toți patru să numere, dar nici-unul nu obținu o cifră care să se fi potrivit cu a celuilalt. Imediat după aceea se îndreptară spre Grande Galerie.

— Iată tabloul *L'Homme au Gant,* zise doamna Mason. Îmi pare bine că v-ați oprit mai întîi la Veronese, deoarece astfel veți putea vedea mai limpede calitățile artistice ale lui Titian. Vă aduceți aminte că despre Veronese v-am spus că nu are suflet ; ei bine, n-aveți decît să vă uitați la *L'homme au Gant,* pentru a vă convinge că Titian are tocmai această calitate care lipsește lui Veronese.

— A fost un remarcabil bătrîn farsor, declară Leslie. A trăit pînă la vîrsta de nouăzeci și nouă de ani, dar și atunci a trebuit să vină ciuma, pentru ca să-l poată da gata.

Doamna Mason zîmbi cu bunăvoință.

— Nu ezit să afirm în fața voastră, că acesta este unul dintre cele mai bune portrete ce s-au pictat vreodată. Evident nu poate fi comparat cu un portret de Cézanne sau chiar cu unul de Manet.

— Veneția, să nu uităm să le arătăm tablourile lui Manet.

— Nu, nu vom uita nici asta. Vom ajunge imediat și acolo. Ceea ce vreau să accentuez, este că va trebui să țineți seamă de maniera timpului în care a trăit și cred că nimeni n-ar putea să afirme că nu este o capodoperă. De fapt numai ca operă picturală este un tablou neprețuit, dar în afară de asta reprezintă o distincție și o calitate imaginativă fără pereche. Nu ești de aceeași părere, Leslie ?

— Cu desăvîrșire de acord.

— Pe vremea cînd eram fată, stam ceasuri întregi și mă uitam la el. Este un tablou care te predispune la visare. Întrucît mă privește pe mine, sînt convinsă că este mai bun decît Portretul Papei, de Velasquez, știi cel pe care l-am văzut la Roma, din cauză că este mai sugestiv. Admit că Velasquez a fost un mare pictor și că a exercitat o enormă influență asupra lui Manet, dar din arta lui eu constat că lipsește tocmai ceea ce găsesc la Tițian — Sufletul.

Leslie Mason se uită la ceasornic.

— Veneția, zise el, să nu pierdem prea mult timp aici, căci altfel întîrziem de la masă.

— Bine dragul meu ; ne vom duce să vedem pe Ingres și Manet ; atît !

Înaintară, uitîndu-se în dreapta și în stînga, la tablourile care erau pe pereți, dar nu era nimic ce doamna Mason ar fi crezut că merită să-i facă să se oprească.

— Ar fi inutil să le îngreunăm creierul cu prea multe impresii care cel mult vor contribui la confuziunea concepțiilor lor, zise ea lui Leslie. Va fi mult mai bine dacă se vor concentra cu toată atenția asupra lucrărilor mai importante.

— Sigur că da, răspunse Leslie.

Intrară în Salle des Etats, dar în prag doamna Mason se opri.

— Astăzi nu ne vom ocupa de Poussin, declară ea. Veți veni într-o zi la Louvru ca să-i vedeți tablourile, căci e mai presus de îndoială că acesta a fost un mare artist. Dar a fost un pictor mai mult al pictorilor, decît al marelui public și cred că voi sînteți prea tineri, pentru ca să-l puteți înțelege. După ce va mai trece timp și veți mai crește, vom veni odată împreună și-l vom examina în liniște. Vreau să spun că pentru a-l putea înțelege, va trebui să fiți amîndoi într-o dispoziție anume. Sala în care intrăm acum este a secolului al nouăsprezecelea. Cred de asemenea că nu va trebui să ne oprim la Delacroix. Și el a fost un pictor al pictorilor și nu mă aștept ca voi să vedeți într-însul exact ceea ce văd eu ; în orice caz însă, trebuie să mă credeți pe cuvînt, că a fost un artist considerabil. Nu era un colorist banal și era un romantic de mare valoare. Totuși nu trebuie să vă bateți capul cu Școala de la Barbizon. În tinerețea mea pictorii din această școală au fost

foarte admirați, dar aceasta s-a întîmplat pe vremea cînd nu prea înțelegeam impresioniștii și nici nu auzisem prea mult despre Cézanne și despre Matisse ; astăzi nu mai valorează nimic și pot fi ignorați fără nici-o grijă. Vreau înainte de orice să vedeți *Odalisca* lui Ingres și pe urmă *Olympia* lui Manet. Sînt admirabil plasate, una în fața celeilalte, așa că le puteți vedea pe amîndouă dintr-odată, le puteți compara și vă veți putea formula părerile.

După ce spuse aceste cuvinte, Doamna Mason intră în sală, împreună cu soțul ei, iar Charley și Patsy îi urmară la o distanță de cîțiva pași. Dar trecînd prin fața tabloului *Les Glaneurs* al lui Millet, doamna Mason se opri.

— Aș vrea să vă uitați un minut la tabloul acesta. Nu țin să-l admirați, dar aș vrea să-i aruncați o singură privire, deoarece a fost un timp cînd era foarte mult apreciat. Mi-e rușine să vă mărturisesc, că pe vremea cînd eram fată, mi se umpleau ochii de lacrimi cînd mă uitam la el. Dar astăzi cînd mă uit la el, sînt incapabilă să-mi dau seama ce am găsit pe vremea aceea la el. Asta dovedește cît de mult se schimbă părerile omului, după ce mai îmbătrînește.

— Dar dovedește în același timp că, chiar cei mai tineri dintre noi, sînt expuși să facă greșeli, adăugă Leslie și zîmbi șiret, ca și cînd abia atunci ar fi inventat această frază.

Plecară, și Veneția se opri imediat, exact în locul de unde își închipuia că cele două tablouri pe care dorea în special să le arate copiilor ei, puteau fi văzute cît se poate de bine.

— Aici, zise ea.

Se opriră cîteva minute în front și doamna Mason admiră în extaz cele două nuduri. Pe urmă se întoarse spre copii.

— Să ne apropiem, ca să le putem examina mai amănunțit.

Se opriră în fața tabloului *Odalisca*.

— Uite ce Veneția, zise Leslie. N-ai decît să spui despre mine că sînt un filistin, dar e inutil să mai stăruiești ; mie nu-mi place culoarea. Culoarea trandafirie a trupului este exact aceeași culoare pe care o avea crema

ta de obraz pe care ai întrebuințat-o pînă în ziua cînd te-am rugat să renunți la ea.

— Cred că nu e necesar să divulgi secretele alcovului, în fața acestor copii inocenți, ripostă Veneția și zîmbi delicat, dar în același timp înțepată. Nu am cîtuși de puțin pretenția să afirm că Ingres a fost un colorist; în același timp sînt de părere că albastrul acesta este o culoare extrem de delicată și m-am gîndit de multe ori că mi-ar face plăcere să am o rochie de seară, de culoarea asta. Ce zici Patsy, nu ți se pare că ar fi prea tinerească?

— Nu, dragă mamă, nu mi se pare deloc.

— Dar asta nu are nici-o importanță. Ingres a fost probabil cel mai mare desenator care a existat vreodată. Mi-ar fi imposibil să concep că cineva s-ar opri și ar privi liniile acestea energice și frumoase, fără să-și dea seama că se găsește în fața celei mai măreț manifestări ale spiritului omenesc. Îmi aduc aminte de tatăl meu cînd îmi spunea că într-o zi a venit împreună cu un coleg de la Julian care nu văzuse tabloul niciodată și a rămas atît de profund impresionat de frumusețea liniilor, încît și-a pierdut cunoștința.

— Mie-mi vine mai curînd să cred, că atunci cînd au venit aici, era trecut demult timpul cînd oamenii cumsecade au obiceiul să ia masa, și că prin urmare a leșinat din cauza foamei.

— Spuneți, nu e îngrozitor tatăl vostru? întrebă doamna Mason zîmbind. Bine, haide să ne mai uităm cinci minute și la Olympia și pe urmă, dragă Leslie, sînt gata să te urmez.

Se opriră în fața marelui tablou al lui Manet.

— Cînd te găsești în fața unei capodopere ca aceasta, declară doamna Mason, nu-ți mai rămîne decît să stai nemișcat și s-o admiri. Restul, cum spune Hamlet, e numai tăcere. Nimeni, nici chiar Renoir și nici chiar El Greco, n-au reușit să redea o astfel de carnație. Ia uitați-vă la sînul drept. Este o minune de drăgălășenie. Îți taie pur și simplu respirația. Pînă și bietul meu tată care nu putea suferi modernii, a trebuit să admită că felul în care este pictat sînul acesta, este cît se poate de bun. Cît se poate de bun? Ia spuneți și voi. Închipuiți-vă că în jurul acestei siluete vedeți o linie neagră. O vezi Charley, nu-i așa?

Charley dădu din cap în semn de aprobare.

— Dar tu Patsy ?

— Da, o văd.

— Ei bine, dragii mei, eu nu o văd, declară ea triumfătoare. Înainte de asta am văzut-o și eu, știu că există, dar vă dau cuvîntul meu, că astăzi nu o mai văd.

Pe urmă plecară la masă, la un mic restaurant pe care-l descoperise domnul și doamna Mason și unde nu se duceau niciodată englezi. Era tot atît de bun ca și oricare alt restaurant modern și scump, frecventat de străini, dar prețurile erau abia pe jumătate. Restaurantul era plin de consumatori și amănunt foarte ciudat, la masa din dreapta lor era un grup de englezi și la cea din stînga, unul de americani. În fața lor erau doi suedezi înalți și blonzi, iar ceva mai încolo un japonez. De fapt în restaurant auzeai toate limbile posibile, afară de cea franceză. Leslie se uită în jurul lui dezamăgit.

— Dragă Veneția, îmi face impresia că localul acesta a început să-și piardă caracterul.

Toți patru primiră cîte o uriașă listă de bucate, scrisă cu cerneală violetă și începură să se uite la ea zăpăciți. Leslie își frecă mîinile mulțumit.

— Ei, cu ce vreți să începem ? Cred că în Franța ar fi indicat să procedăm exact ca francezii, prin urmare ce-ați zice să începem cu melci și să continuăm cu broaște ?

— Tăticule, nu fi dezgustător, zise Patsy.

— Cuvintele acestea nu dovedesc decît ignoranța ta, dragă fetiță. Melcii și broaștele sînt o delicatețe rară, dar nu văd aceste feluri trecute în listă. Nu era în stare să-și aducă exact aminte dacă în franțuzește grenouille era sinonim cu englezescul *frog* și crapaud cu *toad* sau viceversa ; se adresă chelnerului care era alături de el și-l întrebă cu accentul său caracteristic britanic :

— Garçong, est-ce-quer vous avez des crapauds ?

Șeful restaurantului nu era prea încîntat cînd clientela îi spunea garçong, dar îi răspunse grav, că nu e sezonul pentru așa ceva.

— O, ce păcat, exclamă Leslie. În cazul acesta ce-ai zice de niște melci ? Escargots.

— Tăticule, să știi că mie mi se face rău, dacă te voi vedea mîncînd melci.

— Vrea să te necăjească, dragă, interveni doamna Mason. Cred că va fi mult mai bine să luăm o omletă frumoasă. În Franța se poate comanda omletă, fără nici-o teamă.

— Asta e adevărat, răspunse Leslie. În Franța, oriunde te-ai duce, poți fi sigur că ți se servește o omletă bună. Foarte bine ! Garçong, o omletă pentru patru persoane.

Pe urmă, ca să facă plăcere copiilor, comandă *roast-beef à l'anglaise*. După friptură copiii luară o înghețată de vanilie, iar ei cîte un camembert. Luau și în Anglia, de multe ori, dar cine știe din ce motive, li se părea că în Franța brînza are cu totul alt gust. Terminară masa cu o cafea infuzată cu cicoare și în timp ce o sorbea mulțumit, Leslie declară :

— Trebuie să vii în Franța ca să-ți poți da seama de gustul adevărat al cafelei.

Datorită repetatelor vizite pe care le făcuse la acest muzeu și informațiilor utile primite de la maică-sa, Charley intră de astă dată în Salon Carré împreună cu Lydia, cu aceeași încredere cu care un bun jucător de tenis ar intra pe teren. Era nerăbdător să arate fetei tablourile lui favorite și să-i explice în toate amănuntele ceea ce era admirabil într-însele. Totuși rămase foarte mirat cînd constată că salonul fusese reorganizat și că tabloul Giocondei, care ar fi fost cel dintîi la care voia să se oprească, nu se vede nicăieri. Nu întîrziară în această sală mai mult de zece minute. Cînd Charley venea la muzeu împreună cu părinții săi, îi trebuia un ceas, ca să vadă numai tablourile din sala aceasta, dar chiar și atunci mama lui spunea că n-au admirat deajuns comorile ce se găseau acolo. L'Homme au Gant însă era tot la locul lui și o îndreptă încetișor în partea aceea. Se opriră și se uitară la el cîtva timp.

— E extraordinar, nu-i așa ? zise el și-i strînse brațul cu afecțiune.

— Da, e foarte bine. Dar ce te interesează asta pe dumneata ?

Întoarse repede capul și se uită la ea. Pînă acum nu-i pusese nimeni o astfel de întrebare, în legătură cu vreun tablou.

— Ce naiba vrei să spui ? Este unul dintre marile portrete ale lumii. Un Titian, nu înțelegi ?

— Cred că înțeleg. Dar ce legătură are tabloul acesta cu dumneata ?

Charley nu știa tocmai bine ce i-ar putea răspunde.

— De, este un tablou foarte bun și este admirabil pictat. Evident nu este în legătură cu nici-o întîmplare extraordinară, de cumva la asta te-ai gîndit.

— Nu, nu m-am gîndit la asta.

— Nu cred că ar putea să aibă vreo legătură nici cu mine.

— Atunci ce te face să te agiți din cauza lui ?

Lydia făcu cîțiva pași și Charley se luă după ea. Fata se uită indiferentă la celelalte tablouri de pe pereți. Charley rămase tulburat de cuvintele pe care i le spusese și se căznea să ghicească ce poate să se ascundă în gîndurile ei de acum. Femeia se uită la el și zîmbi înveselită.

— Vino, zise ea. Să-ți arăt cîteva tablouri.

Îl luă de braț și-și continuară drumul. Apoi cu totul pe neașteptate privirile lui Charley întîlniră portretul Giocondei.

— Iat-o, exclamă el. Trebuie să mă opresc și să mă uit bine la tabloul acesta. De cîte ori se întîmplă să vin la Luvru, mă opresc întotdeauna la acest tablou.

— De ce ?

— Ei comedie, dar nu-ți dai seama că te găsești în fața celui mai celebru tablou al lui Leonardo ? Este unul dintre cele mai importante tablouri din lume.

— Important pentru dumneata ?

Charley începuse să se simtă puțin nemulțumit din cauza atitudinii ei ; era incapabil să-și dea seama ce urmărește ; totuși în calitate de tînăr bine crescut, ar fi fost imposibil să se supere pe ea.

— Un tablou poate fi important chiar și atunci cînd pentru mine nu are nici-o importanță.

— Dar din acest punct de vedere nimic nu contează, decît dumneata însuți. Întrucît te privește pe dumneata, singura semnificație pe care o poate avea un tablou, este cea pe care o are în legătură cu dumneata.

— Felul acesta de a judeca un tablou mi se pare extrem de preconceput.

— Dumitale tabloul acesta îți spune ceva cu adevărat?

— Sigur că-mi spune. Îmi spune tot felul de lucruri, dar cred că mi-ar fi peste putință ca eu să ți le explic mai bine, decît le-a explicat Pater Walter. Din nenorocire eu nu am memoria mamei mele. Ea ar fi în stare să-ți repete pe din-afară pasajul referitor la acest tablou.

Totuși în timpul cît îi spuse aceste cuvinte, înțelese că răspunsul său este stîngaci. Începea să-și dea seama în mod vag de ceea ce ar fi vrut să spună Lydia și presimțea că în artă mai este ceva, despre care lui nu i s-a spus pînă acum nimic. Din fericire însă, își aduse aminte de ceea ce-i spusese mama lui despre *Olympia* lui Manet.

— De fapt nu știu care ar fi motivul menit să te determine să vorbești în general despre un tablou. Amănuntul esențial este, dacă-ți place sau nu-ți place.

— Și dumitale îți place tabloul acesta cu adevărat? întrebă ea pe un ton blînd.

— Foarte mult.

— De ce?

Stătu și se gîndi un moment.

— Uite ce, eu am cunoscut tabloul acesta toată viața mea.

— Tot pentru motivul acesta îți place și prietenul dumitale Simon, nu-i așa? întrebă ea zîmbind.

I se păru că riposta ei nu este loială.

— Bine; haide să mergem să-mi arăți tablourile care-ți plac dumitale.

Situația se inversă. Nu o mai conducea el, așa cum își închipuise și nici nu-i mai da informațiile despre care credea că o vor determina să examineze cu mai mult interes tablourile, atrăgîndu-i atenția cu toată simpatia asupra capodoperelor care lui îi plăcuseră întotdeauna, ci constată că acum îl conduce ea pe el. N-avea nimic împotrivă și era dispus s-o urmeze, pentru a se convinge ce va face.

„— Evident, își zise el, ea e rusoaică. Prin urmare trebuie să fii îngăduitor față de ea, oricare ar fi părerile ei".

Trecură prin fața unui număr imens de tablouri, din sală în sală, căci Lydia pesemne se orienta cu greu prin sălile acestui muzeu, și într-un tîrziu se opriră în fața

unui mic tablou pe care l-ai fi trecut foarte ușor cu vederea, dacă s-ar fi întîmplat să nu-l cauți anume.

— Chardin, exclamă el. Da, l-am văzut și înainte de asta.

— Dar te-ai uitat vreodată cu atenție la el ?

— Sigur că da. În felul lui, Chardin n-a fost cîtuși de puțin un pictor prost. Mama are o părere destul de bună despre el. Mie mi-au plăcut mai mult pînzele lui cu natură moartă.

— Atît e tot ce-ți spune dumitale tabloul acesta ? Mie-mi sîngerează inima cînd mă uit la el.

— Tabloul acesta ? întrebă Charley mirat. O coajă de pîine și o sticlă de vin ? Evident, este foarte bine făcut.

— Da, ai toată dreptatea ; este foarte bine făcut ; este un tablou pictat cu milă și dragoste de oameni. Nu este numai o coajă de pîine și o sticlă de vin, ci este pîinea vieții și sîngele lui Christos ; dar nu trupul și sîngele care se ține ascuns din calea celor care flămînzesc și însetează, de către preoții care-l scot la anumite ocazii ; ci este hrana zilnică a bărbaților și femeilor care suferă ; este pîinea și vinul săracilor care nu cer altceva decît să fie lăsați în pace, să poată lucra și să-și poată mînca în tihnă pîinea lor amară. Este strigătul de durere al celor disprețuiți și dezmoșteniți. Tabloul acesta îți spune că oricare ar fi păcatele oamenilor, în adîncul sufletului lor sînt buni. Coaja aceea de pîine și sticla de vin sînt simbolul bucuriilor și al durerilor, al umilințelor și nedreptăților. Acestea imploră mila și dragostea ; îți spun că viața este scurtă și că este grea și că mormîntul este rece și pustiu. Nu este numai o coajă de pîine și o sticlă de vin ; este misterul destinului omenesc pe pămînt ; zbuciumul omului pentru un gest de prietenie, pentru o fărîmă de dragoste, și umilința resemnării, cînd vede că pînă și acestea îi sînt refuzate.

Lydia vorbea cu glasul tremurat și lacrimile începuseră să-i curgă în lungul obrajilor. Își șterse ochii cu un gest de enervare.

— Nu ți se pare că este extraordinar, cînd vezi că datorită unor mijloace atît de simple și extraordinarei sensibilități a pictorului ,impresionat de bunătatea sufletului său, bătrînul acesta caraghios a reușit să facă ceva ce te emoționează atît de profund ? Aceasta îți dovedește că el, probabil în mod inconștient și fără să-și dea

seama ce face, a vrut să-ți arate că dacă ai în sufletul tău suficientă dragoste, dacă ai suficientă simpatie pentru semenii tăi, din durere și deznădejde, din cruzime și din toate răutățile lumii acesteia, vei fi totuși în stare să creezi frumosul.

Tăcu și rămase multă vreme cu privirile oprite asupra micului tablou. Charley se uita și el la pînza din fața lui, dar se simțea perplex. Era un tablou foarte bun; înainte de asta nu se uitase decît în treacăt la el și era foarte mulțumit că Lydia îi atrăsese atenția asupra lui; dintr-un anumit punct de vedere era emoționant; dar în orice caz el nu ar fi fost în stare să vadă într-însul ceea ce vedea ea. Ce femeie stranie și impresionabilă! Era penibil să o vadă că plînge în mijlocul unui muzeu public; rușii aceștia te pun de multe ori în situații delicate; dar cui i-ar fi trecut prin minte că cineva ar putea să fie atît de mișcat în fața unui tablou? Își aduse aminte de mama lui care-i spusese că un student, prieten al bunicului său, își pierduse cunoștința, în clipa cînd văzuse pentru prima dată *Odalisca* lui Ingres; aceasta însă se întîmplase demult, în secolul al nouăsprezecelea, pe vremea cînd oamenii erau romantici și emotivi. Lydia se întoarse spre el, pe buze cu un zîmbet luminos. Rămase mirat cînd constată cu cîtă ușurință putea să treacă de la lacrimi, la rîs.

— Vrei să plecăm? întrebă ea.

— Nu vrei să mai vezi și alte tablouri?

— De ce să mai văd? Am văzut unul. Mă simt fericită și împăcată. Ce aș putea profita, dacă m-aș uita și la altele?

— Bine, să mergem.

I se părea foarte neobișnuit să viziteze în felul acesta un muzeu. Nu se uitaseră nici cel puțin la tablourile lui Watteau și nici la Fragonard. Mama lui îl va întreba dacă a văzut *Împăcarea pentru Cythera*. Îi spusese cineva că tabloul a fost curățat și cu siguranță va fi curioasă să știe cum arată culorile, după această operație.

Făcură cîteva cumpărături, pe urmă luară masa la un restaurant pe chei, de cealaltă parte a fluviului și Lydia, ca de obicei, mîncă cu foarte multă poftă. Îi plăcea mulțimea pe care o vedea în jurul lor și circulația intensă în susul și în josul străzii. Era bine dispusă. Îți făcea impresia că violenta emoție prin care trecuse,

îi limpezise spiritul și vorbea despre lucruri banale cu o veselie neobișnuită. Charley însă era îngîndurat. Ar fi fost peste putință să poată uita atît de ușor neliniștea pe care o simțise că-l răscolește. Ea de obicei nu băga de seamă niciodată dispoziția lui, dar tulburarea interioară se oglindea de astă dată atît de limpede în trăsăturile obrazului său, încît se uită la el mirată.

— De ce-ai rămas atît de tăcut ? întrebă ea și zîmbi cu blîndețe și simpatie.

— Mă gîndeam la ceva. Uite ce, pe mine toată viața m-a interesat arta. Părinții mei au gusturi artistice, vreau să spun că poate pentru alții ar trece drept înfumurați, și întotdeauna și-au dat osteneală ca atît sora mea cît și eu, să putem aprecia arta cu adevărat ; cred că am apreciat-o. Totuși mă simt foarte stînjenit, cînd constat că, cu toată osteneala pe care mi-am dat-o și cu toate înlesnirile pe care le-am avut la îndemînă, eu totuși n-am reușit să înțeleg arta, în măsura în care o înțelegi dumneata.

— Bine, dar eu nu înțeleg nimic din artă.

— Da, dar dumneata o simți profund și sînt convins că arta este o chestiune de pur sentiment. Nu vreau deloc să afirm că mie nu mi-ar plăcea tablourile. Dimpotrivă mi-au pricinuit întotdeauna o enormă plăcere.

— Nu trebuie să te frămînți din cauza asta. Este cît se poate de firesc ca dumneata să privești tablourile cu totul altfel decît le privesc eu. Dumneata ești tînăr și sănătos, ești fericit și bogat. Nu ești un bărbat prost. Pentru dumneata pictura este o plăcere între o mulțime de alte plăceri. Tablourile îți dau o senzație de căldură și mulțumire. Plimbîndu-te printr-un muzeu, este un mijloc foarte plăcut de a-ți pierde un ceas de trîndăveală. Ce poți cere mai mult decît atîta ? Dar vezi dumneata, eu am fost întotdeauna săracă, de multe ori chiar flămîndă și uneori grozav de singură. Pentru mine tablourile au fost comori adevărate, hrana și băutura și tovarășii. Cînd eram la atelier și patroana mă sîcîia de mă scotea din minți, în timpul mesei mă strecuram în sălile Luvrului, și cicăleala ei nu mai avea nici-o importanță, căci o uitam. Iar după ce a murit mama și nu mai aveam pe nimeni în lume, veneam aici și mă simțeam mai întărită. În timpul lungilor luni cît Robert a fost la închisoare, înainte de proces, și eu eram în-

sărcinată, cred că aș fi înnebunit sau m-aș fi sinucis, dacă nu m-aș fi putut duce la muzeu, unde nu mă ounoștea nimeni și nimeni nu se uita la mine mirat, așa că puteam sta numai singură, împreună cu prietenii mei. Acolo găseam liniște și pace. Vederea lor îmi dădea curaj. Nu cred că m-au ajutat prea mult marile capodopere celebre, ci mai curînd tablourile cele mici și sfioase pe care aproape nimeni nu le bagă în seamă, și parcă simțeam că le face plăcere că mă uit la ele. Îmi dam seama că în fond nimic nu poate să aibe prea mare importanță, din cauză că totul este trecător. Răbdare, nimic altceva decît răbdare ! Pe aceasta am învățat-o în mijlocul tablourilor. Și mai presus de toată oroarea, ticăloșia și mizeriile lumii, mai este ceva care-ți dă putere să le suporți, ceva care este mult mai mare și mai important decît orice : spiritul omului și frumosul pe care îl poate crea. Mi se pare și mie straniu că micul tablou pe care ți l-am arătat azi dimineață, poate însemna atît de mult pentru mine.

Pentru a profita cît mai mult de vremea frumoasă, se duseră pe jos pînă la capătul bulevardului St. Michel care era înțesat de lume, și de aici intrară în grădinile Luxemburgului. Se așezară pe o bancă și după ce schimbară cîteva cuvinte împreună, începură să urmărească cu privirea guvernantele — care astăzi nu mai purtau vălurile vaporoase de satin, ca altădată — cărucioarele copiilor în formă de bărci, doamne bătrîne îmbrăcate în negru care urmăreau cu binevoitoare seriozitate copiii pe care-i aveau în grijă, domni în vîrstă, cu gîtul înfășurat în șaluri ce le veneau pînă la vîrful nasului și care se plimbau în sus și în jos, cufundați în gînduri ; se uitau mulțumiți la băieții și fetițele cu picioarele goale care alergau veseli după jocurile lor, și cînd se întîmpla să treacă prin fața lor cîte o pereche de studenți tineri, se întrebau ce vor fi discutînd oare atît de gravi. Părea că nu sînt într-o grădină publică ci în grădina unei case de pe țărmul stîng al fluviului și scena ce se desfășura prin fața lor, era de o impresionantă intimitate. Dar razele reci ale soarelui coborî spre fundul zării, îi dădeau o anumită notă melancolică, și cu tot grilajul ce-i despărțea de furnicarul marelui oraș, grădina avea o înfățișare atît de ireală, încît ți se părea că oa-

menii care se plimbă în lungul cărărilor prunduite, copiii aceştia care cutremurau aerul cu ţipetele lor vesele, erau simple fantome care ieşiseră la plimbare, care jucau jocuri de fantome şi care odată cu înserarea se vor destrăma întocmai ca fumul unei ţigări în fundul întunericului apropiat. Începuse să se facă frig şi Charley şi Lydia se întoarseră la hotel, ca doi prieteni tăcuţi şi apropiaţi unul de altul.

După ce intrară în cameră, Lydia scoase din micul ei geamantan un sul subţire de note pentru pian.

— Am adus cîteva dintre cîntecele pe care Robert avea obiceiul să le cînte la pian. Eu cînt atît de prost şi în casa soţilor Alexey nu este pian. Crezi că ai putea să le cînţi ?

Charley se uită la note. Erau melodii ruseşti. Pe unele le cunoştea.

— Cred că voi putea.

— În holul de la parter este un pian şi la această oră nu e nimeni acolo. Haide să coborîm.

Pianul avea urgentă nevoie să fie acordat. Era un pian scurt. Claviatura părea îngălbenită din cauza timpului, şi din cauză că era întrebuinţat numai rareori, clapele păreau rigide. În faţa pianului era o banchetă şi Lydia se aşeză alături de Charley. Puse pe grătarul pianului o bucată cunoscută de-a lui Scriabin şi după ce încercă notele, începu să cînte. Lydia urmărea melodia şi-i întoarcea paginile. Charley avusese cei mai buni profesori de muzică din Londra şi lucrase cu toată tragerea de inimă. În timpul cît fusese la şcoală şi chiar la Universitatea din Cambridge, cîntase la mai multe concerte, aşa că avea toată încrederea în sine. Avea digitaţie uşoară şi plăcută. Muzica îl pasiona.

— Ei, ţi-a plăcut ? întrebă el după ce termină bucata.

Era mulţumit de sine, căci ştia că a cîntat bucata în conformitate cu intenţiile compozitorului şi cu fluenţa limpede şi calmă pe care o credea indicată, pentru muzica de pian.

— Cîntă şi altceva, zise Lydia.

Îi alese ea însăşi o melodie. Era un aranjament de cîntece şi dansuri populare pentru pian, făcut de un compozitor de al cărui nume nu auzise niciodată. Tresări cînd văzu numele lui Robert Berger scris pe coperta notelor, în linii energice şi îndrăzneţe. Lydia se uită o

clipă la el în tăcere, pe urmă întoarse pagina. Încercă să descifreze bucata pe care o avea în fața lui și se întrebă la ce s-o fi gîndind Lydia acum. Probabil stătuse în fața pianului alături de Robert, exact cum sta acum alături de el. De ce căuta oare să se tortureze, punîndu-l să cînte aceste melodii care fără îndoială trezeau în sufletul ei amintirile dureroase ale scurtei ei fericiri și nenorocirea care a urmat după aceea ?

— Haide, începe !

Cînta ușor, de la prima vedere și melodia nu era prea grea. Își închipuia că s-a achitat destul de bine de sarcina pe care i-o încredințase, fără să aibă motive să se plîngă împotriva lui. După ce se stinse și ultimul acord, așteptă să o audă ce spune.

— Ai cîntat foarte drăguț, zise Lydia, dar unde este atmosfera rusească a melodiei ?

— Nu înțeleg tocmai bine ce vrei să spui, răspunse el, puțin nemulțumit.

— Ai cîntat exact cum ai cînta într-o duminică după amiază la Londra, în fața oamenilor îmbrăcați în haine de sărbătoare care se plimbă prin piețele acelea uriașe și pustii, așteptînd să vină cît mai repede ora ceaiului. Dar în melodia aceasta mai este și altceva. Sînt cîntecele străvechi ale țăranilor care jelesc, pentru că viața este atît de scurtă și de grea, sînt holdele cu grîne de aur și munca înfrigurată din timpul adunării recoltelor, sînt pădurile seculare de fagi, nostalgia lucrătorilor pentru vremea cînd pe pămînt stăpînea pacea și belșugul, dansurilor sălbatice care-i fac să uite pentru un timp soarta cumplită la care sînt condamnați.

— În cazul acesta cîntă-le dumneata.

— Eu nu știu cînta, răspunse ea, dar îl împinse spre marginea banchetei și-i luă locul.

El o ascultă. Cînta prost, dar cu toate acestea reușea să obțină din această melodie ceva ce pentru el rămăsese neobservat. Reuși să scoată în evidență tot tumultul de emoții și dureroasa ei melancolie, iar ritmul dansurilor părea înfuzat de o vitalitate barbară care-ți punea sîngele în mișcare. Charley însă era pornit.

— Trebuie să-ți spun că nu văd motivul pentru care dumneata îți închipui că poți realiza o atmosferă rusească din această melodie, numai din cauză că o cînți

fals și stai cu piciorul nemișcat, pe pedala de *forte*, zise el nemulțumit, cînd o văzu că a terminat.

Ea începu să rîdă și petrecîndu-i ambele brațe în jurul gîtului, îl sărută.

— Ești un băiat adorabil.

— E foarte amabil din partea dumitale, că-mi spui astfel de cuvinte, răspunse el rece și se desprinse din brațele ei.

— Te-am supărat cu ceva ?

— Ba de loc.

Clătină din cap și-i zîmbi înduioșată.

— Dumneata cînți foarte bine și ai o tehnică admirabilă, dar ar fi inutil să-ți închipui, că vei putea cînta muzică rusească, deoarece nu se poate. Cîntă-mi ceva din Schumann, căci sînt sigură că pe acesta îl poți cînta.

— Nu, nu mai cînt nimic.

— Dacă ești atît de supărat pe mine, de ce nu mă bați ?

Charley nu se putu stăpîni să nu rîdă.

— Proasto, așa ceva nu mi-ar trece niciodată prin minte. Afară de asta nici nu sînt supărat.

— Ești atît de înalt, de voinic și de frumos, încît mi-am uitat că nu ești decît un băiat tînăr, declară ea și oftă. Dar ești atît de nepregătit pentru lupta vieții ! Cînd mă uit cîteodată la dumneata, mă pomenesc că tresar speriată.

— Te rog, nu face pe rusoaica emoționată.

— Fii drăguț cu mine și cîntă-mi ceva din Schumann.

Cînd își dădea silința, Lydia putea deveni foarte insinuantă. Cu un zîmbet amar pe obraz, Charley se așeză din nou la pian. De fapt Schumann era tocmai compozitorul care-i plăcea mai mult și cunoștea pe dinafară o mulțime de bucăți de ale lui. Îi cîntă timp de un ceas și de cîte ori încerca să se oprească, ea stăruia să continue. Fata care era la casă, fu curioasă să vadă cine cîntă și se uită în salon. Cînd se întoarse la biroul ei, buzele i se arcuiră într-un zîmbet semnificativ și suflă portarului.

— Hulubașii se distrează bine.

Cînd Charley reuși să se oprească, Lydia oftă mulțumită.

— Știam dinainte că aceasta este muzica anume destinată pentru dumneata. Este exact ca și firea dumitale,

sănătoasă, liniștitoare și binefăcătoare. Simți adieri de aer proaspăt, de lumină de soare și muguri de brazi. Mi-a făcut multă plăcere să o ascult și mi-a făcut mult bine să fiu alături de dumneata. Mama dumitale trebuie să te iubească foarte mult... .

— Te rog, lasă vorbele acestea.

— Ce te face să fii atît de bun cu mine ? Eu sînt o femeie plictisitoare, banală și imposibilă. Mi se pare că nici nu-ți sînt tocmai simpatică, nu-i așa ?

Charley rămase un moment îngîndurat.

— De, ca să-ți spun adevărul, nu-mi ești prea simpatică.

Lydia începu să rîdă.

— Atunci de ce-ți pierzi timpul cu mine ? De ce nu mă dai pur și simplu afară, în stradă ?

— Nu știu nici eu de ce.

— Vrei să-ți spun eu ? Din cauza bunătății dumitale. A unei bunătăți curate, simple și prostești.

— Du-te dracului.

Luară masa în Cartier. Ar fi fost imposibil ca Charley să nu-și dea seama că el nu interesează pe Lydia în calitate de bărbat. Îl primea, cum primești pe cineva cu care te întîlnești pe bordul unui vapor și astfel ești condamnat ca pentru cîteva zile să trăiești în oarecare intimitate cu el, dar nu te interesează de unde vine și nici ce fel de om este, a apărut din neființă, în clipa cînd a pus piciorul pe puntea vaporului și va dispărea tot acolo, în momentul cînd te vei despărți de el, după ce ai ajuns în port. Charley era destul de modest, ca să nu se simtă jignit de această situație, căci ar fi fost imposibil să nu-și dea seama, că grijile și amărăciunile ei sînt atît de mari, încît îi absorb toată atenția ; în același timp nu fu deloc mirat cînd îi ceru să-i vorbească despre el însuși. Îi spuse deci înclinările lui artistice și despre dorința care l-a obsedat întotdeauna, să se facă artist și văzu că este de acord cu el, cînd îi mărturisi că și-a dat seama, că totuși va fi mai bine să prefere viața tihnită a omului de afaceri. N-o văzuse încă atît de veselă și nici mai aproape de firea omenească, decît era acum. Viața englezească de familie ea nu o cunoștea decît din Dickens, Thackeray și H. G. Wells și era foarte curioasă să vadă cum se desfășura viața

intimă a familiilor bogate care trăiesc în casele din Bayswater și pe care ea nu le cunoștea decît după înfățișarea lor exterioară. Îl întrebă despre familia lui și despre casa lor. Acestea erau subiectele despre care-i plăcea întotdeauna să vorbească. Îi vorbi despre tatăl și mama lui cu o ușoară ironie, dincolo de care Lydia vedea destul de limpede că el încearcă să-și ascundă admirația față de ei. Fără să se fi gîndit dinainte, îi făcu portretul unei familii pline de afecțiune și fericire, care își ducea traiul fără pretenții, în condiții de moderată bunăstare, împăcată cu ea însăși și cu toată lumea, fără ca existența să-i fie tulburată de teama, că ar putea să intervină ceva ce să-i amenințe siguranța. Viața pe care i-o descria el, nu era lipsită nici de grație, nici de demnitate ; era o viață sănătoasă și normală care datorită preocupărilor ei intelectuale, nu era exclusiv materialistă ; oamenii care trăiau această viață erau simpli și onești, nici ambițioși, nici invidioși, dispuși întotdeauna să-și facă datoria față de Stat și față de aproapele lor, în măsura posibilităților ; în pornirile lor nu era nici intenție de a face rău, nici maliție zitate. Dacă s-ar fi întîmplat ca Lydia să-și dea seama cît de mult depinde buna lor dispoziție, bunătatea lor și mulțumirea de ei înșiși care nu era de loc ostentativă, de prosperitatea bine stabilită și bine organizată a țării în care s-au născut ; dacă presimțea că oamenii aceștia sînt întocmai ca un grup de copii care-și clădesc castele din nisipul de pe țărmul mării și că primul val mai puternic de apă ar putea să le mature pentru totdeauna, ea căuta totuși să se stăpînească și să nu-i dea să înțeleagă sentimentele pe care i le trezeau cuvintele lui.

— Cît de fericiți sînteți dumneavoastră englezii, oftă ea.

Dar Charley rămase puțin mirat de impresia pe care i-o făceau propriile lui cuvinte. În timpul acestei povestiri, se vedea pe sine pentru prima dată în rolul de observator. Pînă acum, exact ca și un actor care-și recită rolul, fără să fi văzut niciodată piesa în calitate de spectator al sălii, deci nu-și poate da seama de ceea ce este într-însa, își jucase și el rolul, fără să întrebe dacă acesta are vreo semnificație. Poate ar fi prea mult dacă ai afirma că această constatare îl făcea să nu se simtă la îndemînă, dar totuși rămase perplex cînd se gîndi

că deși toți, tatăl, mama, sora lui și el însuși erau ocupați în continuare de dimineața pînă seara, așa că zilele li se păreau prea scurte pentru a putea face tot ce aveau de gînd, totuși cînd stăteai să judeci viața pe care o duceau de ani nenumărați, ar fi fost peste putință să nu admiți, că nici-unul dintre ei nu făcea în realitate nimic. Viața lor era exact ca și comediile teatrale ale căror decoruri sînt foarte frumoase, costumele bune, dialogul inteligent făcut și jocul artiștilor ireproșabil, așa că puteai petrece o seară plăcută, dar peste o săptămînă nu-ți mai puteai aduce aminte despre ce este vorba.

După ce terminară masa, luară o mașină de piață și se duseră la un cinematograf de pe malul celălalt al fluviului. Rula tocmai un film al fraților Marx și se tăvăleau de rîs la năzbîtiile pe care le făceau cei trei clovni, dar nu rîdeau numai de nebuniile lui Groucho și de caraghioslîcurile lui Harpo, ci rîdeau și din cauză că se vedeau unul pe altul rîzînd cu atîta poftă. Filmul se termină la miezul nopții, dar Charley se simțea prea impresionat, ca să se poată duce liniștit acasă și să se culce, așa că întrebă pe Lydia, dacă n-ar fi dispusă să meargă undeva într-un local, unde să poată dansa.

— Unde ai prefera să te duci ? întrebă Lydia. In Montmartre ?

— Oriunde vrei, numai să fie vesel. Apoi aducîndu-și aminte de dorința constantă a părinților săi, care numai rareori putea să se realizeze, adăugă : Unde nu vom da peste o adunătură de englezi.

Lydia zîmbi cu înțeles, cum o mai văzuse zîmbind o dată sau de două ori pînă acuma. Zîmbetul acesta îl mira, dar în același timp îi era simpatic. Îl mira din cauză că zîmbetul acesta contrasta atît de mult cu ceea ce cunoștea el din caracterul ei, și-i era simpatic din cauză că-i dovedea, cu toată tragedia prin care trecuse, că mai rămăsese într-însa un izvor de veselie și în același timp de maliționitate binevoitoare.

— Te voi duce undeva. Se poate să nu fie prea vesel, dar în orice caz va fi interesant. În localul acesta este o cîntăreață rusoaică.

Făcură drum foarte lung cu mașina, iar cînd se opriră, Charley constată că erau pe chei. Turnurile gemene de la Notre-Dame se profilau limpezi pe cerul înstelat de iarnă. Făcură cîțiva pași în lungul unei

străduțe întunecate, pe urmă intrară pe o ușă îngustă și coborîră cîteva trepte, unde spre mirarea lui, Charley se pomeni în localul unei pivnițe mari și cu pereții de piatră ; sub pereții aceștia erau mese de lemn la care puteau sta zece pînă la douăsprezece persoane și în fața fiecărei mese erau bănci de lemn. Căldura te sufoca și aerul era încărcat de fumul de tutun. În spațiul liber rămas între mese, un grup de oameni, înghesuiți unul lîngă altul, dansau în ritmul unei melodii melancolice. Un chelner prost îmbrăcat și numai în cămașă, le găsi două locuri și luă comanda. Lumea așezată la mese se uită la ei curioasă și începu să șoptească ; de fapt Charley care era elegant îmbrăcat în costumul lui englezesc bleumarin și Lydia în rochia ei de mătase și pălăria elegantă cu pană, reprezentau un puternic contrast alături de ceilalți consumatori. Bărbații nu aveau nici gulere, nici cravate și dansau cu șepcile în cap și cu cîte un chiștoc de țigară în colțul gurii. Femeile erau în capul gol și boite din gros.

— Arată destul de vulgari, declară Charley.

— Da. Cea mai mare parte dintre ei a fost la închisoare, iar cei care n-au fost încă, vor intra cît de curînd. Dacă se va întîmpla să se facă bătaie și încep să arunce cu sticlele și să tragă cuțitele, lipește-te de perete și nu te mișca.

— Nu cred ca prezența noastră să le facă multă plăcere, zise Charley. Mi se pare că toți au început să se uite la noi.

— Își închipuie că sîntem excursioniști, ori aceștia îi fac întotdeauna să-și iasă din fire. Dar nu face nimic. Pe patron îl cunosc.

După ce chelnerul le aduse cele două beri, Lydia îl rugă să-i trimită pe patronul circiumii. Acesta apăru cît ai clipi ; un bărbat voinic, cu aceeași înfățișare ca și un preot pîntecos, și recunoscu imediat pe Lydia. Aruncă lui Charley o privire rapidă și bănuitoare, dar cînd Lydia îi spuse că este un prieten al ei, îi strînse mîna cu căldură și-i spuse că-i pare bine de cunoștință. Se așeză la masă și cîteva minute vorbi cu Lydia în șoaptă. Charley băgă de seamă că ceilalți consumatori din local urmăresc această scenă și surprinse pe unul care făcu tovarășului său cu ochiul. Se vedea cît de colo că se simt mai ușurați, văzînd că nu e nimic neobișnuit. Dan-

sul se termină și ceilalți care aveau locuri la masa lor, se întoarseră. Se uitară cu dușmănie la ei, dar după ce patronul le explică în cîteva cuvinte că sînt prieteni de ai casei, unul dintre cei de la masă, un vlăjgan cu obrazul sfîșiat de o tăietură de brici, stărui să le ofere un pahar de vin. Nu mult după aceea începură să discute cu toții foarte animați. Își dădeau toată silința ca acest tînăr englez să se simtă la îndemînă în societatea lor și unul care sta lîngă Charley încercă să-i explice că deși adunarea aceasta pare cam grosolană, oamenii de aici sînt băieți cumsecade și au inima acolo unde trebuie s-o aibă. Vecinul era puțin cam beat și după primele clipe de neliniște, Charley începu să guste plăcerea acestei escapade.

Imediat după aceea muzicantul care cînta din saxofon se ridică în picioare și eliberă scaunul. Cîntăreața rusă despre care vorbise Lydia, apăru cu o ghitară în mînă și se așeză. Se auzi un ropot de aplauze.

— C'est la Mariska, zise bețivul de lîngă Charley ; nu se mai găsește a doua femeie ca ea. A fost amanta unuia dintre comisarii poporului, dar l-au împușcat și dacă nu reușea să fugă, cu siguranță ar fi împușcat-o și pe ea.

O femeie din cealaltă parte a mesei îl auzi ce spune și ripostă.

— Ce stai să-i îndrugi la prostii, Loulou, strigă ea. La Mariska a fost amanta unui mare duce, dinainte de revoluție ; asta o știe toată lumea ; a avut diamante care valorau milioare, dar revoluționarii i-au luat tot. A scăpat numai datorită faptului că s-a deghizat în țărancă.

La Mariska era o femeie de patruzeci de ani, cu înfățișare sălbatică și întunecată, ciolănoasă și de natură bărbătească, cu ochii ca două flăcări sub sprîncenele groase, arcuite. Cu glasul răgușit și din fundul pieptului intonă un cîntec sălbatic și plin de melancolie, așa că Charley, deși nu înțelegea rusește, simți că-i fuge un sloi de gheață în lungul spinării. Fu aplaudată îndelung. Pe urmă cîntă o baladă sentimentală franțuzească ; plînsul unei fete pentru iubitul pe care-l executau în zorii zilei, așa că asistența o aplaudă frenetic. Termină cu un alt cîntec rusesc, care de astă dată fu vesel și obrazul ei nu mai avea aceeași înfățișare tragică de adineaori, ci era de o veselie grosolană și brutală, iar glasul ei profund și răstit avea o rezonanță care-ți răscolea sîngele și te îm-

presiona ,dar în acelaşi timp te făcea să-ţi dai seama de tristeţea inutilă a lacrimelor ce se ascundeau dincolo de veselia acestei bacchanalii. Charley se uită la Lydia şi-i surprinse privirea maliţioasă : îi zîmbi cu bunăvoinţă. Din melodiile ce le cînta, femeia aceasta cu chipul întunecat, reuşea să scoată o semnificaţie care era mai presus de percepţiunea lui. Sfîrşitul cîntecului fu salutat cu un ropot de aplauze, dar Mariska, parcă nici nu le-ar fi auzit, se ridică de pe scaun şi se îndreptă spre Lydia. Începură să vorbească amîndouă în ruseşte. Lydia se întoarse spre Charley.

— Spune că ar fi dispusă să primească un pahar de şampanie de la dumneata, dacă vrei să i-l oferi.

— Sigur că da ; cu plăcere.

Chemă chelnerul şi-i dete ordin să aducă o sticlă ; pe urmă întorcîndu-se spre cei vreo şase inşi care erau la aceeaşi masă cu el, porunci :

— Adu mai bine două sticle şi cîteva pahare.

În jurul mesei se auzi un murmur de politicoasă aprobare. După ce se aduse băutura, Charley umplu paharele şi le trecu spre celălalt capăt al mesei. Începură urările şi ciocnitul paharelor.

— Vive l'Entente Cordiale !

— A nos alliés !

Toţi deveniră foarte prietenoşi şi veseli. Charley se distra de minune, dar el venise în taverna aceasta pentru ca să danseze şi cînd orchestra începu să cînte din nou, pofti pe Lydia să se ridice în picioare. Spaţiul dintre mese era înţesat de lume şi constată imediat că privirile tuturor se îndreptau curioase spre ea ; probabil să lăţise vestea cine este şi Charley constată nemulţumit că ştirea aceasta impresiona adunarea de derbedei din tavernă şi pe femeile care erau cu ei ; Lydia însă părea că nici n-a băgat de seamă că cineva se uită la ea.

Puţin după aceea veni patronul şi-i puse mîna pe umăr.

— Am să-ţi spun o vorbă, murmură el.

Lydia se desprinse din braţele lui Charley şi se retrase la o parte împreună cu patronul cel gras şi ascultă la ce-i spune. Charley băgă de seamă că era speriată. Părea că vrea să-i arate pe cineva, căci Charley o văzu că întoarce capul şi întinde gîtul, dar din cauza aglo-

meraţiei nu fu în stare să distingă la cine se uită, şi peste cîteva clipe constată că se îndreaptă împreună cu patronul spre celălalt capăt al pivniţei. Părea că Lydia şi-a uitat cu totul de Charley. Se întoarse nemulţumit la masa lui. Patru inşi se aşezară în faţa paharelor cu şampania plătită de el şi cînd îl văzură, îl primiră cu aclamaţii. Păreau foarte familiari faţă de el şi-l întrebară unde şi-a lăsat prietena, aşa că trebui să le spună ce s-a întîmplat. Unul dintre bărbaţi era mic de statură şi gras, cu o mustaţă impunătoare. Din gulerul cămăşii desfăcute la gît, i se vedea pieptul plin de păr, şi braţele — căci din cauza căldurii sufocante din tavernă îşi scoase haina şi-şi sumecase mînecile de la cămaşă — îi erau tatuate. Era cu o fată care putea să fie cu douăzeci de ani mai tînără decît el. Avea un păr negru lucios, despărţit de o cărare pe creştetul capului, o faţă lividă ca de mort, din cauza stratului gros de pudră, buzele roşii şi pe sub ochi era dată din gros cu creionul. Bărbatul îi dădu cu cotul.

— Ce stai, de ce nu dansezi cu englezul ? Şpriţul i l-ai băut nu-i aşa, fără să-ţi fie deloc ruşine ?

— Hai să dansez, răspunse fata.

Dansa lipită foarte strîns de el şi mirosea puternic a parfum, dar nu destul de puternic, pentru a putea ascunde mirosul de usturoi pe care-l mîncase în seara aceea. În timpul dansului se uita la Charley şi-i zîmbea provocatoare.

— Mi se pare că micul meu englez trebuie să fie uns cu toate unsorile, gînguri ea în guşă şi-i simţi trupul zvelt tresărind sub rochia neagră şi tocită de catifea cu care era îmbrăcată.

— Ce te face să spui astfel de vorbe ? întrebă el.

— Ce altceva decît viciul ar putea să te determine, să ieşi cu soţia lui Berger ?

— E soră cu mine, răspunse Charley înveselit.

Ideea aceasta i se păru atît de deşucheată, încît după ce se opri muzica şi se întoarseră la masă, fata o spuse tuturor celor de faţă. Toţi fură de acord că gluma nu e rea şi bărbatul cel cu pieptul păros îi trînti o palmă drept în mijlocul spetelor :

— Farçeur, va !

Charley nu era deloc nemulțumit din cauză că lumea îl considera glumeț, căci era plăcut să ai succes. Începu să-și dea seama că în calitate de amant al soției unui asasin, în fața acestor oameni se bucură de anumită trecere. Toți stăruiau să mai vină și altădată pe la tavernă :

— Dar data viitoare să vii singur, zise fata cu care dansase.

— Îți vom găsi noi o fată. La ce să-ți mai faci de lucru cu una dintre rusoaicele acestea ? Dumitale îți trebuie vin din viță autohtonă.

Charley mai comandă o sticlă de șampanie. Nu era deloc ametit, dar era bine dispus. Avea senzația că se răzbună împotriva vieții. Cînd se întoarse Lydia, îl găsi vorbind și rîzînd cu noii săi prieteni, de parcă s-ar fi cunoscut de cînd e lumea. Dansul următor îl dansă cu ea. Băgă de seamă că nu ține pasul cu el și o smuci ușor.

— Nu ești atentă.

Lydia începu să rîdă.

— Îmi pare rău. Sînt obosită. Haide să plecăm.

— S-a întîmplat ceva ce ar putea să te neliniștească ?

— Nu, dar s-a făcut foarte tîrziu și căldura a devenit insuportabilă.

După ce strînseră cu căldură mîna noilor lor prieteni, ieșiră și se urcară într-o mașină. Lydia se lăsă epuizată în spătarul scaunului. Dar el se simțea mulțumit și cu sufletul încărcat de afecțiune, așa că întinse brațul și o apucă de mînă. Făcură drumul, fără să-și spună nimic.

Ajunși acasă, se culcară imediat și peste cîteva minute, după respirația ușoară pe care o auzea alături de el, Charley înțelese că Lydia a adormit. El însă era prea excitat, pentru a putea dormi. Seara pe care și-o petrecuse în tavernă, îi făcuse plăcere și trepida. Se gîndi la tot ce i se întîmplase pînă acum și începu să rîdă, aducîndu-și aminte de efectul ce-l va face, după ce se va întoarce acasă și va începe să le povestească. Aprinse lumina și începu să citească. Dar nu era în stare să-și concentreze atenția asupra poemelor lui Blake. Prin minte i se încrucișau tot felul de gînduri fără nici o legătură. Stinse lumina și numaidecît după aceea atipi ușor, dar după un timp se trezi din nou. Tot trupul îi fremăta de dorințe. Auzi respirația liniștită a femeii care dormea în patul de alături și se înfioră de o senzație

neobișnuită. Afară de seara cînd o întîlnise la Sérail, nu simțise nimic pentru Lydia, decît milă și bunăvoință. Din punct de vedere sexual, femeia aceasta nu-l interesa cîtuși de puțin. După ce o văzuse cîteva zile la rînd, de dimineața pînă seara, i se părea că nu este nici cel puțin drăguță ; nu-i plăcea forma ciolănoasă a obrazului ei, nici oasele obrazului repezite în afară și nici ochii ei palizi și fără viață în orbitele largi ; uneori i se părea că e chiar urîtă. Abstracție făcînd de felul de viață pe care și-l alesese — pentru ce motive stranii și cu totul nefirești — fata aceasta îi făcea impresia unei femei atît de definitiv respectabile, încît îi tăia orice pornire. Pe urmă indiferența cu care privea ea contactul dintre sexe, te înghețа. Pe bărbații care căutau să-și satisfacă poftele cu ea pentru bani, îi disprețuia și-i era silă de ei. Dragostea ei pătimașă pentru Robert o făcea să fie atît de insensibilă pentru tot ce era afecțiune omenească, încît atitudinea ei ucidea orice dorință pe care ar fi trezit-o în cei din apropierea ei. Dar abstracție făcînd de toate aceste amănunte, Charley simțea că nu ține la ea prea mult, tocmai din cauză că era așa cum o vedea mereu ; uneori i se părea că stă îmbufnată și aproape întotdeauna indiferentă ; orice ar fi făcut pentru ea, considera ca un drept ce i se cuvine ; oricît ai fi încercat să afirmi că ea nu cere nimic, ar fi fost admirabil dacă ai fi văzut la ea, nu recunoștință, ci un semn cît de vag, că își dă seama de eforturile pe care le faci pentru a o vedea mulțumită. Charley simțea neplăcuta bănuială, că femeia aceasta își bate joc de el. Dacă afirmațiile lui Simon erau adevărate, că ea se duce la lupanar pentru ca să poată aduna o sumă de bani destul de mare, cu care Robert să poată evada, atunci nu era decît o mincinoasă nerușinată ; se aprinse la față cînd se gîndi că poate femeia aceasta își bate joc de el pe ascuns, cînd îl vede cît este de naiv. Nu, el nu o admira și din ce se gîndea mai îndelungat la ea, își închipuia că-i este tot mai puțin simpatică. Totuși în această clipă se simțea stăpînit de o dorință atît de puternică față de femeia aceasta, încît i se părea că-l înnecă. Se gîndea la ea, nu ca la o femeie pe care o vede în toate zilele, în hainele ei ponosite, ci o vedea ca atunci cînd o întîlnise la Sérail, îmbrăcată în șalvarii aceia turcești, în cap cu turbanul albastru presărat cu stele, cu obrajii rumeniți și pleoapele ochilor date cu

creion ; își aducea aminte de mijlocul ei subțire, de trupul ei catifelat de culoarea mierei, de sînii mici și tari, cu sfîrcurile trandafirii. Începu să se zvîrcolească în pat. Dorința lui era atît de vijelioasă, încît i se părea insuportabilă. Era aproape dureroasă. La urma urmelor nu era nici just ; era tînăr, voinic și normal, de ce adică să nu-și satisfacă această plăcere, dacă are ocazia. Prezența ei în cameră era anume pentru asta. Ce importanță are, dacă-și va închipui despre el, că este un porc ordinar. Făcuse pentru ea destul, prin urmare avea dreptul să primească și el ceva în schimb. Suflul ușor al respirației ei i se părea straniu de emoționant și contribuia la accelerarea propriei lui respirații. Se gîndi la contactul catifelat al buzelor ei, cînd le va simți pe gura lui și la sînii ei mici pe care-i va mîngîia cu mîna, se gîndi la senzația pe care o va simți cînd trupul ei va fi în brațele lui și la picioarele ei lungi și zvelte, întinse lîngă picioarele lui. Aprinse lumina, închipuindu-și că astfel se va trezi, și se dete jos din pat. Se aplecă pe marginea patului și se uită la ea. Stătea întinsă pe spate, cu brațele încrucișate pe piept, întocmai ca un monument funerar ; lacrimele îi izvorau șiroaie de sub pleoapele închise și buzele îi erau contractate de durere. Plîngea prin somn. Cum stătea așa în pat, îți făcea impresia că este un copil și chipul ei părea tot atît de îndurerat ca și al unui copil zbuciumat de o durere îngrozitoare, căci copilul nu știa că mîhnirea este trecătoare, ca și toate celelalte lucruri din lume. Charley tresări. Durerea acestei femei adormite i se părea intolerabilă și toată pasiunea și dorința lui se topiră în valul de milă care-i inundă sufletul. În timpul zilei fusese veselă și vorbăreață, o tovarășă cu care te puteai foarte ușor înțelege, așa că-și închipuise că în sfîrșit scăpase și ea cel puțin pentru un timp, de povara durerii despre care știa limpede că o pîndește, stînd ascunsă undeva în adîncul ființei ei ; această durere însă se furișase din nou la suprafață, în timpul somnului și știa bine că visurile sînt pentru ea tot atît de chinuitoare ca și realitatea. Oftă adînc și rămase nemișcat.

Acum însă i se părea că ar fi imposibil să mai doarmă și nici nu îndrăzni să se mai urce în pat. Întoarse umbrarul de la lampă, așa ca să nu o supere lumina și așezîndu-se la masă își umplu luleaua și și-o aprinse. Feri

draperia grea care era coborîtă peste fereastră și se uită în curte. Era copleșită pe de-a-ntregul de întuneric, afară de o singură fereastră care era luminată și care avea o înfățișare sinistră. Se întrebă, oare în camera aceea o fi cineva bolnav, sau poate este tot un om care se zbuciumă ca și el, din cauză că nu poate dormi și stă și se gîndește la problemele vieții. Sau poate cine știe ce bărbat se întorsese acasă cu o femeie și după ce-și satisfăcuseră dorințele trupului, stăteau acum mulțumiți, unul în brațele altuia. Charley își fuma luleaua. Se simțea plictisit și abătut. Nu se gîndea la nimic special. Într-un tîrziu se urcă și el în pat și adormi.

IX.

A doua zi dimineața fu trezit de servitoarea care le aduse cafeaua. În primul moment își uitase cu totul de întîmplările din noaptea trecută.

— O, am dormit atît de adînc, zise el frecîndu-se la ochi.

— Îmi pare rău, răspunse Lydia, dar e zece jumătate și la unsprezece jumătate eu am o întîlnire.

— Nu face nimic. Este ultima zi pe care o mai am de petrecut la Paris și ar fi păcat să mi-o pierd dormind.

Servitoarea le aduse mîncarea la amîndoi pe aceeași tavă și Lydia îi spuse să o dea lui Charley. Îmbrăcă un halat și se așeză la picioarele patului, sprijinindu-se cu spatele de răstalniță. Turnă o ceașcă de cafea, tăie o franzeluță în două și începu să i-o ungă cu unt.

— Te-am urmărit cum dormeai, zise ea. Ești foarte drăguț ; dormi exact ca un animal sau ca un copil, atît de adînc, de liniștit, că mă simțeam mai odihnită, uitîndu-mă la dumneata cum dormi.

La cuvintele acestea își aduse aminte de scena de noaptea trecută.

— Mi se pare că dumneata n-ai avut o noapte tocmai liniștită.

— Ba, dimpotrivă, am avut. Am dormit ca un bușteau. Poate ai băgat de seamă că eram epuizată. Un motiv pentru care-ți sînt foarte recunoscătoare : de cînd sînt aici cu dumneata, n-am visat niciodată ; am dormit

destul de bine, deși îmi închipuiam că nu voi mai fi în stare să pot dormi netulburată.

El însă știa că în noaptea trecută visase și bănuia cam ce fel de visuri. Dar pînă la ziuă, ea uitase. Se feri să se mai uite la ea. Simțea ceva dureros, un zbucium adînc și neînțeles, cînd se gîndea, că o viață intensă și sfîșietoare poate să continuie atît de real încît să-ți curgă lacrimile și să ți se crispeze obrazul de durere, și totuși după ce te trezești din somn, să nu-ți mai aduci aminte de nimic. Un gînd chinuitor îi trecu prin minte. Nu era în stare să și-l explice, dar dacă ar fi fost în stare, probabil s-ar fi întrebat :

— Cine sîntem noi oare în realitate ? Ce știm noi cu adevărat despre noi înșine ? Dar cealaltă viață a noastră, pe care o ducem în subconștient, este ea mai puțin reală decît aceasta de care ne dăm seama ?

Gîndul acesta era straniu și complicat. Părea că în fond nimic nu poate fi atît de simplu cum ți se pare la prima vedere ; părea că pînă și oamenii despre care sîntem convinși că-i cunoaștem cît se poate de bine, își au secretele lor pe care nici ei înșiși nu le cunosc. Charley fu surprins de gîndul că oamenii trebuie să fie niște ființe extrem de misterioase. Realitatea este că despre nimeni nu poți ști nimic adevărat.

— Ce întîlnire ai ? întrebă el mai mult pentru a spune ceva, decît îndemnat de dorința de a afla unde se va duce.

Lydia își aprinse o țigară, înainte de a răspunde.

— Marcel, omul acela gras care ține taverna unde am fost astă noapte, mi-a prezentat doi indivizi cu care mi-am dat întîlnire pentru astăzi în cafeneaua Palette. Ar fi fost imposibil să vorbim în mijlocul aglomerației aceleia.

— Ooo !

Era prea discret, ca să o mai întrebe cine sînt.

— Marcel are legături cu cei din Cayenne și St. Laurent. Primește vești destul de des. Acesta este motivul pentru care am ținut să ne ducem la tavernă. Cei doi oameni cu care mă voi întîlni, au debarcat săptămîna trecută la St. Nazaire.

— Cine ? Cei doi oameni ? Nu cumva sînt doi evadați ?

— Nu. Și-au făcut pedeapsa. Biletul de vapor le-a fost plătit de Serviciul Ocrotirii. Au cunoscut pe Robert. Păru că ezită cîteva clipe, apoi continuă : Dacă vrei, poți să mă însoțești. Nu au nici-un ban și ți-ar fi foarte recunoscători, dacă le-ai da ceva.

— Foarte bine. Da, mi-ar plăcea să te însoțesc.

— Par foarte cumsecade. Unul dintre ei cred că nu are mai mult de treizeci de ani. Marcel mi-a spus că a fost bucătar și că a fost trimis la Cayenna din cauză că a omorît un om în bucătăria restaurantului la care lucra. Despre celălalt nu știu ce a făcut. Mai bine du-te și fă-ți baia. Se ridică și se duse pînă la masa de toaletă, pe urmă se privi în oglindă. Foarte ciudat. Oare de ce mi s-au umflat pleoapele. Dacă te uiți la mine, ar fi imposibil să nu-ți închipui că am plîns, dar după cum bine știi, n-am plîns deloc.

— Probabil ți s-au umflat din cauza fumului de seara trecută. Pe cinstea mea, era un fum de-l puteai tăia cu cuțitul.

— Vreau să sun să-mi aducă puțină gheață. Cred că îmi va trece, după ce vom fi timp de cinci minute în aer liber.

Cînd ajunseră la cafeneaua Palette, o găsiră aproape goală. Clienții întîrziați își băuseră cafeaua și plecaseră, iar acum era prea devreme, pentru ca să vină cineva și să ia un aperitiv înainte de masă. Se așezară într-un colț, aproape de fereastră, așa ca să poată vedea în stradă. Așteptară cîteva minute.

— Uite-i că vin, zise Lydia.

Charley se uită pe fereastră și văzu doi oameni care trecură. Se uitară înăuntru, ezitară o clipă și-și continuară drumul, pe urmă se întoarseră ; Lydia le zîmbi dar ei se făceau că nici n-o bagă în seamă ; se opriseră în loc și se uitau în susul și în josul străzii, pe urmă se uitară în cafenea. Păreau că nu se pot hotărî să intre. Mișcările lor erau sfioase și furișe. Schimbară cîteva cuvinte între ei și cel mai tînăr se întoarse repede și se uită în urma lui. Celălalt păru că fac o sforțare neașteptată, pentru a putea lua o hotărîre, apoi se îndreptă spre intrare. Prietenul lui îl urmă repede. După ce intrară, Lydia le făcu semn și zîmbi în calea lor. Dar și de astă dată se prefăcură că n-o bagă în seamă. Se uitau furiș în jurul lor, ca și cînd ar fi vrut să se convingă

că sînt în siguranță, pe urmă unul dintre ei se apropie, dar rămase cu privirea întoarsă, iar celălalt venea după el, uitîndu-se în pămînt. Lydia dădu mîna cu ei și le prezentă pe Charley. După toate probabilitățile se așteptaseră să o găsească singură și prezența lui îi speriase. Se uitară la el bănuitor. Lydia le explică imediat că este un englez, prieten al ei care venise să petreacă sărbătorile la Paris. Cu zîmbetul pe buze, un zîmbet pe care-și dădu silința să-l afișeze cît mai cordial, Charley le întinse mîna ; o primi fiecare pe rînd și i-o strînseră cu sfială. Păreau că nu au nimic de spus. Lydia îi pofti să șeadă și-i întrebă ce ar vrea să ia.

— O ceașcă de cafea.

— Nu preferați să mîncați ceva ?

Bătrînul se uită spre cel mai tînăr și încercă să zîmbească.

— O prăjitură, dacă se găsește. Băiatului îi plac dulciurile și acolo de unde venim noi, nu se prea găsește așa ceva.

Cel care vorbea, era statură ceva mai mică decît mijlocie. Putea să aibă patruzeci de ani. Celălalt era cîteva degete mai înalt decît el și putea fi cu zece ani mai tînăr. Amîndoi erau slabi. Amîndoi aveau guler și cravată și erau îmbrăcați în haine groase, unul cu un costum vărgat cu cenușiu și alb, iar celălalt verde închis, dar costumele lor erau prost făcute și atîrnau de pe el. Păreau că nici nu se simt bine în ele. Cel mai în vîrstă, deși era mic de statură, era bine legat ; avea un obraz întunecat, iar chipul lui tras și palid, era plin de crețuri. Celălalt era tot atît de tras și de palid la față, dar pielea lui întinsă pe oase, era netedă și fără cute ; părea grav bolnav. Mai aveau ceva caracteristic : ochi neobișnuit de mari și cînd te priveau, îți făceau impresia că în realitate nu se uită la tine, ci privirea lor rigidă trece dincolo și urmărește ceva care-i înspăimîntă. Era dureros să-i vezi cît sînt de chinuiți. La început părură sfioși și de vreme ce și Charley părea sfios, deși căuta să le cîștige încrederea oferindu-le țigări, în timp ce Lydia părea că nu simte nevoia să vorbească ci se mulțumește să se uite la ei atît de mișcată, încît tăcerea aceasta nu li se păru deloc grea. Chelnerul le aduse cafeaua și o farfurie de prăjituri. Cel mai bătrîn rupse cu sfială o bucată de pră-

jitură, dar cel tînăr mînca lacom și din cînd în cînd se uita la prietenul său, impresionant de mulțumit.

— Primul lucru pe care l-am făcut, cînd ne-am pomenit singuri în mijlocul Parisului, a fost să ne ducem la o cofetărie, unde băiatul a mîncat șase éclair-uri de ciocolată, unul după altul. Dar a trebuit să plătească pentru această imprudență.

— Da, răspunse tînărul pe un ton cît se poate de serios. Cînd am ieșit în stradă, mi-a venit rău. După cît am băgat de seamă, stomacul meu nu era obișnuit cu așa ceva. Dar cu toate acestea, făcea să-l deranjez pentru astfel de prăjituri.

— În deportare v-au hrănit atît de prost ?

Cel mai în vîrstă dădu din umeri.

— Carne de vacă de treisutășaizeci și cinci de ori pe an. După ce trece cîtva timp, nici nu mai bagi de seamă. Pe urmă, dacă se întîmplă să te porți bine, îți mai dau și brînză și o gură de vin. Evident este mult mai rău, după ce ți-ai terminat pedeapsa și te liberează. Cît timp ești la închisoare, ai unde dormi și de mîncare, dar după ce ești liber, trebuie să îngrijești singur de tine.

— Prietenul meu nu știe care este situația, zise Lydia. Explică-i, deoarece la ei în Anglia se întrebuințează cu totul alt sistem.

— Situația ar fi cam următoarea. Te condamnă la un anumit număr de ani, opt, zece, cinsprezece, douăzeci și după ce ți-ai făcut pedeapsa, devii *libéré*. Va trebui să stai în colonie exact atîția ani, cîți ai făcut în închisoare. E foarte greu să găsești de lucru. Acești libéré, au nume prost și nimeni nu vrea să-i primească. E adevărat că ți se dă o bucată de pămînt pe care poți să o cultivi, dar nu toată lumea se pricepe la așa ceva. După ce ai stat ani de zile la închisoare, ai ascultat de ordinele gardienilor, jumătate din vreme fără să faci nimic, începi să-ți pierzi inițiativa ; mai vine apoi malaria și lipitorile ; îți pierzi și energia. Majoritatea lor nu poate găsi de lucru, decît atunci cînd se întîmplă să sosească un vapor : atunci poți cîștiga ceva cu descărcatul. Altceva ar fi imposibil să se găsească pentru un libéré, decît să doarmă în piață, să bea rafia cînd se întîmplă să găsească, și să crape de foame. Eu am avut noroc. Sînt de meserie electrician și încă unul bun ; îmi cunosc

meseria tot atît de bine ca oricare şi au avut nevoie de mine. Nu mi-a mers tocmai prost.

— La cît ai fost condamnat ? întrebă Lydia.

— Numai la opt ani.

— Şi ce-ai făcut ?

Dădu uşor din umeri şi zîmbi cu sfială.

— Nebuniile tinereţii. Cînd eşti tînăr, legi prietenii ticăloase, bei mai mult decît trebuie, pe urmă într-o zi se întîmplă ceva şi plăteşti toată viaţa. Aveam douăzeci şi patru de ani cînd am fost deportat, acum am patruzeci. Cei mai frumoşi ani i-am petrecut în infernul de acolo.

— Ar fi putut să se întoarcă mai demult, zise cel mai tînăr, dar n-a vrut.

— Vrei să spui că aţi fi putut evada ? întrebă Lydia.

Charley se întoarse repede spre ea şi o privi cu atenţie, dar înfăţişarea ei nu trăda nimica.

— Să evadez ? Nu, evadarea este pentru proşti. De evadat poţi evada cînd pofteşti, dar numai foarte puţini reuşesc să scape. Unde să te duci ? În junglă ? Acolo te aşteaptă frigurile, fiarele, moartea prin foame şi indigenii care te duc întotdeauna înapoi la închisoare, în schimbul răsplatei pe care o primesc. Sînt mulţi care încearcă. Vezi dumneata, începi să te saturi de monotonia vieţii, de hrana de la cazan, de ordinele gardienilor, de vederea continuă a celorlalţi tovarăşi de captivitate, aşa că începi să te gîndeşti că ai fi în stare să suporţi orice, numai să scapi, dar cei care evadează, nu pot scăpa ; dacă nu sînt seceraţi de boli sau de foame, sînt prinşi sau se predau singuri ; după o evadare îi aşteaptă doi ani de carceră sau chiar mai mult şi trebuie să fii cu adevărat de fier, ca aşa ceva să nu te frîngă şi să te dea gata. Era mult mai uşor înainte de asta, pe vremea cînd olandezii îşi construiau linia ferată ; puteai trece fluviul şi te puneau la lucru, dar acum linia ferată s-a terminat şi nu mai au nevoie de lucrători. Te prind şi te trimit înapoi. Dar pînă şi o astfel de evadare îşi are riscurile ei. Era acolo un funcţionar vamal care-ţi spunea că te trece fluviul în schimbul unei sume de bani — îşi avea tariful lui obişnuit — şi te înţelegeai să te întîlneşti cu el în timp de noapte în mijlocul junglei ; dar dacă te duceai la întîlnire, te împuşca şi te buzunărea. Se spune despre el că ar fi omorît peste treizeci de evadaţi, pînă cînd au reuşit să-l prindă. Unii dintre ei apucă

drumul mării. Se însoțesc cîte șase inși și reușesc să se înțeleagă cu cîte un libéré. Drumul e greu fără busolă și fără provizii și nu poți ști niciodată cînd se pornește furtuna ; dacă reușesc să ajungă undeva, atunci îi slujește mai mult norocul decît priceperea. Și unde crezi că se pot duce ? În Venezuela nu-i mai primește și dacă acostează acolo, sînt băgați la închisoare și pe urmă trimiși înapoi. Dacă se întîmplă să debarce în Trinidad, autoritățile îi reține pentru o săptămînă, pe urmă le dau provizii și chiar o barcă, dacă se întîmplă ca a lor să nu mai fie bună de nimic, pe urmă le dă drumul spre largul mării, fără să le pese încotro se duc. Nu, evadarea este cea mai mare prostie.

— Cu toate acestea sînt și de cei care evadează, zise Lydia. De pildă doctorul acela, cum îl cheamă ? Se spune că s-a stabilit undeva în America de Sud și are un cabinet unde reușește foarte bine.

— Dacă... dacă se întîmplă să ai bani, uneori poți scăpa, dar nu cînd ești în insulă, ci de la Cayenna sau St. Laurent. Te înțelegi cu comandantul unei șalupe braziliene, să te ia de undeva din largul mării și dacă se întîmplă să fie om cinstit, te lasă undeva în jurul litoralului și ai scăpat. Dacă se întîmplă să nu fie cinstit, îți ia banii și te aruncă peste bord. Dar acum îți cere o mie douăsute de franci, ceea ce înseamnă de două ori atîta, căci libéré-ul care primește banii pentru tine, reține jumătate din sumă, drept comision pentru el. Afară de asta nu poți debarca în Brazilia fără să ai un ban în buzunar. Trebuie să ai cel puțin treizeci de mii de franci, dar cine poate să aibe o astfel de sumă ?

Lydia îi puse o întrebare și din nou Charley se uită la ea bănuitor :

— Dar de unde ai siguranța că banii pe care-i trimiți unui libéré, ajung la destinație ? întrebă ea.

— Nu ai nici-o siguranță. Uneori nici nu ajung, dar în cazul acesta sfîrșește întotdeauna cu un cuțit înfipt în spate și știe foarte bine că autoritățile nu se interesează prea mult, dacă se întîmplă ca un libéré ticălos, să fie găsit într-o dimineață mort.

— Adineaori prietenul dumitale spunea că te-ai fi putut întoarce mai devreme, dar nu te-ai întors. Ce voia să spună ?

— Am încercat să mă fac de folos. Comandantul era un om cumsecade și și-a dat seama că eu sînt lucrător bun și cinstit. Au constatat foarte curînd că mă pot lăsa singur într-o casă, dacă se întîmpla să fie ceva de făcut, fără ca pe urmă să lipsească ceva. A obținut pentru mine permisia să mă întorc în Franța, deși mai aveam de făcut doi ani ca libéré. — Se întoarse spre prietenul său și-i zîmbi înduioșat. — Dar nu-mi venea să las singur pe țîncul acesta. Presimțeam că dacă nu voi fi eu, ca să am grijă de el, va intra în vreo încurcătură.

— E adevărat, răspunse tînărul, îi datorez foarte mult.

— Cînd a fost deportat, era aproape un copil. Avea patul alături de al meu. În timpul zilei era destul de liniștit, dar noaptea începea să plîngă după mama lui. Îmi părea rău de el. Nu știu cum s-a întîmplat, dar am început să-l îndrăgesc ; vedeam că este rătăcit în mijlocul acelei adunări de oameni și trebuia să mă îngrijesc de el. Unii dintre deținuți ierau foarte porniți împotriva lui, mai ales un algerian care se ținea mereu după el, dar i-am făcut de petrecanie și din ziua aceea l-au lăsat toți în pace.

— Cum ai reușit să faci așa ceva ?

Omulețul zîmbi atît de vesel și de viclean, încît păru că a întinerit dintr-odată cu cel puțin zece ani.

— De, doamnă, în lumea de acolo un om nu poate fi respectat de tovarășii săi, decît în cazul cînd știe cum să întrebuințeze cuțitul. L-am crestat la pîntece.

Charley tresări. Omul făcuse această declarație pe un ton atît de firesc, încît aproape nu-ți venea să crezi că ai auzit bine cuvintele lui.

— Uite ce, deținuții sînt închiși în dormitoare de la nouă pînă la cinci dimineața și gardienii nu intră niciodată în timpul nopții la ei. Ca să vă spun adevărul, dacă ar intra, asta înseamnă că și-ar pune viața în joc.

Dacă se întîmplă ca dimineața unul dintre deținuți să fie găsit cu mațele împrăștiate pe jos, autoritățile nu pun nimănui întrebări, pentru ca să nu li se spună minciuni. Prin urmare după cum vedeți, mă consideram răspunzător pentru băiatul acesta. Eu a trebuit să-l învăț de toate. Am o minte sănătoasă și acolo în colonie mi-am dat seama imediat, că dacă ții să trăiești liniștit, singurul mijloc pentru a reuși, este să faci ceea ce ți se

spune și să te ferești de încurcături. Lumea este stăpînită nu de dreptate ci de forță, ori forța este în mîna autorităților ; probabil va veni și ziua cînd forța aceasta va trece în mîna noastră, a lucrătorilor, așa că atunci vom putea și noi să ne răcorim puțin pe socoteala burgheziei ; pînă atunci însă nu ne rămîne altceva, decît să ne supunem. Aceasta este învățătura pe care i-am dat-o, și l-am mai învățat și meseria mea, așa că astăzi este aproape tot atît de bun electrician ca și mine.

— Singurul amănunt care ne interesează acum, este să putem găsi de lucru, adăugă cel mai tînăr. Undeva împreună.

— Am trecut împreună prin atîtea, încît astăzi ar fi imposibil să ne mai despărțim. Vezi dumneata, doamnă, băiatul acesta este singurul bun ce mi-a mai rămas în viață. Eu nu am mamă, nici soție, nici copii. Am avut o mamă, dar a murit. Pe soția mea și pe copii i-am pierdut, după nenorocirea care m-a lovit. Femeile sînt niște ticăloase. Și e foarte greu pentru un om singur, să trăiască, fără să aibă o afecțiune în viață.

— Dar eu pe cine am ? Pentru noi viața nu mai are preț, decît dacă sîntem împreună, adăugă celălalt.

Sentimentul de prietenie care lega pe acești doi nenorociți unul de altul, era profund impresionant. Charley simți o tresărire de exaltare care-l făcea să nu se simtă la îndemînă ; ar fi vrut să le spună că prietenia aceasta a lor este un sentiment brav și frumos, dar își dădea seama, că ar fi incapabil să spună ceva atît de neobișnuit. Lydia însă, nu părea deloc sfioasă față de ei.

— Nu cred să se găsească mulți oameni care să fie în stare să întîrzie în infernul de acolo timp de doi ani încheiați, de dragul unui prieten, dacă li s-ar oferi ocazia să poată pleca.

Bărbatul cel mititel rîse scurt.

— Vezi dumneata doamnă, acolo valoarea timpului este în proporție inversă cu valoarea banului ; cîțiva gologani acolo înseamnă foarte mult și un timp cît de lung nu are prea multă importanță. Alături de cinzeci de bani pe care-i aduni gologan cu gologan și-i porți ascunși, ca și cînd ar fi o comoară, doi ani pierduți nu reprezintă ceva ce ar merita să vorbești despre ei.

Lydia oftă adînc. Se vedea limpede la ce se gîndește.

— Berger n-a fost deportat pentru vreme mai lungă nu-i așa ? întrebă cel mai în vîrstă.

— Are de ispășit cinsprezece ani.

Urmă un timp de tăcere. Se vedea că Lydia își dă toată silința ca să-și poată stăpîni emoția, dar cînd începu să vorbească, glasul părea că i se frînge de un clocot de suspine.

— L-ai văzut pe acolo ?

— Da. Am și vorbit cu el. Am fost la spital împreună. Eu m-am dus ca să mi se elimine apendicele, căci nu voiam să mă întorc în Franța și să mai am de lucru cu el aici. El lucrase la terasamentul drumului ce se construiește de la St. Laurent la Cayenna și a avut un atac grav de malarie.

— De asta n-am știut. Mi-a trimis o scrisoare, dar într-însa nu pomenește nimic despre boala lui.

— În colonie toți deținuții se îmbolnăvesc, mai curînd sau mai tîrziu de malarie. A avut noroc că s-a îmbolnăvit atît de repede. Medicul șef a prins slăbiciune de el, căci Berger este un om cu educație, ori între condamnați se găsesc foarte rar astfel de oameni. Acolo lui îi va merge bine.

— Marcel mi-a spus noaptea trecută că dumneata îmi aduci vești de la el.

— Da, mi-a dat o adresă, răspunse el și după ce scoase un teanc de hîrtii din buzunar, îi întinse un petec pe care era scris ceva : „Dacă-mi poți trimite ceva bani, trimite-i la această adresă. Dar ține minte că din tot ce trimiți, eu nu primesc decît jumătate".

Lydia luă peticul de hîrtie, se uită la el, pe urmă îl băgă în poșetă.

— Altceva nimic ?

— Ba da. Îți trimite vorbă să nu-ți faci griji prea mari. Spune că nu e nici pe departe atît de rău, pe cît ar fi putut să fie și că reușește să se împace și că va încerca să meargă pînă la capăt. Să știi că ceea ce spune este adevărat. Berger nu e prost. Nu va face nici prea multe greșeli. Este exact omul care știe să se împace cu viața, chiar atunci cînd este vitregă pentru el. Te vei convinge că va putea trăi destul de mulțumit.

— Dar cum va putea să fie mulțumit ?

— Este foarte straniu să constați cu cîte se poate omul obișnui. Berger e o fire plină de haz, nu-i așa ? Ne făcea de multe ori să rîdem de ceea ce ne spunea. Ar fi imposibil să mă înșel, dar eu cred că este exact omul care descoperă imediat partea caraghioasă a unei situații.

Lydia era palidă ca o moartă. Sta cu ochii plecați în jos și nu spunea nimic. Cel mai în vîrstă se întoarse spre prietenul său.

— Ce era caraghioslîcul pe care ți l-am spus despre el, în legătură cu individul acela de la spital care și-a tăiat gîtul ?

— A, da ; îmi aduc aminte. Ce era oare ? Mi-am uitat cu desăvîrșire, dar știu că în ziua cînd l-am auzit, am rîs de m-am stricat.

Urmă o lungă tăcere. Părea că nu mai au să-și spună nimic. Lydia stătea adîncită în gînduri ; cei doi oameni păreau înțepeniți în scaunele lor și se uitau cu ochii rătăciți, întocmai ca păpușile acelea mecanice care se vînd pe Boulevard Montparnasse și pe care le învîrtești cu ajutorul unui arc, apoi se opresc dintr-odată, țepene și moarte. Lydia oftă.

— Cred că atît este tot ce-mi puteți spune, zise ea. Vă mulțumesc pentru c-ați venit. Și sper că veți găsi slujba pe care o căutați.

— Serviciul Ocrotirii face tot ce poate pentru noi. Cred că se va ivi ceva.

Charley își scoase portofelul din buzunar :

— Nu cred să fiți tocmai în fonduri. Mi-ar face plăcere să vă pot da ceva cu care să vă ajutați, pînă cînd veți găsi de lucru.

— Ne va fi de mare folos, răspunse cel mai bătrîn și zîmbi mulțumit. Cei de la Ocrotire nu pot face prea mult pentru oamenii lor, dar în orice caz ne dau de mîncare și loc de dormit.

Charley le întinse o bancnotă de cinci sute de franci.

— Dă-o băiatului, ca să aibă grijă de ea, zise cel mai în vîrstă. El are darul specific al țăranului, de a face economie ; asudă sînge cînd e vorba să cheltuiască un ban și este în stare să facă cinci franci să-i ajungă mult mai mult, decît oricărei zgripțuroaice de pe pămînt.

Ieșiră toți patru și în fața cafenelei își dădură mîna. În timpul cît stătură împreună de vorbă în cafenea, cei

doi oameni își pierduseră cu totul sfiala de la început, dar acum după ce ieșiră în stradă, fură cuprinși din nou de spaimă. Păreau că s-au chircit, ca și cînd ar fi încercat să atragă cît mai puțin atenția lumii asupra lor și se uitau speriați în dreapta și în stînga, de parcă s-ar fi temut să nu fie acostați de cineva. Plecară împreună, unul lîngă altul, cu capetele plecate în pămînt și după ce mai aruncară o privire furișă înapoi, dispărură pe după primul colț pe care-l întîlniră în drum.

— Probabil este o simplă prejudecată din partea mea, zise Charley, dar trebuie să-ți spun, că nu m-am simțit tocmai bine în tovărășia acestor oameni.

Lydia nu răspunse nimic. Coborîră Bulevardul în tăcere și se oprirră să ia masa, dar în timpul acesta nu schimbară nici-o vorbă. Lydia părea cufundată în gînduri și nu-i venea deloc greu să ghicească la ce se gîndește, așa că-și dădu seama că orice încercare din partea lui, de a lega o conversație cît de mică, nu putea să fie la locul ei. Afară de asta acum își avea și el gîndurile lui personale care-l preocupau. Conversația la care asistase și întrebările pe care le pusese Lydia celor doi condamnați, treziseră într-însul bănuiala sugerată de Simon, pe care cu toate că-și dăduse silință să o alunge, stăruia undeva ascunsă în ființa lui, întocmai ca aerul stătut al unei camere nelocuite, pe care ar fi imposibil să-l alungi dintr-odată, oricît de mult ai ține ferestrele deschise. Bănuiala aceasta îl supăra, nu atît din cauză că ar fi însemnat că Lydia și-a bătut joc de el, cît mai mult din cauză că nu dorea cîtuși de puțin să-și închipuie despre ea că este o mincinoasă și o ipocrită.

— Mă duc să vorbesc cu Simon, zise el după ce se ridicară de la masă. Am venit la Paris mai mult pentru el și aproape nici nu l-am văzut în timpul acesta. Cred că trebuie să mă duc să-i spun cel puțin rămas bun.

— Da, cred că va trebui să te duci.

Voia să-i dea înapoi tăieturile din ziar și articolul pe care i-l împrumutase pentru ca să-l citească. Le avea în buzunar.

— Dacă vrei să-ți petreci după amiaza împreună cu prietenii dumitale ruși, voi lua o mașină și înainte de plecarea mea, te voi conduce la ei.

— Nu, eu mă voi duce la hotel.

— Cred că eu nu mă voi întoarce decît foarte tîrziu. Știi cum e Simon, cînd începe să vorbească. Nu te vei plictisi, stînd singură ?

— Nu sînt obișnuită cu astfel de atenții, răspunse ea și zîmbi. Dar nu mă voi plictisi. Eu nu am prea des ocazia să stau singură. Să stau singură într-o cameră și să știu dinainte că nimeni nu poate să intre — acesta este pentru mine un lux cum nu mi-aș închipui că poate să existe altul mai mare.

Se despărțită și Charley se îndreptă spre locuința lui Simon. Era convins că la această oră îl va găsi acasă. Cînd sună, veni chiar Simon de-i deschise. Era numai în pijama și îmbrăcase pe deasupra un halat.

— Hello ! Îmi închipuiam că s-ar putea să vii. Azi dimineață n-am avut nevoie să ies din casă, așa că nici nu m-am îmbrăcat.

Nu era bărbierit și părea că nici nu s-a spălat. Părul lung și des îi era în dezordine. La lumina slabă ce se strecura prin fereastra din tavan, ochii lui neliniștiți și întunecați, cu pleoapele înconjurate de cearcăne negre, ardeau ca niște cărbuni în mijlocul feței livide.

— Ia loc, adăugă el. Astăzi am făcut un foc zdravăn și atelierul este destul de cald.

Era cald, dar totuși camera lui părea tot atît de tristă și de pustie, ca și înainte de asta.

— Ei, ia spune, mai ține dragostea ?

— Abia adineaori m-am despărțit de Lydia.

— Mîine te întorci la Londra nu-i așa ? Nu o lăsa să te ciupească prea mult, căci nu văd motivul pentru care ai fi obligat să o ajuți, să dea posibilitate ticălosului de Berger să evadeze.

Charley scoase din buzunar tăieturile de ziar.

— După ce ți-am citit articolul, mi-am închipuit că tu ai oarecare simpatie pentru el.

— Simpatie, nu. Mi s-a părut interesant numai din cauză că am constatat că este un ticălos atît de desăvîrșit, că este atît de lipsit de conștiință și dispune de atîta îndrăzneală. I-am admirat puterea de voință. În alte împrejurări omul acesta ar fi fost un instrument prețios. În timp de revoluție un om ca acesta, care nu se oprește în loc, are curajul și sîngele lui rece, ar putea deveni neprețuit.

— Eu n-aș fi de părere că un astfel de om poate deveni un instrument în care să poți avea încredere.

— N-a spus Danton că în timpul revoluției, numai scursoarea societății, ticăloșii și criminalii au posibilitate să se ridice la suprafață? Este foarte firesc. Ai nevoie de ei pentru a îndeplini anumite misiuni și după ce și-au terminat însărcinarea, n-ai decît să scapi de ei.

— Ascultă dragul meu, zise Charley și zîmbi în silă, îmi face impresia că tu ai început să te gîndești foarte serios la această eventualitate.

Simon ridică din umerii ciolănoși și se uită la el nemulțumit.

— Am studiat revoluția franceză și Comuna. Tot așa au făcut și rușii și au învățat de la ei o mulțime de lucruri, dar noi avem acum avantajul că putem profita de lecțiile ce ni le-au dat evenimentele ulterioare. În Ungaria comuniștii au făcut o afacere proastă, dar au reușit bine în Rusia și cred că n-au reușit tocmai prost în Italia și Germania. Dacă vom avea minte deajuns, vom putea profita de succesele lor, mergînd ceva mai departe și căutînd să evităm greșelile pe care le-au făcut. Revoluția lui Bela Kun a eșuat din cauză că populația era înfometată. Punerea în mișcare a proletariatului a făcut ca izbucnirea unei revoluții să pară comparativ foarte simplă, dar proletariatul trebuie hrănit. Trebuie să ai organizația care să îngrijească de mijloacele corespunzătoare de transport și de suficiente provizii pentru hrană. Din întîmplare tocmai acesta este motivul pentru care puterea pe care proletariatul își închipuie că ar putea pune mîna, cînd face revoluție, îi scapă întotdeauna și cade în mîinile unei grupări de conducători inteligenți. Popoarele nu sînt capabile să se guverneze singure. Proletariatul este o bandă de sclavi și sclavii au nevoie de un stăpîn.

— Presupun că acum ar fi foarte greu să te mai poți numi democrat, declară Charley și în ochii lui albaștri luci o lumină de maliție zîtate.

Simon făcu un gest de nerăbdare și nu ținu seamă de observația lui ironică.

— Democrația este un moft. Un ideal irealizabil pe care propagandiștii demagogi îl agită în fața maselor, întocmai cum ai agita un morcov prin fața nasului unui măgar pe care vrei să-l duci cu tine. Marile lozinci ale

secolului al nouăsprezecelea, cu libertate, egalitate și frățietate sînt simple aiureli. Libertate ? Masele populare nu au nevoie de libertate și nu știu ce să facă cu ea, după ce li s-a acordat. Datoria și plăcerea lor este să slujească pe altul ; astfel se pot simți în siguranță, ori aceasta este dorința lor cea mai profundă : să se știe în siguranță. Este un fapt constatat de multă vreme, că singura libertate care merită să existe, este libertatea de a face bine, ori posibilitatea de a face bine este la îndemîna forței. Fapta bună este o creație a opiniei publice și e prescrisă de lege ; opinia publică însă este creată de acei care au puterea de a-și impune punctul lor de vedere, și singura sancțiune pe care i-o dă legea, este forța care se ascunde dincolo de ea. Frățietate ? Ce înțelegi sub frățietate ?

Charley se gîndi cîteva clipe la această întrebare.

— De, nici eu nu știu. Dar cred că este sentimentul care ne leagă unul de altul ca și cînd am fi cu toții membrii unei mari familii, și fiindcă ne este dat să trăim aici pe pămînt un timp atît de scurt, este mult mai bine să ne înțelegem unul cu altul.

— Altceva nimic ?

— Poate ar mai fi considerația că viața este foarte grea și probabil este mai ușor pentru fiecare dintre noi să o trăim, fiind și blînzi unul față de altul. Oamenii au o mulțime de greșeli, dar își au și părțile lor bune. Din ce cunoști oamenii mai de aproape, te convingi tot mai mult că sînt cumsecade. Aceasta dovedește că dacă le arăți cît de puțină apreciere, vor fi gata oricînd să-ți întindă o mînă de ajutor.

— Prostii, dragul meu, toate acestea nu sînt decît prostii. Tu ești un sentimental incorigibil. Înainte de toate nu este adevărat că oamenii devin mai buni, pe măsură ce îi cunoști mai bine : nu devin de loc. Tocmai acesta este motivul pentru care trebuie să te mulțumești să cunoști oamenii, fără să încerci să ți-i faci prieteni. O cunoștință își dezvăluie în fața ta numai părțile bune, este atent și politicos, caută să-și ascundă defectele sub masca unui convenționalism ; dar imediat ce ajungi cu el la o intimitate care să-i permită să-și scoată masca, va căuta să-l cunoști atît de bine încît să nu mai aibă nevoie să se prefacă și vei constata prezența unei ființe atît de corupte, încît ar trebui să fii zăpăcit, ca să nu-ți

daî seama că aceasta este firea lui adevărată și că ar fi tot atît de prostesc să-l condamni din cauza aceasta, pe cît de prostesc este să condamni lupul, din cauză că sfîșie, sau vipera din cauză că are colții veninoși. Esența omului este egoismul. Egoismul este în același timp și puterea și slăbiciunea lui. O, eu am avut ocazia să cunosc foarte bine oamenii, în timpul celor doi ani de activitate ziaristică. Sînt vanitoși, meschini, lipsiți de conștiință, zgîrciți, sperjuri, abjecți și gata oricînd să se vîndă unul pe altul, nu numai din cauză că ar putea trage un folos imediat, și chiar din spirit de maliționitate. Nu există nici-un mijloc la care n-ar fi în stare să facă apel, pentru ca să sape groapa unui rival ; nu există umilință pe care n-ar fi în stare să o accepte, pentru a obține un titlu sau o decorație ; vorbesc nu numai despre politicieni, ci și despre avocați, doctori, negustori, artiști și scriitori. Pe urmă gîndește-te la setea lor neastîmpărată de reclamă ; sînt în stare să se tîrască în patru labe prin fața unui gazetar puchinos, numai să scrie cîteva rînduri favorabile despre ei. Cei bogați ar fi în stare să comită mîrșăvii, numai să poată cîștiga cîteva sutare de care n-au nici-o nevoie. Onestitatea, onestitatea în politică, onestitatea în comerț — sînt chestiuni care depind întotdeauna de ceea ce se poate cîștiga cu ele : singurul amănunt care-i determină uneori să se oprească, este frica. Căci toți sînt niște lași. Dacă ai sta să le asculți discursurile, valul de oratorie răsuflată pe care-l răspîndesc în jurul lor, minciunile nerușinate cu care caută să se zăpăcească unul pe altul ! O, crede-mă, ar fi imposibil să faci ceea ce am făcut eu din ziua cînd am plecat de la Cambridge și totuși să-ți mai rămînă vreo iluzie în legătură cu firea omenească. Oamenii sînt josnici, lași și ipocriți. Mi-e silă de ei !

Charley plecă ochii în dușumele. Se simțea cuprins de sfială, cînd se gîndea la ceea ce ar fi vrut să-i răspundă. Cuvintele lui ar fi părut mai mult caraghioslîcuri.

— Nu-ți inspiră nici-un fel de milă ?

— Milă ? Mila este o slăbiciune femeiască. Mila este sentimentul pe care ți-l stoarce cerșetorul din cauză că nu are stomac, nu are creier și nu este vrednic să-și cîștige existența în mod cinstit. Mila este lingușirea după care însetează netrebnicul pentru a-și putea salva respectul față de sine însuși. Mila este șantajul ieftin pe

care-l plătește din cînd în cînd bogatul, pentru a se bucura în mai multă liniște de prosperitatea lui.

Cu un gest furios, Simon își adună halatul în jurul trupului ogîrjit. Charley recunoscu halatul acesta ; fusese cîndva al lui și tocmai se gîndise să-l arunce, dar Simon îl rugase să i-l dea lui ; îi răspunsese rîzînd, că îi va da unul nou, dar Simon stăruise să i-l dea pe acesta ; căci pentru el va fi destul de bun. Se întrebă, nu cumva era supărat și din cauza acestui dar banal ? Simon continuă :

— Egalitate ? Egalitate este cea mai mare prostie pe care a conceput-o mintea rasei omenești. Ca și cînd oamenii ar fi egali sau ar putea deveni vreodată egali. Vorbesc de egalitate, numai din calcul. La ce i-ar putea servi omului egalitatea, cînd ea nu-i poate oferi nici-un avantaj ? Oamenii se nasc inegali ; se deosebesc unul de altul prin caracter, prin vitalitate, prin conformația cerebrală și nici egalitatea venită la întîmplare nu poate nivela aceste deosebiri. Vasta majoritate a oamenilor este o adunare de tîmpiți. Indivizi ușor încrezători, superficiali și inconștienți ; de ce să acorzi acestora egalitate de posibilități cu cei care au caracter, inteligență, voință, vrednicie și forță ? Și tocmai această inegalitate firească dintre oameni, face ca democrația să fie imposibilă. Ce farsă stupidă ar fi să guvernezi o țară cu ajutorul a milioane de capete seci. În primul rînd aceștia sînt incapabili să-și dea seama ce ar putea fi bine pentru ei, iar în al doilea, oamenii aceștia nu au capacitatea de a obține binele pe care-l doresc. La ce se reduce democrația ? La puterea de persuasiune a strigătului de alarmă pe care l-au inventat politicienii mîrșavi și egoiști. Democrația este dirijată de magia vorbei, ori numai rareori se întîmplă ca un orator să aibă și cap, iar dacă se întîmplă totuși să aibe, nu se poate folosi de el, căci nu are timpul necesar, deoarece își cheltuiește toată energia, căutînd să lingușească adunătura proștilor, de voturile cărora depinde situația lui. Democrația a trecut printr-un proces care a durat o sută de ani ; din punct de vedere teoretic a fost întotdeauna absurdă, iar astăzi îmi dau seama că și din punct de vedere practic nu este decît o găleată de lături.

— Ceea ce nu te-a împiedicat cîtuși de puțin să-ți propui, dacă se va putea, să intri în Parlament. Dragă

Simon, dă-mi voie să-ți spun că ești un om atît de nesincer, cum numai rar mi s-a întîmplat să întîlnesc.

— Într-o țară atît de veche ca Anglia, unde există cultul instituțiunilor stabilite, ar fi peste putință să dispui de suficientă forță, pentru a-ți pune planurile în practică, decît cel mult găsindu-te în interiorul acestor instituții. Nu cred ca cineva să fie în stare să găsească un sprijin destul de puternic în mijlocul populației și să poată grupa în jurul său o bandă destul de puternică de acoliți, cu ajutorul cărora să poată da o lovitură de stat, decît cel mult în cazul cînd este un membru marcant al unuia dintre marile partide politice, reprezentate în Camera Comunelor. Și întrucît o revoltă nu se poate provoca decît cu ajutorul poporului, implicit partidul acesta trebuie să fie partidul laburist. Chiar dacă situația va deveni favorabilă pentru o revoluție, clasele stăpînitoare își vor putea rezerva suficiente privilegii încît să merite să-și dea osteneală, ca să-i netezească drumul.

— Care sînt mijloacele de care vrei să te servești ? O înfrîngere în război sau un dezastru economic ?

— Exact. Dar chiar și în cazul acesta clasele stăpînitoare vor avea de suferit numai relativ. Vor renunța la automobile și-și vor închide castelele pe care le au la țară, adăugînd astfel ceva în plus la numărul șomerilor, dar încolo nemulțumirile lor nu vor fi prea mari. Populația însă va suferi de foame. În cazul acesta te vor asculta, atunci cînd le vei spune că nu au nimic de pierdut, decît cel mult lanțurile robiei, iar cînd vei începe să le treci prin fața ochilor proprietatea altora, lăcomia și pizma pe care pînă acuma și-au stăpînit-o numai din cauză că nu au avut posibilitate să și-o arate, va începe să se dezlănțuiască în voie. Cu vorbe răsuflate de libertate și egalitate, despre care pomeneai adineaori, îi poți porni la atac. Istoria evenimentelor din ultimii douăzeci și cinci de ani, dovedește că poți cîștiga lupta. Clasele stăpînitoare sînt enervate din cauza averilor lor ; sînt umanitariste și sentimentale, dar nu au nici voința și nici curajul ca să se apere ; consilierii lor se dușmănesc între ei și-și pierd timpul acuzîndu-se unul pe altul în mod reciproc, cînd de fapt singura lor posibilitate de existență ar fi o acțiune imediată și energică. Plebea care este instrumentul în mîna conducătorilor revoluționari, este un element dirijat nu de rațiune, ci de instincte ; o

poți transpune într-o stare hipnotică și o poți entuziasma pînă la frenezie, cu simple cuvinte răsunătoare ; este o entitate și în consecință indiferentă față de moartea celor care trebuie să cadă din rîndurile ei ; nu cunoaște nici milă, nici iertare. Își găsește satisfacția în distrugere, deoarece distrugînd, devine conștientă de puterea pe care o are.

— Cred că vei recunoaște și tu, că o astfel de eventualitate ar implica asasinarea a mii de oameni nevinovați și distrugerea instituțiilor care au reclamat sute de ani de muncă neîntreruptă, pentru a putea fi create.

— În timpul unei revoluții trebuie să fie distrugeri și omoruri. Engels a spus cu ani de zile în urmă, că orice clasă stăpînitoare trebuie să se gîndească să reziste luptei de suprimare cu toate mijloacele de apărare pe care le are la îndemînă. Va fi o luptă pînă la moarte. Democrația a acordat vieții omenești o importanță absurdă. Din punct de vedere moral individul nu are nici-o valoare și nu e nici-o pierdere, dacă-l suprimi. Din punct de vedere biologic, nu are nici-o importanță, prin urmare nu văd de ce ai ezita mai mult cînd omori un om, decît atunci cînd ai vrea să stîlcești o muscă.

— Încep să-mi dau seamă care a fost motivul pentru care Robert Berger te-a interesat atît de mult.

— M-a interesat pentru că omul acesta a săvîrșit omor, dar nu l-a săvîrșit pentru nici-un fel de motiv josnic, nici pentru bani și nici din gelozie, ci pentru ca să-și afirme puterea în fața lui însuși.

— Aceasta este o afirmație cu totul neașteptată.

— Nu este o afirmație pe care o fac eu, dragă băiete. Este a lui Platon, dar din ziua cînd a făcut-o, istoria a dovedit că el a avut dreptate. Care a fost rezultatul revoluțiilor pe care le cunoaștem din timpul propriei noastre vieți ? Popoarele nu și-au pierdut niciodată stăpînii, doar cel mult i-au schimbat cu alții și niciodată autoritatea nu a fost exercitată cu atîta ferocitate, ca în timpul nostru.

— În cazul acesta popoarele sînt pur și simplu trase pe sfoară ?

— Sigur că da. Și adică de ce să nu fie ? Oamenii sînt proști și-și merită soarta. Ce importanță are asta ? Profitul lor este destul de neînsemnat. Nu li se mai cere să se gîndească la ei înșiși. Li se spune ce trebuie să facă

și atîta timp cît se supun ordinelor pe care le primesc, se bucură de siguranța pe care au dorit-o întotdeauna. Dictatorii din zilele noastre au făcut greșeli de pe urma cărora noi vom putea profita. Au uitat porunca lui Machiavelli care a spus că popoarele pot fi reduse la sclavie, dacă le lași libertatea vieții particulare. Eu voi da poporului iluzia de libertate, acordîndu-i libertate personală cît de multă, fără a primejdui însă siguranța statului. Voi socializa industria pînă unde idiosincrasia animalului din om o va permite și astfel voi da poporului iluzia de egalitate. Și de vreme ce pot fi cu toții frați și-și vor pleca grumazele în același jug, vor avea și iluzia de frățietate. Gîndește-te la faptul că un dictator poate face tot felul de lucruri pe care democrația nu le poate face, deoarece trebuie să țină seama de interesele care sînt în joc, de gelozii și de ambiții personale, astfel el are o ocazie fără pereche de a ușura soarta maselor. Am fost zilele trecute la o mare întrunire comunistă ce s-a ținut în oraș și pe fiecare drapel care trecea, puteai citi cuvintele : *Pace, Muncă* și *Bunăstare*. Ce altă cerere ar putea să fie mai firească decît acestea ? Totuși de o sută de ani democrațiile nu reușesc să le satisfacă. Un dictator ? Un dictator ar putea să le satisfacă dintr-o simplă trăsătură de condei.

— Dar după cum afirmi singur, poporul nu face altceva, decît își schimbă stăpînul ; el este mereu exploatat ; prin urmare ce te face să crezi că el va primi o astfel de situație ?

— Faptul că sînt obligați să o primească. În situația de astăzi un dictator care poate arunca bombe, care întrebuințează carul de asalt și mitralierele, poate înăbuși orice revoltă. Clasele stăpînitoare ar putea face același lucru și nici o revoluție n-ar mai reuși, dar s-a dovedit că ele nu au curajul ; ucid o sută de oameni, la rigoare chiar o mie, dar pe urmă se sperie și vor să ajungă la o înțelegere, sînt gata să facă și concesii, dar cînd ajung aici, e prea tîrziu pentru concesii și compromisuri, așa că sînt măturați de pe fața pămîntului. Poporul însă va accepta pe stăpînul său cel nou, din cauză că știe că acesta este mai bun și mai deștept decît el.

— Dar de ce trebuie să fie mai bun și mai deștept ?

— Din cauză că este mai tare decît el. Din cauză că el deține puterea ; ceea ce spune el că e bine, *este* bine și ceea ce spune el că e drept, *este* drept.

— E tot atît de simplu ca și hai să mîncăm, doar că este mai puțin convingător, zise Charley cu oarecare ironie.

Simon se uită la el întunecat.

— Cred că ceea ce spun eu ți se va părea mult mai convingător, după ce vei constata că de asta depinde nu numai untul și pîinea ta de toate zilele, ci și viața.

— Și cine, rogu-te alege pe cel care trebuie să fie stăpînul ?

— Nimeni. El va fi produsul ineluctabil al împrejurărilor.

— Cred că răspunsul tău este destul de vag.

— El urcă spre culme, din cauză că are instinctul de a conduce. El are puterea de voință, pentru a putea ajunge la putere. Are îndrăzneala și entuziasmul, abilitatea, șirguința și energia. El nu se teme de nimic, deoarece pentru el primejdia este însăși rațiunea vieții.

— Nimeni n-ar putea afirma despre tine că nu ești închipuit, dragă Simon, zise Charley și zîmbi.

— Ce te face să spui cuvintele acestea ?

— De, îmi face impresia că-ți închipui că tu dispui de calitățile pe care mi le-ai înșirat adineaori.

— Cum se poate să-ți închipui așa ceva ? Eu mă cunosc tot atît de bine, pe cît ar putea să se cunoască orice bărbat pe sine însuși. Îmi cunosc calitățile și-mi cunosc defectele. Un dictator trebuie să aibă forța mistică, cu care să poată fanatiza pe cei care-l ascultă și-l urmează. Trebuie să aibe magnetismul, datorită căruia să considere drept favoare, posibilitatea de a-și sacrifica viața pentru el. Într-însul trebuie să vadă fiecare că viața lui va avea o semnificație mult mai adîncă, dacă o va sacrifica. Eu nu am nici-una dintre aceste calități. Eu sînt în stare să fac lumea să se teamă de mine, dar niciodată să mă iubească. Îți aduci aminte ce spunea Lincoln : „Poți să-ți bați joc tot timpul de cîțiva oameni, și de toată lumea din cînd în cînd, dar nu se poate să-ți bați joc în continuu, de toată lumea". Nici unul dintre dictatori nu are un creier destul de lucid și de logic ; poate avea calm, forță, magnetism, farmec, dar dacă încerci să-i examinezi cuvintele mai de aproape, vei constata că

este o inteligență mediocră ; își poate juca rolul din cauză că și-l joacă în mod instinctiv, dar cînd începe să se gîndească, se împotmolește imediat. Eu am un creier prea bine organizat și prea puțin farmec pentru a putea deveni un dictator. De altfel este mult mai bine ca dictatorul ridicat la putere de către proletariat, să fie unul dintre ei. Clasele muncitorești vor putea să se identifice mult mai ușor cu el și astfel îl vor asculta cu mai mult devotament. Tehnica revoluționară a fost perfecționată. Avînd premiza condițiilor prielnice, este foarte ușor pentru o grupare organizată să pună mîna pe putere, greutatea este să o poată păstra. Revoluția rusă a dovedit cum nu se poate mai limpede, cea germană și italiană ceva mai puțin, că nu există decît un singur mijloc pentru a o păstra. Teroarea ! Muncitorul care ajunge căpetenie a statului este expus la ispite cărora numai un caracter neobișnuit de tare i s-ar putea împotrivi. Ar trebui să fie aproape supraom, pentru ca să nu-și piardă capul din cauza adulațiilor și ca hotărîrile pe care le ia, să nu fie influențate de luxul în care trăiește. Muncitorul este din fire sentimental ; are inimă bună și este milos ; după ce a obținut ceea ce a dorit, stă binișor și lasă ca viața să-și urmeze drumul ei ; iartă pe toți dușmanii pe care i-a avut și rămîne foarte mirat cînd aceștia sar cu cuțitele la el, imediat ce se întoarce cu spatele spre ei. Un astfel de om are nevoie de cineva care prin nașterea lui, prin educația și puterea voinței a devenit imun față de ispitele pe care i le întinde puterea și care este insensibil față de slăbiciunile provocate de succesul care încearcă să-i stăpînească voința.

Simon începuse să se plimbe de colo pînă colo prin cameră, dar cînd ajunse aici, se opri cu totul pe neașteptate în fața prietenului său. Cu obrazul palid și nebărbierit, cu părul vîlvoi, cu halatul înfășurat în jurul trupului său firav, părea o apariție grotească. Dar într-un trecut nu tocmai depărtat, au mai fost și alți tineri palizi, tot atît de firavi și tot atît de nepieptănați, ca și el, îmbrăcați într-o haină veche sau în bluza de student, care au alergat între pereții camerei lor triste și și-au depănat visurile, în aparență tot atît de irealizabile ; totuși timpul și ocazia au contribuit ca visurile lor să se realizeze, și croindu-și prin sînge drumul pînă la putere, astăzi țin în mîna lor viața a milioane de oameni.

— Ai auzit vreodată de Dzerjinsky ?

Charley tresări și se uită la el. Era numele pe care-l pomenise și Lydia.

— Da, mi se pare destul de ciudat, dar am auzit.

— A fost un gentilom. Familia lui era o familie de latifundiari care trăia în Polonia din secolul al șaptesprezecelea. Era un om cult și foarte citit. Lenin și vechea gardă a făcut revoluția, dar fără Dzerjinsky această revoluție ar fi fost înăbușită în mai puțin de un an. El a înțeles că revoluția nu poate fi salvată decît datorită teroarei. A cerut postul care i-a dat pe mînă toată organizația poliției și a pus bazele Cekei. A făcut dintr-însa un instrument de represiune care funcționa cu precizinea celui mai perfect mecanism. În timpul datoriei nu admitea să fie influențat nici de dragoste, nici de ură. Stăruințele lui erau nici mai mult nici mai puțin decît prodigioase. Era în stare să lucreze toată noaptea și instruia el singur pe suspecți ; se spune despre el că ajunsese să vadă atît de limpede în inima oamenilor, încît ar fi fost peste putință să-și mai ascundă secretele, cînd ajungeau în fața lui. El a inventat sistemul ostaticilor care s-a dovedit că este cel mai bun sistem pe care l-au putut descoperi vreodată revoluțiile, pentru apărarea ordinei. A semnat cu propria lui mînă sute, ce zic eu, mii de sentințe de moarte. Ducea o viață de o simplitate spartană. Marea lui putere rezida în faptul că nu cerea nimic pentru el însuși. Singurul lui scop era să servească revoluția. A reușit să devină cel mai puternic om din toată Rusia. Poporul aclama și idolatriza pe Lenin, dar Dzerjinsky era cel care stăpînea poporul.

— Acesta va să zică ar fi rolul pe care ai vrea tu să-l joci, dacă se va întîmpla vreodată ca în Anglia să izbucnească revoluția ?

— Cred că sînt destul de pregătit pentru un astfel de rol.

Charley se uită la el și zîmbi luminos și inocent.

— În cazul acesta cred că ar fi foarte probabil ca sugrumîndu-te aici pe loc, aș face un bun serviciu țării mele. Presupun că-ți dai seama că sînt în stare.

— Știu că ești în stare ; dar te temi de consecințe.

— Ar fi imposibil să fiu descoperit. Nu m-a văzut nimeni cînd am intrat. Singură Lydia știe că am venit să vorbesc cu tine și ea cu siguranță nu m-ar trăda.

— Nu m-am gîndit la consecințele acestea. Mă gîndeam la conștiința ta. Charley băiete, pentru așa ceva tu nu ești pregătit ; trebuie să ai stofă, dragul meu. Tu ești prea bun și prea blînd.

— Cred că ai dreptate.

Un timp, Charley nu mai zise nimic.

— Spui că Dzerjinsky n-a dorit nimic pentru el, dar văd că tu dorești puterea.

— Numai ca mijloc.

— Ce să faci cu ea ?

Simon privi cîtva timp drept în fața lui și lui Charley i se păru că descoperă în privirile lui un fel de flacără a nebuniei.

— Să mă realizez pe mine însumi. Să-mi satisfac instinctul creator. Să-mi exercit capacitățile cu care m-a înzestrat natura.

Charley nu găsi ce să-i răspundă. Se uită la ceasornic și se ridică în picioare.

— Acum eu trebuie să plec.

— Charley, eu nu doresc să te mai văd.

— Bine, nu mă vei mai vedea. Mîine și așa trebuie să plec.

— Înțeleg, niciodată.

Charley tresări. Se uită în ochii lui Simon. Erau adînci și întunecați.

— Ooo ! Cum se poate să spui așa ceva ?

— M-am săturat de tine !

— Definitiv ?

— Definitiv și pentru totdeauna.

— Simon, nu te gîndești că e păcat ! Eu ți-am fost un prieten destul de bun.

Simon tăcu un moment, dar nu mai mult decît i-ar trebui unui fruct pîrguit să se desprindă de pe ramură și să cadă.

— Tu ești singurul prieten pe care l-am avut în viață.

În glasul lui se simți un tremur și o deznădejde atît de adîncă, încît Charley, mișcat, întinse amîndouă brațele spre el și instinctiv făcu un pas ca să se apropie.

— Simon, de ce cauți să-ți faci viața atît de insuportabilă ?

O flacără de ură filfîi în ochii chinuiți ai lui Simon și încleștînd pumnul, lovi pe Charley din toate puterile în bărbie. Lovitura fu atît de neașteptată, încît se legănă pe picioare și lunecînd pe parchetul gol, căzu cît fu de lung ; cît ai clipi sări din nou în picioare și orbit de furise se repezi spre Simon, ca să-i dea o lecție dintre cele care-i mai dăduse și înainte de asta, cînd se întîmpla să-l chinuiască dincolo de orice măsură. Dar Simon sta nemișcat, ca de piatră, cu mîinile împreunate la spate, ca și cînd ar fi fost gata să primească de bunăvoie pedeapsa ce trebuia să vină și nu făcu nici-o mișcare pentru a se apăra, iar pe obrazul lui se reflectă o expresie de durere atît de mare și de consternare atît de fără hotar, încît furia lui Charley se topi imediat. Se opri în loc. Îi zvîcnea bărbia în locul unde-l lovise, dar cu toate acestea începu să rîdă fără nici-o supărare.

— Simon, tu ești un dobitoc. Puteai să mă rănești, zise el.

— Pentru numele lui Dumnezeu, ieși afară ! Du-te la tîrfa ta infectă ! M-am săturat de tine pînă în gît. Haide, pleacă ; pleacă odată ! zbieră Simon întărîtat.

— Foarte bine dragul meu, plec. Dar înainte de plecare aș vrea să-ți dau un mic dar pe care ți l-am cumpărat de ziua ta care este la șapte ianuarie.

Scoase din buzunar un ceasornic dintre acelea îmbrăcate în piele, pe care le deschizi desfăcînd amîndouă capetele și se întorc în mod automat.

— Are și un inel de care-l poți lega la lanțul de care-ți legi cheile.

Puse ceasornicul pe masă. Simon nici nu se uită la el. Charley, cu ochii clipind de haz, se uită la el. Așteptă să-i spună ceva, dar Simon nu-i spuse nimic. Charley se îndreptă spre ușă, o deschise și ieși.

Se făcuse noapte, dar Bulevardul Montparnasse era luminat ca ziua. Se apropia Anul Nou și în atmosferă se simțea un suflu de sărbătoare. Străzile erau pline de lume și cafenelele înțesate. Toată lumea părea mulțumită. Charley însă era deprimat. Se simțea chinuit de o senzație penibilă, ca și cînd s-ar fi dus la o serată unde-și închipuia că se va distra, dar din cauză că fusese prost și lipsit de tact, trebuia să plece, ducînd cu el convingerea că a lăsat o impresie defavorabilă. Se simți mai liniștit cînd ajunse în camera lui sordidă de la

hotel. Lydia se așezase în fața căminului, la foc și începuse să coasă ; aerul era greu de fumul multelor țigări pe care le fumase. Scena aceasta era de o plăcută domesticitate. Îți aducea aminte de un interior al lui Vuillard, cu farmecul lui intim și calm, dar în același timp de un tablou de Utrillo, așa că dezordinea din cameră părea impresionantă. Lydia îl primi cu același zîmbet calm și prietenesc, ca întotdeauna.

— Cum ai găsit pe prietenul dumitale Simon ?

— Nebun și clocotind de furie.

Își aprinse luleaua și se așeză în fața focului pe parchet, sprijinindu-se cu spatele de scaunul ei. Apropierea dintre ei parcă-l făcea să se simtă mai liniștit. Fu foarte mulțumit cînd văzu că ea nu spune nimic. Se simțea tulburat de cuvintele îngrozitoare pe care le auzise de la Simon. Nu era în stare să-și alunge din minte imaginea firavă a prietenului său, cu obrazul plin de țepușele unei bărbi nerase de două zile, nehrănit deajuns și obosit de lucru prea mult, alergînd de colo pînă colo prin cameră, îmbrăcat în prpriul său halat și căutînd să se debaraseze, cu sînge rece și clocotind de ură, de sinistrele idei ce-l chinuiau. Dar dincolo de această imagine, răsărea amintirea băiețașului cu ochii mari și negri, care părea că tînjește după dragostea cuiva și totuși se ferea de ea, amintirea băiețașului cu care el se ducea la circ în timpul sărbătorilor Crăciunului și care părea atît de adînc impresionat de ceea ce vedea, cu care făcea lungi plimbări pe bicicletă sau pe jos, în lungul cîmpurilor, care din cînd în cînd era atît de vesel și exuberant, cu care simțea adevărată plăcere să stea de vorbă, să rîdă, să se joace și să facă tot felul de nebunii. I se părea de necrezut ca băiețașul acesta să fi putut deveni tînărul cu care stătuse de vorbă în timpul după-amiezii și care îi spusese lucruri atît de îngrozitoare, încît îi venea să plîngă.

— Mă gîndesc ce se va întîmpla pînă la urmă cu Simon ? murmură el.

Fără să-și dea seama că vorbise cu glas tare, cînd auzi pe Lydia că-i răspunde, fu convins că ea-i ghicise gîndurile care-l preocupau.

— Eu nu cunosc firea englezilor. Dacă ar fi rus, poate aș spune că sau va deveni un agitator primejdios, sau se va sinucide.

Charley începu să rîdă.

— De, noi englezii avem extraordinara capacitate de a transforma toate nebuniile ce ne trec prin minte, în mijloace comode de existență. Parcă-l văd ca mîine că-și va comanda cărți de vizită, în calitate de director al ziarului *Times*.

Se ridică de pe parchet și se așeză în fotoliul care era singurul loc din toată camera unde puteai sta mai comod. Se uită îngîndurat la Lydia care lucra zorită cu acul. Ar fi vrut să-i spună ceva, dar gîndul acesta îl neliniștea și cu toate acestea asta era ultima ocazie, căci ziua următoare el trebuia să plece. Bănuiala pe care cuvintele lui Simon o treziseră în sufletul lui curat, începea să-l roadă. În cazul cînd femeia aceasta și-a bătut joc de el, va fi bine să afle cît mai curînd ; astfel după ce se vor despărți, va putea ridica din umeri și va putea foarte liniștit să nu se mai gîndească la ea. Se hotărî deci să limpezească această chestiune imediat și pe loc, dar se sfia să-i facă propunerea ce-i trecuse prin minte, de aceea căută să aducă vorba pe departe.

— Ți-am povestit vreodată ceva despre mătușa mea Martha ? începu el.

— Nu.

— Femeia aceasta a fost fiica străbunicului meu. Era o fată bătrînă și acră, pe obrazul căreia erau atîtea crețuri, cum eu n-am mai văzut de atunci încoace pe obrazul unui om muritor. Era foarte mică de statură și foarte slabă și ar fi fost imposibil să se uite la cineva sau ceva, fără să facă o strîmbătură de dispreț. Pe vremea cînd eram copil, femeia aceasta mă îngrozea. Admira foarte mult pe regina Alexandra și pe la sfîrșitul vieții își purta părul pieptănat ca și ea, doar că părul acesta era acum o perucă. Se îmbrăca întotdeauna în negru și purta rochii lungi și foarte largi, iar gulerul bluzei îl purta pînă sub urechi. În jurul gîtului un lanț gros de aur, de care bălăngănea o cruce mare de aur și purta brățări pe mîini. Era grozav de distinsă. Trăia în casa cea veche pe care o clădise bătrînul Sibert pentru el însuși, după ce începuse să-și facă drum în lume, și n-a schimbat nimic din interiorul ei, pînă la sfîrșitul vieții. Cînd intrai în casa aceea, îți făcea impresia că te-ai întors înapoi în anul o mie optsute șaptezeci. A murit la o vîr-

stă foarte înaintată, abia acum cîțiva ani și mi-a lăsat moștenire cinci sute de lire sterline.

— A fost frumos din partea ei.

— Mi-ar fi plăcut ca banii aceștia să-i fac praf, dar tatăl meu m-a sfătuit să-i păstrez. Spunea că voi fi foarte mulțumit să am un astfel de ou în cuibar, în ziua cînd mă voi căsători și voi avea nevoie să-mi mobilez un apartament. Eu însă nu văd posibilitatea, cel puțin pentru cîțiva ani de aici înainte, de a mă căsători și nici nu am de fapt nevoie de acești bani. N-ai vrea să-ți dau dumitale două sute din ei ?

Lydia continua să lucreze și asculta cu amabilitate, și mai mult de politețe, căci pe ea n-o interesa deloc ceea ce-i spunea el acum ; dar cînd ajunse la sfîrșit, își înfipse acul în cusătura la care lucra și ridică privirea.

— Ce să fac eu cu banii aceștia ?

— Îmi închipuiam că ar putea să-ți fie de mare folos.

— Nu te înțeleg. Ce-am făcut eu pentru dumneata, ca să te poți gîndi să-mi dai două sute de lire sterline ?

Charley ezită. Fata se uita la el cu ochii aceia mari și albaștri care stăteau la nivelul obrazului și părea că în privirile ei era concentrată o atenție extremă care încerca să vadă pînă în adîncul sufletului său. Întoarse capul și se uită în altă parte.

— Cu banii aceștia ai putea ajuta foarte mult pe Robert.

Pe buze îi apăru un zîmbet fugar. Înțelesese.

— Prietenul dumitale Simon ți-a spus că eu mă duc la Sérail pentru a aduna o sumă destul de mare de bani cu care să ajut pe Robert să poată evada ?

— Ce te face să te gîndești la așa ceva ?

Începu să rîdă enervată.

— Dragul meu prieten, dumneata ești foarte naiv. Toată lumea își închipuie exact același lucru. Crezi dumneata că mi-aș da eu cît de puțină osteneală ca să decepționez pe cei care se ocupă de astfel de lucruri sau îți închipui că dacă le-aș spune adevărul, ar fi în stare să-l înțeleagă ? Eu nu am nevoie de banii dumitale, căci nu am ce face cu ei. Glasul ei deveni înduioșat. E foarte drăguț din partea dumitale că-mi faci această propunere. Ești un bărbat adorabil, dar ești ca un copil. Îți dai sea-

mă că propunerea pe care mi-o faci, este o crimă care te-ar putea băga foarte ușor în închisoare ?

— Ei haide !

— Va să zică n-ai crezut ceea ce ți-am spus eu alaltăieri ?

— Am început să-mi dau seama că în lumea aceasta este foarte greu să crezi ceva. La urma urmelor eu pentru dumneata nu însemnam nimic, prin urmare nu era nici-un motiv ca să-mi spui adevărul, dacă nu voiai. Pe urmă nu uita de cei doi de azi dimineață și de adresa pe care ți-au dat-o, ca să expediezi banii. Așa că nu trebuie să te miri, dacă am ajuns la gîndul acesta.

— Voi fi foarte mulțumită, dacă voi putea trimite lui Robert bani, ca să-și poată cumpăra țigări și o mîncare mai bună. Dar totuși ceea ce ți-am spus, este numai adevărul. Eu nu doresc ca el să evadeze. A păcătuit și trebuie să sufere.

— Nu sînt în stare să mă gîndesc că dumneata ai putea să te mai întorci în localul acela îngrozitor. Astăzi am reușit să te cunosc puțin și mi se pare înspăimîntător să mă gîndesc la dumneata, că vei continua să duci felul acesta de viață.

— Bine, dar ți-am spus că eu vreau să ispășesc ; trebuie să fac eu pentru el, ceea ce el nu va avea niciodată curajul și nici puterea să facă.

— Asta este nebunie. E un gînd morbid. O faptă lipsită de orice judecată. Poate ași înțelege, dar chiar în cazul acesta sînt convins că ar fi o dovadă de nebunie, dacă ai crede într-un Dumnezeu feroce care cere răzbunare și care ar primi suferința dumitale ca parte de ispășire pentru răul pe care l-a făcut Robert, dar dumneata mi-ai spus că nu crezi în Dumnezeu.

— Cred că nu se poate să pui în discuție sentimentele cuiva. Adevărul este că fapta mea e lipsită de judecată, dar judecata nu poate avea nici-o legătură cu așa ceva. Eu nu cred în Dumnezeul creștinilor care și-a sacrificat fiul, pentru mîntuirea neamului omenesc. Aceasta este o legendă. Dar cum a putut această legendă să se acrediteze, dacă ea nu exprimă o profundă intuiție a oamenilor ? Eu nu știu în ce cred, deoarece credința este ceva instinctiv, și care ar fi cuvintele cu care crezi că ai putea să explici instinctul ? Instinctul meu îmi spune că puterea care ne stăpînește, pe noi oamenii, ani-

malele și lucrurile, este o putere întunecată și crudă și că totul trebuie ispășit ; o putere care cere dinte pentru dinte și ochi pentru ochi și că deși ne zbatem și ne revoltăm, va trebui totuși să ne supunem, deoarece această putere sîntem noi înșine.

Charley făcu un gest sfios de descurajare. Îi făcea impresia că încearcă să vorbească cu cineva a cărui limbă el nu o înțelege.

— Cît timp ai de gînd să te mai duci la Sérail ?

— Nu știu. Pînă cînd voi simți că mi-am plătit datoria. Pînă va veni ziua ca să simt în oasele mele că Robert a fost eliberat, nu din închisoare ci de păcatul pe care l-a săvîrșit. Odinioară scriam adrese pe plicuri. Aveam în fața mea sute și sute de plicuri și mă gîndeam că nu voi mai ajunge să le termin niciodată și scriam, scriam mereu, dar multă vreme mi se părea că pachetul din fața mea nu scade deloc, ci este tot atît de mare ca și la început, apoi dintr-odată, tocmai atunci cînd mă așteptam mai puțin la așa ceva, constatam că am ajuns la cel din urmă. Este o senzație atît de ciudată.

— Pe urmă te vei duce să întîlnești pe Robert și să continuați viața împreună ?

— Dacă mă va dori.

— Sigur că te va dori, zise Charley.

Se uită la el cu nesfîrșită tristețe.

— Nu știu.

— Cum se poate să te gîndești la așa ceva ? El te iubește. La urma urmelor, gîndește-te ce trebuie să însemne iubirea dumitale pentru el.

— Ai auzit ce spuneau astăzi oamenii aceia. E vesel, se bucură de un tratament mai blînd și se împacă ușor cu regimul. Așa e el. M-a iubit, este adevărat și știu că m-a iubit ; dar mai știu că el este incapabil să iubească pe cineva vreme mai îndelungată. Ar fi fost imposibil să-l păstrez pentru totdeauna, chiar dacă nu se întîmpla nimic. Asta am știut-o din prima zi. Și cînd va veni timpul pentru mine să plec, ce nădejde aș putea avea, că a mai rămas ceva din dragostea pe care a simțit-o odinioară pentru mine.

— Bine, în cazul acesta dacă te gîndești la așa ceva, cum se poate să mai faci ceea ce faci acum ?

— E stupid, nu-i așa ? El este un om orud și egoist, lipsit de conștiință și josnic. Nu mă interesează. Eu nu-l respect, nu am nici-o încredere în el, dar îl iubesc. Îl iubesc cu trupul, cu sufletul, cu gîndurile mele, cu simțurile și toată ființa mea. Pe urmă tonul ei luă o întorsătură de glumă : Și acum după ce ți-am spus toate acestea, va trebui să recunoști că eu sînt o femeie detracată care nu merită cîtuși de puțin interesul sau simpatia dumitale.

Charley stătu cîteva clipe îngîndurat.

— De, cred că după toate acestea mi-ar fi peste putință să nu-ți mărturisesc, că sînt incapabil să te înțeleg. Dar cu toată viața de infern la care este condamnat, nu știu zău, dacă n-aș prefera să fiu mai curînd în locul lui, decît într-al dumitale.

— De ce ?

— Ca să-ți spun adevărul, pentru că nu sînt în stare să-mi închipui ceva mai îngrozitor, decît să iubești din tot sufletul pe cineva, despre care știi dinainte că este nevrednic să fie iubit.

Lydia se uită la el îngîndurată, poate chiar surprinsă de cuvintele pe care i le spusese, dar nu răspunse nimic.

X.

Trenul lui Charley pleca la amiază. Rămase puțin mirat cînd auzi pe Lydia spunîndu-i că ar vrea să-l conducă la gară. Dejunară tîrziu și începură să-și facă geamantanele. Înainte de a coborî, ca să-și plătească nota la hotel, Charley își numără banii. Mai avea încă destui.

— Vrei să-mi faci o plăcere ? întrebă el.

— Ce anume ?

— Să-mi dai voie să-ți ofer ceva, ca să-ți servească pentru cine știe ce nevoie neprevăzută.

— Eu nu vreau banii dumitale, răspunse ea și zîmbi. Dar dacă vrei, poți să-mi dai o mie de franci pentru Evghenia. Pentru ea ar fi un dar căzut din cer.

— Foarte bine.

Se duseră mai întîi în Rue du Château d'Eau, unde locuia ea și lăsară geamantanul la portar. De aici se duseră la Gare du Nord. Lydia îl însoți pe peron și Charley își cumpără cîteva ziare englezești. Își găsi comparti-

mentul în vagonul Pullman și cînd Lydia intră împreună cu el, se uită în jurul ei.

— Știi că astăzi mi se întîmplă pentru prima dată în viață, să intru într-un compartiment de clasa întîi zise ea.

Charley tresări. Ca la o scăpărare de neașteptată lumină, în mintea lui se trezi icoana unei vieți, cu totul lipsite nu numai de luxul obișnuit al oamenilor bogați, ci pînă și de confortul simplu al celor care-și pot duce viața mai din larg. Simți o strîngere de inimă dureroasă, cînd își aduse aminte cît de sordidă a fost și va fi întotdeauna existența acestei femei.

— Ei bine, în Anglia călătoresc și eu întotdeauna numai cu clasa a treia, zise el pe un ton ca și cînd ar fi vrut să-și ceară iertare, dar tatăl meu spune că atunci cînd ești pe continent, trebuie să călătorești ca un gentleman.

— Face o bună impresie autohtonilor.

Charley începu să rîdă și se aprinse la față.

— Dumneata ai un dar special de a mă face să mă simt ridicol.

Începură să se plimbe în lungul peronului, încercînd cum fac toți oamenii în astfel de ocazii, să se gîndească la ce ar putea spune, dar sînt incapabili să inventeze ceva ce merită să fie spus. Charley se întrebă, oare femeia aceasta nu se gîndește în această clipă la probabilitatea că nu se vor mai întîlni niciodată în viață. I se părea straniu să-și aducă aminte, că timp de cinci zile trăiseră aproape nedespărțiți și că peste cel mult un ceas, se vor simți ca și cînd niciodată nu s-ar fi întîlnit. Trenul era gata de plecare. Îi întinse mîna să-i spună rămas bun. Ea își încrucișă brațele pe piept în felul acela care i se păruse întotdeauna atît de mișcător ; tot așa le avea încrucișate pe piept și în noaptea aceea cînd plînsese prin somn ; ridicase obrazul spre el. Spre marea lui mirare, băgă de seamă că Lydia plîngea. O cuprinse în brațe și pentru prima dată o sărută pe buze. Se desfăcu din brațele lui, apoi se întoarse și plecă grăbită în lungul peronului. Charley intră în compartiment. Se simțea foarte tulburat. Dar după o masă bună și o sticlă de vin de Chablis, se simți mai liniștit ; își aprinse luleaua și începu să citească *The Times*. Lectura aceasta îi da o senzație de mulțumire. În hîrtia substanțială pe

care era tipărit ziarul, i se părea că este ceva solid și specific englezesc. Se uită la revistele ilustrate. Era un temperament foarte ușor de împăcat. Cînd ajunse la Calais, era foarte bine dispus. După ce se îmbarcă, bău un păhărel de Scotch și în timp ce se plimba pe coverță, urmărea valurile apei care fugeau în urma vaporului. Fu o senzație grandioasă să vadă apărînd în zare stîncile de la Dover. Oftă ușurat cînd simți din nou sub picioare pămîntul Angliei. I se părea că a lipsit o veșnicie. Era adevărată plăcere să audă din nou strigătele hamalilor englezi și violența de limbaj a funcționarilor vamali care tratau călătorii ca și cînd ar fi fost criminali notorii. Peste două ceasuri va fi din nou acasă. Tatăl său spunea întotdeauna :

— Nu există decît un singur lucru care ar putea să-mi facă mai multă plăcere decît plecarea din Anglia, întoarcerea.

Amintirile lui din zilele pe care le petrecuse la Paris, începură să se tulbure. Erau întocmai ca spaimele unui vis, din care tresari și te trezești, dar pe măsură ce trece ziua, amintirea acestor spaime începe să se șteargă, așa că după un timp nu-ți mai aduci aminte de nimic, decît că ai avut un vis urît. Se întrebă, oare va veni cineva în calea lui ; ar fi plăcut să vadă o față prietenoasă pe peron. Cînd coborî din tren în gara Victoria, primul om pe care-l văzu pe peron, fu mama lui. Îi trecu brațele în jurul gîtului și-l sărută, ca și cînd ar fi lipsit de luni de zile de acasă.

— Am spus tatălui tău, că de vreme ce el te-a condus la gară cînd ai plecat, acum e rîndul meu să vin în calea ta. A vrut să vină și Patsy, dar eu n-am lăsat-o. Doream ca timp de cîteva minute să mă pot bucura numai eu singură de tine.

Ce senzație divină să se simtă din nou învelit în afecțiunea aceasta caldă și liniștitoare.

— Mamă dragă, tu ești o bătrînică nebună. Ce imprudență din partea ta să riști să te îmbolnăvești din cauza curentului de pe peron, pe o noapte ca aceasta ?

Se luară la braț și se îndreptară mulțumiți spre mașina care-i aștepta. Se duseră la Porchester Close. Leslie Mason auzi deschizîndu-se ușa de la intrare și ieși în hol, pe urmă apăru și Patsy care cobora scara în goană și se repezi în brațele lui Charley.

— Vino la mine în birou, să te dezbraci. Găsești și sticla de whisky. Trebuie să fii încremenit de frig.

Charley bägă mîna în buzunarul paltonului și scoase cele două sticluțe de parfum pe care le adusese pentru mama lui și pentru Patsy. I le alesese Lydia.

— Le-am trecut prin contrabandă, declară el triumfător.

— Femeile acestea vor mirosi acum ca la lupanar, declară Leslie în glumă.

— Ție tăticule ți-am adus o cravată de la Charvet.

— E țipătoare.

— Grozav.

— Bun.

Erau atît de încîntați unul de altul încît începură să rîdă. Leslie turnă whisky în pahare și stărui să ia și soția sa unul, ca să se ferească de răceală.

— Charley, ai avut vreo aventură ? întrebă Patsy.

— Niciuna.

— Mincinosule !

— Las' că ne vei spune mai tîrziu tot ce-ai făcut, interveni doamna Mason. Acum du-te și fă o baie fierbinte și pe urmă să te îmbraci pentru masă.

— E gata pregătită, zise Patsy. Am turnat în apă o jumătate sticlă de săruri pentru baie.

Îl tratau ca și cînd abia acum s-ar fi întors de la Polul Nord, după un drum necrezut de greu. Cînd se uita la ei, simțea o plăcută înfiorare împrejurul inimii.

— Nu-i așa că e plăcut să te vezi din nou acasă ? întrebă maică-sa și se uită la el înduioșată.

— Măreț.

Dar cînd Leslie, pe jumătate îmbrăcat, intră în camera soției sale ca să stea puțin de vorbă, pînă cînd ea se va pudra, Veneția se întoarse spre el și-l privi puțin cam speriată.

— Leslie, băiatul arată foarte palid.

— E puțin cam tras. Am constatat și eu.

— Da, este tras și am băgat de seamă imediat ce a coborît din vagon, dar n-am putut vedea limpede, pînă cînd am ajuns acasă. E palid la față ca o fantomă.

— Peste două sau trei zile va fi din nou bine, n-avea nici-o grijă. Cred că și-a făcut puțin de cap. După felul în care arată, îmi vine să cred căa lăsat cîteva amin-

țiri plăcute pentru anii de bătrînețe, cîtorva femei drăguțe de la Paris.

Doamna Mason sta la masa de toaletă, îmbrăcată într-un kimono chinezesc, tivit cu blană albă și-și făcea cu toată atenția sprîncenele ; cînd îl auzi ce spune, se întoarse spre el cu creionul în mînă.

— Leslie, ce vrei să spui ? Cred că nu-ți închipui că băiatul nostru s-a culcat cu vreo femeie străină, din specia femeilor acelora ?

— Ei haide, Veneția, las-o. Adică de ce crezi că s-a dus la Paris ?

— Ca să vadă muzeele, pe Simon și ca să se ducă la Comedia Franceză. Este doar' abia un copil.

— Te rog Veneția, nu fi caraghioasă. Băiatul are douăzeci și trei de ani. Cred că nu-ți închipui despre el că este fată mare ?

— Uite ce, voi bărbații sînteți niște scîrboși.

Glasul ei se stinse și Leslie văzînd că este consternată de cuvintele lui, îi puse cu blîndețe mîna pe umăr.

— Dragă Veneția, sper că nu ai intenția ca pe unicul tău fiu să-l faci eunuc ?

Doamna Mason nu prea știa limpede, dacă ar trebui să plîngă sau să rîdă.

— Ar fi imposibil să mă gîndesc la așa ceva, răspunse ea și începu să rîdă.

Charley simți o mulțumire neobișnuită, cînd la jumătate ceas după aceea, îmbrăcat în smokingul de toate zilele, se putu așeza la masa în stil Chippendale, împreună cu tatăl său care era îmbrăcat într-un sacou de catifea, cu mama lui îmbrăcată într-o rochie de mătase liliachie și Patsy într-o rochie tinerească de șifon. Serviciul Georgean de argint, sfeșnicele umbrite, șervetele de dantelă pe care doamna Mason le cumpărase la Florența, paharele .lefuite — totul i se părea foarte distins, dar înainte de orice, i se părea familiar. Tablourile de pe pereți, fiecare cu eticheta lui de alamă, erau obiecte merituoase, iar cele două fete care serveau la masă, îmbrăcate în uniformele lor de culoare cafenie, dădeau interiorului o notă impresionantă. În mijlocul acestei atmosfere te simțeai în siguranță și lumea din afară ți se părea mulțumitor de departe. Bucatele bune și consistente erau predestinate să mulțumească un apetit sănătos, dar fără să te poată îngrășa. În vatră un

grătar electric imita foarte asemănător focul de lemne. Leslie Mason se uită la bucatele ce se aduceau la masă.

— Constat că am tăiat viţelul cel gras pentru fiul rătăcitor, zise el şi se uită peste masă la soţia lui.

— Ai găsit mîncare bună la Paris, Charley ? întrebă doamna Mason.

— Destul de bună. Dar nu m-am dus la nici-unul dintre restaurantele acelea elegante. Am mîncat tot timpul în localurile mici din Cartier.

— Ooo, cu cine ai mîncat ?

Charley ezită o clipă şi se aprinse la faţă.

— Am mîncat împreună cu Simon, după cum era de aşteptat.

Această afirmaţie era o parte din realitate. Răspunsul lui evită cu multă îndemînare adevărul, dar cu toate acestea nu spunea o minciună. Doamna Mason băgă de seamă că soţul ei o priveşte semnificativ, dar nu-i dădu atenţie ; continuă să se uite la fiul ei cu priviri înduioşate şi pline de dragoste, dar Charley era prea inocent ca să poată înţelege că privirile acestea ale mamei sale, încercau să-l sfredelească pînă în adîncul sufletului, pentru a constata ce taine se ascund acolo.

— Ai văzut ceva tablouri ? întrebă ea cu blîndeţe.

— M-am dus la Louvru. Am fost profund impresionat de tablourile lui Chardin.

— Nu mai spune ! se miră Leslie. N-aş putea afirma că pe mine m-ar fi impresionat prea mult. L-am găsit întotdeauna cam banal. Ochii lui clipiră şireţi, la gluma pe care tocmai atunci o inventase : Fie vorba între noi, faţă de Chardin eu prefer pe Charvet, căci cel puţin acesta este modern.

— Tatăl tău este un om imposibil, declară doamna Mason şi zîmbi cu bunăvoinţă. Chardin a fost un artist foarte conştiincios, unul dintre maeştri minori ai secolului al optsprezecelea, dar evident, niciodată n-a fost un pictor mare.

Realitatea era că toţi erau mult mai nerăbdători să-i spună ce-au făcut ei în timpul cît el a lipsit, în loc să asculte la ce le spunea el. Recepţia de la verişorii lor Wilfred a fost formidabilă şi s-au întors acasă atît de osteniţi, încît seara după ce au terminat cu masa, au trebuit să se culce imediat. Toate acestea dovedeau că se distraseră cît se poate de bine.

— Patsy a avut o cerere în căsătorie, zise Leslie Mason.

— Impresionant, nu-i așa ? strigă Patsy. Dar din nenorocire bietul băiat nu avea mai mult de șaisprezece ani, așa că i-am spus că oricît de rea femeie aș fi eu, aș fi incapabilă să mă cobor atît de jos, încît să smulg un copil din leagăn, și după ce l-am sărutat inocent pe frunte, i-am spus că voi fi pentru el ca o soră.

Patsy continuă să-i povestească despre recepție. Charley o asculta zîmbind, iar doamna Mason profită de această ocazie, ca să-l poată examina mai de aproape. I se păru că este foarte frumos și că paloarea obrazului său i se potrivește. Simțea un sloi de ghiață în inimă, cînd se gîndea cît de mult trebuie să fi plăcut femeilor acelora la Paris ; bănuia că s-a dus la una din casele acelea îngrozitoare ; cît succes trebuie să fi avut, fiind atît de tînăr, de proaspăt și de încîntător, după bărbații cheli, borțoși și dezmățați cu care erau obișnuite. Se întrebă ce fel de fată l-o fi atras mai mult și spera că a fost una tînără și drăguță, deoarece se spune că bărbații sînt atrași de femeile care fac parte din tipul căruia îi aparține și mama lor. Era convinsă că fiul ei a fost un amant încîntător ; i-ar fi fost peste putință să nu se simtă mîndră de el ; la urma urmelor era fiul ei pe care-l purtase la sîn. Drăgușul de el ; cît este de palid și de obosit. Doamna Mason nu ar fi admis pentru nimic în lume, ca cineva să afle gîndurile ce-i treceau acum prin minte ; era mîhnită și pizmuia, da, pizmuia, pe fetele acelea cu care s-a culcat, dar în același timp era și mîndră, o, atît de mîndră, din cauză că fiul ei era voinic, frumos și atît de viril !

Leslie întrerupse prostiile pe care le debita Patsy, odată cu depănarea propriilor ei gînduri :

— Ce zici Veneția, să-i spunem marele secret ?

— Sigur că da.

— Dar bagă de seamă Charley, să nu spui nimănui. Este o afacere pe care a pus-o la cale vărul Wilfred. S-a găsit un fost Guvernator al Indiei pentru care partidul ar dori să aibă un mandat sigur de deputat ; Wilfred a renunțat la al lui și în schimbul mandatului i se va acorda titlul de Pair al Angliei. Ce zici de asta ?

— E fantastic.

— Evident el încearcă să se prefacă oarecum că nici nu-l interesează, dar în realitate, nu-și mai găsește locul

de mulțumit. Afară de asta trebuie să știi că e bine pentru noi toți. Vreau să spun că avînd un Pair în familie, asta înseamnă că avem mai mult prestigiu. Ne acordă un fel de situație socială. Și cînd te gîndești că am început...

— Ajunge Leslie, interveni doamna Mason și aruncă o privire furișă spre cele două fete care serveau. Nu e nevoie să mai vorbim despre asta ; și după ce cameristele plecară, adăugă imediat : Tatăl tău are prostul obicei să povestească tuturor despre originea lui. Eu cred că acum a sosit timpul să începem să uităm ce a fost. La ce să mai dezgropi morții. Admit că atunci cînd sîntem în societatea unor oameni care fac parte din lumea noastră, aceștia ar putea să-și închipuie că e *chic* să ai între străbunii tăi pe unul care a fost grădinar și o străbunică bucătăreasă, dar nu văd de ce să spui așa ceva în fața servitorilor. Asta îi face să-și închipuie despre tine că nu ești cu nimic mai bun decît ei.

— Mie nu mi-e rușine de origina mea. La urma urmelor, cele mai strălucite familii din Anglia au început tot atît de jos ca și noi. Dar noi am reușit să urcăm scara socială în mai puțin de un secol.

Doamna Mason și Patsy se ridicară de la masă, așa că Charley rămase cu tatăl său, ca să-și bea păhărelul de Porto. Leslie Mason îi povesti despre conversațiile pe care le-au avut în legătură cu titlul ce-l va primi vărul lor Wilfred. Nu era lucru tocmai ușor să găsești un nume pe care nu l-a mai întrebuințat nimeni, care totuși să aibă oarecare legătură cu tine și care să fie destul de răsunător.

— Cred că va fi mai bine să trecem și noi în salon, zise Leslie după ce terminară ce avea de spus în legătură cu această chestiune. Probabil, înainte de a se duce la culcare, mama ta ar vrea să joace o partidă de bridge.

Dar cînd ajunseră la ușă și erau gata să treacă pragul, întinse brațul și puse mîna pe umărul fiului său.

— Ascultă băiete, mi se pare că arăți cam tras la față. Cred că la Paris ți-ai făcut puțin de cap. În sfîrșit, ești tînăr și nici nu s-ar putea altfel. Apoi dintr-odată păru că se simte puțin cam stînjenit : În orice caz sînt lucruri care pe mine nu mă privesc și sînt anumite chestiuni despre care tatăl și fiul nu trebuie să vorbească niciodată. Dar accidentele se pot întîmpla chiar în cele

mai bune familii și uite ce-aș vrea să-ți spun ; dacă îți închipui că ai luat ceva de pe acolo, cred că ar fi mai bine să te duci imediat la un doctor. Bătrînul Sinnery te cunoaște din ziua cînd te-ai născut, așa că nu ai nici-un motiv să te ferești de el. Este discreția întrupată și poți fi sigur că te va face bine, cît ai bate în palme. Atît este tot ce voiam să-ți spun ; acum haide la maică-ta.

Cînd își dădu seama la ce face aluzie tatăl său, Charley se aprinse la față ca para. Se gîndi că ar trebui să-i dea un răspuns, dar fu incapabil să inventeze ceva ce să-i poată spune.

Cînd intrară în salon, Patsy tocmai cînta la pian un vals de Chopin și după ce termină, mama lui îl rugă să cînte și el ceva.

— Presupun că din ziua cînd ai plecat, n-ai mai cîntat deloc ?

— Într-o după-amiază am cîntat la pianul din holul hotelului, dar era dezacordat.

Se așeză la pian și începu aceeași bucată a lui Sriabin, despre care Lydia spusese că a cîntat-o atît de prost, dar cînd începu să cînte, se simți dintr-odată înconjurat de atmosfera sufocantă și încărcată de fum a tavernei la care fusese, de indivizii aceia grosolani cu care se împrietenise, de rusoaica aceea ciolănoasă și cu înfățișarea de țigancă, de ochii ei enormi, de cîntecele sălbatice și barbare pe care le cîntase cu atîta simțire. În timp ce descifra notele, i se păru că aude glasul ei profund și răgușit care totuși te cutremura. Leslie Mason avea un auz foarte sensibil.

— Cînți bucata aceasta cu totul altfel de cum o cîntai înainte de asta, declară el după ce Charley se ridică de la pian.

— Nu-mi vine să cred. Serios ?

— Da, mi se pare că sentimentul cu care cînți este cu totul altul. Am constatat un tremur al notelor care mi se pare impresionant.

— Felul în care cîntai înainte, îmi plăcea mai mult, dragă Charley. Așa cum ai cîntat acum, cîntecul parcă ar avea ceva morbid, declară doamna Mason.

Se așezară la masa de bridge.

— Acum sîntem din nou ca înainte de asta, zise Leslie. Cît timp ai fost plecat, ne-a lipsit partida cotidiană de bridge.

Leslie Mason avea o teorie a lui, conform căreia felul în care cineva joacă bridge, este o indicație a caracterului său și deoarece se considera pe sine însuși drept jucător desăvîrșit, generos și conciliant, anunța mereu și dubla cu îndrăzneală. Șiretlicurile le considera drept ceva ce nu poate fi specific englezesc. Doamna Mason însă juca în strictă conformitate cu regulile lui Culberston și-și număra fiecare punct înainte de a anunța ceva. Nu se aventura niciodată. Patsy era singurul membru al familiei care datorită cine știe cărui capriciu al naturii, avea simțul jocului de cărți. Era o jucătoare îndrăzneață, inteligentă și în mod intuitiv își dădea seama la cine sînt cărțile. Nu-și ascundea cîtuși de puțin disprețul față de felul de a juca al părinților ei. La masa de joc ea era cea care dădea tonul. Jocul începu exact cum începuse în toate serile, de pînă acum. Leslie după ce anunță, fu dublat, pe urmă redublat de fiică-sa și coborî cu triumf o mie patrusute de puncte ; doamna Mason cu mîna plină de figuri, nu dădu nici o atenție partenerului ei care cerea cu toată stăruința să închidă ; Charley juca distrat.

— De ce nu mi-ai dat pică, prostule, țipă Patsy.

— Dar de ce să-ți dau pică ?

— N-ai văzut că am jucat un nouă și un șase ?

— Nu, n-am văzut.

— Doamne Sfinte, voi fi condamnată să joc toată viața cu oameni care nu sînt în stare să deosebească asul de spațiu de coada vacii.

— Diferența este de un singur punct.

— Un punct ? Ce tot vorbești ? Un punct poate fi partida.

Nici unul dintre ei nu dădu atenție indignării lui Patsy. Începură să rîdă și fata văzînd că e inutil să se mai indigneze, rîse și ea cu ei. Leslie adună punctele cu toată atenția și le trecu într-o condică. Jucau suta de puncte la un penny, dar se prefăceau că joacă la o liră, din cauză că era mai impresionant. Uneori se întîmpla ca Leslie să treacă în debitul său la condică sume ca o mie cinci sute de lire, și spunea cu prefăcută seriozitate, că dacă situația va continua în felul acesta, va fi obligat să-și vîndă automobilul și se va duce la birou cu tramvaiul.

Pendula bătu miezul nopții și ei își urară noapte bună. Charley intră în camera lui caldă și confortabilă și în-

cepu să se dezbrace, dar dintr-odată se simți extrem de obosit și se lăsă într-un fotoliu. Se gîndi să mai fumeze o lulea, înainte de a se urca în pat. Seara aceasta trecuse ca atîtea alte seri pe care le petrecuse în sînul familiei sale și nici una nu i se păruse atît de plăcută și de intimă ; fusese o seară familiară și din toate punctele de vedere exact așa cum și-ar fi dorit-o ; nimic nu putea să fie mai stabil și mai plăcut, decît viața pe care o duceau ei acum, dar totuși fără să știe de ce, tot timpul i se păruse că viața pe care o trăiesc ei nu este altceva decît un artificiu cu care încearcă să se înșele pe ei înșiși. Era ceva ca un joc de societate pe care-l inventezi pentru distracția copiilor. Pe urmă visul acela chinuitor, din care i se părea că a reușit să se trezească — la această oră Lydia cu pleoapele vopsite și buzele date cu roșu, îmbrăcată în șalvari și cu turbanul albastru în cap, dansează la Sérail, sau se zbate goală, cutremurată de umilința degradării, în brațele unui bărbat a cărui apropiere îi repugnă ; la această oră Simon, după ce și-a terminat lucrul în redacție, se plimbă pe străzile pustii de pe cheiul stîng al Senei și mintea lui morbidă și torturată caută să cristalizeze ideile sinistre ce-l preocupă ; la această oră Alexey și Evghenia — pe care nu-i cunoștea, dar era sigur că din ceea ce-i spusese Lydia despre ei, ar fi imposibil să treacă pe lîngă ei pe stradă și să nu-i bage de seamă — stau amîndoi de vorbă ; Alexey, beat mort, va plînge lacrimi de durere pentru depravarea fiului său, iar Evghenia care stă sub lampă și coase, căci viața este atît de grea, plînge încetișor și nesimțit din cauza încercărilor prin care trebuie să treacă ; la această oră cei doi condamnați, în privirile speriate ale cărora parcă a mai rămas ceva din imaginea ororilor prin care au trecut, stau unul lîngă altul, în fața unui pahar de bere, în taverna plină de fum și de umbre, și ascunși în mijlocul mulțimii de consumatori, vor avea pentru cîteva clipe iluzia că sînt în siguranță și că au scăpat de primejdia ochilor iscoditori și nevăzuți care veghează fără încetare asupra lor ; la această oră Robert Bergen, acolo departe, undeva pe coasta Americii de Sud, îmbrăcat în haine de ocnaș, vărgate cu roșu și alb, în capul ras complet cu îngrozitoarea lui pălărie de paie, iese din clădirea spitalului, își aruncă privirea în largul nesfîrșit al deșertului de ape

și se gîndește la posibilitatea unei evadări, apoi cuprins de o emoție trecătoare, își aduce aminte cîteva clipe de Lydia — visul acesta îngrozitor din care fusese mulțumit că a reușit să se trezească, era totuși o fioroasă realitate, care făcea ca tot ce a mai rămas din viață, să i se pară numai amăgire. Era absurd, era lipsit de rațiune, dar acestea, toate acestea păreau că reprezintă o forță, o semnificație întunecată și sinistră, care făcea ca viața pe care o ducea împreună cu ceilalți trei, tatăl, mama și sora lui — care sufletește erau atît de aproape de el — și viața mai amplă care se desfășura în afară de el, dar în mijlocul căreia întîmplarea îl așezase și pe el, i se părea că ar fi imposibil să fie altceva decît un joc de umbre. Patsy îl întrebase dacă a avut vreo aventură la Paris și el îi spusese adevărul, că n-a avut. De fapt n-avusese nici-una ; tatăl său își închipuia că el și-a făcut de cap și că s-a îmbolnăvit de vreo boală venerică, dar el nici cel puțin nu se apropiase de o femeie ; i se întîmplase un singur lucru și i se părea și lui curios cînd se gîndea, căci nu știa nici el limpede ce ar trebui să creadă : i se părea că lumea lui imaginată își pierduse existența rațiunii.

SFÎRȘIT

Tiparul executat la ROMCART S.A. sub cd. 789

Lei 150

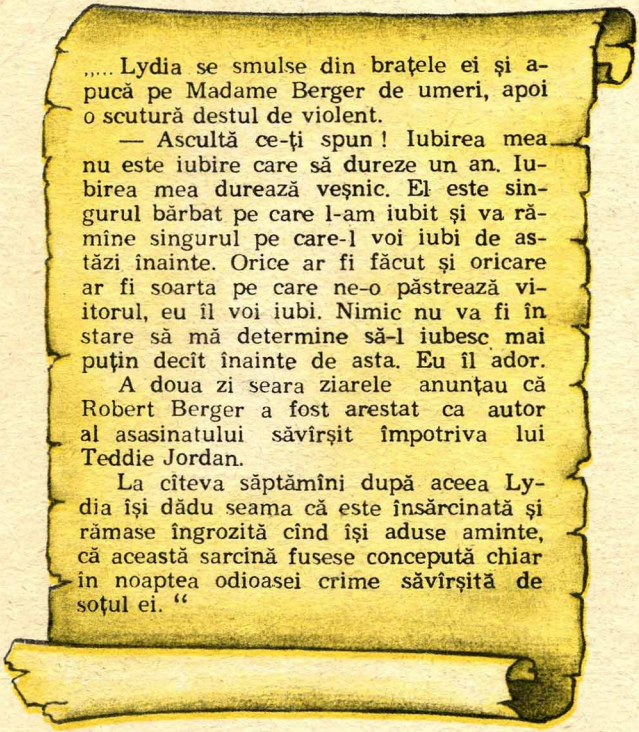

„... Lydia se smulse din brațele ei și apucă pe Madame Berger de umeri, apoi o scutură destul de violent.

— Ascultă ce-ți spun ! Iubirea mea nu este iubire care să dureze un an. Iubirea mea durează veșnic. El este singurul bărbat pe care l-am iubit și va rămîne singurul pe care-l voi iubi de astăzi înainte. Orice ar fi făcut și oricare ar fi soarta pe care ne-o păstrează viitorul, eu îl voi iubi. Nimic nu va fi în stare să mă determine să-l iubesc mai puțin decît înainte de asta. Eu îl ador.

A doua zi seara ziarele anunțau că Robert Berger a fost arestat ca autor al asasinatului săvîrșit împotriva lui Teddie Jordan.

La cîteva săptămîni după aceea Lydia își dădu seama că este însărcinată și rămase îngrozită cînd își aduse aminte, că această sarcină fusese concepută chiar în noaptea odioasei crime săvîrșită de soțul ei. "

ISBN 973-95379-4-4

ISBN 973- 95513-1-9